

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ЦЕНТР ДОСКОНАЛОСТІ ЖАНА МОНЕ**

**TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV
INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS
JEAN MONNET CENTRE OF EXCELLENCE**

МАТЕРІАЛИ

міжнародної науково-практичної конференції

**«ПРИНЦИПОВИЙ ПРАГМАТИЗМ» ЄС – НАСЛІДКИ
ДЛЯ СХІДНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ:
ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ, ПРАВОВІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ»
21-22 травня 2021 року, м. Київ**

PROCEEDINGS

of the International Scientific Conference

**'THE EU PRINCIPLED PRAGMATISM: CONSEQUENCES
FOR EASTERN AND SOUTH-EASTERN EUROPE:
POLITICAL, ECONOMIC, LEGAL AND COMMUNICATION ASPECTS'
21-22 May 2021, Kyiv**

КИЇВ - 2021

За підтримки програми Еразмус+ Європейського Союзу у межах проекту Центру досконалості Жана Моне № 611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід».

Підтримка Європейською Комісією створення цієї публікації не передбачає підтримку її змісту, який відображає думку тільки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, яка тут міститься.

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union within the Jean Monnet Centre of Excellence Project № 611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE «Advancing European Studies in Ukraine: Interdisciplinary Approach».

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Редакційна колегія:

Копійка В.В., д.політ.н., професор; Шнирков О.І., д.е.н., професор; Маковський С.О., к.політ.н., доцент; Миронова М.А., к.політ.н., доцент; Піпченко Н.О., д.політ.н., професор; Смирнова К.В., д.ю.н., професор; Святун О.В., к.ю.н., доцент; Чугаєв О.А., д.е.н., професор.

До збірки включені матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Принциповий прагматизм» ЄС - наслідки для Східної та Південно-Східної Європи: політичні, економічні, правові та комунікаційні аспекти» (21-22 травня 2021 р.), організованої Центром досконалості Жана Моне у рамках проекту «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід» № 611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE. Представлені матеріали включають тези доповідей, що розкривають політичні та безпекові аспекти політики ЄС у регіоні, проблеми регіональної політики і транскордонного співробітництва в ЄС, забезпечення зовнішніх комунікацій ЄС, сучасні виклики для права ЄС у сфері зовнішніх зносин, питання формування і функціонування зон вільної торгівлі ЄС та країн-партнерів.

Контакти Центру досконалості Жана Моне:

м. Київ, вул. Ю. Ілленка 36/1, каб. 313

веб-сайт: <http://www.iir.edu.ua/jean-monnet-center/>

База даних навчальної і наукової інформації про ЄС:

<https://e-learning.iir.edu.ua/course/view.php?id=29&lang=uk>

© Центр досконалості Жана Моне
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, 2021
© Колектив авторів, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І

ПОЛІТИКА ЄС У СХІДНІЙ ТА ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: ПОЛІТИЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ

Андрущенко С.В.

Geopolitical Implications of the European Green Deal on Partner Countries..... 8

Хилько О.Л.

Розбудова стійкості на просторі Східного сусідства як стратегічний пріоритет зовнішньої і безпекової політики ЄС..... 12

Кіндратець О.М.

Нові виклики європейській системі колективної безпеки в умовах глобалізації..... 19

Ковтун О.Ю.

Політика ЄС щодо врегулювання криз та конфліктів (на прикладі країн Східного партнерства)..... 22

Мателешко Ю.П.

Східне партнерство в контексті «м'якого» суперництва Європейського Союзу та Росії..... 25

Мішин О.В.

Безпековий вимір кооперації України та ЄС в сфері водневої енергетики..... 28

Шуляк А.М., Лапін О.І.

Прагматичні наслідки Брекзиту для політики та економіки України..... 31

Денисенко К.Ю.

The Politics of France towards the European 'Strategic Autonomy'..... 34

Миронова М.А.

«Принциповий прагматизм» у стратегії ЄС щодо Західних Балкан..... 37

Школа В.Ю., Пономарьова Є.Д.

Cybersecurity Policy: the European Union experience for Ukraine..... 41

Мелеганіч Г.І.

Українсько-чеські відносини через призму життя української громади в Чехії..... 44

СЕКЦІЯ II
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РЕГІОНАЛІЗМ
I ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ЄС

Копійка В.В., Маковський С.О.

Започаткування «третього кола» інтеграції в ЄС..... 48

Горло Н.В.

Тенденції трансформації етнорегіоналізму в країнах Європейського Союзу..... 54

Гукалова І.В.

Міський вимір сучасної регіональної політики ЄС: орієнтири для України..... 57

Руднєва І.М.

Досвід Італії в збереженні архітектурної, культурної та екологічної спадщини як факторів, що впливають на рівень економіки країни..... 60

Лук'янова І.О.

Ініціатива «Північний вимір» як приклад субрегіонального співробітництва..... 63

Міщук В.В.

Вплив стратегії автономізму на зовнішню субрегіональну політику країн Центральної Європи..... 66

Терентьєва О.П.

Вплив феномена асиметрії на зовнішньополітичну стратегію держав союзу Бенілюкс..... 71

Фокіна Н.В.

Role of State Aid Rules in European Integration: Ukrainian Context..... 76

СЕКЦІЯ III
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ ЄС:
РЕГІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ТА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Піпченко Н.О., Рижков М.М.

Публічна дипломатія ЄС..... 79

Макаренко Є.А.

Коронавірусні зовнішньополітичні комунікації ЄС..... 82

Андрєєва О.М.	
Електронна демократія: взаємовідносини влади і громадянського суспільства.....	86
Карпчук Н.П.	
Глобальні проблеми кібербезпеки: співпраця Європейського Союзу та Японії.....	89
Хорішко Л.С.	
Публічна дипломатія як інструмент управління міграційними процесами в ЄС.....	92
Анісімович-Шевчук О.З., Троян В.Р.	
Культурна дипломатія як інструмент реалізації національної безпеки держави (на прикладі Фінляндської Республіки).....	95
Домашенко М.Д., Юрченко А.В.	
Trends in the Development of the European Market of Tourist Services during the Period of the Pandemic COVID-19.....	99
Зайцева М.В.	
Роль лобізму у побудові демократичного суспільства у ЄС.....	102
Мальована Ю.Г.	
Формування іміджу України в контексті євроінтеграційних процесів.....	104
Отамась І.Г.	
Діджиталізація освіти в Україні у період COVID-19: глобальні виклики та зовнішні комунікації ЄС.....	107
Фролова О.М.	
Стратегічні комунікації ЄС.....	110
Шевченко О.В.	
Громадська думка в ЄС щодо глобальних кліматичних загроз на сучасному етапі.....	114
Копійка М.В.	
Політика інформаційної безпеки провідних країн ЄС.....	117
Магчук Я.Ю.	
Україна та країни-сусіди ЄС в умовах цифровізації зовнішньополітичної діяльності.....	119
Слободяник О.Г.	
Інструменти зовнішньополітичної комунікації країн Європи.....	121
Гринчук М.С.	
Особливості здійснення зовнішніх комунікацій ЄС у сфері боротьби з кіберзагрозами.....	123

Могильницька К.О.	
Позиція країн Балтії щодо євроінтеграційних стремлень України.....	126
Рубан А. А.	
Відносини США-ЄС за президентства Д. Трампа.....	128
Білоусов М.В.	
Інформаційна політика ФРН.....	130

СЕКЦІЯ IV

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВА ЄС У СФЕРІ ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН

Святун О.В.	
Новий пакт про міграцію та притулок: реакція ЄС на новітні міграційні виклики.....	133
Барретт Т.	
The Role of the EU in Judicial Reform in the Eastern Partnership.....	137
Чулінда Л.І.	
Урахування практики ЄС у вирішенні питань інтелектуальної власності.....	140
Кравченко С.Р.	
Практика ЄС щодо правового регулювання квантових комунікацій.....	143
Веселовський Б.А.	
Правове регулювання послуг громадського (суспільного) мовлення як послуг, що становлять загальний економічний інтерес: досвід ЄС та України.....	146

СЕКЦІЯ V

«ПРИНЦИПОВИЙ ПРАГМАТИЗМ» І ЗОНИ ВЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЄС. ПЕРСПЕКТИВИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СОЮЗУ В ЄС

Шнирков О.І.	
Відкрита стратегічна економічна автономія ЄС та Україна.....	150
Філіпенко А.С.	
Основні риси прагматизму: внесок Дж. Дьюї.....	153
Заблоцька Р.О.	
Роль країн ЄС у глобальних ланцюгах створення вартості.....	156
Панченко В.Г.	
Від економічного популізму до економічного прагматизму: сучасна європейська практика захисту національних інтересів.....	159

Резнікова Н.В.	
Ренаціоналізація торгової політики як новітній інструмент відстоювання економічних інтересів.....	164
Чугаєв О.А.	
Структурні аспекти бюджету ЄС.....	169
Стаканов Р.Д.	
Спільна комерційна політика ЄС і Україна: виклики економічної співпраці.....	173
Кіфоренко О.В.	
The Regionalism Policy Impact on the Agricultural Exports: the EU Example.....	176
Поліщук Л.С.	
Макрорегіональні стратегії ЄС: можливості для України.....	179
Мареха І.С., Бондаренко С.І.	
On the Way to Building Energy Union in the European Countries.....	182
Фаренюк Н.В.	
Енергетична складова трансформації економіки України у рамках Зеленого Пакту для Європи.....	185
Хватов Ю.Ю.	
Демографія бізнесу країн ЄС.....	189
Шворак Л.О.	
Особливості укладання та виконання контрактів ЗЕД з країнами ЄС.....	192
Штань М.В.	
Використання в Україні досвіду фіскального стимулювання економіки країнами ЄС за умов пандемії COVID-19.....	194
Бех К.А.	
Вплив економічної політики країн ЄС на діяльність багатонаціональних підприємств США.....	197
Кравченко Д.С.	
Прагматизм політики ЄС у сфері «зеленої» енергетики.....	200

СЕКЦІЯ І
ПОЛІТИКА ЄС У СХІДНІЙ ТА ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ:
ПОЛІТИЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ

UDC 327.7:0.61.1EU

**GEOPOLITICAL IMPLICATIONS OF THE EUROPEAN GREEN DEAL
ON PARTNER COUNTRIES**

Svitlana Andrushchenko,
PhD, Associate Professor,
Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

European Green Deal as a comprehensive and overwhelming response of the EU on challenges for European internal and external (geopolitical positioning) challenges, such as several ways of economic crisis, growth of anti European and antigovernmental sentiment, unemployment, aging of population, migration, identity, health system, disintegration populist trends, energy overdependence, world positioning and leadership, trade complexities with US and China, Russia etc.

These challenges and risks demands for conceptual response for problem solutions within and outside EU. EU Green Deal as geopolitical tool, instrument based on principal pragmatism. The Green Deal was always about connecting economic and climate issues and addressing them simultaneously.

In December 2019, the European Commission introduced the European Green Deal, an ambitious policy package intended to make the European Union's economy environmentally sustainable.

The goal is to reach climate neutrality by 2050; to turn the transition into an economic and industrial opportunity for Europe.

The deal is made up of a wide array of policy measures and subsidies aimed at

- cutting pollution; while increasing research and investment in environmentally friendly technologies;
- to transform the European economy and European consumption patterns.

Geopolitical consequences of the EU Green Deal are:

- redefinition of Europe's global policy priorities and foreign policy development with profound geopolitical consequences;
- changes in and restructuring relationships with neighboring states, key energy supplying states and partner states in trade and investment area;
- standards as new normative approach: norms- and trend-setter in energy transition, supply chains and production and consumer patterns;
- global leadership in climate change (climate change coalitions, platforms etc);

- global coalition for climate change mitigation and internationalization of European Green Deal.

Energy as a key geopolitical feature of a European Green Deal. Energy transition as a priority is to reshape the way energy is produced and consumed in the EU:

- phase out coal, later oil and gas (as transition fuel);
- impact on partner states (Russia, Algeria, Norway, US etc);
- reducing investment in new fossil fuel infrastructure and even reducing maintenance efforts for existing infrastructure;
- a coal-to-gas switch is necessary to quickly curb EU energy sector emissions.

Long-term impact of the European Green Deal on the EU's neighborhood: a possible surge in trade in green electricity and green hydrogen (North Africa, Germany – Morocco partnership, Ukraine);

- *Global energy market*: decrease in prices, impact on developing oil-producing countries (Russia, Nigeria, South Arabia), beneficial for China
- *Rare earths / materials supply*: can also create new energy security risks, most notably from the import of the minerals and metals needed for the manufacturing of solar panels, wind turbines, lithium-ion batteries, fuel cells, and electric vehicles. These minerals and metals have particular properties and few to no substitutes. (China, Africa, German –Kenya etc)
- *Research and innovation technologies*: “climate and resources frontrunners to develop commercial applications of breakthrough technologies” and advocates “new forms of collaboration with industry and investments in strategic value chains” in areas including battery technology and digital technologies.

CBAM as a geopolitical tool. A special fiscal instrument which will make import producers pay the same price for CO₂ emissions as European producers

Targets:

- preventing carbon leakage by ensuring that all goods consumed in the EU, whether imported or produced domestically, are treated the same;
- incentivizing other countries across the world to decarbonize.

Difficulties:

- Global trade (WTO norms, discrimination, restrictions);
- of a technical nature, relates to the difficulty of calculating the emissions content of imports, as all emissions along the entire value chain would need to be considered;
- of a geopolitical nature, relates to the risk of retaliation by trade partners;
- change competitive advantages of producers from different countries and restricts import in the EU (BOF route steelmaking technology for Ukraine);

- the risk for developing countries of quick adaptation to new conditions, changes in technology and supply chains, stressful for business.
- The proposal for carbon-border adjustment taxes is designed to create an environmental “level playing field”. On the one hand, climate tariffs will make sure that European companies do not compete at a disadvantage. On the other, they could invite counter-tariffs and lead to broader trade wars that undermine the international trading order.

CBAM as

- Mitigation the risk of carbon leakage (relocation of industrial production to the states with weak environmental policies and requirements, decrease of production in countries with strict environmental policies and increase – in soft requirements);
- Eliminating differences in climate ambitions of different countries;
- Eliminating asymmetry of climate policies in different countries (global efforts, EU ETS)

Ukraine as a case. Need of individual approach to CBAM (as Ukraine has undertook obligations on environment legislation and has joint the European Green Deal, synchronization of the climate policy makes it impossible to transfer carbon intensive industries from the EU to Ukraine. This means that the risk of so-called carbon leakage does not make sense for Ukraine.

Effects for the EU	Effects for Ukraine
Equalizing the rules of the game in terms of environmental policy in the EU and partner countries	CBAM implies an increase in costs for Ukrainian producers. The rules of the game will not be equal, as Ukraine’s capacities to provide state incentives for the decarbonization process, as well as capacity of the business to raise money are much poorer as in EU
Supporting competitiveness of the local producers	CBAM as another trade restriction to the trade with EU
Eliminating carbon leakage	CBAM will provide reduction for the domestic industrial production, Ukraine is a member of the EGD, so the carbon leakage against Ukraine is neutralized
Filling the EU budget with additional revenues out of CBAM	Ukraine has no access to the EU funds, European producers will modernize their capacities at the expense of Ukrainian producers
Creating a market for low-carbon goods	Ukrainian producers will not be able to enter the European market for low-carbon goods, as they have not the same support for decarbonization as in EU

Stimulating decarbonization outside the EU, by setting carbon neutrality targets, reducing CO2 emissions on a global scale	Reduction of investments resources of Ukrainian producers will slow down the process of decarbonization of Ukraine
--	--

Conclusions:

- Establishment of a new normative approach, EU as global trend and standards setter, climate change mitigation leader;
- EU will need to develop new trade and investment agreements, new models of financial and technical assistance, and, more generally, a new approach to international diplomacy that will encourage sustainable investment and development;
- views on how to promote sustainable development and manage international climate negotiations;
- geopolitical response from the EU's international partners, which range from cooperation in implementing complementary climate policies to competitive efforts to redirect trade and investment flows, to downright hostile efforts to counter the effects of the Green Deal;
- for partner states to develop own decarbonization formula and climate change policy.

Literature

1. Leonard M., Pisani-Ferry J., Shapiro J. The Geopolitics of the European Green Deal // European Council on Foreign Relations. - <https://ecfr.eu/publication/the-geopolitics-of-the-european-green-deal/>
2. Kefferputz R. A Green Deal for Geopolitical Age // Green European Journal. - <https://www.greeneuropeanjournal.eu/a-green-deal-for-a-geopolitical-age/>
3. Assessed Impact of the CBAM on Ukrainian Export. – GMK Center report, September 2020. - https://gmk.center/wp-content/uploads/2020/09/Assessed_impact_of_the_carbon_border_adjustment_mechanism_on_Ukrainian_compressed.pdf
4. The Impact of CBAM on the Steel Industry of Ukraine. – GMK Center report, April 2021. - https://gmk.center/wp-content/uploads/2021/04/CBAM_impact_eng.pdf

РОЗБУДОВА СТІЙКОСТІ НА ПРОСТОРИ СХІДНОГО СУСІДСТВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Хилько О.Л.,

кандидат політичних наук, с.н.с.,

доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Однією з пріоритетних засад зовнішньої політики ЄС є визначений Глобальною стратегією для зовнішньої і безпекової політики ЄС 2016 року [1, с.08] принциповий прагматизм, виявом якого стали п'ять стратегічних пріоритетів зовнішніх дій, одним з яких є розбудова стійкості на просторі східного і південного сусідства.

Розбудова стійкості стає відображенням як тих політичних, соціо-економічних трансформацій та безпекових процесів в країнах-сусідах, так і вираженням оновленої зовнішньополітичної ідентичності ЄС та його оновлених функцій.

Дана публікація ставить за мету розглянути причини і фактори, що призвели до виокремлення стійкості як одного зі стратегічних пріоритетів ЄС, розкрити зміст поняття «стійкість» у внутрішньополітичному дискурсі ЄС та вказати на ті виклики, які стоять перед Союзом в контексті імплементації даного пріоритету.

Еволюція зовнішньополітичних підходів та інструментів ЄС

Добираючи підходи та інструменти до розбудови відносин із сусідами, зокрема, східними, ЄС довгий час балансував між етичним підходом / нормативним підходом / трансформаційною силою та геополітичним підходом. Перші виявлялися в спроможності змінювати поведінку референтних об'єктів в бік ліберальних демократичних традицій, обумовленості трансформацій членством в ЄС чи поглибленням інтеграції. Геополітичний підхід у версії ЄС спирався, переважно, на ціннісно-орієнтовану геополітику, яка не завжди виявлялася успішною.

Поряд із вказаними підходами тривалий час ЄС намагається балансувати між ізоляціонізмом і м'яким інтервенціонізмом, що, зрештою, виливається в пропозицію підходу принципового прагматизму із акцентом як на певні елементи жорсткої безпеки (війни, кризи, безпека ЄС і сусідів), кооперативний регіональний порядок і ефективне глобальне управління, так і розбудову стійкості в країнах сусідах. При цьому застосування концепції розбудови стійкості, американської по суті, без специфічно європейської інтерпретації, фактично виглядає як зменшення міжнародного втручання ЄС [2], що підтверджується наголосом на мультилатералізмі у глобальному управлінні і тезами про відповідальність

національних урядів за неспроможність реалізації власних політик. Таким чином, пріоритизація стійкості залишає за ЄС роль фасилітатора, який виконує функції координатора, консультанта, надає технічну та фінансову допомогу. І ось саме в такому контексті розбудова стійкості розглядається як вираз принципового прагматизму, де стійкість – не стільки про створення умов для розбудови порядку, що засновувався би на демократії та ринковій економіці, скільки механізм адаптації до середовища, що постійно змінюється і не розглядається як безпечне. Деякі дослідники [3] вважають, що такий стан речей відображає еволюцію ЄС від нормативної Європи, яка дивиться за свої межі, до прагматичного ЄС, який дивиться всередину. На думку С.Біскопа, стратегія 2016 року ознаменувала перехід до «Realpolitik з європейськими характеристиками» і відхід від нормативного підходу, що, стало визнанням реальності і зниження амбіцій [4].

Звернення до принципового прагматизму і розбудови стійкості, зокрема, відбиває розширення пріоритетів зовнішньої політики і певний зсув з демократизації як ключового інструменту трансформацій на просторі сусідства, в бік жорсткої безпеки. Європейська стратегія безпеки 2003 року пріоритизувала захист безпеки ЄС через створення «світу демократичних держав з гарним урядуванням» [5]. І розбудова стабільного і безпечного сусідства через механізми демократизації та трансформаційної сили мала призвести до безпеки самого Союзу. Ряд конфліктів, що мали чи мають місце на просторі східного сусідства, спонукали ЄС до переосмислення інструментів та механізмів своєї зовнішньої політики, що, в свою чергу, підштовхнуло до пошуку нового ідентичнісного зовнішньополітичного підходу, яким виявився принциповий прагматизм.

Зміщення акценту в бік прагматизації зовнішньої політики і звернення до стійкості пояснюється також зміною геополітичної ролі країн східного сусідства з огляду на задекларований в Глобальній стратегії «безпосередній зв'язок між європейським процвітанням і азійською безпекою» [1, с.37]. Сполучна функція (connectivity), яку виконують країни східного сусідства в контексті відносин КНР з ЄС передбачає зацікавленість ЄС не стільки в демократизованих, скільки в прогнозованих партнерах, спроможних відстояти статус-кво – політичний та економічний, перспективи сталого розвитку, - що, в свою чергу, пріоритизує розбудову стійкості як стратегічного пріоритету.

Відтак, на відміну від стратегії 2003 року, документ 2016р. звертається до питання крихкості/ламкості держав за межами Союзу як загрози своїм інтересам, і розбудови стійкості як мети, що призведе до сталого зростання і зрілих суспільств. І це стає як відображенням тих політичних та соціо-економічних трансформацій та безпекових процесів на терені країн східного сусідства, так і вираженням оновленої зовнішньополітичної ідентичності ЄС.

Зміст поняття стійкості у внутрішньополітичному дискурсі ЄС?

Сама ламкість/крихкість держав і розбудова стійкості як відповідь на них традиційно розглядалися в академічному дискурсі в рамках безпекових досліджень з кін 90-х-поч 2000-х років. В ЄС стійкість розглядалась тривалий час в контексті стратегій розвитку та гуманітарної політики ООН та Організації з економічного співробітництва і розвитку, що підтверджує повідомлення Єврокомісії 2012 р. «Підхід ЄС до стійкості: досвід безпеки харчових продуктів та криз» [6]. Поступово підхід Союзу до використання стійкості еволюціонує в бік включення у безпековий дискурс і вже Висновки Ради ЄС 2013р. [7] та План дій щодо стійкості в країнах, охоплених кризою 2013р. [8] більшою мірою фокусуються на стійкості як інструменті забезпечення безпеки. Доповідь 2019р. «Глобальна стратегія ЄС: три роки поспіль, дивлячись вперед» об'єднує розбудову стійкості із інтегрованим підходом до конфліктів і криз [9] (де враховуються ідентичні, соціо-економічні, політичні, військові, енергетичні, екологічні компоненти конфлікту) як єдину мету ЄС з огляду на те середовище, в якому перебував Союз три роки після появи Глобальної стратегії. Таким чином, підкреслюється нерозривний взаємозв'язок між безпекою і розвитком.

З огляду на визначення стійкості, що містяться у вищенаведених документах, ЄС розуміє під нею здатність держав та суспільств до управління, протистояння, адаптації та відновлення від криз та потрясінь, а також до реформування, в такий спосіб здійснюючи опір внутрішнім і зовнішнім кризам та відновлюючись від них. І так, стійкість дорівнює безпеці в її широкому розумінні.

Глобальна стратегія розглядає стійке суспільство як таке, що демонструє прихильність до демократії, довіри до інституцій та сталого розвитку [1, с.23]. Відповідно, пріоритетними напрямками розбудови стійкості в регіоні східного сусідства є боротьба із корупцією, реформа судової системи, повага до прав людини, сектору безпеки і оборони, розвиток вільного ринку, підтримка громадянського суспільства, розвиток стратегічних комунікацій, захист енергетичної та іншої інфраструктури, кібербезпека, покращення сполученості (connectivity), транзит мігрантів.

Метою розбудови стійкості є збереження прогресивних трансформацій у випадку криз/воєн/конфліктів задля підтримки миру і демократії, верховенства права, права людини, забезпечення можливостей для розвитку та інших цінностей. В безпековому ж і оборонному сенсі стійкість розуміється як опір (resistance) [10], тобто опір протистоянню зовнішнім загрозам (в т.ч. гібридного характеру, які провокує РФ). І такий підхід резонує з доповіддю 2019р., яка визнає внутрішню стійкість ЄС інтегральною частиною політики ЄС щодо Росії [11]. Акцент робиться на боротьбі із гібридними загрозами, енергетичній безпеці та стратегічних комунікаціях. Розбудова стійкості саме в цих сферах має на меті забезпечити ЄС та країни-сусіди свободою вибору – політичного,

дипломатичного, економічного – через зменшення масштабу зовнішнього тиску. Відповідно, завданням ЄС по відношенню до сусідів, як і до себе, стає попередження, відповідь і відновлення як квінтесенція стійкості.

На шляху впровадження підходу з розбудови стійкості в країнах східного сусідства **ЄС стоїть перед рядом викликів:**

- Наскільки ЄС готовий прогнозувати, як саме буде відновлюватись держава-сусід після того як буде вражена загрозою/потрясінням, і наскільки готовий скорегувати траєкторію руху? Адже стійкість передбачає, що після потрясінь об'єкт не повертається в первісне положення [10, с.181], він якісно змінюється, оновлюється, реорганізується. І ключовою проблемою для нього є спроможність визначити і відстояти власний шлях оновленого розвитку – без втручання ззовні. Це питання дуже корелюється з принциповим прагматизмом, оскільки у випадку східних сусідів завжди буде присутній інший гравець, який намагатиметься запропонувати або нав'язати власну форму організації розвитку об'єкта аналізу, яким є Росія. Наскільки ЄС зможе відстояти свої принципи і зберегти бажані трансформації в такій ситуації, є важливим викликом для нього самого. Тож, без розробки стратегій зниження ризиків чутливі напрацювання можуть бути втрачені.
- Розбудова стійкості – перспективний рецепт роботи із сусідами з точки зору досягнення довгострокових цілей Союзу. Водночас, на шляху до досягнення довгострокових цілей ЄС може втратити сусідів в тій якості, в якій він хотів би їх бачити, бо програє прагматичній геополітиці Росії. І події протягом останніх п'яти років - навколо України, Білорусі, Придністров'я і виборів у Молдові, конфлікт між Вірменією і Азербайджаном - демонструють такі втрати. Основною проблемою на просторі спільного сусідства завжди було зіткнення прагматичної геополітики Росії і ціннісно-орієнтованої геополітики ЄС [12]. Тож, якщо принциповий прагматизм полягає в тому, щоб витрачені зусилля і кошти принесли бажаний результат, не поступаючись при цьому ідеалами, ЄС має серед іншого виробити стратегію відносин з Росією, яка несе критичні ризики для напрацювань спільних сусідів в розбудові стійкості. Допоки ЄС переймається, чи не звинуватять його опоненти в інтервенціоністській політиці, Росія буде використовувати жорсткі механізми із набагато більш високим рівнем зовнішнього втручання.
- Попередній виклик дуже пов'язаний із питанням про подвійність стандартів принципового прагматизму, яке піднімає ряд європейських дослідників [13; 3], наголошуючи на неможливості поєднання універсальних моральних принципів і прагматизму, що і призводить до неефективності зовнішньої політики. Відповідно, ЄС програє як ціннісний актор і не здобуває прагматичного виграшу. Принципи традиційно базуються на тих цінностях, які ЄС

не лише сповідує, але й екстраполює назовні. Прагматизм ставить сумнів пріоритетність цінностей та ідей над кон'юнктурними рішеннями, які можуть відрізнятись в кожному конкретному випадку. У вибудовуванні стратегії відносин з Росією ЄС може бути набагато більше зацікавлений у зближенні з РФ, аніж буде концентруватись на умовах такого зближення. Тож, наступним викликом для ЄС буде пошук балансу між принциповим прагматизмом у відносинах з РФ і збереженням бажаних здобутків на просторі східного сусідства.

- З огляду на злиття розбудови стійкості та інтегрованого підходу до управління конфліктами і кризами, постає питання, чи зможе ЄС здійснювати регулювання криз через їх стримування, а не завершення. На думку деяких дослідників [2], саме це буде тенденцією врегулювання криз з огляду на зменшення долі м'якого інтервенціонізму ЄС.
- У внутрішньополітичному дискурсі ЄС висловлювалась занепокоєність можливим сприянням стійкості, що зростатиме, перетворенню авторитарних режимів на ще більш репресивні [10]. І, хоча такі побоювання висловлюються великою мірою щодо країн південного сусідства, події 2020 року навколо виборів в Білорусі ставлять під питання застосовність даного підходу і до країн східного сусіда. І тут особливий пріоритет має бути наданий необхідності розбудови не лише державної, але й соціетальної стійкості.
- Чи спроможний буде ЄС добирати індивідуальні рецепти розбудови стійкості для кожного сусіда з огляду на специфіку структурних параметрів як самого суб'єкта, так і його середовища? Глобальна стратегія декларує таку готовність. Однак, з огляду на специфіку інституційних практик та історії відносин ЄС із сусідами, ЄС традиційно надає перевагу універсальним уніфікованим форматам співпраці.
- Спроможність ЄС розбудовувати стійкість на просторі сусідства буде напряму залежати від його власної внутрішньої стійкості до зовнішніх викликів, якими є наслідки Брекзиту, російське втручання, фрагментація внаслідок конкуренції щодо участі в інфраструктурних проектах КНР, різні погляди на перспективу трансатлантичних відносин.
- Розглядаючи прагматизм як метод політичної практики, ЄС виявляється не стільки уніфікованим, скільки актором, який складається з багатьох компонентів, де прагматизм індивідуальних компонентів підриває колективну потугу [13]. На сьогоднішній день, коли зростає роль Європейської Ради і падає роль Європарламенту, посилення міжурядових тенденцій не сприяє розбудові ЄС як цілісного потужного центру сили, який може на рівних конкурувати з іншими світовими потугами.

Всі ці виклики вимагають як відповіді з боку ЄС, так і готовності від країн східного сусідства реагувати на зазначені проблеми в контексті оцінки власних амбіцій щодо темпів та глибини інтеграції та співробітництва.

Список використаних джерел

1. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, June 2016. – Режим доступу:
https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
2. Baldaro E., Costantini I., Fragility and Resilience in the European Union's security strategy: comparing policy paradigms. Italian Political Science Review. – 2020. - P.1-16. //
<https://www.cambridge.org/core/journals/italian-political-science-review-rivista-italiana-di-scienza-politica/article/fragility-and-resilience-in-the-european-unions-security-strategy-comparing-policy-paradigms/73F6866C2CAEC3918E943CF60A37CB38/share/6a72810f5df39b72ea7d4fea7d3e59bc04b68618>
3. Ana E. Juncos, Resilience as the new EU foreign policy paradigm: a pragmatist turn? European Security, Vol. 26, 2017. – P.1-18. – Режим доступу:
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2016.1247809>
4. Sven Biscop, The EU Global Strategy: Realpolitik with European Characteristics // Security Policy Brief, No. 75, June 2016. – Режим доступу:
<https://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2016/06/SPB75.pdf?type=pdf>
5. European Security Strategy, Brussels, 8 December 2003, 15895/03. – Режим доступу: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf>
6. Communication From The Commission to the European Parliament And the Council. The EU Approach To Resilience: Learning From Food Security Crises, Brussels, 3.10.2012 COM(2012) 586 //
https://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/com_2012_586_resilience_en.pdf
7. Council Conclusions on the EU's approach to Resilience, May, 28, 2013. – Режим доступу:
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/137319.pdf

8. Action Plan for Resilience in Crisis Prone Countries 2013-2020, Brussels, 19.6.2013. – Режим доступа:
https://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/com_2013_227_ap_crisis_prone_countries_en.pdf
9. The European Union's Global Strategy. Three Years On, Looking Forward, 2019. – Режим доступа:
10. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf
Nathalie Tocci, Resilience and the role of the European Union in the world // Contemporary Security Policy, Vol. 41, No. 2 (2020), p. 176-194.
11. Joint Communication to the European Parliament and the Council "A Strategic Approach to Resilience in the EU's External Action" , Bruxelles, 07/06/2017 // https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/27711/joint-communication-european-parliament-and-council-strategic-approach-resilience-eus-external_en
12. R. Youngs, K. Pishchikova, Smart Geostrategy for the Eastern Partnership. – November 14, 2013. – Режим доступа:
<http://carnegieendowment.org/2013/11/14/smart-geostrategy-for-eastern-partnership/gtssl?reloadFlag=1>
13. Steeve Wood, Pragmatic Power Europe? Cooperation and Conflict, 46(2), 2011. – P.242-261. - Режим доступа:
<https://www.jstor.org/stable/45084640?seq=1>

НОВІ ВИКЛИКИ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кіндратець О.М.,

доктор політичних наук,
професор кафедри політології,
Запорізький національний університет

Створення системи колективної безпеки є одним з мотивів утворення союзів держав. Як у національній держави, так і в об'єднання держав безпека є багатоскладовою. Це безпека в політичній, соціальній, економічній, інформаційній, воєнній сферах.

В останні роки безпекові питання набули особливої актуальності. Це пов'язано з формуванням нової світосистеми. Очевидно, що цей процес тривалий і конфліктний.

Найбільша вразливість країн в безпековому плані в умовах глобалізації пов'язана з однією з основних її особливостей – відкритістю (відкритістю кордонів, інформаційного поля, ринку тощо). Деякі країни це можуть використовувати для здійснення впливу на інші країни (явного та скритого). Наряду з існуванням старих способів здійснення такого впливу в умовах глобалізації з'явилися й нові. Нові виклики безпеці країнам світу вимагають і нових способів реагування на них. Нині й країни-члени ЄС стикаються з цими викликами й теж мають на них реагувати.

Донедавна предметом обговорення були способи спонукання до демократичного розвитку тих країн, в яких ще не відбувся перехід від авторитаризму до демократії. Проблеми «експорту демократії», «форсованої модернізації», «м'якої сили» досліджувалися вченими різних країн світу у зв'язку з активною зовнішньою політикою розвинутих демократичних країн. Нині й деякі недемократичні держави намагаються поширити свої цінності, вплив на інші країни світу. Для досягнення успіху в цьому змаганні за вплив авторитарні держави можуть використовувати різний набір засобів – підкуп деяких представників влади в інших державах, інформаційно-психологічний вплив на населення цих держав, а також гібридні воєнні операції. Першою лінією оборони демократичного світу в гібридній війні Росії є Україна. А друга лінія – це країни Східної Європи, які нині намагаються боронитися в інформаційній війні, яка стає все очевиднішою.

Різні методи ведення інформаційної війни використовуються заради віддаленого керування політичними процесами в інших країнах. Це може бути втручання недружніх держав у виборчі процеси, дезінформація, інформаційно-психологічний вплив на населення з метою формування певних настроїв та його негативної політичної мобілізації. Порушення політичної стабільності, послаблення керованості політичними процесами

з боку влади, радикалізація суспільства, неконвенційна політична участь – часом є свідченням успішності проведення інформаційно-психологічних операцій недружніми державами.

Нейтралізація, послаблення негативного впливу ззовні є важливим завданням країн-членів ЄС. Однак, дослідження показують, що протидія загрози інформаційного дестабілізаційного впливу є недостатньою в ряді країн ЄС. Причиною цього є чи то відсутність політичної волі, чи не бажання виділяти значні кошти для протидії інформаційній загрози [1].

Одним зі способів протидії загрозам інформаційній безпеці є покращення інформованості громадян країн-членів ЄС щодо методів та засобів ведення інформаційної війни в сучасних умовах. Як показують соціологічні опитування, проведені Євробарометром, рівень поінформованості про кіберзлочини громадян країн-членів ЄС зростає. Так, 52% респондентів заявляють, що вони досить добре або дуже добре поінформовані про кіберзлочинність, у порівнянні з 46% у 2017 році. Однак, менша кількість європейців вважає, що вони можуть захистити себе достатньою мірою: 59% проти 71% у 2017 році [2]. Починаючи з 2015 року Європейський Союз розробив і реалізує заходи щодо боротьби з дезінформацією. На сьогодні Робоча група здійснила каталогізацію, аналіз та підвищення обізнаності щодо понад 4500 прикладів проросійської дезінформації та значно покращила розуміння інструментів, методів та намірів дезінформації. У 2017 році в Гельсінкі було створено Європейський центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам [3].

Більш вразливими, менш захищеними від дезінформації є країни Східної Європи. Це пояснюється їх постсоціалістичним минулим, фрагментарністю політичної культури, «молодою» демократією тощо.

Країни Східної та Центральної Європи стали випробувальним майданчиком для нових методів пропаганди Росії та особливими мішенями інформаційної війни [4]. Цьому сприяють і недоліки інформаційної політики. Наприклад, у Латвії та Естонії чотири з десяти найбільш популярних телевізійних каналів транслювали російський контент. Вважається, що однією з причин привабливості російських телеканалів є суттєва різниця між фінансуванням латвійських та російських каналів. За даними дослідження аналітичного центру Призма, ці канали мають аудиторію у 24,8% та 16,3% в Латвії та Естонії відповідно [4]. Перш за все глядачами російських телевізійних каналів є російськомовне населення Прибалтійських республік. Враховуючи це в Естонії, наприклад, де частка етнічних росіян складає близько 25 відсотків, у 2015 році був створений власний російськомовний канал, що має якоюсь мірою зменшити небезпеку споживання пропагандистського продукту, який присутній на каналах російського телебачення [5].

Привід для хвилювання країн Східної Європи щодо безпеки є, оскільки до кожної з них може бути використана російська «політика співвітчизників». Інформаційні загрози можуть перерости в загрози воєнні.

Відомо, що російський інформаційний вплив направлений і на послаблення системи колективної безпеки, руйнування євроатлантичної солідарності. Про результати цього впливу свідчать соціологічні дослідження. У 2020 році, на запитання, чи повинна чи не повинна їхня країна застосовувати військову силу для захисту союзника по НАТО від гіпотетичного нападу Росії, лише в п'яти з 16 держав-членів – Нідерландах, США, Канаді, Великобританії та Литві, більш ніж половина респондентів вважають, що їм слід застосовувати таку силу [4].

Загроза інформаційній безпеці не єдина загроза безпеці країн-членів Європейського Союзу в умовах глобалізації. Існують й інші загрози, зокрема, глобалізація привела до зростання міждержавних переміщень мігрантів, а це веде до зростання впливовості праворадикальних партій, екстремістських організацій, які використовують незадоволення цим частини європейців. Існує й загроза того, що серед нелегальних мігрантів є й ті, хто належать до міжнародних терористичних організацій. Хоч названі загрози породжені впливом ззовні, однак їх поява стає можливою не тільки через перманентну боротьбу країн за лідерство, домінування чи то в певному регіоні, чи світі, але і через наявні проблеми в демократичних країнах.

Список використаних джерел

1. The Prague Manual. How to Tailor National Strategy Using Lessons Learned from Countering Kremlin's Hostile Subversive Operations in Central and Eastern Europe. 2018. URL: <https://www.kremlinwatch.eu/userfiles/prague-manual.pdf>
2. Eurobarometer. Europeans' attitudes towards cyber security. 2020. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2249>
3. Countering disinformation. 2019. URL: https://eeas.europa.eu/topics/countering-disinformation/59411/countering-disinformation_en
4. Полегкий О. (2021) Протидія кремлівській дезінформації в ЄС. URL: <http://publicdiplomacy.org.ua/?p=969>
5. Robbins J. (2020) Countering Russian Disinformation URL: <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/countering-russian-disinformation>

ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИЗ ТА КОНФЛІКТІВ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА)

Ковтун О.Ю.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Політика врегулювання криз і конфліктів є новим напрямком порівняно з іншими політиками ЄС, з'явилась на тлі і багато в чому завдяки необхідності реагування на розвиток Косівського конфлікту 1998 року і дій сторін (як учасниць конфлікту, так і задіяних у процесі врегулювання ООН, НАТО та РФ). Цей аспект діяльності ЄС є невід'ємним елементом Спільної зовнішньої та безпекової політики, яка була започаткована у об'єднанні незадовго до згаданих подій. Ці моменти важливі, бо вони багато в чому детермінували розвиток політики ЄС щодо криз та конфліктів.

Політика ЄС щодо врегулювання криз та конфліктів, як і СЗБП в цілому, ґрунтується на засадах теорії конструктивізму і переконанні, що успішний розвиток реалізації співробітництва між конфліктуєчими сторонами з окремих проектів, які становлять спільний інтерес і є критично важливими для забезпечення інфраструктури та нормалізації життя в районі ескалації конфлікту створить сприятливе середовище для подальшого співробітництва, тим самим закладаючи основу для подальшого політичного врегулювання ситуації.

Східне партнерство як формат співробітництва ЄС з державами пострадянського простору з'явилося у 2009 році, і охоплює держави, різні за масштабами та потенціалом, зовнішньополітичними пріоритетами і цілями. Спільними характеристиками на той момент були наявність низки «заморожених» конфліктів або ситуацій які могли до них призвести (перебування баз ЧФ РФ у Криму) та прагнення співпрацювати з ЄС.

Одним з болючих питань у політиці ЄС щодо держав пострадянського простору є брак стратегічного бачення розвитку цієї частини євразійського континенту, а також власних цілей щодо цих республік. Весь час ЄС опиняється в ситуації реагування на дії третіх сторін, що є небезпечним з огляду на безпосереднє сусідство, що на практиці означає що дестабілізація в будь-якій з держав регіону безпосередньо загрожує безпеці держав-членів ЄС, а значить і самій ЄС.

Перелік країн, на які поширюється формат Східного партнерства важливий, як і те що ситуація в регіоні принципово змінилась за останні понад десять років. З одного боку у відносинах з ЄС трійка країн зробила наступний крок і підписала Угоди про політичну асоціацію та поглиблену

зону вільної торгівлі (Грузія, Молдова та Україна), одна держава – Вірменія – підписала оновлений варіант Угоди про партнерство і співробітництво, де підкреслювалось, що вона є учасником такого інтеграційного проекту як Євразійський союз, а Азербайджан прагне зберегти свої позиції і має час від часу суперечності з ЄС щодо ситуації з правами людини. З іншого боку за цей період відбулись: повоєнна стабілізація за результатами грузинсько-російської війни 2008 року; окупація та анексія всупереч міжнародному праву Криму 2014 року (триває донині) та розвиток конфлікту в ОРДЛО (т.зв. «ДНР/ЛНР», триває донині); ескалація військового протистояння у Нагорному Карабасі і повернення під азербайджанський контроль низки територій, що тривалий час знаходились поза урядовим контролем Баку (листопад - грудень 2020 року).

Конфлікт щодо Придністров'я є найближчим територіально до ЄС, і є, на думку експертів, одним з таких, що має найбільші шанси на врегулювання. У цьому випадку наявні чітко визначені прагнення Молдови до європейської інтеграції; союзник який лобіює ці процеси – Румунія; територія Придністров'я має кордон лише з Україною і Молдовою (полегшує ситуацію), однак на його території розташовані збройні сили РФ, що потенційно закладає «міну уповільненої дії» під будь-які проекти, які суперечитимуть інтересам останньої. Варто зазначити, що якраз приклад Придністров'я демонструє підхід ЄС, відпрацьований в інших конфліктах, коли підтримуються і фінансуються проекти розвитку інфраструктури (будівництво доріг, облаштування прикордонних пунктів пропуску). На тлі інших подібних ситуацій діяльність ЄС видається доволі активною.

У випадку з Україною потрібно окремо розглядати ситуації щодо Криму та конфлікту на Сході. Анексія Криму є грубим порушенням базових принципів міжнародного права і поставила «під удар» існуючу міжнародну систему. Це викликало відповідну реакцію з боку ЄС, яка полягала у запровадженні санкцій проти РФ та її представників, офіційних посадових осіб та громадян. Однак, внаслідок негативних наслідків і для європейської сторони, а також наявності серед держав-членів проросійськи налаштованих, цей режим постійно торпедується. Інший, не дуже позитивний сигнал – відмова президента Європейської Комісії – У.фон дер Ляєн відвідати саміт Кримської платформи, ініційований Україною, в нетиповій для дипломатичного протоколу формі. Тут важливо зазначити, що на відміну від інших конфліктних ситуацій у державах Східного партнерства маємо ситуацію, яка однозначно тлумачиться як міждержавний конфлікт.

Щодо ситуації довкола східних областей України такої однозначності в оцінках, на жаль, немає. Це призвело до того, що ЄС на практиці надає гуманітарну допомогу, реалізує наявний механізм двосторонньої співпраці з Україною, однак цілком задовольняється ситуацією, коли лідерство в питаннях посередництва перехопили Німеччина і Франція (Нормандський

формат) та ОБСЄ (Мінський процес). Заради справедливості потрібно нагадати, що на перших етапах ЄС допоміг організувати переговори за участі представників РФ та України (зустрічі по лінії представники ЄС – президент України (П.Порошенко)- представники ЄврАзЕС (зокрема, В.Путін)). Однак далі вся діяльність щодо посередництва згорнулась.

Ситуація щодо України є великим викликом для ЄС, адже стрімкий розвиток конфлікту стався в результаті спроб завадити у підписанні Угоди про політичну асоціацію та зону вільної торгівлі. Власне, відбулось зіткнення інтересів України, ЄС та РФ. І це вчергове ставить питання про реагування ЄС на перебіг ситуації, адже дедалі більше знов спостерігаємо тенденцію до реактивності, а не проактивності.

Конфлікти на Південному Кавказі є різними за своєю суттю і характеристиками. У випадку російсько-грузинської війни спостерігається той самий формат, коли посередництво здійснюється окремими державами-членами ЄС (ФРН та Франція), однак тут також мали місце спроби реалізувати інфраструктурні проекти, щоправда менш вдалі ніж у ситуації в Молдові. Нагорнокарабахський конфлікт, його ескалація наприкінці 2020 року взагалі продемонстрували політику уникнення втручання у перебіг та спроб врегулювати з боку ЄС, діяльність обмежилась відповідними заявами та наданням гуманітарної допомоги цивільному населенню.

Все це окреслює низку проблем, викликів та запитань. Серед них, одна з базових проблем у формуванні та діяльності інтеграційного об'єднання штибу ЄС і питання яке час від часу лунає у дослідників – максимальний рівень інтеграційної взаємодії, де держави-учасниці готові делегувати частину свого суверенітету. Наразі зрозуміло, що зовнішня політика, як базовий атрибут суверенітету, не є таким напрямком. Тому в значній кількості ситуацій, особливо конфліктних, верх беруть національні інтереси окремих держав-членів, а не ЄС в цілому. Окреме питання полягає у здатності і бажанні ЄС активно обстоювати власні цілі та інтереси, коли відбувається перетин інтересів з третіми доволі сильними гравцями (США, НАТО, РФ, Туреччина). Швидше за все відповідь на це питання лежить в площині наявності визначених стратегічних цілей та завдань, у нашому випадку, відносно країн Східного партнерства. По третє, наявна ситуація ставить питання про необхідність перегляду існуючих форматів співробітництва. І зрештою, розвиток ситуації в державах Східного партнерства, а також дії РФ таки мають змусити ЄС розробити концептуальне бачення його ролі у випадку розгортання конфліктів у безпосередній близькості до його кордонів, вкотре поставивши питання про ступінь залученості у врегулювання подібних конфліктів, механізми врегулювання і в максимумі повернути увагу до питання про ступінь інтегрованості у сфері СЗБП.

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО В КОНТЕКСТІ «М'ЯКОГО» СУПЕРНИЦТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА РОСІЇ

Мателешко Ю. П.,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,

Ужгородський національний університет

Східне партнерство – це спільна програмна ініціатива, спрямована на поглиблення і зміцнення відносин Європейського Союзу з шістьма його східними країнами-сусідами: Білоруссю, Вірменією, Азербайджаном, Грузією, Молдовою та Україною. Регулювання відносин ЄС з його сусідами базується на Глобальній стратегії ЄС і на оновленій Європейській політиці сусідства, які вказують на необхідність зосередження зусиль на підвищенні стабільності та стійкості східних сусідів ЄС. Відносини Євросоюзу, його держав-членів і шести країн-партнерів охоплюють чотири основні пріоритетні сфери Східного партнерства: 1) більш сильна економіка (економічний розвиток і ринкові можливості); 2) зміцнення управління (інститути та належне врядування); 3) сильніший зв'язок (комунікації, енергоефективність, навколишнє середовище та зміна клімату); 4) більш сильне суспільство (мобільність і контакти між людьми) [5]. Кінцева мета Східного партнерства – створення спільного простору демократії, процвітання, стабільності та тісної співпраці.

Хоча ініціатива Східного партнерства не направлена проти будь-якої країни, Москва з самого початку сприйняла його появу досить насторожено. Вона побоювалася, що за розмовами про необхідність заохочення економічних реформ і демократії в країнах-партнерах криється прагнення Брюсселя остаточно «вирвати» пострадянські держави зі сфери російського впливу і – паралельно – забезпечити собі альтернативні шляхи постачання енергоносіїв з Азербайджану та Середньої Азії [1, с. 113-114].

Вже через декілька тижнів після започаткування Східного партнерства, у травні 2009 р. на саміті Росія–ЄС в Хабаровську президент Д.Медведев висловив стурбованість цією ініціативою і висловив сумнів у тому, що вона «не спрямована проти Росії» [2, с. 128].

Найчіткіше офіційна позиція Москви щодо Східного партнерства на початковому етапі цієї програми була сформульована постійним представником РФ при ЄС В.Чижовим: «... наша позиція зводиться до того, щоб протидіяти «Східному партнерству». Як будь-яка регіональна ініціатива, вона має право на існування. Для нас важливо, щоб те, що робиться в рамках цієї ініціативи, не було направлено проти російських інтересів, на штучний відрив цих країн від співпраці з Росією. Ми проти того, щоб дані країни СНД ставилися перед штучною дилемою: або вперед, у світле майбутнє з Євросоюзом, або назад – з Росією. А те, що такі

ознаки на початковому етапі «Східного партнерства» були, – факт.» [1, с. 116].

Деякі російські експерти та науковці також вважали (і вважають), що справжні пріоритети Східного партнерства істотно відрізняються від офіційно заявлених. Зокрема, до реальних цілей програмної ініціативи вони відносять підрив геополітичного і гео економічного впливу Росії в Східній Європі, яка активізувала свою політику в цьому регіоні (війна з Грузією 2008 р., «газовий конфлікт» з Україною 2009 р. тощо) і, навпаки, зміцнення тут позицій ЄС за допомогою стратегії «м'якої сили» [1, с. 114].

Характерною особливістю російського академічного та політичного дискурсу по Східному партнерству є переважання геополітичного погляду на зовнішньополітичну активність Європейського Союзу на пострадянському просторі [4]. Росія сприймає Східне партнерство як геополітичний проєкт Європи з розширення свого впливу. Більше того, на думку ряду експертів, ЄС сьогодні не конфліктує з Росією, основний конфлікт розгортається між РФ і США. Фактично більш сильні актори привносять свої правила гри, щоб втягнути нові ресурси і території в свою сферу впливу. Одночасно з цим ведеться робота зі створення непривабливого образу опонента.

Як зазначають І.Грецький та Є.Терещенков, геополітичний підхід не здатний дати відповідь на питання про те, чому суспільства та еліти низки пострадянських держав роблять вибір на користь інтеграції з ЄС. Москва як і раніше відкидає брюссельську модель відносин Євросоюзу з Росією та іншими державами пострадянського простору, однак вона поки що мало може запропонувати натомість: у Росії немає конкурентоспроможних ініціатив політичної та економічної інтеграції, які могли б серйозно і на довгострокову перспективу зацікавити політичні еліти держав європейської частини пострадянського простору [2, с. 129].

У зв'язку з цим багато російських і зарубіжних експертів констатували необхідність вироблення нових інтеграційних проєктів на пострадянському просторі [2, с. 128]. Після саміту Східного партнерства 2009 р. робота в цьому напрямі активізувалася. Йдеться перш за все про створення Митного союзу ЄврАзЕС (2010) і Єдиного економічного простору (2012), підписання Договору про зону вільної торгівлі СНД (2011), а також про пропозицію тодішнього прем'єр-міністра В.Путіна створити Євразійський економічний союз.

Розвиток потенціалу регіональної і субрегіональної інтеграції та координації на просторі держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у рамках самої Співдружності, а також Організації Договору про колективну безпеку, Євразійського економічного союзу, Союзної держави є одним з ключових напрямів зовнішньої політики РФ, що закріплено в Стратегії національної безпеки Росії [3].

Якщо розглядати Східне партнерство в контексті «м'якого» суперництва Європейського Союзу та Росії, то стає очевидним, що остання не може конкурувати з ЄС з точки зору привабливості її політичних,

економічних, соціальних та інших інститутів. Демократія, потужна економіка, високі технології, захист прав і свобод людини, високий рівень добробуту роблять Європу надзвичайно привабливою для східних сусідів. Росія ж має імідж авторитарної країни, зовнішня політика якої, як свідчать непоодинокі конфлікти, не має стійкої правової та моральної основи. Сировинна економіка РФ та економічний тиск («газовий шантаж») на інші країни теж не додають їй позитивного іміджу. Тому втримати деякі країни Східного партнерства у сфері своїх інтересів Росія, як показує приклад Білорусі та Вірменії, може здебільшого через використання «жорстких» засобів.

Список використаних джерел

1. Арутюнян О.В., Сергунин А.А. Между Сицилией и Харибдой: программа «Восточного партнерства» на перекрестье геополитических интересов Евросоюза и России. *Вестник СПбГУ. Сер. 6.* 2015. Вып. 2. С. 108–119.
2. Грецкий И., Трещенков Е. Европейская политика соседства: нюансы восприятия в России. *Международные процессы.* 2012. № 3. С. 124–133.
3. Указ Президента РФ от 31.12.2015 № 683 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации». URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=191669&fld=134&dst=100001,0&rnd=0.29217123264607014#0> (дата звернення: 29.04.2021).
4. Чимирис Е. Страны Восточного партнерства – буферная зона или переговорная площадка? *РСМД.* 2019. 6 ноября. URL: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/strany-vostochnogo-partnerstva-buferная-zona-ili-peregovornaya-ploshchadka/?sphrase_id=75857811#detail (дата звернення: 28.04.2021).
5. The Eastern Partnership. *EU NEIGHBOURS.* URL: <https://www.euneighbours.eu/en/policy/eastern-partnership> (дата звернення: 29.04.2021).
6. Top 10 Achievements of the Eastern Partnership in the last 10 Years. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eastern_partnerships_top_10_achievements.pdf (дата звернення: 30.04.2021).

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄС В СФЕРІ ВОДНЕВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Мішин О.В.,

кандидат політичних наук,

асистент кафедри міжнародного регіонаознавства

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

11 грудня 2019 року Європейська комісія презентувала дорожню карту Європейського зеленого курсу (ЄЗК, *The European Green Deal*), що повинен стати фундаментом сталої економіки ЄС та перетворити континент на перший кліматично нейтральний регіон світу. Іншими словами зміни клімату визнані Брюсселем ключовою загрозою безпеці ЄС. Стратегія ЄЗК охоплює усі сектори економіки, особливо транспорт, енергетику, АПК, будівництво, важку та легку промисловість. Робиться акцент на переході до чистої циркулярної економіки, що дасть змогу підвищити ефективне використання ресурсів, сприятиме відновленню біорізноманіття та зменшенню викидів забруднюючих повітря речовин. Процес переходу вимагатиме інвестицій в екологічно чисті технології, ставка на більш екологічно чисті та дешеві види транспорту, декарбонізацію енергетики, вдосконалення глобальних екологічних стандартів, що вимагатиме співробітництва ЄС з широким колом іноземних партнерів. За наявними розрахунками запровадження ЄЗК вимагатиме суттєвих фінансових вливань: для досягнення кліматичних та енергетичних цілей до 2030 року необхідно додатково інвестувати 260 млрд. євро/рік, що є еквівалентом 1,8% ВВП ЄС. З цією метою будуть мобілізовані державні та приватні кошти через структури Європейського інвестиційного банку та Європейського кліматичного банку.

На рівні ЄС за для реалізації ЄЗК за період 2020-2021 рр. були схвалені наступні стратегічні документи, зокрема «Інвестиційний план Зеленого Курсу» та «Механізм справедливого переходу» (січень 2020 р.), пропозиції щодо європейського кліматичного закону (березень 2020 р.), «Індустріальну стратегію ЄС» (березень 2020 р.), «План дії щодо створення циркулярної економіки» (березень 2020 р.), «Стратегію біорізноманіття ЄС» (травень 2020 р.), Стратегію «Від лану до столу» (травень 2020 р.), «Стратегію інтеграції енергетичної системи ЄС» (липень 2020 р.), «Водневу стратегію» (липень 2020 р.), «Кліматичний план 2030» (вересень 2020), «Метанову стратегію» (жовтень 2020 р.), «Стратегію сталого розвитку для хімічної промисловості» (жовтень 2020 р.), «Відновлювана енергія на шельфі» (листопад 2020 р.), «Європейський кліматичний пакт» (грудень 2020 р.), «Європейський батареїний альянс» (грудень 2020 р.), «План дії щодо органічного виробництва» (березень

2021 р.), «План дії нульове забруднення» та «Стала блакитна економіка» (обидва в травні 2021 р.) [3]. Отже, в умовах пандемії COVID-19 відбувається формування принципово нової економічної моделі функціонування ЄС, а сам амбітний проєкт кліматичної нейтральності цілого континенту голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн (*Ursula Gertrud von der Leyen*) порівняла з програмою США з висадки людини на місяці в 1960-х рр [6].

Аби реалізувати наявні плани країнам ЄС передусім необхідно розв'язати проблему перебудови енергетичної сфери, що генерує 75% викидів парникових газів. Основним документом в цьому плані виступає «Воднева стратегія», згідно якої в інтегрованій енергетичній системі водень сприятиме декарбонізації промисловості, транспорту, виробництва електроенергії, зведення будівель в усіх країнах Союзу. Ставка робиться на поновлюваний водень, що вироблятиметься з використанням відновлюваних джерел енергії. Процес переходу включатиме три етапи: 2020-2024 рр. започаткування виробництва до 1 млн. т. H₂/рік; 2025-2030 рр. – водень невід'ємна частина інтегрованої енергосистеми; 2030-2050 рр. – широке розгортання водневих технологій. Задля реалізації Стратегії ЄК формує Європейський альянс чистого водню (*European Clean Hydrogen Alliance*), станом на грудень 2020 р. до нього приєдналися понад 20 українських компаній, в т.ч. *НАЕК «Енергоатом», ОГТСУ, DTEK, Українське Дунайське пароплавство, DeltaWilmar* [2]. У самій Водневої стратегії ЄС також вказується, що Україна – пріоритетний партнер Європейського Союзу в постачанні новітнього енергетичного ресурсу на європейський ринок [4]. В цьому контексті варто розглянути безпековий вимір співробітництва.

Щодо переваг, які дає участь України у водневих ініціативах ЄС та посилюють *економічну безпеку* нашої держави, слід віднести: 1.) можливість стрімко відновити виробничий потенціал України та створити, що потенційно може зробити нашу країну енергетично незалежною з експортно орієнтованою економікою. Середньорічне виробництво «зеленого» водню в Україні може скласти понад 5 млрд. м³ [1].; 2.) українська газотранспортна система стане частиною транспортного коридору для експорту водню до ЄС, відповідно зменшуються ризики від введення до експлуатацію російського газопроводу *Nord Stream 2*, окрім того якщо брати водний шлях транспортування водню, то проєкт будівництва LNG-терміналу в Одеській області за участі інвесторів з Катару отримує додатковий імпульс для реалізації; 3.) «Енергоатом» зможе використовувати недозавантажені потужності для виробництва водню, бо АЕС підходять для вирішення завдання виробництва водню екологічно чистою електроенергією.

В той же час існує й широка група *безпекових проблем*, до яких слід віднести: 1. Внутрішній опір олігархічних ФПГ в Україні, що контролюють до 80% економіки і яким не вигідні зміни у структурі паливно-енергетичного ринку; 2. Проблема адаптації робітників вугільної

галузі в разі масованого закриття вугільних шахт, особливо у промислових мономістах та селищах; 3. Питання наявності достатніх обсягів водних ресурсів для виробництва водню шляхом електролізу; 4. Технологічні аспекти безпеки виробництва, транспортування та зберігання водню, що вирізняється легкою займистістю.

Щодо зовнішніх безпекових проблем, що можуть бути на заваді реалізації проєктів водневого співробітництва між Україною та ЄС перед усім слід віднести продовження російської агресії [5]. Збереження конфліктності на Сході України, спроби РФ анексувати Азовське море, створення загроз морським комунікаціям українських чорноморських портів формують суттєві перешкоди для інвестиційної привабливості Півдня та Сходу України, де як раз зосереджені найліпші можливості для розгортання інфраструктури водневої енергетики, що цікавить ЄС. Отже, без припинення україно-російського конфлікту та нормалізації двосторонніх відносин між Києвом та Москвою перспективи кооперації між Україною та ЄС у водневій сфері будуть суттєво обмежені, хоча навіть в цих умовах обопільний інтерес до їх реалізації буде лишатися.

Список використаних джерел

1. Прокопчук С. Воднева стратегія ЄС. Україна має використати свій потенціал [Електронний ресурс]: Урядовий кур'єр, 31.07.2020. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/vodneva-strategiya-yes-ukrayina-maye-vikoristati-s/>
2. European Clean Hydrogen Alliance Members [Електронний ресурс]: An official website of the European Union, 15.04.2021. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45446>
3. A European Green Deal Striving to be the First Climate-Neutral Continent [Електронний ресурс]: An official website of the European Union, 2021. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en#timeline
4. A Hydrogen Strategy for a Climate-neutral Europe // Communication from the Commission to the European Parliament, The council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels, 8.7.2020 COM (2020) 301 final. – 24 p.
5. Brüggmann M. Im Schatten von Nord Stream 2 ergeben sich enorme Chancen in der Ukraine [Електронний ресурс]: Handelsblatt, 18.03.2021. – Режим доступу: <https://www.handelsblatt.com/politik/international/wirtschaftsforum-im-schatten-von-nord-stream-2-ergeben-sich-enorme-chancen-in-der-ukraine/27017428.html?ticket=ST-1591425-k1iuhZeHOzeadtMLdNPe-ap2>
6. Sánchez Nicolás, E. Von der Leyen: 'Green Deal is our man-on-moon moment' [Електронний ресурс]: EUObserver, 11.12.2019. – Режим доступу: <https://euobserver.com/environment/146895>

ПРАГМАТИЧНІ НАСЛІДКИ БРЕКЗИТУ ДЛЯ ПОЛІТИКИ ТА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Шуляк А.М.,

доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
декан факультету міжнародних відносин

Лапін О.І.,

аспірант кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Британські аналітичні центри та експерти давали абсолютно різні прогнози щодо виходу Великої Британії з ЄС та у результаті Брекзит все таки відбувся. Подальший розвиток подій спонукає аналітиків та експертів з усього віту робити прогнози розвитку як цілих країн, так і в окремих галузях держав. Основні питання, навколо яких активно дискутують: втрати для економіки ЄС та Великої Британії; подальша доля Шотландії та Північної Ірландії; міжнародний авторитет ЄС; престиж та міжнародне становище Британії; вплив процесів на Україну та її співпрацю з ЄС та окремо з Британією.

Від лише тільки проведення референдуму щодо виходу Великої Британії з ЄС уже піднялася хвиля прогнозів щодо політичного та економічного майбутнього Євросоюзу загалом та Об'єднаного Королівства зокрема. І хоч Д.Кемерон у своєму зверненні після підрахунку голосів вкотре запевнив про стабільність економіки (яка є другою в ЄС після німецької), кардіограма ринків капіталу миттєво змінилася.

Вважаємо, що Брекзит не матиме прямого впливу на основні складові двосторонніх британсько-українських відносин. На сьогодні Велика Британія активно допомагає нашій державі, підтримуючи реформи судової системи, міністерств освіти і науки й збройних сил, а також антикорупційних органів; працює над полегшенням наслідків конфлікту на сході України, надаючи допомогу постраждалим, ВПО, протидіє гендерно обумовленому насильству, спонсорує розмінування. Для цього на 2018 та 2019 рр. Велика Британія виділила 14 млн £11 [1]. Варто очікувати, що вона й надалі залишатиметься надійним партнером України, хоча обсяги та напрямки допомоги змінюватимуться в залежності від фінансових втрат від Брекзиту та динаміки відносин Великої Британії з ЄС [4].

Для України матиме значення вплив Брекзиту на подальший розвиток політики безпеки та оборони ЄС. Повноцінне залучення Великої Британії уможливить співпрацю щодо розширення участі третіх країн у відповідних політиках ЄС. Натомість конфліктний результат створює ризик обмеження

участі України в нових безпекових ініціативах. За обох сценаріїв Україна має інтенсивніше співпрацювати з активними в цій сфері державами ЄС (Польща, Румунія, Литва) [3].

Окремо слід вказати на наслідки Брекзиту для політики санкцій проти Росії, обумовлені анексією Криму та підтримкою терористів на сході України. Фахівець “Інституту національної політики” М.Багрова [2] вважає, що зовнішня політика Великої Британії щодо України і Росії залишиться на колишньому рівні. Велика Британія без змін продовжить підтримку національного курсу України щодо вступу в НАТО і в ЄС. Щодо Росії, Велика Британія буде не тільки підтримувати введені санкції, а й ініціюватиме нові. На тлі Брекзита керівні структури Євросоюзу в Брюсселі з високою ймовірністю посилять підтримку України, зокрема на її шляху європейської інтеграції. Через розмежування Великої Британії та Європейського Союзу, ЄС буде змушений компенсувати свої економічні та геополітичні втрати на Україні та інших європейських країнах – кандидатах в ЄС.

Протилежну думку має науковець Національного інституту стратегічних досліджень О.Шаров. Він вважає, що значно посиляться позиції ділових кіл Європи, пов’язаних з Росією, що, скоріш за усе, призведе до пом’якшення антиросійських санкцій [6].

Інвестаналітик, експерт Європейського аналітичного центру В. Бардась [2] каже, що в короткостроковій перспективі вихід Великобританії зі складу ЄС призведе до зниження курсу єдиної валюти, а відтак – до зниження євровиручки українських компаній-експортерів. Сьогодні Україна постачає в Європу своїх товарів на 38% від загального обсягу експорту. Відповідно, можна очікувати зниження євровиручки українських компаній на 1-2%, що уповільнить темпи зростання ВВП та посилить тиск на гривню. Крім того, 2/3 українських заробітчан працюють у Європейському союзі, що також вплине на розміри приватних переказів та відповідно можливості внутрішнього ринку України, а значить уповільнить темпи зростання роздрібної торгівлі. Тим не менше, оскільки перед лідерами Європейського союзу стоїть завдання щодо подальшого розвитку об’єднання, їх політика щодо України буде більш ліберальною. Тому, у довгостроковому періоді, можна очікувати посилення співпраці з ЄС та подальшої інтеграції України у європейське співтовариство.

Очевидно потрібно зважити, що Е.Макрон заявив, що східне партнерство не має означати членство в Євросоюзі і це явний сигнал Україні, Білорусі, Молдові. ЄС не хоче брати відповідальність за нових членів. Це стосується і балканських країн. Торік відмовилися від переговорів про вступ Албанії до Союзу. Це ускладнить реформування відсталих країн. Східна Європа буде на периферії, а західноєвропейські держави замкнуться і залишаться ядром ЄС. Україні давно час усвідомити ці зміни і зробити коригування у своїй зовнішній політиці, допоки ЄС не трансформується [5].

Отже, з погляду економіки та торгівлі, важких наслідків для України не буде, оскільки наші стосунки з Британією не були настільки взаємозалежними. У політиці залежить, чого очікуємо від тих процесів. Вступити в ЄС Україна зможе, лише зайнявши рівноправні позиції. У політичній площині врегулювання конфлікту на Донбасі не залежить напряму від Франції чи Німеччини. Принципове значення для України матиме не стільки вплив Брекзиту на двосторонні відносини, як його наслідки для функціонування ЄС у зовнішньополітичній та безпековій сферах. Для збереження й зміцнення британської міжнародної підтримки українські дипломати та політики повинні бути проактивними. «Брекзит», безумовно, несе із собою низку невизначеностей і ризиків для України в тому числі, але з непоганими стартовими позиціями є шанс конвертувати їх у безсумнівні вигоди.

Список використаних джерел

1. Brexit: ціна одного референдуму. В грошах... (03.04.2019). Укрінформ, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2673704-brexit-cina-odnogo-referendumu-v-grosah.html>
2. А він буде, британський Брекзит? І чого від нього чекати Україні? (07.11.2018). Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2575177-a-vin-bude-britanskij-brekzit-i-cogo-vid-nogo-cekati-ukraini.html>
3. Вендік Ю. Схід і Захід ЄС після «брекзиту» потягнуло в різні боки (2016). Російська служба Бі-бі-сі, URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/07/160701_brexit_east_west_ozh
4. Зайцев Б., Коваль Н. (2019). Ключові аспекти виходу Великої Британії з ЄС: наслідки для України: аналітична записка. Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. URL: http://da.mfa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/lyutyu_2019_B.ZAJTSEV_N.KOVAL_.pdf
5. Левицька І. Велика Британія сьогодні виходить із ЄС - наслідки для України та Європи (31.01.2020), URL: https://gazeta.ua/articles/posuti/_velika-britaniya-sogodni-vihodit-iz-es-naslidki-dlya-ukrayini-ta-evropi/949378
6. Шаров О.М. Brexit: «плюси» та «мінуси» для глобальної геоekonomіки, URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-10/tezi_sharov-o.m.pdf

THE POLITICS OF FRANCE TOWARDS THE EUROPEAN “STRATEGIC AUTONOMY”

Kseniia Denysenko,
Ph.D (Political Studies),
Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

With the election of Emmanuel Macron as the President of the Republic on May 14 – th 2017, the foreign and especially defense policy of France towards the Euro – Atlantic space has acquired new dimensions.

In the first months of his presidency E. Macron faced problems in the field of French defense policy. On September 2017, the chief of staff of the French defense, General Francois Lecointre, said that the country's armed forces are used to “130% of their capabilities and they need time to recover” [1, p. 74]. France’s military forces were involved in operations inside and outside France: “Opération Sentinelle” – protection against internal terrorist threats; Barkhan in the Sahel, counter-terrorist operation against insurgents in the areas of Burkina Faso, Chad, Mali, Mauritania and Niger; “Chammal” in the Middle East, participation of French forces in the international coalition to fight ISIS. In precious years France used all possible affords to involve European partners in sharing the burden of these military operations, but their reaction did not correspond to the French expectations. For instance, in December 2013, France sought to obtain EU funding for “Sangaris” operation in Central Africa Republic. However, the request was denied. After the terrorist attacks in Paris on November 13, 2015, France for the first time applied Article 42 (7) on mutual assistance of the Treaty establishing the European Union. France wanted European countries to contribute not only to the fight against ISIS, but also for international operations in Sahel and sub-Saharan Africa so that France can focus more on anti-terrorist measures. However, with the exception of a few large contributions, the assistance was symbolic and did not bring significant benefits. Such course of the EU partners in France gave the impression that Europe is not doing enough for security, and that “European solidarity does not exist”.

In the aftermath of the USA’s President Donald Trump criticism over the effectiveness of cooperation within NATO, Brexit, accumulation of short – term crises, terrorism, France confidently appeals to Europe’s “strategic autonomy”. Encouraging Europe to create its own armed forces E. Macron aims to achieve two goals at once: France acquires the status of a leader in the fundamental political processes within the European Union and at the same time counts on the influence on the world stage as a part of the powerful Europe. [2]

The ambitious views on EU “strategic autonomy” amid of rapprochement with the President of Russia Vladimir Putin, provoke criticism and discussions

among allies and partners. On the 12 – th of November 2020, President E. Macron was interviewed by Le Grand Continent – the magazine issued by the independent association Groupe d'Etudes Géopolitiques. In the article “The Macron doctrine: a conversation with the French President”, the French leader reiterated his global policy vision and concrete initiatives on the place and role of the European Union in today’s changing world. [3]

In a proposed geopolitical doctrine called the “Paris Consensus” the President of France continues to defend his most bold ideas in the field of security policy, defense and technology. These are: “strategic autonomy” and “European sovereignty”, the reduction of the EU’s dependence on the United States and NATO.

Such views, if we abstract from the traditionally strong in France anti – Atlantic tendencies, the aggressive influence of the Russian lobby and the war deployed by Russia, as well as the personal ambitions of E. Macron, can be seen as quite adequate and correct. The EU’s common security and defense policy has proved to be unprepared to respond to the new threats and challenges of the changing world.

The strategic principles of US foreign policy towards the diversification of attention from Europe to the Asia-Pacific region, aggressive Russia with nuclear weapons, economically powerful China, which is increasing its influence in the world, are urging traditional, prosperous European democracies to step out of their comfort zone.

A true geopolitical goal of E. Macron is new European security architecture from Lisbon to Vladivostok with Putin's Russia, but without the United States. For most EU partners and NATO allies, such ambitions are considered too naïve. The President of France is convinced that the European Union must reach an autonomous strategic capacity to ensure the management of its own military forces, the so-called “European army”, and its operational use. Such “firm” forces in operations and missions, which will respond to crises in Europe and other parts of the world is in the interests of the EU, regardless of the commitments and the mood of the White House.

A separate issue is the European defense industry, military and dual-use technologies. In this area, there are no major differences between official Paris and the views in the European Union. The armed forces of the EU countries should mainly have weapons and military equipment from European manufacturers. But in many respects, dependence on the United States remains critical. This primarily applies to reconnaissance and strike unmanned aerial vehicles (drones) long-range applications, refueling aircrafts in the air. Another strategic area is the American nuclear shield for the European continent to deter potential aggression. Among European states, France and Great Britain have nuclear weapons. The basis of this European potential is the NATO nuclear umbrella, represented by US and British forces. The French nuclear forces are not part of the Alliance. And it also adds arguments for Macron's opponents to European “strategic autonomy”.

The German Minister of Defense since July 2019 Annegret Kramp-Karrenbauer doesn't share the views and optimism of E. Macron over the European "strategic autonomy". "The illusions of European strategic autonomy must end: Europeans will not be able to replace America's crucial role as a security provider. We must recognize that we will remain dependent in the nearest future. For the U.S., this means that it needs to keep Europe under its nuclear umbrella for the foreseeable future" she wrote in the article to Politico on November 2, 2020. [4]

The ideas of the French President in the field of security and defense in seem too radical for the vast majority of national governments of the EU and NATO. Some Euro-optimistic politicians, diplomats, analysts are convinced that a strong European defense, increased funding for defense budgets is certainly a positive for European and Euro-Atlantic security. The officials especially in Central and Eastern Europe, point out that European "strategic autonomy" as it is seen by E. Macron is his personal position, under which there is no consensus signature of the rest of the EU and NATO. [5]

Ultimately, criticism of the French President on the address of the Euro-Atlantic security and his attacks on NATO and the United States should be associated with the attempts of Paris to strengthen its positions on the international arena.

References

1. The military balance 2018. Europe (chapter 4). p.74-75. <https://dokumen.pub/qdownload/the-military-balance-2018-1857439554-9781857439557.html>
2. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. President Macron interviewed by Le Grand Continent. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/news/2020/article/president-macron-interviewed-by-le-grand-continent-12-nov-2020>
3. Le Grand Continent. La doctrine Macron: une conversation avec le Président français. <https://legrandcontinent.eu/fr/2020/11/16/macron/>
4. Annegret Kramp-Karrenbauer. Europe still needs America. <https://www.politico.eu/article/europe-still-needs-america/>
5. УКРІНФОРМ. Доктрина Макрона: Чи захистить себе Європа без США та НАТО. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3139932-doktrina-makrona-ci-zahistit-sebe-evropa-bez-ssa-i-nato.html>

«ПРИНЦИПОВИЙ ПРАГМАТИЗМ» У СТРАТЕГІЇ ЄС ЩОДО ЗАХІДНИХ БАЛКАН

Миронова М.А.

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики,
експерт Центру досконалості Жана Моне,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

«Принциповий прагматизм» як принцип зовнішньополітичної діяльності ЄС було вперше сформульовано у Глобальній стратегії ЄС, прийнятій у червні 2016 р. Як зазначалося у документі, «ми будемо керуватися чіткими принципами, що базуються як на реалістичній оцінці поточного стратегічного середовища, так й ідеалістичних прагненнях до кращого світу». [1, с.8] У стратегії фактично було зафіксовано ускладнення геополітичного середовища, в якому опинився ЄС після 2014 р. – із зміною системи міжнародних відносин, кризою ліберального світового порядку та поверненням епохи Realpolitik.

Цей прагматичний підхід збережений і у всіх наступних документах, підготовлених спільно Високим Представником і Європейською Комісією. Так, у Повідомленні «Посилення внеску ЄС у багатосторонній підхід», представленому в лютому 2021 р., традиційно зазначається, що ЄС має бути твердим у свої принципах, але має ефективніше демонструвати підхід, орієнтований на інтереси. [2, с.1-2] Аналіз документів та хід їх реалізації дають можливість визначити наступні виклики для зовнішньої політики ЄС.

По-перше, все частіше у зовнішньополітичній практиці ЄС виникають складнощі у поєднанні принципів із інтересами. «Дилема принципів/цінностей та інтересів» – не нова для ЄС. Але в останні роки все очевиднішою стає криза концепту ЄС як «нормативного» центра сили, популярного у попередні десятиліття. Характерно, що термін «принциповий прагматизм» ЄС на рівні дефініцій нагадує термін «принциповий реалізм», заявлений як основний принцип у Стратегії національної безпеки США 2017 р. адміністрацією Д.Трампа, зовнішньополітичні підходи якої активно європейцями критикувалися.

По-друге, найчастіше у прив'язці до терміну «принциповий прагматизм» використовується термін «стійкість» (resilience). При чому ряд експертів критикує ЄС за фактично запроваджену парадигму «стійкість дорівнює стабільності». [3, с.77] На прикладі країн-кандидатів та учасників Східного партнерства можна побачити, що підтримка стійкості/стабільності державних інституцій не завжди веде до зміцнення

демократії, а скоріше посилення держави за рахунок громадянського суспільства.

Тобто ми спостерігаємо відхід від «ціннісно-орієнтованого» підходу із заявленими ЄС завданнями щодо сприяння демократії, верховенству права та правам людини. Натомість відбувається перехід до стратегії, більш орієнтованої на інтереси та отримання максимальної вигоди, при цьому принципи фактично приносяться у жертву «безпеці та стабільності».

У цьому зв'язку цікавий досвід політики ЄС в регіоні Західних Балкан. Основним викликом західнобалканської стратегії ЄС є невизначеність щодо подальшого розширення, попри продемонстрований кандидатами прогрес та неодноразові заяви лідерів ЄС про європейську перспективу регіону.

Політичне визнання європейської перспективи для Західних Балкан, що відбулося двадцять років тому (саміти у Загребі 2000 р. та у Салоніках 2003 р.), майже не наблизило їх до членства. Переговори про вступ розпочалися тільки з Чорногорією (у червні 2012 р.) та Сербією (у січні 2014 р.), але на сьогоднішній день закрито лише 3 та 2 розділи відповідно з 35 розділів майбутньої угоди про вступ. Північна Македонія вже 15 років залишається у статусі країни-кандидата, а переговори з нею так і не розпочалися.

Спостерігається сповільнення інтеграційних процесів, послаблення ролі ЄС як акселератора змін в регіоні. Попри сподівання, що перспектива членства призведе до встановлення ліберальних форм врядування, заснованих на демократичних принципах та верховенстві права, регіон останні роки переживає погіршення політичної ситуації, посилення авторитарних тенденцій, зростання популярності націоналістичних та крайніх правих сил. В умовах ускладнення геополітичного середовища для політики ЄС у регіоні, посилення впливу третіх країн, в першу чергу, російського, ЄС все частіше обирає інтереси, жертвуючи принципами.

ЄС активно критикується за те, що у пошуку компромісу між цінностями та інтересами готовий надавати зовнішню підтримку режимам, які відчутно недопрацьовують у питаннях демократичного врядування, але готові надати ЄС бажану стабільність, а по факту, видимість стабільності, [4, с.56] у вигляді нормалізації двосторонніх відносин чи допомоги ЄС у боротьбі із зовнішніми викликами, на кшталт міграційної кризи 2015 р. У результаті це призвело до встановлення в регіоні напівліберальних політичних систем з видимістю демократії, що формально дотримуються зобов'язань щодо європейської інтеграції, імітують реформи, проте в країнах продовжують процвітати неопотизм та корупція.

Другим викликом у західнобалканській стратегії ЄС є гальмування переговорного процесу. На сьогоднішній день очевидно є обопільна неготовність до розширення як країн-кандидатів, так і ЄС. І більшим викликом є навіть не технічна неготовність Західних Балкан через невідповідність критеріям членства, а саме брак політичної волі ряду країн-членів ЄС. Парадоксальність ситуації демонструється прикладами

Албанії та Північної Македонії, коли фактично переговорний процес вже більше не залежить від їх зусиль та ефективності виконання ними домашнього завдання, що визначається Брюсселем в щорічних оціночних звітах. Держави-члени ЄС замінюють «копенгагенські критерії», відповідно до яких і мали би оцінюватися кандидати, власними претензіями по питаннях двосторонніх відносин, зазвичай мова йде про територіальні спори чи різне трактування історичних подій (на прикладі проблем у відносинах Північної Македонії із Грецією чи Болгарією).

Перспектива членства все більше стає заручником політичної волі держав-членів, а темпи переговорного процесу визначаються державами-членами, а не наднаціональними інституціями в Брюсселі. Додатковим свідченням цього є зміна механізмів переговорного процесу, нав'язана Францією на початку 2020 р. Нова методологія передбачає посилення ролі держав-членів під час перемовин з кандидатами (раніше переговори проводилися технократами із Європейської Комісії); проведення переговорного процесу не по 35 паралельних треках (обговорення 35 розділів Угоди про вступ), а розбивання їх на 6 кластерів/блоків питань - переговорних етапів. [5]. При цьому паралельні переговори неможливі, перехід на новий рівень відбувається лише із повним завершенням переговорів на попередньому; у випадку регресу з боку країни-кандидата можливий відкат та повернення переговорів на попередній рівень. Нові правила суттєво ускладнюють переговори із кандидатами.

Цікаво, що все це призводить до падіння рівня довіри до ЄС в країнах-кандидатах. Проведений Центром європейських політичних досліджень порівняльний аналіз сприйняття ЄС в країнах Західних Балкан та Східного партнерства демонструє, що рівень довіри до ЄС у Східній Європі вищий (44% підтримки у країнах Східного партнерства проти 42% підтримки Західних Балкан). І, навпаки, недовіра до ЄС більша серед населення країн-кандидатів (19% недовіри проти 13% недовіри в країнах Східного партнерства). [6, с.9].

Отже, одним із нагальних завдань балканської стратегії ЄС має стати підвищення довіри до ЄС як до надійного партнера з точки зору взятих на себе зобов'язань про розширення. Тим більше, що все відчутнішим є зовнішній вплив та наростання конкуренції за регіон з третіми країнами, в першу чергу, КНР і РФ.

Список використаних джерел

1. Shared Vision, Common Action: a Stronger Europe. A Global Strategy for the EU's Foreign and Security Policy, Brussels, June 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
2. Joint Communication of the European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy 'On Strengthening the EU's contribution to Rules-Based Multilateralism',

- Brussels, 17 February 2021, JOIN (2021) 3 Final. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/info/publications/communication-strengthening-eus-contribution-rules-based-multilateralism_en
3. Juncos Ana E. Principled Pragmatism and Resilience/ Resilience in the Western Balkans, ed. by Sabina Lange, Zoran Nechev and Florian Trauner, Institute for Security Studies Report No 36, August 2017. Pp.75-79.
  4. Kmezić Marko. Recalibrating the EU’s Approach to the Western Balkans// European View, 2020, Vol.19 (1) pp.54-61. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1781685820913655>
  5. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions ‘Enhancing the Accession Process – A Credible EU Perspective for the Western Balkans’, Brussels, 5.2.2020 COM(2020) 57 final https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/enlargement-methodology_en.pdf
  6. Emerson M., Noutcheva G. ‘Political and Economic Governance in the Balkans and Eastern Europe Compared’, Brussels: CEPS Working document, 2018.

CYBERSECURITY POLICY: THE EUROPEAN UNION EXPERIENCE FOR UKRAINE

Shkola V.Y.,

PhD, Associate Professor,

Associate Professor of Department of International

Economic Relations, Sumy State University

Ponomaryova E.D.,

Student, Sumy State University

Cybersecurity is one of the EU's priorities in its response to the coronavirus crisis. The objective of the EU's cybersecurity policy is to promote cyber resilience, safeguarding communication and data and keeping online society and economy secure. Cybersecurity policy encompass areas such as Blueprint for coordinated response to major cyber-attacks, Joint Cyber Unit, Secure 5G deployment in the EU, Securing the electoral process, Cybercrime, Cyber diplomacy, Cyber capacity building in third countries, Defence [1].

Among the countries with the worst cybersecurity in 2020, Ukraine occupies 38 out of 76 places (in 2019, Ukraine was tenth). This is evidenced by research data from the British technology company Comparitech. The last positions in the list were secured by the countries with the least poor and, accordingly, high-quality level of cybersecurity. These are Denmark, Sweden, Germany, Ireland and Japan [2].

The main gaps in the field of cybersecurity in Ukraine encompass [3, 4]:

1. Ineffective regulatory framework and management system. Root cause analysis leads to a range of systemic problems in the industry, which become more difficult to ignore with each subsequent incident. One of the main ones is an ineffective regulatory framework and management system. The Law of Ukraine "On Information Protection in Information and Telecommunication Systems" and a series of normative documents on the technical protection of information are hopelessly outdated.
2. Low readiness to respond to cyberattacks. Another and no less important problem is the lack of readiness to respond to cyber incidents. Most companies are still not organizationally ready for the new waves of cyberattacks and do not have sufficiently trained specialists in their staff. There is also no centralized management of cyber incident response forces at the national level. And if you go down a step lower - from government agencies and private companies to ordinary citizens - then the situation is even worse.
3. Low level of involvement of the professional community, lack of a transformational approach. In general, cybersecurity management in Ukraine at the state level can hardly be called effective. The national

cybersecurity system is mainly limited to the participation of law enforcement agencies in it. Private business and cyberspace are almost never involved in solving important issues. There is no transformational approach to managing national cybersecurity, which implies an organization managing the implementation of the cybersecurity program and regular monitoring of the implementation process. In addition, due to the specifics of many industries, there is an urgent need for separate industry standards for cyber security.

4. Poor quality audit of cybersecurity.

Unfortunately, Ukraine ranks low in overall cybersecurity ratings, namely: 51st in the ranking of the research company Comparitech, 54th in the Global CybersecurityIndex ranking, and also occupies low positions at the level of the Central-Eastern Europe region. In 2017, due to the NonPetya virus, Ukraine lost 0.5% of GDP, which in monetary terms is 14 billion UAH [5].

The amounts allocated in the country for building a cybersecurity system are several times less than the threat that Ukraine has endured. Therefore, it is necessary to revise the existing approaches to the organization of the cybersecurity system. Now they are not effective enough, they need to be developed and transformed. The ratings show that we have achieved the optimal design of this system.

Although there is now a cybersecurity regulatory framework in Ukraine, its implementation demonstrates insufficient effectiveness.

Measures and ways to implement the Cyber Security in Ukraine are:

1. transition to international cybersecurity standards;
2. imposing industry's cybersecurity requirements;
3. defining clear criteria for critical infrastructure facilities;
4. training for organizations and citizens and fostering a culture of cybersecurity in society;
5. providing campaign to raise public awareness in the media.
6. recognition of international certifications and implementation of mandatory international certification for officials involved in cybersecurity and auditing;
7. developing collaborating with researchers and create industry-specific cyberattack response centers;
8. providing cybersecurity audits according to international standards.

In addition, every society needs rules, standards, norms, regulations, instructions and other documents in order to feel protected in cyberspace, at least legally. Industry-specific cyber-crises regulations are emerging and interest in this area from the legislature is growing. Ukraine is developing safety standards for critical infrastructure facilities. Increasingly, there are calls for more active interaction and information exchange, as well as for mandatory reporting of cyberattacks to jointly counter and minimize the consequences of such attacks. Mandatory requirements in this area are expected to be established.

References

1. European Commission (2021). *Cybersecurity Policies*. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-policies#ecl-inpage-kmq8796b>
2. Bischoff P. (2021). Which countries have the worst (and best) cybersecurity? *Comparitech*. Retrieved from <https://www.comparitech.com/blog/vpn-privacy/cybersecurity-by-country/?fbclid=IwAR2vUYEilDvxl-ktT0WiZ0hRygCw-q0q19IGSnKay-UbVbRbprB5P7jSfDg>
3. Ministry of Defense of Ukraine (2018, May). Cybersecurity as an important component of the entire state protection system. Retrieved from <https://www.mil.gov.ua/ukbs/kiberbezpeka-yak-vazhliva-skladova-vsiei-sistemi-zahistu-derzhavi.html>
4. Yankovskyi O. (2019). Ukraine needs a new cyber strategy. *Ukrainska Pravda*. – *Ukrainian truth*, 14th Sept. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/09/14/7226291/>
5. Ukrainian institute of future (2020, July). Cybersecurity. A new approach in Ukraine. Retrieved from <https://uifuture.org/publications/kiberbezpechna-ukrayina-novyj-pidhid/>

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ВІДНОСИНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ЧЕХІЇ¹

Мелеганіч Г.І.,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Україна та Чехія давно мають тісні міждержавні зв'язки з ряду об'єктивних причин. Обидві країни стали незалежними приблизно в один і той же час і одразу ж установили дипломатичні відносини. Проте, крім формального їх оформлення у січні 1993 року, тобто у перші дні існування Чехії як самостійної держави, цьому передував і згодом слідував ряд інших факторів. Зокрема країни мали ряд історичних передумов для співпраці, та й географічне розташування країн сприяє цьому. Так, у Концепції зовнішньої політики Чеської Республіки зазначалося, що Чехія розглядає Україну як важливу європейську країну і високо цінує її політику на євроатлантичному напрямі та докладатиме зусилля для розширення українсько-чеського міждержавного співробітництва [1, с.8]. Крім того, Чехія під час її головування у Раді ЄС, що розпочалося у 2009 році, стала лобіювати Ініціативи «Східного партнерства» із шістьма країнами в тому числі й Україною. Чехія підтримує територіальну цілісність України і реформи, які проводяться в країні.

Для України Чехія разом з іншими країнами Вишеградської четвірки є важливим партнером у плані підтримки євроатлантичного курсу та вивчення досвіду трансформаційних процесів.

Останні декілька років двохстороння співпраця ознаменувалася ще більшою інтенсифікацією відносин, зокрема про це свідчить візит Прем'єр-міністра Чехії Андрей Бабіша у кінці 2019 року до Києва, а також перший Українсько-чеський форум у Празі на початку 2020 року. Даний Форум мав стати платформою для обговорення цілої низки питань, зокрема щодо інтеграції України в ЄС і НАТО, обмінів між громадянськими суспільствами, наукові обміни та багато іншого. Згідно домовленостей країн такий же форум у 2021 році відбудеться в Україні. Але, окрім політичних, економічних, культурних та освітніх питань для обох країн важливим є питання життя української громади в Чехії, яка щороку стає чисельнішою та міцнішою. Цьому сприяє міграційна політика Чехії, високий рівень життя та наявність ряду вакансій для іноземців на ринку праці. В свою чергу, українські громадяни або ж громадяни Чехії, які є українцями, об'єднуються в громадські об'єднання і заявляють про

---

¹ Дослідження проведено за підтримки стипендії Вишеградського фонду (Visegrad Fund).

себе все сильніше, і це потребує уваги з боку обох країн. Про це навіть відмічено у Меморандумі між МЗС Чеської Республіки та України про започаткування Українсько-чеського форуму, де у пункті 8 зазначено «запропонувати урядам України та Чехії запровадити фінансові механізми, спрямовані на підтримку громадських українських та чеських ініціатив, які зроблять внесок у досягнення цілей Форуму, формування спільної чесько-української мережі громадських активістів, реалізації інформаційних кампаній щодо підвищення обізнаності про європейську інтеграцію, двосторонні відносини і т.д» [2].

І, якщо в 1991 році на території колишньої Чехословаччини було зафіксовано лише близько 8500 громадян України та незначна кількість представників української національної меншини, які є нащадками української міграції початку ХХ століття до Чехословаччини, то зараз це представники різних хвиль міграції кінця ХХ-початку ХХІ століття, частина з яких є трудовою сезонною міграцією; і певна частина яких мають постійне місце проживання. Згідно даних за грудень 2020 року, це 165 654 особи, які зареєстровані у службі іноземців і мають походження з України. Якщо ж до цих людей додати громадян Чехії, які себе згідно з переписом 2011 року визначили себе українцями (53 253 особи), то разом маємо більше 200 тисяч осіб-українців, які офіційно живуть у Чехії. Причому, варто зазначити, що 2 642 666 респондентів залишили колонку національність порожньою. Крім того, ряд джерел свідчить про певний відсоток осіб, які нелегально проживають у Чеській Республіці. Все це призвело до того, що українська громада є найбільш чисельною в Чехії і тому потребує уваги та підтримки як з боку України, так і з боку Чеської Республіки.

У зв'язку з численною міграцією українців до Чехії протягом першої десятирічки 2000 років значно зросла кількість чеських громадських рухів та об'єднань, які асимілюють іноземців, об'єднують українців і громадян України в Чехії. Особливо число їх збільшилося після Революції Гідності у 2013-2014 роках, коли про Україну почали більше говорити в усьому світі. Станом на початок 2021 року це більше 30 формальних та неформальних об'єднань на всій території Чехії, але з найбільшою кількістю у місцях компактного проживання українців – Празі, Брно, Карлових Варах, Остраві, Пльзні, Хомутові, Ліберці, Олмоуці і т.д. Українці в більшій мірі тримаються разом за кордоном, а такі об'єднання допомагають їм в інтеграції та збереженні національно-культурних традицій. Підтвердженням цьому є опитування, проведене авторкою на початку 2021 року, яке засвідчує, що 66% опитаних (з 444 осіб) мають тісні зв'язки з іншими українцями в Чехії, а 26,6% опитуваних частково підтримують такі зв'язки. Проте сприяє цьому звісно не лише діяльність громадських об'єднань, а й церква, ЗМІ, соцмережі та місця роботи. Цікавою особливістю є також те, що на відміну від інших мігрантів українці не завжди прагнуть отримати статус громадянина Чехії, а живуть тут маючи посвідку на постійне чи тимчасове проживання. Так, наприклад, згідно з

уже згадуваним опитуванням, 29,1% мають дозвіл на постійне проживання, 57,4% українців у Чехії з опитаних мають дозвіл на тимчасове проживання та лише 9% мають громадянство Чехії. При чому, майже 26% із них живуть більше, ніж 10 років у Чехії і лише 1% народжених тут.

На прикладі діяльності громадських об'єднань українців Чехії можна побачити окремі приклади ефективної державної політики обох країн щодо української громади. Так, громадська організація "Український меморіал" з міста Пардубице, яка займається пошуками українських поховань переважно на території Чеської Республіки змогла залучити на відновлення поховань українців та їх реставрацію кошти як з боку Посольства України в Чехії, так і з місцевих та державного бюджетів Чехії. Іншим прикладом спільної співпраці є видання україномовних часописів та журналів. Саме завдяки фінансовій підтримці чеського уряду також здійснюється видання україномовного журналу «Пороги» (заснований у 1992 році) та «Українського журналу» (заснований у 2005 році). Часопис «Пороги», інформує про українське життя в Чехії й в Україні, пропонує читачам інтерв'ю, огляди та культурний сервіс. «Український журнал» – це інформаційний культурно-політичний місячник для українців, що розповсюджується не лише на території Чеської республіки, а й на територіях Словаччини та Польщі.

Та все ж ряд питань залишається невирішеним упродовж багатьох років. Наприклад, приміщення для Українського культурного центру в Празі, над вирішенням якого працює Посольство України разом з чеським урядом, де б могли працювати суботні школи, які у нас є, щоб там могли відбуватись концерти, виставки. Іншим питанням є можливість створення чесько-української школи, де були б так звані українські класи, щоб можна було вивчати, крім чеської програми, окремі українські предмети – мову, історію, літературу. Ну і звісно, найбільш болючим питанням із рядом проблем є трудова міграція. Зокрема, останні дослідження показують, що три ключові виклики для формування міграційної політики Чехії це: 1) сприйняття міграції як загрози, 2) орієнтація на тимчасову трудову міграцію та 3) відсутність систематичного та концептуального підходу до міграції [3]. Оскільки українці – це найбільш чисельна група мігрантів, то це відображається на їх побуті та житті в Чехії.

Таким чином серед ряду питань, які є в основі двосторонньої співпраці України та Чехії, питання української громади в Чехії ще не є пріоритетним. Та у зв'язку з щорічним її збільшенням воно потребує уваги з боку політики обох країн.

Список використаних джерел

1. Корсак Р.В. Українсько-чеські відносини у трансформаційних процесах Центрально-Східної Європи: торговельно-економічний контекст співпраці (2000 – 2012 рр.): монографія. Ужгород: ПП"АУТДОР-ШАРК", 2015. – 340 с.

2. У Празі відбувся Чесько-український форум . - Офіційний сайт Посольства України у Чехії – URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/news/u-prazi-vidbuvsya-chesko-ukrayinskij-forum> (дата звернення: 05.05.2021).
3. Robert Stojanov, Radka Klvaňová, Aneta Seidlová, Oldřich Bureš Rizika a výzvy české migrační politiky v kontextu „migrační krize“ – URL: https://chytramigrace.cz/wp-content/uploads/2021/05/2021_policy_paper.pdf (дата звернення: 55.05.2021).

СЕКЦІЯ II
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РЕГІОНАЛІЗМ
I ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ЄС

УДК 327.341

ЗАПОЧАТКУВАННЯ «ТРЕТЬОГО КОЛА» ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС

Копійка В.В.,

доктор політичних наук, професор,
експерт Центру досконалості Жана Моне,
директор Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Маковський С.О.,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики,
експерт Центру досконалості Жана Моне,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розвиток європейської інтеграції носить широкий та багатовимірний характер. Можна констатувати поступовий вихід інтеграційних процесів у ЄС за межі традиційних і найбільш досліджених площин інтеграції – економічної та політичної, безпекової та адміністративної – та її розповсюдження до нових галузей, зокрема таких як соціальна політика, страхування, бюджетно-податкова політика тощо. Дана тенденція створює додаткові навантаження на систему ЄС та є структурним викликом сталості його конструкції. У свою чергу, просування інтеграційних процесів зумовлює значну актуальність політологічного осмислення їх логіки і закономірностей, а також наукового аналізу нових форм взаємодії та сфер, залучених до інтеграції.

Поглиблення європейської інтеграції – це постійний процес, що характеризує Європейське Співтовариство як систему. У динаміці цей процес носить циклічний характер. По мірі кількісного нарощення взаємодій між різними елементами – державами-членами, національними та комунітарними інститутами, внутрішніми економічними та політичними акторами тощо – ускладнюються відносини всередині системи європейської інтеграції, що, у свою чергу, формує запит на подальшу інституалізацію цих відносин, а отже і створення нових структур. У тематичному вимірі порядків денних інтеграційного процесу, просування взаємного зближення держав та взаємопроникнення економік закономірно стимулює «перетікання» інтеграції до нових сфер.

На наш погляд, можна умовно визначити в якості провідних такі історично пріоритетні сфери, або «кола» євроінтеграції, що сполучують у своєму складі низку тематично споріднених напрямів співпраці. На думку авторів, першим таким колом стало співробітництво у галузі економіки: саме зі співпраці у тарифній, торгово-економічній та виробничій сферах розпочався процес становлення Співтовариства як такий. У якості другого кола можна виділити європейський діалог у зовнішньополітичній та безпековій галузях, а також, у більш широкому контексті, у вимірі урядування та формування комунітарного управлінського рівня і політик ЄС. Із розвитком Співтовариства в орбіту даного процесу було залучено й цілий комплекс питань, пов'язаних з функціонуванням важливих елементів економіки, держави та соціальної інфраструктури, зокрема таких як страхування, бюджетна, тарифна і соціальна політика. Дані сфери у сукупності можна виокремити як «ІІІ коло» європейської інтеграції, формування якого знаменує новий важливий етап у житті ЄС.

У якості основи «ІІІ кола» інтеграції автори розглядає зусилля з розбудови соціальної політики Співтовариства, підвалини якої було закладено у базових документах ЄЕС/ЄС, зокрема у Римському договорі 1957 р. Даний договір обумовлював соціальну компоненту євроінтеграції та передбачав, у тому числі, здійснення заходів з поліпшення умов життя і праці в Європі, гармонізацію соціальних систем Співтовариства, координацію політики держав-членів у таких сферах, як зайнятість, трудове законодавство, соціальне забезпечення, охорона праці, профспілки тощо [12, с. 9-11]. У той же час, доцільно зауважити, що на початковому етапі становлення Співтовариства соціальні питання були жорстко прив'язані до економічної проблематики та розглядалися майже виключно у розрізі трудових відносин.

Слід зазначити, що по мірі поглиблення євроінтеграції відбувалося й поступове розповсюдження соціальної політики Співтовариства за межі трудових відносин, на яких традиційно робився основний акцент: комунітарні соціальні норми і політики починають регулювати не тільки трудові відносини, але й інші сфери суспільного життя.

Договір про функціонування ЄС 2007 р. (ДФЄС) додатково консолідував курс на поглиблення соціальної політики Союзу та окреслив важливі аспекти її реалізації. Згідно з ДФЄС, держави-члени та Європейський Союз спільно забезпечують проведення комунітарної соціальної політики [3, с. 51-52]. Договором передбачено розповсюдження спільної компетенції ЄС та держав-членів на такі сфери, як здоров'я працюючих та безпека робочого місця, соціальна безпека та захист робітників, умови праці, гендерна рівність у трудових відносинах тощо, а також встановлено орієнтири комунітарної політики в галузях освіти, професійної підготовки, молоді та спорту.

Керівні засади соціальної політики ЄС сьогодення викладено у документі під назвою «Європейська основа соціальних прав», прийнятому

Європарламентом, Єврокомісією та Європейською Радою 17 листопада 2017 р. [11]

Порівнюючи дані положення з принципами і сферою застосування попередніх *aquis*, слід констатувати наявність значного прогресу в термінах конкретизації політики, набуття нею предметних і чітких форм, а отже і зміцнення комунітарних регулятивних важелів у даній галузі. Широта сфер, що регламентуються даним документом, ілюструє масштабність змін у європейській інтеграції в розрізі її розповсюдження на «ІІІ коло» ключових тем співпраці. Будучи ініційованою в якості додаткового виміру європейського співробітництва, що доповнював економічний аспект останнього в частині стимулювання працевлаштування, соціальна складова європейської політики перетворилася на самостійний її напрям.

Важливим інституційним елементом системи формування соціальної політики ЄС є Європейський соціально-економічний комітет (ЄСЕК), створений у відповідності до Римського договору в 1958 р. Метою цієї платформи є залучення до вироблення комунітарної політики представників бізнесу та громадянського суспільства, а також зміцнення соціального порядку денного Співтовариства. Наразі ЄСЕК є одним із впливових дорадчих органів комунітарного рівня влади, який щорічно готує від 160 до 190 позицій стосовно соціально-економічних аспектів проектів нових законодавчих норм ЄС [8]. В контексті «ІІІ кола» інтеграції, значення комітету полягає в тому числі і в його функції «мосту» між інститутами комунітарного та державного урядування, з одного боку, й громадським сектором, з іншого. Слід зазначити, що прямиий діалог з організованою громадськістю можна тлумачити, у тому числі, як прояв тенденції на вихід європейської інтеграції за межі державоцентричної парадигми, її безпосереднє перенесення до площини внутрішньосупільних взаємодій. На погляд автора, дана обставина супроводжує процес формування «ІІІ кола» питань інтеграції та може характеризуватися як одна з його визначальних рис.

Узагальнюючи, можна дати таку характеристику феномену «ІІІ кола» інтеграції ЄС.

У цілому, поступ інтеграції у «ІІІ колі», попри чисельні розбіжності у вимірі тривалості, конкретних графіків та галузевої специфіки відповідних процесів, демонструє значну структурну подібність незалежно від того окремо взятого напрямку, в якому такий поступ спостерігається. Можна констатувати, що у всіх сферах «ІІІ кола» основним мотором інтеграційних процесів є просування інтеграції у перших двох – і насамперед першому (економічному) – колах. Дана закономірність, на погляд автора, зумовлена похідним та/або технічним чи обслуговуючим характером даних сфер по відношенню до кола економічних питань. Усі вони так чи інакше пов'язані із забезпеченням сталого розвитку економіки та реалізації спільних політик у «першому колі». Отже, виклики економічної інтеграції змушують держави-члени та власне Співтовариство переносити

узгодження своїх політик до усе нових сфер, тим самим штовхаючи вперед інтеграційні процеси у даних сферах.

У свою чергу, запуск інтеграції у цих нових галузях означає залучення останніх до всеосяжної системи євроінтеграції в якості елементів. У такий спосіб інтеграція у нових вимірах політики набуває самостійного звучання та йде шляхом розгалуження, ускладнення, набуття більш комплексних форм. Характерний приклад такого розповсюдження дає розвиток спільної соціальної політики ЄС: будучи на перших етапах лише одним із елементів забезпечення інтеграції в економічній сфері (шляхом збільшення доступності трудових ресурсів, уможливлення вільного руху робочої сили, розбудови спільного ринку праці тощо), вона виділилася як окремий дедалі більш важливий напрям європейської інтеграції.

Доцільно звернути увагу і на таку спільну рису питань «III кола», як їх прив'язка до «м'якого» виміру інтеграції, формально наближеного до людей та їхнього добробуту. На відміну від питань перших двох інтеграційних сфер – економіки та зовнішньої і безпекової політики, – які стосуються «жорстких» державних компетенцій та механізмів, «III коло» інтеграції орієнтоване, у підсумку, насамперед на задоволення інтересів і потреб суспільств, соціальних груп та громадян країн-членів. При цьому сильний генетичний зв'язок між питаннями першого та третього кіл демонструє тенденцію до поступового відходу на другий план у термінах визначення конкретних напрямків та динаміки просування інтеграції «III кола». Це знаходить свій вираз у тому, що нові сфери інтеграції починають «жити своїм життям», орієнтуючись не стільки на економічну доцільність та функціональне обслуговування завдань господарського розвитку ЄС, скільки на власну систему пріоритетів.

Ще одним універсальним локомотивом просування інтеграції у «III колі» є суб'єкти інституційного середовища ЄС та європейські еліти, пов'язані з їх функціонуванням. Логіка подальшої акумуляції повноважень сприяє піднесенню ролі й ваги управлінських інстанцій комунітарного щаблю та робить додатковий внесок у просування інтеграції. Дана тенденція підтримується й широким проєвропейським консенсусом у політикумі ряду країн ЄС – зокрема, Німеччині та Бельгії. Це дозволяє зробити висновок про те, що постійна актуалізація порядку денного інтеграційних процесів у «III колі», яка спостерігається і в даний момент, є віддзеркаленням тренду на зміцнення структурного потенціалу комунітарних установ, їх реальної влади всередині політико-адміністративної системи Союзу, у тому числі за рахунок держав-членів та національного щабля урядування.

Спостереження даної тенденції – поглиблення інтеграційних процесів у досліджуваних сферах і поступового набуття ними власної логіки розвитку – дає змогу прогнозувати розповсюдження цих процесів на нові галузі «III кола» інтеграції. Характерною рисою цієї тенденції може зокрема стати подальша «гуманізація» питань спільної політики, включення до поля спільного та (або) комунітарного регулювання дедалі

більшого обсягу проблематики, пов'язаної з розвитком людського капіталу, наданням соціальних послуг, обслуговуванням гуманітарних потреб громадянина ЄС.

Висновки. Розповсюдження інтеграційних процесів у ЄС на нові сфери (соціальну, тарифну, страхову, бюджетну, фіскальну політику тощо) дозволяє констатувати започаткування «III кола» європейської інтеграції поруч з першими двома – інтеграцією в галузі економічної політики та політико-безпековій сфері. Основною причиною переходу європейської інтеграції до галузей «III кола» є поступове масштабування процесу взаємозближення держав Є(Е)С, що відбувалося спочатку в економічній, а далі й у суміжній з нею соціальній сфері. Інтеграція в цій сфері початково виконувала допоміжну функцію, полегшуючи і стимулюючи економічну інтеграцію. Завдяки цьому тісному генетичному зв'язку між проблематикою економічної інтеграції та питаннями «III кола» інтеграційні процеси в останньому продемонстрували значну динаміку.

Із плином інтеграції спостерігається поступова втрата даного зв'язку та набуття «III колом» спільної політики ЄС самостійного звучання. Логіка євроінтеграційних процесів зумовлює послідовний поступ інтеграції у цих сферах та її подальше розповсюдження на інші галузі, що можуть бути віднесені до «III кола». Одним з локомотивів цієї інтеграції на сучасному етапі є комунітарний щабель влади в ЄС, орієнтований на подальшу консолідацію свого впливу в адміністративно-політичній конструкції ЄС.

Піднесення інтеграції у «III колі» створює нові виклики для інституційної структури ЄС та євроінтеграційного процесу у цілому. Подальше включення проблематики «III кола» до сфери відання комунітарних інститутів, що супроводжується ерозією інституційної спроможності національного щаблю управління в ЄС, може спровокувати кризові явища всередині системи європейської інтеграції з неоднозначними наслідками для її подальшого перебігу.

Список використаних джерел

1. Clarke P. Insurance in the single market [Електронний ресурс] / Paul Clarke // Chartered Insurance Institute (сайт). – Режим доступу : <https://www.cii.co.uk/fact-files/the-insurance-market/insurance-in-the-single-market/> (12.02.2019). – Назва з екрана
2. Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers European Observatory of Working Life (сайт). – Режим доступу : <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/community-charter-of-the-fundamental-social-rights-of-workers> (15.01.2019). – Назва з екрана
3. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union / Official Journal of the European Union . – Volume 55. – 26 October 2012. – P. 1-390
4. First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up

- and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance [Электронный ресурс] / EUR-Lex (сайт). – Режим доступа : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31973L0239&from=EN> (09.02.2019). – Назва з екрана
5. Minimum wage statistics [Электронный ресурс] / Eurostat (сайт). – Режим доступа: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics#General_overview (10.03.2019). – Назва з екрана
  6. Minimum Wages, January 2009 and January 2019 [Электронный ресурс] / Eurostat (сайт). – Режим доступа : [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/5/51/Minimum_wages%2C_January_2009_and_January_2019_\(EUR_per_month_and_%25\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/5/51/Minimum_wages%2C_January_2009_and_January_2019_(EUR_per_month_and_%25).png) (10.03.2019). – Назва з екрана
  7. Müller T. The European Social Pillar – Towards An EU Minimum Wage Policy? [Электронный ресурс] / Torsten Müller, Thorsten Schulten // Social Europe (сайт). – Режим доступа : <https://www.socialeurope.eu/european-social-pillar-towards-eu-minimum-wage-policy> (19.04.2019). – Назва з екрана
  8. Our work [Электронный ресурс] / European Economic and Social Committee (сайт). – Режим доступа : <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work> (05.02.2019). – Назва з екрана
  9. Resolution of the European Council on the European Employment Pact [Электронный ресурс] / European Commission (сайт). – Режим доступа: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication14546_en.pdf (17.03.2019). – Назва з екрана
  10. The EU framework for fiscal policies [Электронный ресурс] / European Parliament (сайт). – Режим доступа : <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/89/the-eu-framework-for-fiscal-policies> (08.02.2019). – Назва з екрана
  11. The European Pillar of Social Rights in 20 principles [Электронный ресурс] / European Commission (сайт). – Режим доступа : https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en (27.03.2019). – Назва з екрана
  12. Treaty establishing the European Economic Community and connected documents / Luxembourg : Publishing Services of the European Communities, 1957. – 378 p.

ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕТНОРЕГІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Горло Н.В.,

доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політології,
Запорізький національний університет

Виникнення етнорегіоналізму є об'єктивною відповіддю локальних спільнот на посилення інтеграційних тенденцій. Етнорегіоналізм доцільно характеризувати як прагнення етнічної групи, яка кількісно переважає в межах регіону як політичного утворення, впливати на процес прийняття рішень у поліетнічній державі з метою врахування інтересів цієї групи. Етнорегіоналізм засвідчує зростаючу роль регіонів як політичних акторів та вагоме значення етнічного чинника у суспільно-політичних процесах.

У питанні характеристики впливу етнорегіоналізму на політичну стабільність у поліетнічній державі дослідники не дійшли одностайності. Перша точка зору наголошує на тих можливостях, які відкриває етнорегіоналізм для розвитку етнічної спільноти. За визначенням Г. Макарова, метою етнорегіоналізму є забезпечення більших можливостей для життєдіяльності, розвитку або домінування відповідної етнічної спільноти на території компактного проживання у складі ширшого державного утворення [1]. На думку польської дослідниці А. Мусь, етнорегіоналізм не пов'язаний з ворожістю до домінуючої етнічної групи і не передбачає сепаратизм. Його установки реалізуються в рамках існуючого стану, але вони вимагають далекосяжної автономії або навіть закликають до створення федерації регіонів у складі держави [2, с. 57]. Дослідники, які представляють другу точку зору, вбачають деструктивний потенціал етнорегіоналізму. Ф. Жіллет вважає, що етнорегіоналізм – це зростання політичної активності етнічних меншин на регіональній основі в рамках держави для досягнення цілей, які можуть змінюватися з часом: від розширення можливостей для культурного самовираження до максимального завдання – політичного сепаратизму [3]. Як зазначає Д. Тольбашиєва, етнорегіоналізм у вузькому сенсі – це радикальна форма етнорегіональної ідентичності, яка виражається в абсолютизації чи перебільшенні інтересів того чи іншого регіону, території, локальної місцевості всупереч загальнонаціональним інтересам та передбачає крайнє протиставлення інтересам інших територій [4, с. 64].

На нашу думку, етнорегіоналізм має досить нейтральний характер стосовно проблеми єдності країни, а його вплив на політичний процес залежить від типу політичного режиму та базових цінностей, які розділяє суспільство. Але й демократичні держави можуть стикнутися з появою радикального етнорегіоналізму, який несе загрози територіальній

цілісності держави. Тож доцільно проаналізувати тенденції розвитку етнорегіоналізму в сучасних умовах.

Країни Європейського Союзу за типологією політичних систем Г. Алмонда представляють європейсько-континентальний тип та характеризуються як фрагментовані суспільства. Конфлікти між цілим (державою) і частиною (регіоном) неминучі. Значна частина населення етнорегіонів підтримує сепаратистські та іредентистські настрої. Саме такий характер має етнорегіоналізм у Каталонії – одному з найбільш розвинених регіонів Іспанії. І, хоч влада наділяє автономії значними повноваженнями, відцентрові тенденції досить потужні. 1 жовтня 2017 року влада Каталонії провела референдум про відокремлення регіону від Іспанії, було оголошено, що 90% учасників голосування підтримали вихід зі складу держави. Але ще до початку референдуму офіційний Мадрид повідомив про антиконституційний характер референдуму. Прем'єр-міністр Іспанії Маріано Рахой сказав, що «не було референдуму, було інсценування», а Єврокомісія назвала це голосування незаконним [5].

Нестабільність у політичний процес вносить етнорегіоналізм у Бельгії – федерації, утвореній на етнічній основі, де відбувається конфлікт між етнічними регіонами. Протистояння базується на соціально-економічному дисбалансі між Фландрією та Валлонією. Проте у країні є лише одна відкрита сепаратистська сила – у Валлонії та Брюсселі діє політичне об'єднання «Валлонія-Франція» (RWF) під керівництвом Лорані Броньє. Партія висувала ідею входження Валлонії, Брюсселя та шести фламандських муніципалітетів до складу Франції, однак через незначну підтримку серед населення на національному і на регіональному рівнях партії не вдалося реалізувати свої наміри [6]. Отже, можна вести мову про іредентистський етнорегіоналізм, у політичній програмі якого присутні заклики входження до складу сусідньої держави. Етнорегіоналізм іредентистського спрямування формується у прикордонних регіонах тоді, коли «материнська» держава посилює вплив на споріднені етнічні групи. Вагома роль в обґрунтуванні іредентизму належить мовній спільності з населенням іншої країни.

Більш конструктивно етнорегіоналізм проявляється у діяльності етнорегіональних партій. Д. Каспрович зазначає, що у випадку етнорегіоналізму політики виражають інтереси як регіону, так і пов'язаної з ним етнічної групи, та прагнуть змінити відносини з державою з метою отримання більш певного обсягу автономії або самоврядування [7, с. 40]. Дослідниця аналізує діяльність Демократичного союзу угорців в Румунії як приклад етнорегіональної партії, створеної в 1990 році для публічного представлення інтересів угорської національної меншини. І, хоч трансільванська проблема залишається на порядку денному, все ж не виходить на рівень відкритого протистояння, адже Румунія та Угорщина є членами Європейського Союзу і НАТО, що перешкоджає загостренню ситуації до відкритого протистояння. Тож, на нашу думку, сама система європейської безпеки стоїть на сторожі територіальної цілісності держав.

Отже, етнорегіоналізм є об'єктивним явищем сучасного світу, провідною тенденцією розвитку якого є посилення деструктивного потенціалу. Етнорегіоналізм набуває радикальних рис за умови неухай з боку державної влади до регіональних проблем, слабкості або ж відсутності державної етнополітики. Велике значення має активна підтримка іредентистських настроїв з боку «материнських» держав, хоча, з іншого боку, законодавство Європейського Союзу перешкоджає відкритому міждержавному протистоянню. Саме тому етнорегіонам повинна приділятися посилена увага задля попередження деструктивного впливу етнорегіоналізму на політичні процеси у державі.

Список використаних джерел

1. Макаров Г. В. Регіоналізм як чинник політичного процесу у сучасному українському суспільстві : автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2005. 16 с. URL: <http://disser.com.ua/contents/17789.html> (дата звернення: 03.10.2020)
2. Muś A. Regionalizm w Europie XXI wieku. Rozwój megatrendu i jego wpływ na obywateli ue. Praca licencjacka. Katowice, 2014. 117 с.
3. Жіллетт Ф. Потенціал для етнорегіональної політичної мобілізації росіян в Україні і деякі політичні рекомендації, якщо це відбувається. *Другий міжнародний конгрес українців: доповіді і повідомлення. Філософія*. Львів, 1994. URL: <http://www.ditext.com/gillette/policy-u.html> (дата звернення: 03.10.2020)
4. Тольбашиева Д. Особенности этнорегионализма как социального явления в Кыргызской республике. *Вестник. Научный журнал НАН КР*. 2015. №4. С. 64-69.
5. Референдум в Каталонии. URL: <https://www.dw.com/ru/referendum-v-katalonii/t-37592957> (дата обращения: 13.05.2021)
6. Сепаратистські настрої в серці Європи: чи існує загроза існуванню єдиної Бельгії? *Аналітичний центр ADASTRA*. 16 липня 2019. URL: <https://adastra.org.ua/blog/separatistski-nastroyi-v-serci-yevropi-chi-isnuye-zagroza-isnuvannyu-yedinoyi-belgiyi> (дата звернення: 13.05.2021)
7. Kasprowicz D. «Europejskimi oczami, z transylwańską duszą» – etnoregionalizm Unii Demokratycznej Węgrów (UDMR) w Rumunii. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica*. 2013. №11. С. 40-54.

МІСЬКИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гукалова І.В.,

доктор географічних наук, с.н.с.,

проф.н.с. Інституту географії НАН України

Регіональна політика Європейського Союзу (ЄС) має більш ніж п'ятдесятилітню історію розвитку. Політика міського розвитку розвивалася в основному в її межах. Попри започаткування ще у 1990-х рр. масштабних проектів ревіталізації міст, урбанізованих регіонів, які стали позитивними прикладами розвитку територій і свідченням того, що ЄС може відігравати конструктивну роль у стратегуванні їх розвитку, інституціоналізація міського виміру на наднаціональному рівні триває і досі [1]. У 2000-х рр. у рамках ініціативи INTERREG II С, активно розвивалась міжнародна співпраця на платформі досліджень майбутнього старопромислових міст і регіонів країн Центральної і Східної Європи, у т.ч. України [2]. Понад 15 останніх років в ЄС успішно виконувалась програма територіального співробітництва URBACT (I, II і III), місія якої полягала у тому, щоб надати містам можливість працювати спільно і розробляти інтегровані рішення зі спільних міських проблем шляхом нетворкінгу, обміна досвідом [3].

За останнє десятиріччя європейська регіональна політика значно збагатилася досвідом формування ефективних інструментів планування міст та управління їх розвитком, у т.ч. з огляду на появу нових глобальних викликів (зокрема, впливу пандемії COVID-19). Методологічний фундамент управління регіональним розвитком в ЄС формується на базі концепцій «нового регіоналізму» [4], але і вони потребують серйозного переосмислення. Цьому сприяє новітня політика регіонального розвитку і згуртованості Європи 2021-2027 рр. Фактично, вона зосереджена на п'яти основних пріоритетах: розумніша, зеленіша, більш зв'язана і більш соціальна Європа, Європа, яка є ближчою до громадян завдяки підтримці місцевих стратегій розвитку та сталого розвитку міст. Чимала кількість її завдань – збереження ресурсів, зміни клімату або інтеграція мігрантів – мають бути вирішені саме в містах і міських районах [5].

У новій Державній стратегії регіонального розвитку України на період 2021-2027 рр. також проглядаються класичні європейські підходи людиноцентричності, згуртованості і територіальної орієнтованості [6]. Водночас Україна продовжує відставати у питаннях законодавчого узгодження повноважень інституцій, які беруть участь у реалізації регіональної політики, із значним запізненням імплементує давно відому у західних країнах концепцію полюсів зростання, що надає пріоритет агломераціям і містам, здатним генерувати інновації, однак ставить під

сумнів політику абсолютизації регіональної конвергенції тощо. Не міста як ядра, які здатні підтягнути периферію, а міста як «провідники» ідей екологічності, інклюзивності, діджиталізації – цей момент є принциповим в обґрунтуванні збалансованої міської політики.

На Всесвітньому урбаністичному форумі 2020 р. (World Urban Forum) в Абу-Дабі держави-члени ЄС вкотре підтвердили свої зобов'язання щодо прискорення імплементації New Urban Agenda (2016) в межах і поза межами Союзу [7]. При суттєвих відмінностях у розумінні регіональної політики у державах ЄС, тактичні моменти міської політики чітко визначаються Цілями сталого розвитку 2030, які спрямовані на формування комфортного і екологічно безпечного, безбар'єрного міського простору. 17 Цілей, серед яких є і Ціль 11 – сталий розвиток міст і громад, в якості порядку денного для себе затвердила і Україна [8]. Фундаментальні зрушення у новій політиці її просторового розвитку, таким чином, полягають у спрямуванні її на послідовне виконання Порядку денного сталого (збалансованого) розвитку при залученні до прийняття рішень різних регіональних груп (просторова інклюзія).

Проблеми міського розвитку в Україні не є унікальними, зумовленими пострадянськими трансформаційними змінами або кризовими факторами. Багато з них знаходять прояв і в європейських країнах і мотивують громади до формування нових моделей міського розвитку на прагматичних засадах. Наш досвід досліджень у сфері міського планування і практичної геоурбаністики дозволяє зробити висновок про те, що для українських міст перспективним напрямом просторового їх розвитку і надалі залишається ревіталізація – процес всебічного оновлення урбанізованого середовища. Тут можливим є використання європейського досвіду, доволі реальним – залучення інвесторів, для яких ревіталізація є засобом розвитку бізнесу й іміджевим фактором, залучення громади до розробки рішень, що зрештою призведе до нового багатофункціонального використання існуючих в немалій кількості законсервованих або занедбаних територій з одночасним впровадженням екологічних, безбар'єрних, безпечних для всіх категорій містян принципів організації публічного простору [9]. Українські міста мають багату історію, отже вирішення першочергових їх проблем полягає не тільки в екстенсивному розширенні забудови, а у перетворенні і переосмисленні існуючого спадку і впорядкуванні міського середовища.

В Україні є величезний попит на створення якісної політики розвитку міст, в той час як ЄС має величезну практику на цій ниві. Прагматизація міської політики, у такому випадку, передбачає розуміння того, як співвідносяться місцеві, національні та європейські інтереси, які цілі стоять перед міськими громадами сьогодні і у найближчій перспективі. Є потреба у створенні в Україні критичної маси різних комітетів, мереж, платформ, в рамках яких відбувається міжміська і міжрегіональна співпраця, що гарантує встановлення тісного взаємозв'язку між державними підприємницькими організаціями, бізнесом і міськими

громадами, науково-дослідними установами, що сповідують подібні цінності і мають схожі погляди на вирішення конкретних міських проблем.

Список використаних джерел

1. Van den Berg L. The urban dimension in European policy: history, actors and programmes / L. Van den Berg, E. Braun, J. van den Meer and G. Mingardo // National Responses to Urban Challenges in Europe. – Aldershot : Ashgate, 2007. – P. 39–61.
2. Rudenko L., Gukalova I., G.Pidgrushny. Ukraine: Transformation of Economic Structure as the Key to Spatial Development // Rise and Decline of Industry in Central and Eastern Europe: a Comparative Study of Cities and Regions in Eleven Countries / B.Müller, G.Lintz. – SPRINGER–Verlag Berlin; Heidelberg; New York, 2004. – P.229–254.
3. URBACT: Driving changes for better cities. Homepage. URL: <https://urbact.eu/>
4. Söderbaum, F. (2015). ‘Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field’. KFG Working Paper Series No. 64, Kolleg-Forschergruppe (KFG) “The Transformative Power of Europe”. KFG Working Paper. 10.2139/ssrn.2687942.
5. New Cohesion Policy. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
7. The New Urban Agenda Platform. URL: https://www.urbanagendaplatform.org/european_union
8. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
9. Ревіталізація промзон та публічних просторів: український досвід. URL: <https://euprostitir.org.ua/practices/144084>

ДОСВІД ІТАЛІЇ В ЗБЕРЕЖЕННІ АРХІТЕКТУРНОЇ, КУЛЬТУРНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ, ЯК ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Руднєва І.М.,

к.т.н., доцент,

доцент Будівельного факультету,

Київський національний університет будівництва і архітектури

Збереження і відновлення архітектурної, історичної та культурної спадщини має велике значення для розвитку міст, регіонів і країни в цілому. Показовим прикладом цьому є підхід і досвід Італії. У цієї країни багата і всесвітньо відома архітектурна, культурна та історична спадщина, високий рівень освіти, високі стандарти життя, екологічність і високі технології, що і стало основною конкурентною перевагою в світі.

Основними факторами, які несе архітектурна, культурна та екологічна спадщина є:

- Ідентичність суспільства і нації в цілому, що формує історичну самосвідомість, інтелектуальний і творчий потенціал. З втратою своєї спадщини суспільство втрачає своє історичне коріння, без яких неможливий розвиток.
- Об'єкти культурної, архітектурної та екологічної спадщини є важливим активом, який може приносити прибуток й істотно впливає на економічний розвиток міста.

Культурна та історичне багатство країни все частіше використовуються в якості ефективного інструменту впливу і затвердження лідерства, які необхідні для просування національних інтересів на міжнародній арені. Це дає можливість залучити туристичні потоки або підвищити привабливість своїх ринків нерухомості для зарубіжних інвесторів.

Зрозуміло, що перетворювати міста в музеї, не придатні ні для нормального життя, ні для економічної діяльності немає сенсу і це можуть дозволити собі не всі міста. Важливим завданням є знайти кошти для відновлення і утримання історичних будівель і споруд, а також інтегрувати ці об'єкти в сучасне життя міста і отримати прибуток для держави.

Відновлення і збереження архітектурної спадщини в Італії розглядають як рушійну силу розвитку історичних міст (heritage-led regeneration) [3, с.41], розвиток туризму та створення на базі об'єктів архітектурної спадщини туристичних маршрутів, музеїв, виставок і брендів. Привабливість історичних міст, таких як Рим, Флоренція, Венеція, Мілан і інших використовується для збільшення вартості нової нерухомості.

Приватизація історичних будівель і девелопмент є найбільш поширеними способами капіталізації об'єктів спадщини та залучення на їх відновлення та утримання приватних інвестицій.

Важливо, що девелопмент несе в собі істотні ризики втрати автентичності пам'ятника і використовується в основному для ревіталізації районів історичної житлової та промислової забудови.

В Італії в 1939 був прийнятий закон про збереження історичних пам'яток, що передбачає сувору відповідальність винних за їх пошкодження і спотворення. Закон зобов'язує власників і користувачів історичних споруд підтримувати їх збереження і не вносити змін в їхній вигляд і просторову структуру. Порушення цих вимог тягне за собою великі штрафи.

У жовтні 1955 року була створена громадська організація «Наша Італія» [2], яка має за мету допомогти збереженню культурної спадщини. Засоби організації, що нараховує більше 25 тис. членів, складаються з членських внесків та добровільних пожертвувань. Члени товариства спостерігають за станом пам'яток архітектури, запобігають спробам змінити їх зовнішній вигляд, популяризують значення пам'яток архітектури серед населення. Діяльність товариства багато в чому визначається інтересами буржуазних меценатів і приватних осіб, які володіють історичними будівлями. Значні кошти виділяються також Державою та муніципалітетами, які витрачаються на пам'ятки, які не є приватною власністю. У багатьох містах Італії на стінах будинків можна побачити плакати - «Врятуємо нашу Італію!». Це збільшує добровільні пожертвування та дохід від туризму, що також витрачається на реконструкцію історичних будівель.

Прикладом комплексної реконструкції в Італії є великий історичний ансамбль колишнього монастиря Сан-Джорджо Маджоре [2] (Рис.1) у Венеції. Група будівель на маленькому острові була створена в XV-XVIII ст. зодчими Джованні Буор, Андреа Палладіо і Бальтазар Лонгена. У XIX ст. острів став базою австрійських військ, потім там розмішувалися італійські, а після 1944 року - американські військові частини. Будівлі колишнього монастиря придбали нові функції після реставрації в 1952-1967 рр. на кошти приватного жертувача сенатора Дж. Чини. Там розмістився освітній центр, що включає художньо-промислову і морську школи. У його парадних приміщеннях розмістився Науково-дослідний інститут вивчення венеціанської цивілізації і Бібліотека. За межами монастирського комплексу (на місці знищених будівель військової бази) створений парк, зелений театр, спортивні майданчики і зали, критий придбав нові функції плавальний басейн.

Важливо відзначити, що використання будівель монастирів після комплексної реконструкції під офіси, корпуси навчальних закладів та готелі є ефективною практикою не тільки у Венеції, а й у інших містах Італії.

Вартість обслуговування квадратного метра історичної будівлі у Венеції становить близько 8-12 тис. євро. Матеріали для будівельних робіт можна підвозити переважно на човні в строго визначені години, тому на реалізацію проектів по реновації потрібно більше часу, ніж на будівлі за межами «міста на воді». Наприклад, на перетворення палацового комплексу Castel Brando, історія якого налічує дві тисячі років, в готельно-житловий комплекс інвестор витратив 43 млн. євро за сім років[2]. Проте, цей палац, як і всі палаццо Венеції, приносять дохід.

Отже, досвід Італії показує, що об'єкти архітектурної спадщини є важливими активами Держави, які впливають на економічний розвиток міст і просування національних інтересів країни на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Конвенція ЮНЕСКО «Об охроне нематеріального культурного наследия» (2003). Париж, 17 октября 2003 г. / ЮНЕСКО. – режим доступа: [http:// URL: www. unesco. org/ bpi/ rus/ pdf/03-82-Russe.pdf](http://URL:www.unesco.org/bpi/rus/pdf/03-82-Russe.pdf)
2. <http://kyiv-heritage.com/sites/default/files/%D1%81%D1%82%20-%20%D0%9E%D0%BF%D1%8B%D1%82%20%D1%81%D0%BE%D1%85%D1%80%20%D0%BF%D0%B0%D0%BC%20%D0%98%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%8F%20%28%D0%98%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%29.pdf>
3. Владимир Сеницын. Европейский опыт витализации объектов культурного Наследия. Журнал «Мир Искусств: Вестник Международного Института Антиквариата. Тема Номера: Европейский Опыт». №4 (04) 2013, С.40-47.

ІНІЦІАТИВА «ПІВНІЧНИЙ ВИМІР» ЯК ПРИКЛАД СУБРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Лук'янова І.О.

здобувач 3 курсу аспірантури,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ініціатива «Північний вимір», ідею якої було вперше запропоновано прем'єр-міністром Фінляндії Е. Ахо під час переговорів країни про вступ до ЄС у 1994 р., мала на меті привернення уваги ЄС до специфіки співробітництва в Північній Європі [6, с.11]. Відповідна ідея набула остаточного оформлення у 1997 р. після її представлення прем'єр-міністром Фінляндії Пааво Ліппоненом на конференції країн регіону Баренцового моря [2, с.11]. Починаючи з 1999 р., проект «Північного виміру», що охопив широкий географічний простір від Європейської Арктики і субарктичних районів до південних берегів Балтійського моря, та Гренландії на заході, став частиною зовнішньої політики ЄС.

Ініціативу «Північний вимір» було започатковано в якості інструменту діалогу та практичного співробітництва між Європейським Союзом, Росією, Норвегією та Ісландією задля зміцнення стабільності, добробуту та сталого розвитку на півночі Європи, а також інтенсифікації економічного співробітництва, розвитку економічної інтеграції та конкуренції в Північній Європі з метою гармонізації соціальних стандартів у північному субрегіоні та створення сталого стабільного регіону в політичному, економічному та соціальному вимірі [3, с.5]. В 2000 р. в документі під назвою План дій основними учасниками проекту були визначені ключові позиції ініціативи: 1) визначення пріоритетних сфер співробітництва; 2) вироблення підходу орієнтації на партнера, що означало залучення до ініціативи нордичних країн, що не є членами ЄС Норвегії та Ісландії, та активізацію співробітництва з країнами, що на той час ще не були членами ЄС (Естонія, Латвія і Литва); 3) багаторівневий підхід до імплементації ініціативи, за яким передбачалося співробітництво на рівні ЄС, субрегіональному, національному та субнаціональному рівнях [1, с.29-36]. Зосередивши в собі набір інклюзивних партнерських відносин, ініціатива «Північний вимір» стала важливим кроком на шляху створення взаємовигідного субрегіонального співробітництва в Північній Європі.

Однією з основних характеристик ініціативи «Північний вимір» з часу її заснування та прийняття Плану дій був особливий наголос на питаннях low politics або так званої «низької» політики. На відміну від більшості інших зовнішніх політик ЄС, «Північний вимір» з самого початку не був

націлений на експорт цінностей та норм, натомість ставши прагматичним форматом співробітництва ЄС зі своїми сусідами.

Співробітництво в рамках ініціативи мало відбуватися в наступних сферах:

1. інфраструктура (питання розвитку енергетичних мереж, телекомунікації та транспорту);
2. екологія (з наголосом на проблемі ядерної безпеки);
3. промисловий розвиток, транскордонна торгівля та інвестиції;
4. охорона здоров'я;
5. розвиток науки;
6. боротьба зі злочинністю [1, с.4-5].

З огляду на вищезазначене, головною метою ініціативи було підвищення стабільності та безпеки в північному регіоні через посилення позитивної взаємозалежності між ЄС та країнами-партнерами «Північного виміру» через транскордонне співробітництво на субнаціональному та субрегіональному рівні.

Після вступу до ЄС трьох країн Балтії, постала необхідність вироблення нового рівня концептуалізації «Північного виміру», який би краще відображав політичну ситуацію в Північній Європі, зокрема, з врахуванням спектру питань секторального партнерства. Відповіддю на відповідні зміни північноєвропейської політичної ситуації стало оформлення регіонального співробітництва у вигляді оновленої політики «Північного виміру», яка передбачала вироблення Стратегії ЄС для Балтійського регіону та, відповідно, більш тісне співробітництво в регіоні Балтійського моря, зокрема, в рамках Ради країн Балтійського моря [4, с.21]. Окрім відповідної стратегії ЄС, важливим напрямком північноєвропейського співробітництва протягом останніх років є Арктична політика ЄС.

Станом на сьогодні основними «стовпами» ініціативи є чотири партнерства: в сферах охорони здоров'я та соціального добробуту, питань навколишнього середовища, культури й транспорту та логістики. Співробітництво в рамках відповідних партнерств базується на врахуванні нових викликів та можливостей відповідно до пріоритетів порядку денного європейського північного регіону, якими станом на сьогодні є проекти з подолання наслідків епідемії COVID-19, мінімізації викидів вуглекислого газу, диджиталізації транспорту та розвиток беземісійних технологій, співробітництво у інноваційних бізнес-сферах та розвиток еко-економіки, а також створення багатосторонніх платформ для спільного вирішення гострих соціальних проблем [5, с.4]. Таким чином, секторальне партнерство «Північного виміру» характеризується гнучкістю та прагматичним підходом до вирішення сучасних викликів та проблем північноєвропейського регіону.

Таким чином, на сьогодні ініціатива «Північний вимір», започаткована в 1990-х рр., залишається прикладом успішного субрегіонального співробітництва в Північній Європі. Як формат

прагматичного співробітництва, «Північний вимір» має на меті покращення координації та синергії між існуючими програмами співробітництва в регіоні. Відповідний прагматичний підхід реалізується шляхом подальшого розвитку існуючої мережі співробітництва та міжлюдських контактів, а також реалізації конкретних проектів в сферах low politics, спрямованих на вирішення важливих проблем регіону через ефективну діяльність на національному та субрегіональному рівнях.

Список використаних джерел

1. Action Plan for the Northern Dimension with external and cross-border policies of the European Union 2000-2003 [Електронний ресурс] // Council of Europe. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ndphs.org/internalfiles/File/Strategic%20political%20docs/1st_ND_Action_Plan.pdf.
2. Catellani N. The European Union's Northern Dimension [Електронний ресурс] / Nicola Catellani // London School of Economics and Political Studies. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782800802309839?scroll=top&needAccess=true>.
3. Ministry for Foreign Affairs of Finland. Northern Dimension [Електронний ресурс] / MFA of Finland. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/deea/dv/0209_/0209_05.pdf.
4. Jauhiainen J. Baltic Sea Region innovation systems: Challenges and opportunities [Електронний ресурс] / Jussi Jauhiainen // Centrum Balticum. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/262835194_Baltic_Sea_Region_innovation_systems_Challenges_and_opportunities.
5. Northern Dimension. Northern Dimension: Towards a More Sustainable Future [Електронний ресурс] / Northern Dimension. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://um.fi/documents/35732/0/Northern_dimension_tulevaisuusesite+%282%29.pdf/2e760989-7fbc-a6b0-a01b-0ab420a1596b?t=1613129198569.
6. The Northern Dimension A Finnish Perspective [Електронний ресурс] // Edita Prima Oy Helsinki. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ndphs.org/internalfiles/File/Publications%20-%20general/The_Northern_Dimension--a_Finnish_Perspective.pdf.

ВПЛИВ СТРАТЕГІЇ АВТОНОМІЗМУ НА ЗОВНІШНЮ СУБРЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Міщук В.В.,

аспірант кафедри політичних наук

Рівненського державного гуманітарного університету

Автономізація – відродження національних, етнічних, локальних центрів тяжіння всередині певної країни.[1, с. 66] Цей підхід характерний для правих партій держав ЦЄ та в міжнародних відносинах орієнтований на ведення зовнішньополітичних відносин, де першочерговим є орієнтир внутрішньодержавних інтересів та цінностей. Звісно, в сучасних умовах міждержавної політики даний підхід зазнає значних змін, адже впровадження суто автономної лінії підтримки національних інтересів без входження до наднаціональних центрів сили є неможливим. Саме тому автономізація є одним із переважаючих підходів у веденні субрегіональної політики і цьому є декілька причин. По-перше, загальна субрегіональна підтримка національних інтересів опирається на їх спільність в державах Центральної Європи; по-друге, вдалий досвід впровадження в життя протилежної ідеї «Повернення до Європи» за допомогою спільних зусиль країн Вишеграду. Автономізація за аналізом П. Друлака є інструментарієм для втілення атлантичної політики [2, с. 373], проте я схильний не погодитися з науковцем в даній тезі. Оскільки автономізація першочергово базується на національних чинниках, що надає широкий спектр можливостей для двосторонніх відносин із іншими національними державами - побудова хороших взаємовідносин із одним із світових гегемонів міжнародної політики, що водночас є національною державою, є звісно пріоритетним. Проте суть підходу автономізованої міждержавної політики полягає у побудові двосторонніх відносин із всіма політичними акторами національні інтереси яких співпадають із інтересами власної держави. Цей підхід не передбачає віднайдення «друзів» у міжнародній політиці, але забезпечує постійний пошук політичних союзників в досягненні певного національного інтересу. Дану тезу підтверджує впровадження ідей континентальної школи «нових правих» в сучасному формуванні підходу автономістів. Наприклад, ідеї «Європи ста прапорів», що передбачає інтегративний рух за французькою моделлю «Європи концентрованих кіл» сьогодні є одними із основних у консервативних партіях автономістів. Отже для пояснення взаємозв'язку інтернаціоналістського та автономізованого підходів із основними течіями геополітичної думки та її практичного втілення в державах ЦЄ необхідно розділити дані ідеї за обширністю їх впливу. Коли континенталізм та атлантизм можуть трактуватися як глобальні геополітичні концепції, то підходи автономізму та інтернаціоналізму, після впливу на них

глобальних течій, формують регіональний рівень міжнародної політики. Отже субрегіональний рівень міжнародної політики в ЦЄ є синтезом даних ідей, як в науковому, так і в практичному вимірах.

Рисунок 1 (власна розробка)

Таким чином, для виокремлення національних інтересів кожної з держав Центральної Європи необхідно проаналізувати субрегіональну політику та її взаємодію із ширшими рівнями геополітичних впливів. Сучасний етап субрегіональної зовнішньої політики держав Центральної Європи, зазвичай, пов'язується дослідниками із формуванням та передвступним етапом Вишеградської групи до ЄС. Це дещо спрощує розуміння мінливості національних інтересів держав учасників Вишеградського об'єднання. Адже консолідація даних держав відбувалася і відбувається не тільки до 2004 року, і не тільки навколо питань євроінтеграції.

З огляду на наведені концепції та підходи до зовнішньої політики держав субрегіону логічно було би розбити дослідження співпраці на декілька етапів та зазначити які з цілей держав ЦЄ були декларовані та покладені до виконання через досягнення спільного інтересу у Вишеградській групі.

Звісно, не можливо не згадати, що зовнішньополітична співпраця в субрегіоні має глибокі традиційні корені, що історично пов'язують між собою держави ЦЄ в досягненні спільних національних інтересів. Серед історичних прототипів сучасної співпраці у Вишеградській групі часто згадується т.з. інтеграція в Ягелонській династії та історична зустріч 1 листопада 1335 року, коли у вишеградському королівському замку Кароля Роберта угорський, чеський (король Богемії – Іван Люксембург) та польський (Казимир III) правителі на противагу Австрії ухвалили стратегічне рішення щодо розбудови та регулювання північного торгового шляху, щоб посилити як торгово-економічні зв'язки, так і роль субрегіону загалом. [3, с. 16] Проте в контексті нашого дослідження впливу національних інтересів на євроінтеграцію ці історичні паралелі мають опосередковане значення. Оскільки сучасний етап розвитку Вишеградського співробітництва розпочався із нової віхи міжнародної

політики – 1991 року – остаточної перемоги прозахідного курсу розвитку держав над соціалістичним і відповідно переосмислення зовнішньополітичних орієнтирів у новій реальності міжнародних відносин.

Таким чином, першим етапом сучасної співпраці у Вишеградській групі нами виділений історичний період 1991–1992 років – період формування Вишеградської групи. На даному етапі країни-учасники (Угорщина, Польща та Чехословаччина) задекларували прагнення стати членами Європейського Союзу, сприймаючи інтеграцію в ЄС як ще один крок уперед в процесі подолання штучних розподільчих ліній у Європі через взаємну підтримку. Головною об'єднувальною ідеєю була консолідація зусиль країн Центральної Європи для якнайшвидшої євроатлантичної інтеграції на противагу так званій можливій «радянській загрозі». [3, с.22] Даний короткий період субрегіональної зовнішньої політики не можна однозначно типологізувати в зазначених рамках сучасних зовнішньополітичних концепцій, проте він є для нашого дослідження визначальним, оскільки він описує відсторонення субрегіону від концепцій євразійства та першочерговим ставить задачу долучення до колективного «Західного світу».

До суттєвого послаблення політичної єдності Вишеградської групи привело «оксамитове розлучення» Чехословаччини в 1993 р. Антизахідні ідеї Словаччини та посилення автономізованого підходу в досягненні національних цілей Чехією, сприяли значному зниженню інтенсивності співробітництва та його переорієнтації суто в економічне русло. У період з 1994 по 1997 р Вишеградська група не збиралася жодного разу, вважаючи, що індивідуальні зусилля щодо вступу до євроатлантичних інтеграційних формувань будуть більш ефективними [4, 72]. Даний етап характеризується українським науковцем В. Лебедюком, як період стагнації в субрегіональному співробітництві у Вишеградській групі [3, с. 33], російська ж науковиця Шишеліна Л. стверджує, що з 1993 до 1997 рік дії ЄС не завжди сприяли поглибленню взаємодії між вишеградськими країнами. Так, процедура адаптації нових членів сприяла швидше розмивання їх єдності, ніж зміцненню. [5] Орієнтиром для кожної з країн як і раніше залишалися дотації з фондів ЄС і західні інвестиції. За цими статтями між країнами йшла неприкрита конкурентна боротьба, що сприяла швидше вертикалізації міждержавних відносин і замиканні їх на інтеграційному ядрі Євросоюзу. Протягом 1990-х років відносини між країнами регіону характеризувалися швидше досить жорсткою боротьбою за право бути першими прийнятими в ЄС, ніж взаємодопомогою. [5] Таким чином, етап стагнації субрегіональної зовнішньої політики цілком співпадає із стратегією інтернаціонального континенталізму для зовнішньополітичного вектору розвитку міжнародних відносин в державах ЦЄ.

Наступним етапом для взаємовідносин в Вишеградській спільноті став стрімкий розвиток субрегіональної зовнішньої політики, що датується в наукових джерелах 1998-2004 роками. Подібно до того, як події в

колишній Чехословаччині спричинили занепад першої фази активної співпраці, у Вишеградській групі відбулися ключові урядові зміни в Чеській та Словацькій Республіках, що створили політичний фон для відродження вишеградської співпраці у 1998 р. За пропозицією зробленою на саміті СЕФТА, що відбувся у Празі у вересні 1998 р., «трійка» зустрілася в Будапешті наступного місяця, щоб запросити Словаччину зайняти своє порожнє крісло. Це відбулося належним чином з інавгураційним засіданням відродженої Вишеградської групи у Братиславі 14 травня 1999 р. [6, с.6] Хоча, згідно висновків російської ученої Сафонової, імпульсом до продовження активного співробітництва стало офіційне запрошення з боку Ради ЄС розпочати переговори про вступ до Європейського союзу Угорщини, Польщі і Чехії в грудні 1997 р. [4, 70] Проте серед задекларованих цілей відродженої Вишеградської групи в 1999 році першочерговими є атлантична співпраця. Зокрема декларація особливо наголошувала на роль програми «Партнерство заради миру» в розвитку регіонального співробітництва; передача досвіду щодо комунікаційної стратегії та методів, що стосуються вступу до НАТО та ЄС; взаємний обмін досвідом інтеграції до ЄС (про позиції в підготовці до переговорів щодо вступу й імплементації *acquis communautaire*). [3, с. 24] Особливу увагу слід приділити значним виявам автономізму в зовнішній політиці держав ЦЄ, проте на даному етапі такий підхід не має визначального впливу, адже консолідація зусиль субрегіону полягала, в основному, навколо ідеї інтеграції до колективного Західного Світу, до того ж і ЄС, і США явно проявляли взаємну зацікавленість у країнах ЦЄ. Таким чином, даний період можна охарактеризувати як континентально-атлантичний з явно переважаючим інтернаціональним підходом в зовнішній політиці держав субрегіону ЦЄ. Кульмінацією даної політики субрегіональної співпраці можна вважати спільне приєднання до ЄС Вишеградської групи в 2004 році. Проте виконання поставленої мети «Повернення до Європи», долучення до Західної цивілізації, для політичних представників континенталізму та інтернаціонального підходу мали зворотні наслідки.

Втома суспільств держав ЦЄ від постійного намагання відповідати стандартам вступу до ЄС, сприяла зміні політичної стратегії і наступний виборчий цикл підтвердив перевагу правоцентристських сил, які своїм першочерговим завданням в зовнішній політиці бачили захист національних цінностей та інтересів. 12 травня 2004 року на саміті Вишеградської четвірки в місті Кромержижі (Чехія) прийнято Декларацію про співробітництво країн Вишеградської групи після їхнього вступу до Європейського Союзу. Під час зустрічі зазначено, що основні цілі, викладені у Вишеградській декларації 1991 року, були досягнуті, та оголошено рішучість продовжувати розвивати співпрацю країн Вишеградської групи, як держав-членів Європейського Союзу та НАТО. Під час зустрічі було задекларовано продовжувати зосереджуватися на регіональних заходах та ініціативах, спрямованих на зміцнення ідентичності Центральноєвропейського регіону [3, с.30-31]

Практика субрегіональної політичної співпраці з 2004 року доводить, що першочергово Вишеградська група, використовувала спільні зусилля для зміцнення зовнішньополітичного впливу власних національних держав та колективного просування спільних національних інтересів в ЄС. У більшості випадків майданчик Вишеградської групи залишається другорядним, пріоритетним є двосторонні зустрічі політичних діячів субрегіону. Важливою з 2014 року є співпраця в НАТО, що формує вектор зовнішньої політики субрегіону в атлантичному напрямі.

Таким чином сучасний етап субрегіональної зовнішньої політики можна охарактеризувати, як атлантично-континентальний з автоматизованим підходом.

Отже, зовнішня політика на субрегіональному рівні формувалась навколо двох суперечливих ідей: ідеї включення в Західний Світ та ідеї досягнення бажаного становища в цьому світі. Коли концепція «Повернення до Європи» виконувалась до 2004 року, то після ми можемо спостерігати у субрегіональній політиці відстоювання власних зовнішньополітичних цілей та Центральноєвропейської ідентичності відмінної від Західної Європи. Дана концепція субрегіонального співробітництва підтримана не тільки політичними елітами, а й суспільствами держав ЦЄ, що підтверджується результатами парламентських кампаній в субрегіоні.

Список використаних джерел

1. Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін. *Міжнародні відносини та зовнішня політика України*. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 328 с.
2. KOŘAN, M. (a kol.). *Česká zahraniční politika v roce 2009: Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010. 380 pp.
3. Лебедюк В. *Вишеградська четвірка: від ідеї до успішного проекту*. Видавництво Національного університету "Острозька академія". 2018. С.16-35 URL: <https://eprints.oa.edu.ua/8333/1/%D0%9B%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D1%8E%D0%BA.pdf>
4. Сафонова Е.А. *ВИШЕГРАДСКАЯ ГРУППА: ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ*. Вестник Томского государственного университета. История. 2018. № 53. С.69-73 URL: <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000632062/SOURCE1?viewPdfInternal=1>
5. Шишелина Л.Н. *Вишеградская группа: этапы становления и развития*. Перспективы. 2014. URL: <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=297085>
6. Dangerfield M. *Visegrad Group Cooperation and "Europeanisation" of New EU Member States*. EAST EUROPEAN POLITICS AND SOCIETIES. 2008. №3(22). С. 630-667

ВПЛИВ ФЕНОМЕНА АСИМЕТРІЇ НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНУ СТРАТЕГІЮ ДЕРЖАВ СОЮЗУ БЕНІЛЮКС

Терентьєва О.П.,

аспірантка кафедри міжнародного регіонознавства,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Поняття асиметрії переважно розглядається в контексті вивчення воєн і конфліктів. Асиметрія як така може носити негативну конотацію, оскільки пов'язана із відсутністю рівних вихідних умов, а відтак консенсусу. Однак, є приклади початково асиметричних міжнародних структур, і таким є Союз Бенілюкс, чия асиметрія як дисбаланс кількісної та якісної сили і як дисбаланс інтересів та мети, може бути умовою для плідного співробітництва, зокрема транскордонного.

Професор Університету Вірджинії Брентлі Уомак (Brantly Womack) у своїй праці «Asymmetry and International Relationships» стверджує, що асиметрія рідко переростає у відкриту конфронтацію, оскільки побудована на веденні переговорів і регулярній взаємодії, що особливо яскраво можна прослідкувати на прикладі груп сусідських країн, де є точки інтенсивного контакту. [1]

Бельгія, Нідерланди та Люксембург складають групу малих високорозвинених країн Північно-Західної Європи (невелика площа, міський спосіб життя, імпорту дешевої робочої сили, постіндустріальна структура господарства, орієнтація на регіональних сусідів).

У 2008 році країнами після 50-річного періоду питомо економічної співпраці об'єднання переформатували, тож 2012 року став чинним новий договір про Бенілюкс (на невизначений термін із правом денонсувати). Розширення співробітництва поза суто економічні сфери означає, що офіційне ім'я Бенілюксу змінюється з «Економічного Союзу Бенілюкс» до «Союзу Бенілюкс». [2]

До цього часу Союз перетворився на експериментальний центр ЄС: ініціативи для запровадження на загальному рівні часто спочатку «тестуються» у Бенілюксі. Так, у 2018 році три прем'єр-міністри зробили заяву про новаторську роль Бенілюксу в цифровій сфері, підкресливши прагнення стати піонерами і моделлю єдиного цифрового ринку ЄС. [3]

Найповніше асиметрію в рамках Бенілюксу можна прослідкувати на прикладі ставлення до розширення ЄС, де держави-члени не мають однозначної консолідованої думки.

Бельгія як країна єврократів має найбільш позитивний підхід до концепції ЄС. Однак, кампанії щодо тіснішої інтеграції, захист сильної політичної Європи [4], узгодження внутрішнього права і правом ЄС існують поряд із прагненнями розширити представництво Бельгії у

спеціалізованих радах ЄС і збільшити як моральні, так і матеріальні доходи від членства. Саме тому, перш за все, в інтересах Бельгії є підтримка вузьких коаліцій, таких як Бенілюкс [5]. Особливу увагу, на думку бельгійських чиновників, ЄС має приділяти в своїх географічних межах сусіднім країнам – на сході й на півдні [6].

Щодо Нідерландів, то діяльність в європейських структурах наддержавного рівня стала однією з ключових у їхній зовнішній політиці. В першу чергу це стосувалося незгоди з тим, щоб домінувала одна або кілька «великих» держав (Франція або Німеччина), також наголошувалося на важливості трансатлантичного співробітництва в рамках спільної зовнішньої політики і політики безпеки.

ЄС для Нідерландів – це фінансова та економічна стабільність, сильний внутрішній ринок, строге дотримання власних правил і прав, а також захист інтересів країн-членів. [7] Кожну законодавчу ініціативу Нідерланди розглядають у світлі двох питань: чи відповідає вона інтересам Нідерландів і чи справді вона лежить у полі компетенції ЄС?

У питанні розширення ЄС позиція є обережнішою, аніж у Бельгії. Ключова думка базується на тому, що будь-яке партнерство, не має призводити до членства. [8] Королівство розробило власну концепцію т. зв. партенаріату (partenariat) як нової форми партнерства між ЄС та країнами-сусідами (така форма співробітництва має бути використаною, якщо потенціал ЄПС буде вичерпано). Окрім того, Нідерланди дуже прихильно ставляться до пропозиції створення глибших ЗВТ, однак з обережністю сприймають проекти спрощення візового режиму. [9] Дозвіл на приєднання/асоціацію мають отримувати лише ті країни, що повністю виконали поставлені, навіть найдрібніші умови.

Люксембург – країна, чий уряд веде суто проєвропейську політику в усіх можливих галузях своєї компетенції. Однак, у своїй доповіді про курс люксембурзького уряду чиновники пишуть, що «національний суверенітет не є панацеєю» для країни, оскільки можливості ЄС перевищують наявні в окремої держави-члена ресурси.

Так, у 2019 році Люксембург брав участь у переговорах із країнами в рамках потенційного розширення ЄС – із країнами-кандидатами (Чорногорія, Сербія, Туреччина, Албанія, Північна Македонія) та країнами-потенційними кандидатами (Боснія і Герцеговина та Косово). За 2019 вдалося обговорити та закрити декілька десятків статей майбутніх договорів із Сербією та Чорногорією, де Люксембург найбільше цікавлять фінансові питання. [10]

Поряд із цим транскордонна співпраця держав залишається більш, ніж плідною.

У 2004 році країни Бенілюксу уклали перший у Європі договір про поліцію, який розширив можливості транскордонного переслідування, міжвідомчої розвідки [11], консолідації обміну даними ANPR (Automatic NumberPlate Recognition). Бенілюкс має на меті створити першу в Європі повноцінну об'єднану поліцейську службу, а також надати кожному

офіцеру можливість знайти інформацію у сфері компетенції транскордонних поліцейських органів. [12]

У рамках регулювання прикордонних криз було розроблено три типи заходів для дії у надзвичайних ситуаціях: ведення обліку спільних пожежних служб; уніфікація медичного законодавства; діяльність спільної адміністрації. [13]

Сьогодні серед пріоритетних економічних секторів, у яких діє об'єднання, самі його представники виділяють такі: внутрішній ринок, енергопостачання і економіка замкненого циклу. На внутрішньому ринку об'єднанням був поставлений на найближчі роки цілий ряд задач:

- створення загального обліку торгівельних бар'єрів і позбавлення від них, особливо у електронній комерції (звіт «Benelux Retail 2025»);
- усунення географічних обмежень для балансу пропозиції у роздрібній торгівлі, геоблокування і більш детальне кодифікування прав споживачів;
- урегулювання законодавства у сфері інтелектуальної власності для активізації інноваційної діяльності;
- створення спільної європейської карти послуг для зниження адміністративних і нормативних бар'єрів, спільне використання прикордонних сільськогосподарських земель, офшорних електростанцій із залученням сезонних працівників;
- комфорт прикордонних районів (напр., зменшення шумового забруднення у прикордонній бізнес-зоні Albertknoor);
- спільна енергетична мережа, подальше освоєння ресурсів Північного моря, координування ринку газу;
- економіка замкненого циклу, новаторство у сфері стандартизації із перспективою розповсюдження на весь ЄС;
- взаємне визнання дипломів, спрощення процедур професійної кваліфікації, подвійне дипломування, транскордонна наукова мобільність;
- забезпечення безперервності судноплавства, спільне використання р. Маас, вдосконалення коридору STI – Розумних транспортних систем, гармонізація використання безпілотних літальних апаратів, проєкт Smart Shipping – пілотний проєкт пришвидшення і діджиталізації перевезень за маршрутом Дуйсбург – Роттердам – Антверпен – Льєж – Дуйсбург;
- оцифрування документації (електронні накладні, електронне відслідковування захворювань на COVID-19 для транскордонних працівників тощо). [14] [15]

Таким чином, транскордонне співробітництво держав-членів Союзу Бенілюкс може розглядатися як приклад позитивного впливу феномена асиметрії на зовнішньополітичну стратегію країн, оскільки саме він стимулює ведення активних переговорів, пошук компромісів, збільшення точок контакту, а відтак зумовлює про-активну позицію всередині

інтеграційного об'єднання кожної із країн і самого цього об'єднання як інтегрального актора регіональної системи міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Уомак Б. Кривое зеркало международной асимметрии [Електронний ресурс] / Брентлі Уомак // Международные процессы. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://intertrends.ru/system/Doc/ArticlePdf/1772/uo9sDc4F6d.pdf>.
2. AproposduBenelux [Електронний ресурс] // Benelux – Режим доступу до ресурсу: <http://www.benelux.int/fr/benelux-unie/nouveau-traite-benelux>
3. 60e rapport commun concernant la coopération Benelux dans le domaine de la politique étrangère [Електронний ресурс] // Benelux. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://www.benelux.int/files/5714/9035/3888/60e_rapport_commun_Coop__BNL_politique_etrangere_DEF.pdf
4. La Belgique et la construction européenne [Електронний ресурс] // VIVRE EN BELGIQUE – Режим доступу до ресурсу: https://www.vivreenbelgique.be/12-a-la-decouverte-de-la-belgique/la-belgique-et-la-construction-europeenne#auto_anchor_13
5. THOMAES R. Quel rôle pour la Belgique en Europe ? [Електронний ресурс] / RUDITHOMAES // LaLibre.be. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lalibre.be/debats/opinions/quel-role-pour-la-belgique-en-europe-51b89316e4b0de6db9afad82>.
6. External relations [Електронний ресурс] // Kingdom of Belgium. Foreign Affairs, Foreign Trade and Development Cooperation – Режим доступу до ресурсу: https://diplomatie.belgium.be/en/policy/coordination_european_affairs/policy/external_relations
7. Foreign policy: in the interests of Dutch citizens and businesses [Електронний ресурс] // Government of the Netherlands. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.government.nl/latest/news/2012/09/18/foreign-policy-in-the-interests-of-dutch-citizens-and-businesses>
8. Koenders: 'Partnership with eastern neighbours still based on fundamental values' [Електронний ресурс] // Government of the Netherlands. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.government.nl/latest/news/2015/05/22/koenderspartnership-with-eastern-neighbours-still-based-on-fundamental-values>
9. Eastern Partnership: The Opening Report [Електронний ресурс] / Beata Wojna and Mateusz Gniazdowski // The polish Institute of international affairs. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.pism.pl/files/?id_plik=3055

10. RAPPORT SUR LA POLITIQUE EUROPÉENNE DU GOUVERNEMENT [Электронный ресурс] // Le Gouvernement du Grand-Duché de Luxembourg. 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://gouvernement.lu/dam-assets/documents/actualites/2020/04-avril/Rapport-sur-la-politique-europeenne-2019.pdf>.
11. Traité de police Benelux [Электронный ресурс] // Benelux – Режим доступа до ресурсу: <http://www.benelux.int/fr/benelux-unie/nouveau-traite-benelux>.
12. Opération policière [Электронный ресурс] // Benelux – Режим доступа до ресурсу: <http://www.benelux.int/fr/les-themes-cles/securite-societe/police-justice-migration/operation-policiere>
13. Risque transfrontaliers [Электронный ресурс] // Benelux – Режим доступа до ресурсу: <http://www.benelux.int/fr/les-themes-cles/securite-societe/prevention-gestion-des-crisis/risques-transfrontaliers>
14. Le thèmes clés [Электронный ресурс] // Benelux – Режим доступа до ресурсу : <https://www.benelux.int/fr/les-themes-cles/marche-interieur-economie>
15. Les mesures COVID-19 et le travail transfrontalier au sein du Benelux [Электронный ресурс] // Benelux. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.benelux.int/fr/nouvelles/les-mesures-covid-19-et-le-travail-transfrontalier-au-sein-du-benelux>

ROLE OF STATE AID RULES IN EUROPEAN INTEGRATION: UKRAINIAN CONTEXT

Natalia Fokina,

Ph. D. Student

Institute of International Relations,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Currently international obligations on state aid control stem from three treaties to which Ukraine is party, namely: Agreement Establishing the World Trade Organization; The Free Trade Agreement concluded by Ukraine with the countries of the European Free Trade Association; Treaty establishing the Energy Community; Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part (the Association Agreement) [1].

First and foremost, due state aid control is an essential component of level-playing field for all economic actors and the pillar of ensuring economic competition. State aid in such a manner has never been in place before Ukraine's independence; in fact, quite the opposite. Therefore, it was necessary to establish the system of state aid control from scratch.

The issue of harmonization of Ukrainian state aid rules in the sphere of control and monitoring of state aid with EU rules on state aid was raised in Ukraine – European Union Action Plan in the framework of the European Neighbourhood Policy in 2005 [2], in EU-Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement (2009). The need to develop and adopt state aid legislation in Ukraine was emphasized. In August 2012, the Verkhovna Rada of Ukraine submitted a draft Law of Ukraine "On State Aid to Undertakings" aimed at approximation to EU state aid rules. However, a qualitatively new step in establishing state aid institute took place for Ukraine with the signing and implementation obligations under EU-Ukraine Association Agreement.

Section 2 of the EU-Ukraine Association Agreement is devoted to state aid. It provides that favoring certain undertakings or the production of certain goods through state resources is incompatible with the proper functioning of the Association Agreement insofar as it may affect trade between the Parties. However, the list in that very Article 262 provides what is compatible with the proper functioning of the Association Agreement. Article 263 provides transparency requirements in respect of the total amount, types and the sectoral distribution of state aid; providing further information on individual cases of state aid affecting trade between the Parties; the use to which public funds are put into, and so on. The section on state aid also covers interpretation; relationship with the WTO; scope; domestic system of state aid control.

However, it should be remembered that not only Section 2 of the EU-Ukraine Association Agreement contains competition provisions. Competition provisions are enshrined in other Articles of the Association Agreement devote to particular sectors as well, e.g., postal and courier sector, universal service, electronic communications, scarce recourses, financial services, public procurement and so on. The main objective of such provisions is to ensure prohibition of anti-competitive practices and implementing and enforcing state laws.

First of all, state aid obligations for Ukraine were directly set forth in the EU-Ukraine Association Agreement, an institution responsible for enforcing state aid was determined, obligations to adopt national law framework for state aid institute was prescribed and obligation to adhere to *acquis* practices was laid down as well.

The Association Agreement, like the TFEU and the TEU, contains general prohibition on the granting of state aid. Thus, according to the Association Agreement, Article 262: “Any aid granted by Ukraine or the Member States of the European Union through state resources which distorts or threatens to distort competition by favoring certain undertakings or the production of certain goods is incompatible with the proper functioning of this Agreement insofar as it may affect trade between the Parties” [3] At the same time, like the TFEU, the Association Agreement lists the cases where State aid will be considered or may be considered compatible with the proper functioning of this Agreement.

In terms of institutional aspect, Ukraine has an obligation to establish an operationally independent authority which is given powers required the full application of Article 262 of the EU-Ukraine Agreement within three years of the entry into force of the Association Agreement. The powers of such an institution cover, among other things, the powers to authorize state aid schemes and individual aid grants pursuant the criteria defined in Articles 262 and 264 of the Association Agreement as well as the powers to order the recovery of state aid that has been unlawfully granted. Thus, the most important aspects of the institution's mandate relating to monitoring and control of state aid were determined. Another aspect of institution's entrustment is that any new aid granted must be consistent with the provisions of Articles 262 and 264 of the Association Agreement within one year of the date of establishment of the authority.

Therefore, the Association Agreement sets forth most essential substantive rules on state aid. It is noteworthy that these rules are of a comprehensive nature and there is a need for special implementation and regulatory mechanism at the national level to ensure due compliance with the Association Agreement.

These provisions are relevant for gradual transformation of state aid granting process in Ukraine. Given the recent establishment of a comprehensive state aid institute in Ukraine, regulatory and institutional challenges for all parties involved in state aid process and relatively low awareness level of respective stakeholders, as well as crucial importance of state aid in the fields relating to social field, it is significant that state aid is not prohibited altogether

which may lead to disfunctions and crises in different fields, but the lever is given to the AMCU to bind grantors modify state aid schemes, if necessary, to bring the measure to consistency with domestic state aid law and Ukraine's international obligations relating to state aid.

Therefore, the provisions of the Association Agreement are almost identical to those of the TFEU, but differ in the amount of the de minimis state aid (governance by the EU aquis is introduced in the Association Agreement in terms of limiting the amount of de minimis state aid for transport and agriculture, fisheries and aquaculture).

The scope of state aid rules in Ukraine to be aligned with EU law is comprehensive. The challenge for Ukraine is that the EU state aid rules to which Ukraine must approximate its state aid institute are well-evolved in the process of European integration since 1959, hence all indicators of state aid control are very high. The goals and scope of state aid control in EU is very complex and multidisciplinary, and the deadlines for Ukraine to fulfill its obligations under EU-Ukraine in the field of state aid are ambitious. However, Ukraine has international technical assistance in implementing the above-mentioned field and can have recourse to European best practices.

References

1. Treaty establishing the Energy Community; Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part (the Association Agreement) // The EU website. – access date 10 May 2021 – Access mode: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf
2. Communication From The Commission European Neighbourhood Policy Strategy Paper // The EU website. – access date 10 May 2021 – Access mode: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/2004_communication_from_the_commission_-_european_neighbourhood_policy_-_strategy_paper.pdf
3. Treaty establishing the Energy Community; Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part (the Association Agreement) // The EU website. – access date 10 May 2021 – Access mode: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf

СЕКЦІЯ III
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ ЄС:
РЕГІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ТА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ

УДК 327

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЄС

Піпченко Н.О.,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародної інформації,
експерт Центру досконалості Жана Моне
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Рижков М.М.,

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У публічній дипломатії ЄС виділяють внутрішній і зовнішній виміри, зокрема, внутрішній вимір публічної дипломатії ЄС охоплює комунікацію з населенням країн-членів з метою пояснення змісту і цілей зовнішньої політики ЄС, тоді як зовнішній вимір охоплює співпрацю з країнами у рамках політики сусідства ЄС. Історично першою сформувався система комунікацій Європейського Союзу з громадськістю держав-членів через реформування інформаційної сфери у 1999 р. та створення Генеральної дирекції у справах преси (нині – Генеральна дирекція з питань комунікації при Європейській комісії). Однією з перших комплексних ініціатив ЄС у сфері публічної дипломатії стала програма співпраці між Європейською комісією та країнами-членами, розрахована на 2001-2004 рр., з метою донесення до населення країн ключових повідомлень за такими темами, як розширення ЄС, майбутнє інтеграційного утворення, свобода, безпека і правосуддя, а також роль Європейського Союзу в світі.

Додатково серед пріоритетів публічної дипломатії ЄС було виокремлено трансформацію діяльності Представництв ЄС у міжнародному медіапросторі через розробку місцевих інформаційних програм, організацію обміну досвідом представництв ЄС за кордоном із залученням мас-медіа, представлення експертної інформації про подолання європейських криз, співпрацю з впливовими міжнародними та регіональними медіа для поширення інформації про інтеграційне утворення, взаємодію з місцевими авторами, які спеціалізуються на європейських новинах, удосконалення програм обміну, підготовку проєвропейських місцевих повідомлень, розгляд питання про доцільність

створення багатомовного інформаційного агентства ЄС, регулярний моніторинг мас-медіа та соціальних медіа. Результатом узагальнення досвіду стало рішення ЄС про розробку інструменту партнерства для співпраці з третіми країнами для просування інтересів об'єднання на міжнародній арені, в якому важливу роль відведено заходам у сфері публічної дипломатії.

Під гаслом *Stronger Europe in the World* Європейська служба зовнішніх справ розпочала успішну реалізацію різноматичних медіакампаній, зокрема було проведено кампанію *Europeans Making Difference*, спрямовану на громадян Західних Балкан, і кампанію *Beach Clean-Up* для громадян ЄС, спрямовану на ініціювання громадської підтримки екологічних і кліматичних змін [1].

З 2020 р. у рамках Інструменту партнерства Європейська комісія розпочала реалізацію рішення щодо перегляду механізмів здійснення публічної дипломатії і культурних відносин ЄС [2]. Зокрема, увага європейців наразі спрямована на посилення освітньо-наукових зв'язків між ЄС, США і Канадою, проведення тематичних просвітницьких кампаній Представництвами ЄС у АСЕАН, Китаї, Індії, Республіці Корея, Індонезії, Мексиці, а також Центральній і Південній Америці, розширення контактів з представниками громадянського суспільства Японії та РФ, а також поглиблення міжкультурного діалогу ЄС з різними зацікавленими сторонами.

Для досягнення перерахованих цілей передбачається підтримка заходів ЄС щодо зміцнення інституційного, оперативного і мережевого потенціалу зацікавлених сторін за такими напрямками публічної дипломатії, як: розширення освітньо-наукової діяльності у рамках ініціатив Жана Моне, надання стипендій за програмою Шумана-Фулбрайта та ініціювання просвітницької діяльності в США і Канаді з метою формування нового покоління трансатлантистів; поглиблення політичного співробітництва і партнерства між ЄС, азійськими і латиноамериканськими країнами, а також заохочення програми навчання перекладачів між ЄС і Китаєм; залучення до взаємодії представників громадянського суспільства ЄС, Японії та РФ; сприяння взаємодії з культурними операторами у всьому світі та посилення ролі культури у зовнішніх відносинах ЄС для просування європейських політичних цінностей [2].

У сучасній ситуації подолання викликів нестабільності очільникам наднаціональних інституцій ЄС доводиться вирішувати завдання, пов'язані з реалізацією міжнародного статусу об'єднання в політичній та безпековій сферах з одночасним захистом внутрішніх та зовнішніх інтересів в умовах непередбачуваності інтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. European External Action Service (2020). Annual Activity Report: 2019. Accessed July 21, 2020.

https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eeas_annual_activity_report_2019-final.pdf

2. European Commission (2020). Action Document for Public Diplomacy and cultural relations. Accessed July 21, 2020.
https://ec.europa.eu/fpi/sites/fpi/files/ann11_public_diplomacy_and_cultural_relations.pdf

КОРОНАВІРУСНІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЄС

Макаренко Є.А.,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних
медіакомунікацій і комунікативних технологій,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Трансформація зовнішньополітичних комунікацій ЄС під час коронавірусної пандемії зумовлюється як зміною керівників наднаціональних інституцій об'єднання, так і з викликами, що стосуються практично всіх напрямів функціонування Європейського Союзу. Можна стверджувати, що Європейська служба зовнішніх справ ЄС упродовж тривалого часу використовувала традиційні зовнішньополітичні комунікації для просування інтересів Європейського Союзу як в інтеграційних процесах, так і на міжнародному рівні для підтримання статусу провідного політичного актора у багатосторонніх відносинах. Проте в умовах нестабільності, пов'язаних з викликами COVID-19 та необхідності об'єднання зусиль щодо подолання кризової ситуації керівникам наднаціональних інститутів довелося визначати стратегічні пріоритети зовнішньої політики ЄС.

На погляд голови парламентського комітету у закордонних справах Д.Макаллістера, ЄС несе відповідальність за те, щоб коригувати свою зовнішню політику у контексті протидії пандемії COVID-19, що створює значні проблеми для міжнародного статусу ЄС. Криза COVID-19 зумовила глибокі структурні зміни в геополітичному вимірі міжнародного співробітництва, відтак Організації, як підкреслює урядовець, необхідно підтримувати прагнення стати «геополітичним» гравцем, продемонструвати єдність і взяти на себе провідну роль в просуванні європейських цінностей і стратегічних інтересів у всьому світі. У цьому контексті зміни торкнулися механізму адресних санкцій ЄС щодо прав людини: йдеться про підтримку «Закону Магнітського ЄС», реагування на драматичну ситуацію в Білорусі, замах на О.Навального в Росії, тобто такого механізму, який твердо позиціонує ЄС як активного правозахисника на міжнародному рівні.

У зв'язку з цим Комісія відкрито підтримуватиме зміну Правил процедури Ради, щоб дозволити ухвалення рішень з питань спільної зовнішньої і безпекової політики кваліфікованою більшістю голосів, зокрема щодо захисту прав людини і доступу всіх соціальних верств до забезпечення охорони здоров'я. ЄС має відіграти важливу роль у поліпшенні загального антикризового управління та діяльності всередині і за межами ЄС для сприяння функціональній стабільності об'єднання, щоб

комплексно й ефективно боротися з наслідками пандемії як в європейському регіоні, так і в третіх країнах для зміцнення позиції ЄС у міжнародній взаємодії. Крім того, серед пріоритетів було враховано підготовку плану на випадок непередбачуваних обставин, включаючи поточні інструменти зовнішнього фінансування, оскільки події, що відбувається за межами ЄС, можуть мати вирішальний вплив на його внутрішню стабільність [1].

Як стверджував фахівець з міжнародних відносин Реда Ель Феллах внаслідок процесів пандемії COVID-19 в Європі очікуються незворотні зміни взаємодії держав, що стосуються проблеми «коронавірусної дипломатії», оскільки європейські урядовці та експертні аналітики розглядали нові версії розвитку ЄС після пандемії та її наслідків для політичної й економічної стабільності об'єднання. Експерти зазначали, що сучасні геополітичні конфлікти виграються «не тактикою чи навіть стратегією, а логістикою і комунікаціями», що має пряме відношення до COVID-19, оскільки саме ті актори міжнародних відносин, які найкраще подолають кризову ситуацію, враховуючи досвід інших країн, виявляться більш потужними у боротьбі з пандемією. Практично йшлося про глобальну війну наративів, в якій були спроби «дискредитувати ЄС як такий, а «європейці були стигматизовані так, ніби всі вони були носіями вірусу» [2].

Водночас у дослідженні Ж.Борреля «Європейська зовнішня політика в час пандемії» аналізуються три тенденції, що будуть формувати посткоронавірусний світ, а саме: майбутнє глобалізації і неолібералізму; еволюція глобального управління; стійкість Європейського Союзу і демократичних європейських політичних систем до серйозних і непередбачуваних ризиків. Очільник Європейської служби зовнішніх справ окреслює три конкуруючі наративи: популістський, авторитарний і демократичний. Так, популісти можуть в першу чергу звинувачувати в поширенні вірусу іноземних громадян і наполягати на більш жорсткому прикордонному контролі, використовуючи такий процес як можливість посилити ворожість до іммігрантів: прихильники авторитаризму дотримується лінії, згідно з якою тільки авторитарні і централізовані режими можуть перемогти пандемію, мобілізувавши всі ресурси країни і наполягають на жорсткому обмеженні фундаментальних прав і свобод; демократичний наратив асоціюється з сумнівами, питаннями, роздумами і дебатами, що є основними засадами демократичних суспільств, проте які заважають швидким і ефективним діям. Але, як тільки криза закінчиться, наголошує Ж.Боррель, народи Європи винесуть свій власний вердикт щодо підходу, прийнятого кожною державою-членом і Європою в цілому. Тому для ЄС життєво важливо, щоб його розглядали як актора, здатного змінити ситуацію, просувати ідею солідарності між державами-членами ЄС, бо то, як ЄС буде реагувати на кризу, вплине на згуртованість європейських суспільств, стабільність національних політичних систем і майбутнє європейської інтеграції. У своїх коментарях щодо виваженості зовнішньої

політики ЄС під час пандемії Ж.Боррель закликав спільно працювати задля «сильнішої Європи у світі, об'єднати суверенітет держав-членів, посилити міць суверенних держав, бо саме згуртованість ЄС «відповідатиме реаліям нового світу, який з'являється у всіх на очах» [3].

Коронавірусна криза у контексті зовнішньополітичних комунікацій ЄС подібна до війни, оскільки вимагає мобілізації та спрямування ресурсів для її подолання на безпрецедентному рівні. Під час пандемії визначальними виявилися солідарність між країнами та готовність йти на жертви заради загального блага. І ЄС, стверджується у численних інтерв'ю європейських урядовців, належить центральна роль, щоб об'єднавшись та співпрацюючи на зовнішньополітичному полі, можна перемогти коронавірусну кризу та стримати її наслідки.

Відтак після першої хвилі, в якій національна влада зайняла центральне місце, зараз ЄС виходить на перший план спільними діями на всіх напрямках, де держави-члени наділили його повноваженнями: спільними закупівлями життєво необхідного медичного обладнання, спільними економічними стимулами та необхідним послаблення правил фіскальної та державної допомоги і боротьбою з онлайновими кампаніями дезінформації. Хоча потреби в самій Європі є значними, ЄС готовий допомагати іншим країнам і спільнотам у кризових ситуаціях, тому дипломатичні делегації ЄС своєчасно реагують на процеси у більш динамічному міжнародному середовищі, а їх роль стає більш помітною у багатосторонній взаємодії. Постійні місії залучаються до співпраці зі спеціалізованими установами для пошуку рішень щодо координації дій у подоланні коронавірусної кризи, для сприяння міжнародному співробітництву та участі в переговорних процесах дипломатичного характеру. Загалом завдання ЄС, підкреслюють фахівці, полягає в тому, щоб «кинути виклик критикам і продемонструвати на дуже конкретному рівні, що він ефективний і відповідальний у кризові періоди». Ж. Моне писав у своїх мемуарах, що «Європа буде сформована під час криз і буде сумою рішень, прийнятих для цих криз» [4].

Список використаних джерел

1. European Union priorities for 2019-2024. URL.: https://europa.eu/european-union/about-eu/priorities_en
2. Reda El Fellah. Coronavirus Will Change the Nation State and International Order. URL.: <https://www.moroccoworldnews.com/2020/04/299456/coronavirus-will-change-the-nation-state-and-international-order/>
3. Borrell J. European foreign policy in times of COVID-19. URL.: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas_2020.6338_european_foreign_policy_in_times_of_covid19_web_new.pdf

4. The Coronavirus pandemic and the new world it is creating. URL.: <https://www.avrupa.info.tr/en/eeas-news/coronavirus-pandemic-and-new-world-it-creating-10198>
5. Liechtenstein S. How COVID-19 Has Transformed Multilateral Diplomacy URL.:<https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28801/how-covid-19-has-transformed-multilateral-diplomacy>

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ: ВЗАЄМВІДНОСИНИ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Андрєєва О.М.,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародної інформації,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В глобалізованому світі інформація набула нових якостей та стала не просто засобом передачі даних, а й інструментом для контролю, управління та визначення об'єктивної реальності і, безумовно, разом із переходом до нової ери трансформувалися всі сфери життя людини, виключенням не стала і політика. Так, ефективне управління державою і до цього часто залежало від управління інформаційними потоками, втім, із розвитком ІКТ інформація набула транскордонних рис, що зробило її особливо цінним ресурсом, що дозволяє керувати настроями суспільства незважаючи на кордони та континенти.

В сучасних умовах, країни-члени ЄС тяжіють не до того, щоб повністю керувати ЗМІ, але робити їх своїми «союзниками», адже з появою суспільних каналів інформації, що залежать саме від суспільства, у медіа з'явилась можливість отримувати фінансування не від конкретних осіб-бенефіціарів, а від соціально-активних громадян, що дозволяє таким каналам ставати певними «рупорами правди», інформуючи більшість населення про основні результати роботи державних органів влади, створюючи певний тиск та вимагаючи виконувати свої обіцянки, працювати ефективно і на користь суспільству.

Громадянське суспільство є стримуючим чинником для держави у її постійному прагненні до контролю над суспільством. Від ступеня розвиненості громадянського суспільства залежить як ступінь розвитку демократії в державі так і ступінь свободи слова: розвинене громадянське суспільство забезпечує належні умови для свободи думки і слова, вільного вираження поглядів і переконань, свободи об'єднань, свободи зборів, участі громадян в управлінні державними справами, місцевому самоврядуванні, контролю за результатами діяльності влади.

За Лісабонським договором (2010 р.), що зробив особливий акцент на зміцненні демократичних елементів в ЄС. було представлено Європейську громадянську ініціативу (ЄГІ, або ЕСІ - the European Citizens' Initiative) як загальноєвропейський інструмент демократичної участі громадян у публічних дебатах з загальноєвропейських питань з метою залучення європейського громадянського суспільства до формування політики на рівні ЄС. Цей інструмент став своєрідним ключовим елементом в архітектурі представницької демократії в інститутах ЄС.

Держава та громадянське суспільство в рамках демократичної системи зацікавлені у взаємодії та діалозі. Вони також повинні прагнути підвищити ефективність партнерства. Але без розвиненого громадянського суспільства, без створення належних умов для свободи вираження поглядів та думок, свободи зібрань та об'єднань, вільного вираження поглядів, участі громадян у процесах уряду та місцевого самоврядування держава не може забезпечити функціонування різних моделей демократії разом. пряма демократія є необхідною умовою успішного вдосконалення, європейської інтеграції та сталого розвитку.

До інститутів громадянського суспільства належать не урядові громадянські організації та суспільні рухи, професійні спілки та творчі об'єднання, професійні асоціації, асоціації роботодавців або професіоналів, комерційні освітні та медичні заклади, благодійні, релігійні організації, організації за інтересами, недержавні ЗМІ, некомерційні асоціації та рухи та інші форми об'єднання громадян. Різні інститути громадянського суспільства часто називають неурядовими організаціями, некомерційними організаціями, громадськими об'єднаннями.

Взаємодія органів державної влади з неурядовими організаціями є важливим елементом демократичної політичної культури суспільства та держави в цілому. Наявність налагоджених ефективних каналів взаємодії з чітко визначеними процесами є гарантією якісної державної політики, спрямованої на потреби суспільства, його контроль над суспільством та відповідність національним інтересам.

Наразі можна виділити чотири етапи взаємодії влади з громадянським суспільством. На першому етапі відбувається інформування суспільства. Основною метою цього етапу є висвітлення діяльності владних інституцій через всі доступні канали передачі інформації для населення: ЗМІ, інтернет, соціальні мережі. На другому етапі впроваджується зворотній зв'язок між громадянським суспільством та державними інституціями. Тут важливим є налагодження відгуків суспільства шляхом різного роду механізмів опитувань, гарячих ліній, петицій, громадських слухань, тощо. Для третього етапу взаємодії характерним стає діалог між суспільством і владними інституціями, включення представників громадськості до різного роду комітетів, експертних зібрань з метою взаємного обміну думками і прийняттям взаємовигідних рішень. І на останньому, четвертому рівні взаємодії, вибудовуються вже рівні, партнерські відносини суспільство-державні інституції, що характеризується спільною відповідальністю в процесі прийняття життєвоважливих рішень для суспільства.

Громадянське суспільство може існувати лише в умовах демократії, оскільки лише демократична держава може забезпечити високий рівень розвитку та функціонування громадянського суспільства.

У цьому контексті ЗМІ набувають рис важливого інструменту для забезпечення відкритості влади. Засоби масової інформації, як посередник між державною адміністрацією та суспільством, мають вагомий вплив на

ефективність комунікації. Реальний рівень відкритості державних установ залежить від якості функціонування медіа-системи і в умовах тотальної інформатизації суспільства можна вже констатувати, що у сучасному світі велике значення мають цифрові засоби масової інформації, які дозволяють не лише отримувати інформацію, але й висловлювати своє ставлення до неї, тобто Інтернет значно розширює межі демократії. Це створює передумови «електронної демократії» - нового способу участі громадян у формуванні влади а здійснення владних повноважень. Інтернет з'єднує найвіддаленіші куточки земної кулі в єдиний інформаційний простір, який деякі дослідники називають «світовим селом», наразі сьогодні людство відчуває бурхливий сплеск ІКТ, найважливішим наслідком якого стане формування «мережевого (цифрового) суспільства», де саме цифрові ЗМІ просувають ідею рівного права на доступ до інформації, усувають соціальну ієрархію, ефективно підтримують демократію та створюють нові види асоціацій людей. Величезне досягнення Інтернету як засобу комунікації полягає в тому, що завдяки йому політична, а бо інша, суспільно важлива інформація поширюється майже миттєво, незважаючи на національні кордони та континенти, що унеможлиблює використання владних механізмів контролю за діяльністю ЗМІ. Тому Інтернет є ефективним засобом боротьби за демократичне громадянське суспільство і дієвим механізмом, що дозволить втілення в життя концепції «електронної (цифрової) демократії», як єдиного механізму повернення до ідеології демократії і її первинному розумінні, а саме «владі народу» з можливістю висловлення і обговоренні позиції кожного громадянина, як члена громадянського суспільства.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ: СПІВПРАЦЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЯПОНІЇ

Карпчук Н.П.,

доктор політичних наук,
завідувач кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Колись винайдення друкарського верстату Гутенбергом спричинило вибух у продукуванні й поширенні знань, а з появою Інтернету процеси інформаційного обміну стали ще потужнішими й заклали основу для формування глобального демократичного суспільства. Проте одночасно з великими перевагами нового, (кібер-)простору для самовираження індивідів і суспільств з'являються й нові виклики й загрози: викрадення персональних даних й конфіденційної інформації, вразливість інформаційної інфраструктури, розробка й використання інформаційної зброї тощо. У цих нових умовах не лише окремі держави, але й уся світова спільнота повинні докласти спільних зусиль для подолання негативних наслідків диджиталізації. Японія як держава-піонер у розбудові інформаційного суспільства й ЄС як флагман ініціатив у Європі і поодиночі, й спільно розробляють стратегії безпеки у кіберпросторі.

У листопаді 2014 р. Японія прийняла Основний акт про кібербезпеку [3] (його розробку покладено на Уряд), який визначає концепцію кібербезпеки. Основна мета Стратегії – забезпечити вільний, справедливий та безпечний кіберпростір і сприяти поліпшенню соціально-економічної життєздатності та сталого розвитку, побудові суспільства, де люди можуть жити безпечно й захищено, а також забезпечувати мир і стабільність міжнародної спільноти й національної безпеки. Базовими принципами визначено: гарантування вільного потоку інформації (поширювану інформацію не цензурують і не змінюють без законних підстав), верховенство права (кіберпростір регулюється як нормами національного, так і міжнародного права), відкритість (кіберпростір об'єднує й поширює ідеї, знання, цінності усіх людей, а не окремих груп), автономність (Японія визнає самоуправління Інтернету), співпраця різноманітних стейкхолдерів стосовно обміну інформацією. Дотримання цих принципів унеможливить будь-який терористичний акт чи будь-яку дію чи діяльність, яка може загрожувати миру й безпеці.

ЄС розробив низку нормативних документів стосовно безпеки в кіберпросторі [6]. У 2013 р. Європейська Комісія та Європейська зовнішньополітична служба розробили «Стратегію кібербезпеки ЄС» та визначили такі пріоритети: 1) підвищити стійкість до кібервикликів; 2) знизити кіберзлочинність; 3) розробити політику та засоби, що стосуються спільної політики безпеки та оборони ЄС; 4) розробляти

промислові та технологічні ресурси для кібербезпеки; 5) розвивати послідовну міжнародну політику щодо кіберпростору для ЄС та просувати основні цінності ЄС [4].

16 грудня 2020 р. ЄС прийняв нову Стратегію кібербезпеки [8], де наголошено, що всі повинні мати можливість безпечно жити своїм цифровим життям; економіка, демократія та суспільство ЄС як ніколи залежать від надійних та безпечних цифрових інструментів та зв'язків, які треба захищати. Шляхами досягнення визначеної цілі є: підвищення безпеки основних послуг, зміцнення колективних можливостей дати відсіч кібератакам, співпраця з партнерами в усьому світі, щоб гарантувати безпеку й стабільність у кіберпросторі.

Японія й ЄС визнають, що мають спільні проблеми в кіберпросторі й співпрацюють для їх спільного вирішення. Зокрема, з 2017 р. реалізують фінансований ЄС проект EUNITY [2], мета якого – розробити нові технології кібербезпеки й конфіденційності. Проєкт координації та підтримки стимулював діалог, підвищував обізнаність про стратегії й результати ЄС та пропонував політичні рекомендації, зокрема сприяв поширенню інформації про системи кібербезпеки ЄС серед керівників японського бізнесу. Сторони також домовились ділитися інформацією про кіберзагрози. Однак чинна законодавча та технічна база недостатня для безперебійного обміну, тому заплановано прийняття спільних методів, інструментів та форматів даних. Багато підприємств залежать від персональних даних, наданих клієнтами, але такі дані вимагають особливої обережності при передачі. Отже, Японія та ЄС домовились розробити відповідну правову базу для обміну даними. Далі сторони підтримали створення спільних програм тренінгів [7].

11 червня 2019 р. проведено Четверту зустріч «Кібердіалог ЄС та Японії» [5], де обидві сторони підтвердили своє партнерство на користь відкритого, вільного, справедливого, стабільного та безпечного кіберпростору, що сприяє соціальному й економічному зростанню і в якому поважають права людини та основні свободи; де існує довіра до цифрової економіки й підтримується безпечний цифровий розвиток. ЄС та Японія засудили будь-які спроби зловживання інформаційно-комунікаційними технологіями зі зловмисними намірами та підтвердили свою прихильність до врегулювання міжнародних суперечок у кіберпросторі мирними засобами. Сторони підкреслили необхідність міжнародного співробітництва з метою посилення глобальної спроможності запобігати та зменшувати кіберзагрози, розслідувати й переслідувати кіберзлочинців. Будапештська конвенція про кіберзлочинність [1] визнана як основа національного законодавства та міжнародного співробітництва у боротьбі з кіберзлочинністю.

Список використаних джерел

1. Конвенція про кіберзлочинність (2001), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
2. Cybersecurity and privacy dialogue between Europe and Japan (2019). *D4.2 Strategic Research and Innovation Agenda*, May, URL: www.eunity-project.eu
3. Cybersecurity Strategy (2015). *The Government of Japan, Cabinet Decision*, September 4, URL: <https://www.nisc.go.jp/eng/pdf/cs-strategy-en.pdf>
4. EU cybersecurity initiatives: working towards a more secure online environment, January 2017, URL: http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2017-
5. “Joint Elements” from the 4th EU-Japan Cyber Dialogue (2019). *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 11 June, URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000495346.pdf>
6. Karpchuk N. (2020). European Union Cyber Security Instruments and their Impact on Ukraine. *Security in Transborder Regional Cooperation: Ukraine vs Poland*. Lublin: SAPWP KUL, 70-81.
7. The EU and Japan jointly develop cybersecurity recommendations (2017). *CORDIS*, URL: <https://cordis.europa.eu/article/id/410216-the-eu-and-japan-jointly-develop-cybersecurity-recommendations>
8. The EU's Cybersecurity Strategy in the Digital Decade (2020). *European Commission*, URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/eus-cybersecurity-strategy-digital-decade>

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЄС

Хорішко Л.С.,

доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політології,
Запорізький національний університет

Сучасні міграційні процеси значною мірою впливають на реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики як окремих держав-членів, так і ЄС у цілому. Це пояснюється наступними причинами:

- 1) потребою реагування на процеси депопуляції та проблему старіння європейського населення;
- 2) необхідністю вироблення узгодженої міграційної політики, яка б також співвідносилася з національними інтересами;
- 3) прагненням пошуку спільних механізмів подолання негативних наслідків міграції;
- 4) бажанням розширити інструментарій управління міграційними процесами.

На думку С. Хантінгтона, динамічність міграційних процесів постійно зростає, формуючи конфліктний потенціал у взаємовідносинах різних культур, релігій чи націй в цілому. У цьому контексті цілісність європейського політичного простору буде визначатися координованістю зусиль в управлінні міграційними потоками та здатністю адекватно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики з метою недопущення можливих «міграційних криз» [2, с. 310-322]. Відтак, для сучасного ЄС актуальним є питання розширення інструментарію управління міграційними процесами. Одним з дієвих інструментів може виступати публічна дипломатія.

Публічна дипломатія, на думку М. Леонарда, реалізується в економічній, політичній, соціокультурній сферах [4]. Використання інструментів публічної дипломатії здійснюється на трьох рівнях: 1) реагування на актуальні події, що відповідають стратегічним інтересам, роз'яснення їх значущості для внутрішньої та зовнішньої громадськості; 2) формування міжнародного порядку денного для здійснення впливу на громадську думку; 3) встановлення стійких взаємовідносин з різними суб'єктами міжнародної політики для координації зусиль у реалізації стратегічних інтересів. Серед основних інструментів публічної дипломатії можна виокремити наступні: формування порядку денного та відповідних йому інформаційних повідомлень, організація спеціальних подій, політичний діалог між суб'єктами взаємодії тощо. У цьому контексті можна визначити деякі аспекти використання публічної дипломатії в управлінні міграційними процесами в ЄС.

Під час свого першого виступу на пленарній сесії Європейського парламенту голова Єврокомісії У. фон дер Ляйен зазначила, що питання пошуку нових механізмів управління міграційними процесами буде ключовим протягом періоду її перебування на посаді [1]. Зростання міграційного тиску на зовнішні кордони створює загрози безпеці, як конкретних держав, так і ЄС у цілому. Головою Єврокомісії було окреслено напрями діяльності щодо управління міграційними потоками з метою недопущення нової кризи. Серед основних можна виділити наступні: оновлення міграційної політики ЄС, надання підтримки потенційним мігрантам у країнах їх походження, активізація політичного діалогу з державами-членами та державами поза межами ЄС, залучення їх ресурсного потенціалу до розв'язання існуючих проблем у сфері міграції. Відтак, пошук нових механізмів регулювання міграційних процесів був визначений як один з ключових пріоритетів діяльності Єврокомісії та включений до порядку денного.

Актуалізація міграційної проблематики для різних груп громадськості та закріплення її на порядку денному відбувається за активної участі представників Єврокомісії в різних заходах, що є своєрідними платформами для озвучування ініціатив та активізації діалогу відносно пошуку механізмів і ресурсів їх реалізації. Наприклад, було ініційоване обговорення проєкту Пакту щодо міграції та притулку, основна мета якого знизити міграційний тиск на країни, що першими приймають біженців чи мігрантів [5]. Його ключові ідеї були озвучені на брифінгу У. фон дер Ляйен та єврокомісаром з внутрішніх справ І. Йоганссон: зміна процедури прийому мігрантів, диверсифікована система відповідальності держав-членів ЄС, посилення співпраці з країнами, звідки прибувають мігранти чи біженці. Верховний представник ЄС Ж. Боррель, за підсумками зустрічі міністрів закордонних та внутрішніх справ, озвучив основні напрями сучасної міграційної політики ЄС: координація та співпраця у вирішенні ключових питань щодо управління міграційними процесами, посилення економічної, освітньо-культурної співпраці з країнами походження та транзиту, збільшення фінансування [3]. На його думку, безпечність і керованість міграційних процесів є запорукою активізації багатостороннього співробітництва ЄС з іншими державам.

В умовах сучасної політичної дійсності саме координація зусиль і співпраця з державами поза межами ЄС розглядається як один із дієвих інструментів управління міграційними процесами. У цьому контексті можна згадати угоду між ЄС та Туреччиною від 2016 року, спрямовану на посилення співпраці у сфері управління міграційними процесами, зменшення ризиків нелегальної міграції. Вона також визначає основні засади перебування сирійських біженців на території Туреччини та фінансові зобов'язання ЄС щодо їх утримання. Водночас, наявність напруги у взаємовідносинах ЄС та Туреччини позначається на якості виконання взятих в рамках угоди зобов'язань [6]. Так, у березні минулого року рішення Р. Т. Ердогана щодо відкриття кордонів для біженців

спровокувало міграційну кризову ситуацію в Греції. Представникам ЄС довелося докласти значних зусиль щодо надання допомоги Греції в розв'язанні цієї ситуації. У. фон дер Ляйен і Ш. Мішель також провели зустріч з президентом Туреччини, в ході якої були обговорені проблемні питання й окреслені шляхи оптимізації двосторонньої взаємодії в управлінні міграційними процесами.

ЄС прагне поглиблювати співпрацю з окремими державами Африки щодо підвищення рівня двосторонньої відповідальності в управлінні міграційними процесами. По-перше, активно реалізується європейська програма переселення, що передбачає прийняття визначеної, згідно квоти, кількості біженців, які зазнали значних поневірянь. По-друге, розширено програму фінансування щодо покращення умов життя людей, боротьби з бідністю, створення робочих місць на території країни проживання.

Отже, одним із основних інструментів управління міграційними процесами можна розглядати публічну дипломатію. Вона дозволяє актуалізувати міграційну проблематику на порядку денному, визначити різні канали комунікації та зміст інформаційних повідомлень, мета яких роз'яснення для внутрішньої та зовнішньої громадськості потреби співпраці та координації зусиль в управлінні міграційними процесами.

Список використаних джерел

1. Рудік О. Порядок денний Європейської комісії 2019-2024 рр.: нові орієнтири європеїзації. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2019/2019_03\(42\)/6.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2019/2019_03(42)/6.pdf) (дата звернення: 10.05.2021).
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва: ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с.
3. Informal video conference of foreign affairs and home affairs ministers, 15 March 2021. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/03/15/> (last accessed 10.05. 2021).
4. Leonard M. Public diplomacy. London: The Foreign Policy Centre, 2002. 183 с.
5. New Pact on Migration and Asylum. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_en (last accessed 03.05. 2021).
6. State of play of EU-Turkey political, economic and trade relations. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/state_of_play_of_eu_turkey_relations_en.pdf (last accessed 03.05. 2021).

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ)

Анісімович-Шевчук О.З.,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної інформації,
ІМФН НУ «Львівська політехніка»

Троян В.Р.,

студентка групи МІ-41,
ІМФН НУ «Львівська політехніка»

У сучасному світі вагому роль у зміцненні добросусідських відносин, створенні атмосфери безпеки в регіоні та підвищенні привабливості держави на міжнародній арені відіграє культурна дипломатія, яка стала частиною публічної дипломатії держави у просуванні національних інтересів на міжнародній арені. Культурна дипломатія слугує інструментом «м'якого впливу», «урядовим механізмом, націленим на реалізацію зовнішньополітичних завдань держави і включає в себе такі методи, як інформаційні проекти (пропаганда); освітні та культурні обміни; проекти в мережі Інтернет» [1, с.6] тощо. Культурна дипломатія – це своєрідний засіб комунікації із закордонною аудиторією з метою презентації національних інституцій, політичних цінностей, ідеалів, а також важливий напрям державної політики щодо вирішення питань національної безпеки, формування позитивного міжнародного іміджу.

Значну увагу культурній дипломатії приділяє Фінляндська Республіка, яка з 1995 р. є членом ЄС. При цьому дана держава північної Європи дотримується політики нейтралітету, що обумовлюється її географічним розташуванням та значною довжиною кордонів з РФ, не відкидаючи можливості приєднання до Північноатлантичного альянсу, й активно здійснюючи цілеспрямований вплив, який ґрунтується на прагматизмі та активному використанні засобів “м'якої сили” (Дж.Най). Загалом ця нордична країна свої цілі в зовнішній політиці «реалізує шляхом: підвищення співпраці з Європейським Союзом, формування особливих відносинах зі Швецією та Північним співтовариством, розвитком партнерства з НАТО, підтримкою двосторонніх та партнерських відносин з іншими країнами (США, Росією, Китаєм, Індією, країнами Південно-Східної Азії та Латинської Америки)» [10]. «Реагуючи на незаконну анексію Криму Росією, Фінляндія проводить спільну політику з ЄС щодо невизнання та застосовує санкції проти Росії» [10, р.33]. Однак при цьому «співпрацює та веде діалог з Росією у двосторонніх питаннях, міжнародної ситуації та безпеки... Прямі контакти між громадянами підтримуються

співпрацею у сферах, наприклад, дорожнього руху, туризму та культури і є важливими частинами відносин між Фінляндією та Росією» [10, р.32].

Аналіз урядових сайтів Фінляндської Республіки демонструє, що уряд активно підтримує розвиток креативних індустрій, популяризацію культурних цінностей, традицій тощо за межами держави, а також намагається активно розвивати туристичну індустрію (особливо до пандемії, пов'язаної з поширенням COVID-19) та формувати позитивний бренд країни Суомі (Фінляндія). Із цією метою при Міністерстві закордонних справ Фінляндії функціонує Департамент комунікації, метою якого є висвітлення основних пріоритетів зовнішньої політики Фінляндії та її сильних сторін [8]. Департамент відповідає не лише за зовнішні та внутрішні зв'язки зовнішньої служби, але й за брендування країни; комунікаційні відносини щодо розвитку політики та співпраці; комунікацію на території ЄС щодо європейської політики Фінляндії та наданні допомоги організаціям громадянського суспільства у питаннях європейської інформації, якщо ці завдання не належать до компетенції інших Міністерств [8]. Наприклад, Міністерства освіти і культури, яке у своїй роботі: підкреслює значення та додану вартість культури та творчості в розвитку національної економіки; приділяє увагу використанню навичок, послуг та продуктів креативної індустрії, що стала важливим чинником конкурентоспроможності Фінляндії на міжнародній арені [6]. Слід доповнити, що політика розвитку креативної економіки була також викладена в постанові уряду про програму розвитку для створення нематеріальних цінностей в 2014 – 2020 роках. Однак саме Міністерство освіти і культури сьогодні не лише сприяє розвитку креативної економіки, а й підтримує розвиток продуктів та послуг, популяризуючи творчий досвід, в т.ч. за межами держави, розвиваючи культурний туризм, залучаючи можливості мережевих зв'язків, інтернаціоналізацію та конкурентоспроможність. Адже культура – це як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною, так й «прибутковий бізнес», «урядові трансфери на культурний експорт, що надаються Міністерством освіти і культури, спрямовані на продукування, маркетинг, створення мереж та брендинг» [7], що слугують інструментами «м'якої сили» для впливу на іноземця, засобом формування національного бренду, поширенням цінностей та надбань держави, формуючи довіру серед людей.

Не менш важливу роль у реалізації культурної дипломатії відіграють фінські культурні та академічні інститути, які є неурядовими організаціями, що «об'єднуються на основі спільної мети підвищення визнання фінської культури, мистецтва та науки у цільових країнах та сприяння культурному обміну та співпраці, а також спеціальними дослідженням та викладанням у відповідних країнах», міжнародній мобільності [11]. Інститути співпрацюють з різноманітними фінськими організаціями за допомогою платформ: Team Finland (Команда Фінляндії); культурними інститутами – EUNIC network (European Union National

Institutes for Culture), «this is FINLAND», що дозволяє через культуру будувати довіру та розуміння у всьому світі.

Також варто наголосити, що Республіка Фінляндія у 2021 р. вчетверте очолила рейтинг найщасливіших країн світу World Happiness Report [11], а фінська система освіти визнана як одна з найкращих, займаючи перші місця в освітньому рейтингу PISA [5]. Зрештою міністр освіти і науки України С.Шкарлет зазначив: «Фінський досвід є взірцем для шкільної реформи в Україні, з яким пов'язано багато елементів реформи Нової української школи. Станом на сьогодні – це основна реформа Міністерства, яку ми, безперечно, маємо продовжувати» [4]. А як відомо, освіта – ефективний засіб культурної дипломатії, що реалізовується в межах стратегії розвитку публічної дипломатії держави. І це не випадково, адже Фінляндія активно долучається до сприяння розвитку демократичних процесів в країнах, що розвиваються, вважаючи це одним із визначальних пріоритетів своєї зовнішньої політики на довгострокову перспективу. Також Посольство Фінляндії сприяє проведенню інших заходів в Україні. Зокрема, 25 березня 2021 р. пройшов вебінар на тему «Як Фінляндії вдалося? Секрети фінського успіху впровадження медіаграмотності», під час якого експерти Фінського національного аудіовізуального інституту поділилися особливостями інституціалізації медіаосвіти, розглянули найуспішніші ініціативи з фінської медіаосвіти для різних вікових груп [2]. На певних платформах в Україні можна віднайти інформацію й про інші освітні програми, тренінги, що пропонуються українським громадянам з метою обміну досвідом, набуття нових знань [3].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Республіка Фінляндія може слугувати прикладом для України щодо реалізації культурної дипломатії як способу комунікації держави, громадянського суспільства з іноземцями, з метою формування позитивного іміджу, вирішення питань національної безпеки. Адже, від того на скільки добре будуть ознайомлені в інших державах про нас, нашу культуру, традиції, цінності тощо тим більш захищеними будуть наші національні інтереси, адже уряди демократичних країн не зможуть приймати рішення, які суперечили б інтересам та поглядам їхніх громадян, в тому числі й щодо інших.

Список використаних джерел

1. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина I. Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 56 с.
2. Україна: посольство Фінляндії, Київ: офіційний сайт. Режим доступу: <https://finlandabroad.fi/web/ukr/titul-na-storinka>
3. Фінляндія. *Unistudy: International education*. Режим доступу: <https://unistudy.org.ua/category/countries/finland/>
4. Фінський досвід є взірцем для шкільної реформи, - Шкарлет. Нова українська школа. *ОСВІТА.ua*. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/nus/79192/>

5. Як проходила найуспішніша освітня реформа в Європі. Ціна держави. Режим доступу: <https://cost.ua/780-yak-prokhodyla-nayuspishnisha-osvitnya-reforma-v-evropi/>
6. Creative economy. *Ministry of Education and Culture*. <https://minedu.fi/en/creative-economy>
7. Cultural exports and market entries. *Ministry of Education and Culture*. <https://minedu.fi/en/cultural-exports>
8. Department for Communication. *Ministry for Foreign Affairs of Finland*. <https://um.fi/department-for-communications>
9. Finnish Culture and Academic Institutes. *Ministry of Education and Culture*. <https://minedu.fi/en/EU-and-international-cooperation-culture>
10. Government Report on Finnish Foreign and Security Policy 2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_32.pdf?sequence=1&isAllowed=y
11. John F. Helliwell, Richard Layard, Jeffrey D. Sachs, Jan-Emmanuel De Neve, Lara B. Aknin, and Shun Wang. World Happiness Report 2021. Режим доступу: <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2021/WHR+21.pdf>
12. The European Capital of Culture 2026. *Ministry of Education and Culture*. <https://minedu.fi/en/capitalofculture2026>

**TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN
MARKET OF TOURIST SERVICES DURING
THE PERIOD OF THE PANDEMIC COVID 19**

Domashenko M.D.,

Ph.D. of economics, Associate Professor,
Sumy State University

Yurchenko A. V.,

Student,
Sumy State University

2020, from a tourism point of view, started optimistically: the world population continued to travel, make plans for the future, and the COVID 19 epidemic in China, seemed distant and unattainable. However, when the epidemic swept the world, countries that used to be happy to receive tourists and were tourist-oriented were forced to close their borders and would-be travelers were locked in their homes. During the crisis caused by COVID 19, the tourism industry was one of the hardest hit.

Fear of COVID 19 and falling revenues, redirected some tourists from hotels to short-term rentals. After the lockdown, it was from the resort regions that this segment began to recover. Travelers chose short-term apartments, as it involves less contact with other people and are safer from an epidemiological point of view. In addition, the apartment is usually larger and more comfortable than a hotel room, and accommodation is cheaper.

Another trend in 2020 is traveling by car. With the pandemic, traveling by car on vacation has proven to be a safer alternative to trains and planes. At the same time, itineraries have become more challenging and interesting. Tourists travel freely in their car and visit more places by renting short-term accommodations. With the relaxation of the quarantine a record number of holidaymakers went to the European resorts. Traditionally a lot of tourists were in the South (particular in Spain, Greece, Italy, Monaco, etc.), in also at ski resorts. But not only in the South. The flow of guests was fixed almost in all regions, because of the quarantine many people are looking for less popular places. According to experts, "green" tourism - estates in remote villages and farmsteads - also gained momentum. Also gastrotourism - a variety of organic farms, wine cellars and the like - has gained momentum. Thanks to tourists the regions of Europe have made more profit this summer. Tourist flows are profitable not only for owners of hotels, campsites, restaurants and cafes. It is a stimulus for the development of many related services. Experts say that tourism creates more jobs than such a huge industry as construction. Based on the results of the summer season and the trends that are observed now, we can determine several predictions for next year.

In 2021, the practice of "staycation"-short getaways that allow for rest and change-as well as "workation" - a combination of work and vacation-will continue to grow. At the beginning of the fall, many companies were planning to keep employees working remotely; it's possible that many of them will retain telecommuting in 2021 as well. In such a job, employees can work from anywhere in the world and this, in turn, also places certain requirements on the accommodation facility. For a comfortable "workation" it is important that the guest does not have to disrupt the usual routine and routines. That is, the rented apartment should be no less or even more comfortable than your own.

Travel in 2021 is mostly domestic tourism. But this does not mean that no one flies. On the contrary: foreigners who were caught by the pandemic at the beginning of the year are still returning home, and some are looking for somewhere to wait out the difficult time and go to other countries for a few months. One-way plane ticket sales are leading the way because of this. Experts predict that this trend will continue in 2021. It won't be long before people can safely fly to another country just for the weekend.

One of the current travel trends in 2020-2021 is booking rooms in hotels or hostels at the very last moment. That's about a month or two weeks before departure or departure. people understand that in the era of pandemics, it's very difficult to predict and plan in advance. Because country borders close and open, flights are canceled, and you can suddenly get sick and everything will change by itself.

If all other trends in tourism in 2021 were associated with the pandemic COVID-19, this - is unique. Now and in the future, solo travel is gaining popularity. This trend is set by millenials, who do not just travel to other countries, but shoot vlogs for social networks and generally get the most out of such a vacation.

There is no need for anyone to coordinate plans with someone else, and sacrifice time for the sake of other people's ideas.. In addition, a solo trip is a great excuse to be alone with yourself, to think things over and make plans for the future.In the near future, travelers may need digital documents confirming that passengers have been vaccinated or tested for COVID 19.There is now a new term "vaccine passports" in the lexicon of several countries and travel industry representatives. As more people are vaccinated, there will likely be aspects of public life in which only people who have been vaccinated against COVID 19 can participate. Many European countries already require proof of a negative test result to enter. What will travel be like in 2021 if the pandemic continues? And it certainly will. What's more, this is our new reality that we have to learn to live with. It means that all people on the planet will think first and foremost about their safety when traveling of any kind. And here's what's going to happen: People will choose travel options that cause as little harm to the environment as possible; go to places where there aren't crowds of vacationers; avoid high season; o to those countries where the epidemiological situation is not critical and where there is a very responsible attitude to the safety of others; to move less by public transport and more often to rent a car. Because

of all this, travel companies will have to learn how to manage the flow of customers in such a way that they remain satisfied with everything and do not feel that their time is wasted.

Of course, the pandemic situation makes it difficult to make plans for 2021 and choose travel itineraries. But 2020 also showed that the population is willing to travel despite all kinds of crises and epidemics.

РОЛЬ ЛОБІЗМУ У ПОБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА У ЄС

Зайцева М.В.,

кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародної інформації, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Значущість ролі лобізму в політиці призводить до трансформації демократії від суспільного представництва до представництва інтересів. Трансформація зумовлена тим, що з'являються нові і достатньо впливові актори політичного поля – «групи інтересів», які впливають на владні рішення, і таким чином лобізм виступає не тільки одним з головних механізмів вироблення і ухвалення державних рішень, але й значущою силою становлення плюралістичної демократії через вплив на органи державної влади [1].

В контексті політичного аналізу сучасних комунікативних технологій лобізм розглядається як суспільно-політичний феномен, що функціонує в різноманітних формах, реалізується через інструменти і механізми позиціонування і забезпечення національних, корпоративних і суспільних інтересів. Представниками таких інтересів, вважаються держави, транснаціональні корпорації, суспільні об'єднання, конфесії, світова діаспора та інші представницькі групи. Просування інтересів зазначених акторів міжнародних відносин здійснюються різними законними методами, зокрема, шляхом участі у розробці законопроектів, консалтингу для взаємодії владних інститутів і бізнесу, формуванням через ЗМІ сприятливої громадської думки. Для транзитивних держав досвід використання сучасних комунікативних технологій у сфері зовнішньої політики є актуальним як для конкретних проектів, так і для формування відповідного політичного середовища. [2].

Дослідники євролобізму визначають теорію і практику лобізму як продуктивне втручання в корпоративні і соціальні процеси з використанням політичних методів і засобів на рівні наднаціональних об'єднань. У політологічному сенсі, зазначається науковцями, лобізм сприяє зміцненню засад толерантності в суспільстві, оскільки, особи, що здійснюють його, повинні відчувати себе пов'язаними з певними уявленнями про соціальні цінності, які ґрунтуються на повазі до прав людини і до суспільних інститутів [3].

З погляду типології, для європейського політичного середовища характерна наявність лобі-груп та груп організованих інтересів, які представляють громадські, корпоративні, неформальні, галузеві та інші об'єднання, які здійснюють вплив на ухвалення політичних рішень, що стосуються важливих проблем європейської інтеграції, трансформації

європейської політичної системи, збереження культурної спадщини Європи, безпеки життєдіяльності в європейському соціумі. Більшість таких лобі-груп є багатопрофільними, оскільки використовують прямі і непрямі методи лобіювання для підтримки наднаціональних ініціатив, зокрема розширення ЄС та прозорості політики сусідства, суспільної толерантності, відкритості європейського економічного простору для третіх країн, спільної європейської безпекової та зовнішньої політики, забезпечення прав і свобод громадян Європи та плюралізму і незалежності засобів масової інформації [4].

Лобізм в Європейському Союзі є невід'ємною частиною правотворчого процесу, суть якого полягає у прозорості представництва інтересів різних комерційних груп та громадянського суспільства на рівні ЄС. Такий підхід є виявом партисипаторної (учасницької) демократії, яка забезпечує «плюралістичний діалог» і покращує експертизу, на основі якої функціонує Євросоюз. Інструментами правотворчості для громадськості в ЄС є «публічні консультації» та «реєстр транспарентності». Перший не передбачає структурної участі і посередників лобізму, а другий на них базується. Він створений в результаті Міжінституційної угоди про реєстр транспарентності для організацій та підприємців, які залучені до створення та імплементації політик ЄС. Відповідно до Резолюції Європарламенту (2007/2115(INI)) 2009/C 271 E/06 про розвиток структури діяльності представників інтересів (лобістів) в європейських інституціях від 8 травня 2008 р., лобізм – діяльність, яка здійснюється з метою вплинути на формулювання напрямків політики і прийняття рішень в європейських інституціях. У своїй діяльності лобісти повинні дотримуватися Правил процедури і Кодексу поведінки. Члени Європарламенту та чиновники ЄС і їхні працівники дотримуються окремого Кодексу поведінки лобістської діяльності. Практика лобі-комунікацій в рамках Європейського Союзу відображає тенденції, які визначають розвиток європейської демократії в умовах інтеграційних процесів і є формою самоорганізації громадянського суспільства [2].

Список використаних джерел

1. Лоббизм как политическая коммуникация. Александр БЕЛОУСОВ - Екатеринбург : УрО РАН, 2004. - 176 с.
2. Комунікації інститутів ЄС з лобі-групами і громадянським суспільством. Оксана ВОЙНИЧ [Електронний ресурс] – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/3334-12257-1-PВ%20(1).pdf
3. Інститут лобізму в політиці як чинник демократизації українського суспільства. С. ГОДНИЧ - Київ, 2019. - 220 с
4. Цивілізований лобізм як чинник політичної культури: концептуальний та прикладний виміри. Оксана ВОЙНИЧ – КНУ ім. Т.Шевченка. Київ, 2009. - 198 с

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Мальована Ю. Г.,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології,
Запорізький національний університет

Інформаційна епоха обумовила широке використання технологій іміджування як способу вирішення тактичних та стратегічних проблем будь-яких політичних інститутів. У тому числі актуалізується потреба формування привабливого та ефективного іміджу держави в світлі тенденцій розвитку сучасних міжнародних відносин.

Нині імідж є стратегічною цінністю держави, а надто в сучасному світі інформаційних та мережевих технологій, перебуває в одному ряду з сучасною армією та потужною економікою. Імідж є однією з тих речей/факторів, які визначають місце країни у світовій системі міжнародних відносин. У сучасній теорії міжнародних відносин імідж держави розглядається як «м'яка» сила, яка набуває все більшого значення в якості інструмента реалізації міжнародної політики [2, с. 233]. Імідж виступає конкурентним ресурсом, засобом позиціонування держави, каналом поширення інформації про неї, тому вкрай важливим є наявність інформаційних ресурсів та виваженої інформаційної політики для проведення позитивного іміджблдингу, який зайняв чільне місце як ненасильницький інструмент реалізації зовнішньополітичної державної стратегії.

Поступ України до Європейського Союзу зобов'язує суб'єктів політичної влади як до реального підвищення внутрішньополітичних стандартів, так і до створення образу країни, яка поступово, але наполегливо реалізовує модернізаційні та трансформаційні процеси. До подій Революції гідності уявлення європейців про Україну як окрему державу були достатньо обмежені та часто зводилися до ідентифікації з Росією. Але з 2014 року ситуація змінилася: на рівні інформаційного та політичного просторів Україна визначила свій проєвропейський вектор розвитку, що обумовило потребу у оновленні іміджевої стратегії та брендуння території. Саме тому у контексті аналізу іміджу української держави доречно виокремити умови, які сприятимуть конструюванню зовнішнього іміджу у позитивному напрямку, серед яких:

1. Наявність демократичного режиму та децентралізація влади як запорука збереження та дотримання демократичних цінностей.

2. Створення привабливого інвестиційного клімату з одночасними юридичними гарантіями захисту іноземних активів в українську економіку.
3. Презентація бренду України як у вітчизняних ЗМІ, так і забезпечення регулярної присутності в інфополі європейських держав з метою формування сприятливого інформаційного простору та як протидія російській пропаганді.
4. Популяризація якісних українських брендів у країнах Європи, які б розкривали потенціал нашої країни як повноцінного партнера у економічній галузі, спроможного створювати продукцію відповідно до європейських стандартів якості.
5. Синхронізація та адаптація українського законодавства до загальноєвропейських правових норм.
6. Розвиток внутрішнього українського туристичного бізнесу та зростання якості сервісу як умова появи регулярного потоку іноземних туристів.

Розглядаючи питання українського зовнішнього іміджблдингу, доречно вказати і на виклики, які постали перед українською державою в світлі подій останніх років, що негативно впливають на формування іміджу України та темпи її інтеграції до європейського співтовариства. Найбільш значимими є наступні:

1. Невирішений військово-політичний конфлікт на Сході країни та перманентне загострення ситуації у цьому регіоні.
2. Напружені відносини між Україною та Росією через відкриті питання Криму й Сходу.
3. Нестабільна внутрішньоекономічна ситуація та політична турбулентність.
4. Низький рівень життя українського суспільства у порівнянні з країнами Європи.
5. Повільний темп проведення важливих для держави реформ або реалізація їх як половинних заходів.
6. Високий рівень корумпованості та бюрократизованості державних й владних структур.

Якщо розглядати іміджеві технології як один із різновидів стратегічних комунікацій, то головним недоліком існуючої іміджевої політики в Україні, на погляд науковців, є безсистемність її розробки та реалізації [1, с. 67]. Проте зміни у організації світових відносин та кон'юнктури європейського співтовариства обумовлюють потребу у послідовній, системній та виваженій реалізації зовнішньополітичної іміджевої стратегії, що буде сприяти створенню іміджу України як надійного та потенційно перспективного паритетного партнера та формуванню європейської громадської думки стосовно України у позитивному напрямку.

Список використаних джерел

1. Антонюк О. В. Сучасний стан стратегії просування бренда держави в Україні. *Економіка та держава*. 2011. № 8. С. 64-67.
2. Магда Є. В. Міжнародний імідж України в контексті гібридної війни. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. №4. С.232-240.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД COVID-19: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЗОВНІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЄС

Отамась І. Г.,

кандидат історичних наук,
завідувач наукового відділу,
доцент кафедри професійної та вищої освіти,
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

Всесвітня епідемія коронавірусу, яка розпочалася у китайському місті Ухань, суттєво вплинула на весь цивілізований світ. Україна, зокрема, швидко зреагувала на загрозу, ініціювавши організацію освіти з використанням сучасних цифрових технологій.

Для вирішення проблем, що виникли у період COVID-19, Європейський Союз підготував План дій на 2021–2027 рр., у якому окреслено розуміння Європейською Комісією того, якою мусить бути доступна якісна інклюзивна цифрова освіта в Європі. Це заклик до дії для посилення співпраці на європейському рівні в період кризи COVID-19, під час якої у безпрецедентних масштабах в освіті та навчанні використовуються технології, придатні для цифрової ери. Сприяння високоякісній інклюзивній цифровій освіті має бути спільною справою усього суспільства. Для досягнення високої ефективності у цій справі слід залучати уряди, освітні заклади, приватний сектор. Відповідна політика має бути чітко організованою, і ЄС може сприяти цьому на всіх рівнях [1].

Криза COVID-19 забезпечила більшу обізнаність щодо потреби в удосконаленні та використанні цифрових технологій в освіті, адаптувала педагогіку та розвинула цифрові технології й навички. Наступні керівні принципи є важливими для забезпечення того, щоб освіта та навчання відповідали цифровим трансформаціям і подальшому поліпшенню якості й інклюзивності освіти в Європі [1].

У Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки одним зі стратегічних завдань є діджиталізація (пункт 3.7.2.) усіх процесів у системі вищої освіти [2]. Так, у «Рекомендаціях щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти» зазначено, що сучасний ефективний освітній процес потребує швидких вирішень, які вимагають погоджень завдяки підписові відповідальних осіб. Для забезпечення організаційної, навчально-методичної діяльності заклади освіти України можуть здійснювати обмін інформацією (документами) між організаторами освітнього процесу (зкладами освіти, МОН України, Управлінням освіти тощо) за допомогою СЕВ ОБВ (системи електронної взаємодії органів виконавчої влади). СЕВ ОБВ призначена для автоматизації процесів створення, надсилання,

передавання, одержання, опрацювання, використання, зберігання, знищення електронних документів та копій паперових документів в електронному вигляді з використанням електронного цифрового підпису, які не містять інформації з обмеженим доступом, а також для контролю за виконанням актів, протокольних рішень Кабінету Міністрів України, інших документів [3].

Упродовж останнього року цифровізація стала основною темою України, державним пріоритетом. Беручи на себе ініціативу, Міністерство цифрової трансформації України прагне зробити нашу державу чемпіоном світу з цифрових технологій. Один із чотирьох ключових проєктів міністерства – це портал Дія. Цифрова освіта. Так, з упровадженням електронних документів, доступних у мобільному додатку Дія, потреба в оволодінні базовими цифровими навичками зростає. Для того, щоб кожен громадянин почувався комфортно в цифровій державі, мав легкий доступ до всіх онлайн-сервісів, успішно здійснював пошук роботи, було започатковано національний проєкт Diia. Digital Education. Проєкт призначений для надання знань щодо використання комп'ютерних пристроїв, спілкування в Інтернеті та інших навичок цифрової грамотності, які стають життєво важливими у світі цифрових технологій. Національна платформа Diia. Digital Education налічує понад 50 серій у форматі edutainment. Платформа охоплює широкий спектр тем – від оплати рахунків до проведення онлайн-класів під час блокування, викликаного пандемією COVID-19. Понад 500 000 осіб стали активними користувачами платформи. Офлайн-компонент – це мережа хабів на базі установ партнера – бібліотек, центрів адміністративних послуг та освітніх центрів, де кожен може вдосконалити свої цифрові навички за допомогою кваліфікованих тренерів та вільного доступу до платформи [4, 5].

Якими компетенціями має оволодівати майбутній працівник освіти, які освітні програми потрібно розробляти для підвищення кваліфікації? Порівняльні дані про цифрові навички в державах – членах ЄС показують, що 44% його громадян усе ще мають недостатній рівень цифрових навичок [6]. Не володіють цифровими навичками 15,1% українців, мають низький рівень цифрових навичок 37,9% громадян [7]. Порушена тема є надзвичайно цікавою. Однак вона потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Digital Education Action Plan (2021-2027). URL: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
3. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-pereadvishoyi-ta-vishoyi-osviti>

4. Дія. Цифрова освіта. URL: <https://ukraine.ua/events/digitalization/>
5. Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/>
6. Digital Education action Plan 2021-2027. URL: Resetting education and training for the digital age https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/dear-swd-sept2020_en.pdf
7. Олексій Гончарук: Національна освітня платформа з цифрової грамотності «Дія: Цифрова освіта» стартує вже 21 січня. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksij-goncharuk-nacionalna-osvitnya-platforma-z-cifrovoyi-gramotnosti-diya-cifrova-osvita-startuye-vzhe-21-sichnya>

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЄС

Фролова О.М.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародної інформації,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Внесені зміни до Конституції України в 2019 році закріпили незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в НАТО. Перспективи членства додають ще більшої зацікавленості для України дослідженнями політичних, економічних, соціальних та інформаційно-комунікативних процесів всередині ЄС.

Стратегічні комунікації стають дедалі популярнішим інструментом серед політиків. Зацікавлені сторони усвідомлюють, що зусилля у сфері комунікації є більш ефективними, коли вони плануються для застосування як частина стратегії.

Стратегічні комунікації можуть визначатися як скоординоване використання комунікативних можливостей інституціональної структури — публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави тощо. Або як скоординовані дії, повідомлення, зображення, призначені для інформування, впливу, або переконання цільової аудиторії з метою просування та реалізації національних інтересів відповідно до національних цінностей.

Аналітики Королівського інституту міжнародних відносин, британського аналітичного центру у сфері міжнародних відносин, у своєму звіті «Стратегічні комунікації та національна стратегія» дали визначення поняттю як «систематичний комплекс послідовних та упорядкованих заходів, впроваджених на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях, для можливості розуміння цільових аудиторій та визначення ефективних каналів для просування окремих типів поведінки».

Стратегічні комунікації доповнюють просто комунікації чітким порядком денним або планом. Стратегічні комунікації передбачають чітку координацію та послідовність процесів, щоб реалізовувати великий набір різних цілеспрямованих та скерованих дій. Стратегічні комунікації — багатогранне поняття з множинними обов'язковими складовими елементами: нормативно-правові основи, інституційні та організаційні компоненти, фінансове забезпечення, комунікативні заходи...

Політичні інститути ЄС почали використовувати комунікативні технології не лише завдяки технічному прогресу, а також через потребу розвитку інтеграційної взаємодії. Стратегічне використання

комунікативних технологій сприяє вирішенню зовнішньополітичних завдань, відстоюванню інтересів ЄС на міжнародному рівні та формуванню сприятливого клімату взаємин з іншими акторами міжнародних відносин, а також вирішенню конфліктних ситуацій.

Політичні інституції мають спеціалізовані відділи комунікацій для досягнення власних цілей та інтересів. В 2010 році в Європейському Союзі була створена Європейська Служба Зовнішніх Справ (European External Action Service), яка є дипломатичною службою Європейського Союзу. Європейська служба зовнішніх справ керує зовнішніми зв'язками ЄС, безпекою, оборонною політикою та контролює Об'єднаний Європейський аналітичний центр. Вона надає допомогу керівнику зовнішньополітичного відомства ЄС в здійсненні спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС, а також сприяє тому, щоб голос Європейського Союзу та його громадян був почутий у всьому світі.

Важливим підрозділом Європейської служби зовнішньополітичної діяльності для України є оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій (East StratCom Task Force). Підрозділ було створено у 2015 році з метою протистояння дезінформаційним кампаніям з боку РФ. Служба покликана надавати підтримку делегаціям Європейського союзу в Азербайджані, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдові, Росії та Україні. Співробітники служби створили сайт EUvsDisinfo.eu, який надає інформацію про всі виявлені приклади дезінформаційних атак РФ.

Україна долучилась до діяльності Робочої групи з питань дезінформації Генерального директорату Єврокомісії з комунікацій, а також поглибила співпрацю з Оперативною робочою групою зі стратегічних комунікацій Європейської служби зовнішніх справ.

Генеральний директорат з питань комунікацій – це департамент Європейської Комісії, відповідальний за пояснення політики ЄС зовнішній аудиторії. Робота цього відділу тримає Європейську Комісію в курсі політичних подій та тенденцій у громадській думці та засобах масової інформації. Також, у рамках роботи департаменту, координуються комунікаційні кампанії. Серед обов'язків цього департаменту спілкуватися зі ЗМІ та громадськістю щодо політичних пріоритетів та тем, що мають політичне значення та суспільних інтересів, а також надавати інструменти корпоративного спілкування та досвід іншим відділам Комісії. Таким чином, завдяки цьому відділу Європейська Комісія має змогу забезпечувати комунікацію у разі необхідності та впливати на цільову аудиторію, шляхом використання комунікаційних кампаній.

В 2015 році було прийнято План дій Європейського Союзу щодо стратегічних комунікацій на підставі мандату Європейської Ради. незважаючи на те, що він орієнтований на східне сусідство, в ньому йдеться про більш широкі цілі ЄС. У стратегії визнається важливість інформаційно-пропагандистської діяльності та взаємодії як інструменту для досягнення загальних цілей політики ЄС та підкреслюється необхідність розробки позитивних та ефективних повідомлень щодо

політики сусідства ЄС. Ключові спільні напрямки дій для східного та південного сусідства включають публічну дипломатію, комунікаційну діяльність щодо програм та заходів, що фінансуються ЄС, розбудову спроможності журналістів та ЗМІ, взаємодію з громадянським суспільством.

В 2016 році була розроблена Глобальна стратегія зовнішньої політики та безпеки ЄС під назвою «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа». Документ розширив стратегічні рамки ЄС, необхідні для вирішення сучасних міжнародних викликів у правильному послідовному порядку. Прийняття стратегії передувало створення групи зі стратегічної комунікації: Арабська робоча група СтратКом (Південь), Оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій Схід та Консультативна група зі стратегічних комунікацій у Сирії.

У стратегії зазначається, що «ЄС буде вдосконалювати свої стратегічні комунікації, інвестуючи та приєднуючись до публічної дипломатії у різних сферах, щоб встановити зв'язок зовнішньої політики ЄС із громадянами та краще донести її до партнерів. Покращиться узгодженість та швидкість обміну повідомленнями щодо їхніх принципів та дій. Також будуть запропоновані швидкі фактичні спростування дезінформації. Продовжиться розвиток відкритого медіа-середовища в межах та поза межами ЄС, співпрацюючи з місцевими представниками за допомогою використання соціальних мереж». Також наголошувалось на необхідності розширення діалогу та співробітництва ЄС з НАТО щодо стратегічних комунікацій для запобігання або ж уникнення кризових ситуацій.

Ефективність стратегічних комунікацій тісно пов'язана з розвитком сучасних цифрових технологій. В 2021 році Європейська Комісія прийняла Ініціативу щодо цифрової трансформації Європи до 2030 року. Документом визначаються пріоритети розвитку на наступні роки: пошук інструментів для регуляторної співпраці щодо вирішення питань нарощування потенціалу та навичок, інвестицій у міжнародну співпрацю та науково-дослідницькі партнерства; покращення зв'язку з партнерами ЄС; поєднання внутрішніх інвестицій ЄС та інструментів зовнішньої співпраці, розробка пакетів цифрової економіки, що фінансуються за рахунок ініціатив, що об'єднують ЄС, держави-члени, приватні компанії та міжнародні фінансові установи. Цифрова стратегія ЄС вказує шлях, яким Європа повинна рухатися протягом наступного десятиліття.

Список використаних джерел

1. Стратегічні комунікації: [словник] / Т. В. Попова, В. А. Ліпкан / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2016. — 416 с.
2. P.Cornish, J.Lindley-French, C.Yorke, Strategic Communications and National Strategy, Chatham House Report, September 2011, p.4.

3. EU strategic communications with a view to counteracting propaganda. Directorate-general for external policies, 2016. – Режим доступа до ресурсу:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578008/EXP_O_IDA\(2016\)578008_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578008/EXP_O_IDA(2016)578008_EN.pdf)
4. A Global Strategy for the Europeans's Union Foreign and Security Policy: «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe» [Электронный ресурс] // EEAS. – 2016. – Режим доступа до ресурсу:
https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.
5. EU strategic communication with the Arab world [Электронный ресурс] // European Parliament. – 2016. – Режим доступа до ресурсу:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581997/EPRS_BRI\(2016\)581997_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581997/EPRS_BRI(2016)581997_EN.pdf).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА В ЄС ЩОДО ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗАГРОЗ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Шевченко О.В.,

кандидат політичних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розуміння обізнаності та ставлення міжнародної громадськості до зміни клімату та підтримки заходів щодо їх вирішення є критично важливим з огляду на необхідність глибоких суспільних змін, пов'язаних із пом'якшенням та адаптацією. Аналіз обізнаності та стурбованості громадської думки уможливив виокремлення п'яти етапів еволюції сприйняття європейською спільнотою проблеми глобальної зміни клімату (ГЗК).

Під час першого етапу – 1980-ті початок 1990-х років, спостерігається демонстрація збільшення знань про кліматичні виклики та рівня кліматичної обізнаності. Порівняно з сучасним етапом, вивчення ставлення громадськості до глобальної зміни клімату наприкінці 1980-х років були рідкими.

Другий період - середина 1990-х – середина 2000-х років, позначений зростаючим занепокоєнням громадськості, але також мінливістю думок. В цей час відбулась зміна ставлення європейців щодо ролі викопного палива та використання енергії загалом, як причини кліматичних змін; зменшилась помилкова асоціація про зв'язок потепління та виснаження озону, але роль антропогенного чинника продовжувалась нівелюватись.

Третій - з середини до кінця 2000-х років, демонструє зниження занепокоєння громадськості та зростаючий скептицизм у деяких країнах та поляризацію проблеми ГЗК всередині та між державами. На нашу думку, однією з причин зростання кліматичного скептицизму на цьому етапі стало зменшення присутності теми клімату в європейських та світових медіа через світову фінансову кризу 2008 року, яка переключила увагу ЗМІ від кліматичних питань до економічних проблем.

Четвертий – 2010-ті роки – характеризується стабілізацією занепокоєння громадськості змінами клімату, хоча в цей час наявні значні розбіжності щодо сприйняття серйозності кліматичних загроз та їх антропогенних причин. В цей час збільшилась частота аномальних погодних явищ, масштабних техногенних катастроф, політичних кліматичних скандалів, відповідно зросло представлення цієї тематики в кінематографі, і це мало вплинути на європейську громадську думку про глобальну зміну клімату.

Сучасний п'ятий етап - 20-ті роки XXI століття - характеризується найбільш динамічними змінами у громадській свідомості щодо глобальних

кліматичних проблем. ГЗК домінують у політичних стратегіях та, відповідно у політичних комунікаціях. Водночас визнання кліматичних викликів як політичних пріоритетів є нерівномірним в різних європейських країнах по всіх континентах.

З 2019 року проблема ГЗК стала розглядатися переважно як політична. Можна погодитись із думкою аналітиків Bloomberg, що «врегулювання ГЗК представляє дилему для політичних лідерів» [1]. З одного боку, багато політиків стикаються з бажанням покращити свої рейтингові показники, оскільки кліматичні дії стають пріоритетом як для виборців, так і для бізнесових кіл. З іншого боку, опоненти звинувачують діючих європейських політиків у тому, що вони розглядають ГЗК як віддалену загрозу порівняно із такими екзистенційними проблемами як охорона здоров'я та підтримка економічного зростання.

На сучасному етапі сприйняття ГЗК поляризувалось і різнилося між країнами ЄС. Так, опитування Євробарометра громадян 27 країн Європейського Союзу, проведене навесні 2019 року показало, що «боротьбою зі зміною клімату та захистом навколишнього середовища» було занепокоєне 43% респондентів проти 35% роком раніше. Зміна клімату була головною темою у семи країнах ЄС (Швеція, Нідерланди, Данія, Фінляндія, Бельгія, Люксембург та Німеччина). Для решти європейців проблема глобальної зміни клімату посідала лише четверте місце після економічного зростання (50%), безробіття серед молоді (49%) та імміграції (44%) [2].

В 2020 році динаміка щодо занепокоєння світовою громадськістю глобальною зміною клімату залишалась незмінною. Нові опитування Інституту Рейтера при Університеті Оксфорда показують, що кліматичні зміни мають значення для більше, ніж для 70% європейських громадян, лише менше 3% респондентів не сприймають серйозно кліматичні виклики. При чому спостерігається парадокс – чим більш розвинена країна, тим менш важлива кліматична проблема у сприйнятті громадськості. На нашу думку, це пов'язано із розвитком Інтернет та доступністю до різних джерел інформації. Найнижчий рівень занепокоєння – в Західній Європі, це – Бельгія, Данія, Швеція, Норвегія та Нідерланди, де лише близько половини (або менше) громадян вважають, що зміна клімату є серйозною проблемою. ,

В Україні громадяни обізнані та стурбовані глобальною зміною клімату – майже 58% українців вважають найбільш загрозливою проблемою для майбутніх поколінь забруднення оточуючого середовища [3].

Українська громадська думка за рівнем екологічної та кліматичної свідомості дуже подібна до європейської. Українці та громадяни ЄС поділяють основні екологічні цінності, але по-різному бачать основну екологічну проблему: в Україні – це часті посухи та повені, а в ЄС – зміна клімату. Українці вище за громадян ЄС оцінюють вплив екологічних проблем на життя і здоров'я. Суттєво різниться погляд громадян ЄС та

України на шляхи вирішення екологічних та кліматичних проблем: українці – через посилення ролі контролюючих органів, громадяни ЄС – через інвестиції в науку та дослідження. На відміну від європейців, українці демонструють значні розриви між екологічними цінностями та практикою. Загальна кількість екологічних практик громадян України є значно нижчою, ніж в ЄС, і переважно пов'язана з економічною мотивацією (наприклад, зменшення споживання енергії та води) [6].

Отже, на сучасному етапі у деяких європейських країнах проблема глобальної зміни клімату розглядається на найвищому політичному рівні, в інших – цій проблемі не приділяється багато уваги, а актуальність кліматичних змін сприймається на рівні із іншими глобальними проблемами, такими як робота, охорона здоров'я та безпека, що на нашу думку є очевидною диспропорцією. Цьому також сприяло переключення уваги громадськості на інший глобальний виклик – пандемію коронавірусу 2020 року, якому приділялось переважна увага в засобах масової інформації. Не зважаючи на певні розбіжності у поглядах та ставленні до глобальної зміни клімату, громадяни України та ЄС знаходяться в єдиному ціннісному кліматичному просторі: охорона довкілля є для них особливо важливою.

Список використаних джерел

1. Crawford A. Here's How Climate Change Is Viewed Around the World: The crisis might be global, but glaring disparities make a united response more complicated [Електронний ресурс] / Alan Crawford. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bloomberg.com/news/features/2019-06-26/here-s-how-climate-change-is-viewed-around-the-world>
2. Special Eurobarometer 490: Climate Change [Електронний ресурс] // European Commission. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/support/docs/report_2019_en.pdf
3. Отношение украинцев к проблеме изменения климата-2019 [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://rb.com.ua/blog/otnoshenie-ukraincev-k-probleme-izmenenija-klimata/>.
4. Екологічний портрет громадянина України: порівняння з ЄС та рекомендації. Аналітичний документ. – Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2018 – 42 с.

ПОЛІТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОВІДНИХ КРАЇН ЄС

Копійка М.В.,

доктор філософії,

аналітик-міжнародник, незалежний експерт

Політика інформаційної безпеки провідних країн ЄС пов'язується з використанням інноваційних цифрових і квантових технологій, систем штучного інтелекту у сфері безпеки, удосконаленням інформаційного озброєння і залученням комунікативного інструментарію та деструктивних інформаційно-психологічних впливів у геополітичному протиборстві акторів міжнародних відносин. Як зазначається в експертних розвідках, політика інформаційної та кібербезпеки безпеки в європейському регіоні стосується передусім рішень і програмних документів інтеграційного об'єднання, а також стратегій національної безпеки європейських країн з потужним економічним, науковим та технічним потенціалом і геополітичним впливом, таких як Велика Британія, Франція та Федеративна Республіка Німеччина. У контексті зміни тенденцій регіональної безпеки вагомим значення набувають сучасні стратегії інформаційної та кібербезпеки ЄС, підходи і практика провідних європейських країн щодо захисту інформаційного суверенітету держав і протидії сучасним інформаційним викликам і загрозам. Зазначимо, що модернізація національних стратегій інформаційної безпеки зумовлена турбулентністю процесів у міжнародному інформаційному середовищі та впровадженням інноваційних технологій у системи захисту критичної інфраструктури [1].

Про першочергові завдання політики інформаційної безпеки провідних європейських країн, йдеться у стратегічних документах, полягають у захисті критично важливих секторів життєзабезпечення держав та у протидії зовнішнім інформаційним загрозам, зокрема інформаційно-психологічним операціям, інформаційному тероризму, кіберзлочинності, деструктивним інформаційним впливам тощо. Слід зазначити, що вирішення проблем інформаційної безпеки європейських політичних акторів і посилення відповідальності щодо усунення дисбалансу між регіональними та національними інтересами, потребують поліпшення координації наднаціональних інститутів ЄС і країн-членів та вироблення спільних підходів до боротьби з кіберзлочинністю та ворожою пропагандою. Такі дії мають сприйматися європейською громадськістю як стратегічний інтерес щодо зміцнення оборонного потенціалу і реформування механізмів європейської колективної безпеки з врахуванням національних пріоритетів. Зокрема, інформаційна і кібербезпека Великої Британії, Франції та ФРН розглядається як стратегічна парадигма, що стосується всіх верств соціуму, сприяє забезпеченню інформаційної

незалежності, надійності національної інформаційної інфраструктури, конфіденційності інформаційних даних і приватності. Вона практично виступає як модель вирішення модернізації інформаційної безпеки у зовнішньо- і внутрішньополітичному просторі, що може бути запозичена іншими міжнародними акторами для формування системи інформаційної безпеки [2], зокрема, на нашу думку, такий досвід може бути врахований Україною з огляду на потенційні загрози для інформаційної безпеки держави.

Порівняльний аналіз політики інформаційної безпеки країн ЄС уможливив висновки щодо спільних і відмінних пріоритетів їх діяльності щодо захисту інформаційного суверенітету, критично важливої інфраструктури і суспільства. Спільними пріоритетами можна вважати політику підтримки стратегії інформаційної безпеки ЄС, відмінні характеристики визначаються пріоритетами окремих держав у контексті забезпечення національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Копійка М.В. Стратегічні ризики інформаційної безпеки європейських країн // Міжнародні та політичні дослідження, 2019, Вип. 3, с. 85-100. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/173847/1938231>
2. Америка і Європа у сучасних міжнародних трансформаціях. Монографія, К.: Центр вільної преси, 2014, 472 с.

УКРАЇНА ТА КРАЇНИ-СУСІДИ ЄС В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Матчук Я.Ю.,

доктор філософії,

аналітик-міжнародник, незалежний експерт

Цифровізація міжнародних відносин, що пов'язана з використанням сучасних технологій для підтримки і забезпечення зовнішньополітичних інтересів різних акторів, призвела на міжнародному рівні як до поглиблення цифрової диференціації у розвитку держав і народів, так і сприяла залученню різних учасників до розширення політичної, безпекової, економічної і культурної взаємодії в онлайн-просторі. Тобто можна спостерігати дуальний вплив цифровізації міжнародних відносин на розвиток різних регіонів, коли країни завдяки отриманню доступу до цифрових технологій і їхньому використанню можуть покращити власний політико-економічний і безпековий стан, а можуть навпаки не скористатись новітніми інструментами або частково використовувати цифрові переваги і не досягти прогресу. На функціональному рівні здійснення дипломатичної роботи цифровізація міжнародних відносин, особливо в умовах поширення пандемії 2020 року, сприяла перегляду усталених норм дипломатичного протоколу і етикету при здійсненні міждержавної взаємодії на офіційному рівні; привела до переосмислення ролі громадськості та індивідуумів при реалізації зовнішньополітичної комунікації; спонукала до оновлення безпекових стандартів здійснення комунікації з офіційними особами і цільовою аудиторією; дозволила розширити перелік комунікативних інструментів і надала можливість на перетворення зовнішньополітичного відомства на активного медійного актора, що виступає першоджерелом поширення інформації.

Сучасні аспекти розвитку цифрової дипломатії України представлені у програмних документах різних профільних відомств держави, що часом розосереджує або дублює можливості використання цифрових технологій для підтримки зовнішньополітичних ініціатив країни. Додамо, що посилення процесів цифровізації української держави дозволить ефективніше використовувати онлайн-інструменти цифрової дипломатії внаслідок оновлення техніко-технологічної основи і формування належних безпеково-правових умов. Розгалужена мережа, переважно, україно- та англійськомовних інформаційних веб-ресурсів дозволяє популяризувати державний образ України, проте збільшення частоти оновлення контенту і кількості повідомлень мовою країн перебування, а також урізноманітнення форматів подачі інформації і запровадження інтерактивних послуг сприятиме поглибленню поінформованості аудиторії про державу і забезпечить розширення взаємодії України з європейськими країнами-сусідами. Так як інтенсифікація співпраці з ними потребує удосконалення

інформаційних матеріалів для трансформації сприйняття польською, словацькою, чеською та угорською громадськістю внутрішньополітичних процесів, що відбуваються в Україні [1].

Спільними напрямками реалізації програмних документів Польщі, Словаччини, Чехії та Угорщини у сфері зовнішньої політики і цифрової дипломатії стали формування національних ініціатив щодо просування розвитку цифрової економіки та популяризації культурно-освітніх і туристичних можливостей держав. Відзначимо, що Польща і частково Чехія, порівняно з іншими європейськими країнами, активніше просувають цифрові ініціативи, посилюючи власний імідж через зацікавленість питаннями цифровізації зовнішньої політики і стимулювання регіональної спільноти до тематичних дискусій. Перелік інструментів цифрової дипломатії для позиціонування зовнішньополітичних ініціатив Польщі, Словаччини, Чехії та Угорщини забезпечує стимулювання залученості користувачів до онлайн-комунікації внаслідок використання різних форматів представлення інформації – текстових повідомлень, фото- і відеоматеріалів, інфографіки та інтерактивних онлайн-послуг. Відзначимо, що реалізовані онлайн-ініціативи у сфері культури, освіти, економіки, інвестицій і туризму володіють значним потенціалом, проте потребують упорядкування з метою посилення інтерактивної складової комунікації з регіональною аудиторією [2–4].

У цілому Україна, Польща, Словаччина, Чехія та Угорщина мають подібну результативність щодо використання онлайн-ресурсів для просування зовнішньополітичних ініціатив держав. Проте виявлено нерівномірний розподіл інтересів аудиторії, зокрема українська аудиторія цікавиться інвестиційно-торгівельними можливостями Польщі, Словаччини і Чехії, польська онлайн-спільнота також проявляє найвищу зацікавленість до інвестиційно-торгівельних можливостей України, тоді як посилення взаємодії на рівні Польщі, Словаччини, Чехії та Угорщини може відбутись за умови запровадження додаткових комунікативних ініціатив у онлайн-просторі.

Список використаних джерел

3. Matchuk Yana, Digital Diplomacy of Ukraine as a Foreign Affairs Influence Factor. *Evropský Politický A Právní Diskurz*, 2018, V. 5, Iss. 4, p. 170-176; ISSN 2336-5439
4. Матчук Я. Функціональні характеристики цифрової дипломатії Республіки Польща. *Гілея: науковий вісник*, 2019, Вип. 144, с. 81-87
5. Матчук Я. Порівняльна характеристика програмно-інституційної бази цифрової дипломатії Словацької Республіки та Угорщини. *Політичне життя*, №1 (2020), с. 116-121, DOI 10.31558/2519-2949.2020.1.17
6. Matchuk Yana, Practice of Digital Diplomacy in the Czech Republic. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, № 1 (7) (2020), p. 166-180, DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2020-01>

ІНСТРУМЕНТИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПИ

Слободяник О.Г.,

доктор філософії,

аналітик-міжнародник, незалежний експерт

Осучаснення інструментів зовнішньополітичних комунікацій європейських політичних акторів зумовлюється як зміною керівництва наднаціональних інституцій ЄС та необхідністю вирішення нових завдань, пов'язаних з реалізацією статусу об'єднання як актора міжнародних відносин, так і з викликами для міжнародної взаємодії країн Європи в умовах ризиків для інтеграційних процесів, що стосуються практично всіх напрямів функціонування Європейського Союзу і держав-членів. Підкреслимо, що у практиці дипломатичної діяльності європейських країн спостерігається використання традиційних інструментів зовнішньополітичних комунікацій, зокрема публічної, культурної, іміджевої та медіадипломатії, і новітніх комунікацій, таких як цифрова, твітерна, брендінгова, лобі- та IR-дипломатія і стратегічні комунікації, що зумовлюються інтелектуальним, інформаційно-технологічним і комунікативним ресурсом акторів міжнародних відносин. Здійснений політичний аналіз щодо особливостей зовнішньополітичних комунікацій європейських країн, зокрема Великої Британії, Франції, ФРН, Італії, Іспанії та Мальти, виявив саме ефективні інструменти щодо забезпечення їх національних інтересів, враховуючи, що сучасні зовнішньополітичні комунікації можуть сприяти політичному діалогу, представленню привабливості певної ідеології, цінностей політичної, економічної і соціальної системи, а також загалом способу життєдіяльності у модернізованому світі [1].

Інструменти зовнішньополітичних комунікацій були застосовані у процесі переговорів Великої Британії з ЄС про Брекзїт, про перспективне партнерство зі США щодо підтримання системи міжнародної безпеки, про діяльність центру протидії російському втручання у політичні і виборчі процеси в Європі, у лобіюванні перспективних напрямів післябрекзїтної зовнішньої політики.

До інструментів зовнішньополітичних комунікацій ФРН відносять публічну, культурну, іміджеву, цифрову дипломатію, стратегічні комунікації, а також «zoom-covid diplomacy». Відповідно до пріоритетів зовнішньої політики оперативне представлення інформації та реагування зовнішньополітичного відомства ФРН на міжнародні події у режимі он-лайн, мобільність іміджевих кампаній, дослідження громадської думки щодо ефективності зовнішньої політики через соціологічні інституції вказують на модернізацію дипломатичної діяльності та комунікативних інструментів у сфері зовнішньої політики [2].

Контент зовнішньополітичних комунікацій Франції визначається нарощуванням впливу держави у міжнародних відносинах, підтримкою інтеграційної політики ЄС і єдності європейської спільноти, захистом національних інтересів в регіоні, посиленням безпеки й економічної стабільності держави, ефективністю протидії терористичним акціям, соціальним забезпеченням населення під час пандемії. Враховуючи перетин інструментів зовнішньополітичних комунікацій Франції, які поєднують якості медіа, публічної, культурної і цифрової дипломатії, можна стверджувати, що таким чином конструюються інтегровані комунікативні ресурси з посиленими змістовими параметрами впливу на міжнародну співпрацю [3].

Зовнішньополітичні пріоритети Італії стосуються участі країни в інтеграційних структурах ЄС та НАТО, координації дій країн-учасниць зазначених організацій і підтримки здійснення спільних проєктів у військово-політичній, інтеграційній та соціально-економічній сферах взаємодії. Країна прагне посилити свій вплив на базові процеси в Європі, в інших країнах та регіонах у статусі незалежного, самостійного актора, особливо на Балканах та в Середземномор'ї. Для міжнародної взаємодії урядових структур і громадянського суспільства Італійської Республіки з провідними акторами міжнародних відносин використовуються також інструменти лобі-комунікацій, що стосуються інтересів італійських корпорацій, неформальних об'єднань, пересічних громадян щодо участі у фінансуванні гуманітарної допомоги у зонах збройних конфліктів та екологічних криз. Інструменти іміджевих комунікацій дипломатичного відомства Італії спрямовані на підтримку і позиціонування національного туристичного порталу для іноземних громадян [3].

Підсумовуючи дослідження інструментів зовнішньополітичних комунікацій країн Європи, можна стверджувати про наявність значних змін у проведенні дипломатичної діяльності, модернізації міжнародної взаємодії, активізації міждержавних контактів, що відповідає політичним реаліям сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Слободяник О.Г. Сучасний контекст зовнішньополітичних комунікацій ЄС // Журнал європейського і порівняльного права. Вип. 12/1-2, 2020, с. 165-169. URL.: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo/article/view/4010/3658>
2. Müller H. Diplomatie als Instrument deutscher Außenpolitik // Bundeszentrale für politische Bildung, 2016. URL.: <https://www.bpb.de/apuz/230577/diplomatie-als-instrument-deutscher-aussenpolitik>
3. Слободяник О.Г. Трансформація зовнішньополітичних комунікацій європейських країн у сучасну добу. // Гілея: науковий вісник, Вип.130 (№ 3), 2018, с.357-363

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ ЄС У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗАГРОЗАМИ

Гринчук М.С.,

аспірантка кафедри міжнародних

медіакомунікацій і комунікативних технологій,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

На сьогоднішній день забезпечення кібербезпеки є одним з ключових чинників успішного та ефективного функціонування будь-якої структури, організації та держави, беручи до уваги всеосяжну інформатизацію суспільства. Представники Європейського Союзу сповна усвідомлюють наявність кіберзагроз та рішуче налаштовані приймати дієві рішення задля захисту від нападу хакерів та негативного впливу використання новітніх технологій. Особливу актуальність дана тематика набула після спалаху пандемії, яка повністю трансформувала уявлення про загрози та продемонструвала необхідність досягнення безпеки не тільки у фізичному, але й у кіберпросторі. Розвиток онлайн-платформ ускладнив контроль потоків неправдивої інформації, тому в цифровому просторі досить актуальним питанням на сьогоднішній день також є проблема наростаючої дезінформації, головним джерелом «виробництва» від інституційних джерел якої є Інтернет. Таким чином, забезпечення кібербезпеки, яка є ядром інформаційної безпеки в цілому, допоможе зменшити кількість інформаційних атак та збільшити кількість достовірної інформації в мережі Інтернет [1]. У зв'язку з карантинними обмеженнями внаслідок спалаху Covid-19, близько 40% працівників в ЄС перейшли на роботу в дистанційному форматі. В той же час, кожен п'ятий користувач з ЄС стикався з проблемами безпеки, а кожний восьмий бізнес постраждав від кібератак. За офіційними підрахунками, щорічний збиток від кіберзлочинності для світової економіки становить 5,5 трлн євро станом на кінець 2020 року, що вдвічі більше, ніж в 2015 році [2].

Метою даної роботи є визначення особливостей здійснення зовнішніх комунікацій ЄС в сфері боротьби з кіберзагрозами, що дозволить ширше зрозуміти наявні методи протидії широкому спектру загроз у кіберпросторі. Наприкінці 2020 року на прес-конференції з нагоди представлення нової Стратегії кібербезпеки, було оголошено п'ять ключових зовнішніх напрямів зміцнення кібербезпеки:

- діяльність в рамках ООН з метою сприяння дискусіям щодо відповідальної поведінки держав в кіберпросторі;
- створення робочої групи з питань кіберрозвідки в рамках Центру розвідки Європейського Союзу з метою посилення здатності запобігати, стримувати та реагувати на зловмисну поведінку в кіберпросторі;

- співпраця в галузі кібербезпеки між Європейськими військовими комп'ютерними групами реагування на надзвичайні ситуації (MilCERT), проектом Постійного структурованого співробітництва (PESCO);
- розширення роботи з третіми країнами, регіональними та міжнародними організаціями, з громадянським суспільством. Планується також залучення делегацій та створення мережі кібердипломатії.
- Надання практичної підтримки партнерам задля підвищення обізнаності в сфері протидії кіберзагрозам [3].

Стратегія кібербезпеки Європейського Союзу була прийнята в грудні 2020 року та спрямована на захист мережі Інтернет шляхом використання та зміцнення інструментів та ресурсів для забезпечення безпеки та захисту європейських цінностей та основних прав кожного. [4].

Рада Європейського Союзу 22 березня 2021 року прийняла резолюцію в підтримку Стратегії Європейського Союзу в області кібербезпеки в умовах цифрової модернізації на наступні роки. Було виділено основні напрями діяльності в сфері розвитку кібербезпеки, серед яких:

- створення мережі оперативних центрів безпеки по всій території Європейського Союзу з метою прогнозування, своєчасного виявлення та протидії кібератакам;
- продовження діяльності задля подальшої гарантії безпеки мереж 5G та розвиток майбутніх поколінь мереж;
- підвищення стандартів безпеки в мережі Інтернет;
- підтримка розвитку сучасних систем захисту та шифрування інформації, що є засобом захисту прав та цифрової безпеки;
- посилення співпраці з міжнародними організаціями та країнами-партнерами задля просування обізнаності в даній сфері [5].

У липні 2020 року Європейська Комісія презентувала нову Стратегію Союзу безпеки, значна частина якої приділена захисту критичної інфраструктури, боротьбі з кіберзлочинністю, протидії гібридним загрозам ті організованій злочинності. Дана Стратегія передбачає роботу в чотирьох пріоритетних напрямках:

- підвищення стійкості критичних інфраструктур, як фізичних, так і цифрових;
- адаптація до нових загроз безпеки, в тому числі до кіберзлочинів;
- захист від тероризму та організованої злочинності;
- створення екосистеми безпеки.

У Стратегії відведено значне місце перспективам взаємодії держав-членів, інституцій та агентств ЄС, та міжнародному співробітництву [6-7].

Окрім цього, Європейським Союзом виділяються кошти для проведення окремих програм. Наприклад, в рамках програми досліджень та інновацій Horizon 2020 Європейською Комісією передбачено виділення 38 млн євро на захист і вдосконалення міст і найбільш важливих об'єктів інфраструктури від кіберзагроз [8].

Керівні установи Європейського Союзу, усвідомлюючи наявність та спостерігаючи за систематичними атаками в мережі Інтернет, використовують широкий спектр дієвих засобів задля нейтралізації та подолання кіберзагроз. Здійснення зовнішніх комунікацій Європейського Союзу в сфері боротьби з кіберзагрозами здійснюється в рамках діючих угод та прийнятих нормативно-правових актів, ключовими з яких являються Стратегія кібербезпеки та Стратегія Союзу безпеки, в рамках яких передбачена спільна взаємодія з міжнародними організаціями, державами та суспільством з метою досягнення безпеки в кіберпросторі.

Список використаних джерел

1. Даниленко С. Современные тенденции в сфере коммуникационной безопасности [Електронний ресурс] / С. Даниленко, Ю. Нестеряк, М. Гринчук // Wschód Europy. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.umcs.pl/we/article/view/9385/6482>.
2. A cybersecure digital transformation in a complex threat environment - brochure [Електронний ресурс] // European Commission. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cybersecure-digital-transformation-complex-threat-environment-brochure>.
3. Remarks by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the press conference on the cybersecurity strategy [Електронний ресурс] // European Commission. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_2462.
4. The EU's Cybersecurity Strategy in the Digital Decade [Електронний ресурс] // European Commission – Режим доступу до ресурсу: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/eus-cybersecurity-strategy-digital-decade>.
5. Cybersecurity: Council adopts conclusions on the EU's cybersecurity strategy [Електронний ресурс] // European Council Council of the European Union. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/22/cybersecurity-council-adopts-conclusions-on-the-eu-s-cybersecurity-strategy/>.
6. EU Security Union Strategy: connecting the dots in a new security ecosystem [Електронний ресурс] // European Commission. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1379.
7. Potemkina O. Новая стратегия Союза Безопасности ЕС [Електронний ресурс] / Olha Potemkina. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/2020/an215.pdf>.
8. EU grants €38 million for protection of critical infrastructure against cyber threats [Електронний ресурс] // European Commission – Режим доступу до ресурсу: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/eu-grants-eu38-million-protection-critical-infrastructure-against-cyber-threats>.

ПОЗИЦІЯ КРАЇН БАЛТІЇ ЩОДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ СТРЕМЛІНЬ УКРАЇНИ

Могильницька К.О.

аспірантка кафедри міжнародної інформації,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Поряд з підтримкою євроатлантичних прагнень України, країни Балтії також схвалюють перспективу поступової політико-економічної інтеграції до ЄС, де перевага надається налагодженню тісної взаємодії у енергетичній сфері через інтеграцію України до Європейського енергетичного ринку і запровадження європейських стандартів у цьому секторі.

Запроваджена у середині 2000-х років Європейська політика сусідства стала важливою ініціативою, покликаною сприяти інституалізації відносин ЄС із партнерами. Головною метою її реалізації є розповсюдження європейських принципів і цінностей на південних і східних сусідів інтеграційного утворення. Програма розроблялась для того, щоб уникнути створення нових кордонів, які можуть відокремити розширений ЄС від сусідніх країн; запропонувати країнам-сусідам можливість брати участь у європейських заходах через взаємодію у політичній, безпековій, економічній і культурній сферах. Така політика ЄС поєднала різні напрями співпраці у сфері політичного діалогу, торгівлі, забезпечення верховенства права та свобод, енергетики, транспорту, інформаційного простору, екології, наукових досліджень та інновацій, соціальної політики, транскордонної співпраці на регіональному рівні [1, с. 91].

Підтримуючи прагнення України інституалізувати власне повернення до європейської спільноти, країни Балтії беруть активну участь у підтримці ініціатив європейських структур, спрямованих на розвиток і стабілізацію східних партнерів. Зокрема, країни Балтії ініціюють проекти для надання Україні необхідної допомоги щодо внутрішньої політичної та інфраструктурної модернізації і реформування з метою усунення політичних, економічних і безпекових бар'єрів між ЄС та Україною. Відзначимо, що лібералізація візового режиму і укладання угоди про асоціацію стали головними акцентами такого процесу.

Трансформація регіонального безпекового простору після 2014 р. не змінила загального настрою країн Балтії допомогти Україні відновити власну європейську ідентичність. В умовах загострення безпекової ситуації в Україні, спричиненої російськими діями, за ініціативи литовського депутата П. Ауштрявічюса в Європейському парламенті (2014 р.) була створена неофіційна група «Європейські друзі України»,

покликана консолідувати зусилля партнерів для допомоги українській державі [2, с. 121].

Зауважимо, що успішність української інтеграції залежить від остаточної згоди Європейського Союзу прийняти Україну до об'єднання і реалізації внутрішніх реформ. Щодо останнього країни Балтії також демонструють готовність надавати будь-яку експертну підтримку, спрямовану на проведення глибоких трансформацій. Таким чином, Латвія, Литва та Естонія активно підтримують Україну щодо членства в європейських і євроатлантичних структурах, проте їхня роль не може стати домінуючою для забезпечення успішності цих процесів, що виключно залежить від української держави.

Список використаних джерел

1. Skaiste G. Regional Cooperation in Security Field: Baltic Experience. *Вісник Науково-інформаційного Центру міжнародної безпеки та євроатлантичної співпраці ДонНУ*. 2006. № 3. С. 90-93.
2. Цебенко О. Позиція Республіки Литва стосовно російської агресії проти України. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка. 2017. 121-123.

ВІДНОСИНИ США-ЄС ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА

Рубан А. А.

магістр 2-го року навчання

освітньої програми «Міжнародні комунікації»,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Трансатлантичне партнерство стало основою міжнародного порядку після Другої світової війни і ґрунтується на співпраці США та Європи щодо поширення демократичних прав і свобод. Важливою складовою посилення взаємодії є партнерство у межах Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Європейського Союзу, МВФ, СОТ або інших міжнародних майданчиків, що сприяє розвитку трансатлантичних відносин і підтримці ліберального порядку денного.

Незважаючи на часткове не співпадіння позицій щодо питань міжнародної безпеки або торгово-економічної діяльності, трансатлантичні відносини виявилися стійкими до міжнародних і регіональних криз. Однак така стійкість була серйозно випробувана підходом президента Д. Трампа до зовнішньої політики з гаслом «Америка перш за все». Коли просування національних інтересів США здійснювалось незалежно від міжнародних норм і політичних принципів, що суперечило зовнішньополітичному підходу Б. Обами до «відновлення американського лідерства» у «світі з багатьма партнерами» [1]. Експерти відзначають, що Д. Трамп відкидав самі основи ліберального міжнародного порядку, про що свідчило небажання поглиблювати співпрацю на рівні багатосторонніх організацій, глибока недовіра до традиційних союзників США та односторонній погляд на безпекові і торгові союзи [1; 2].

Під час президентської кампанії Д. Трамп називав альянс «застарілим», оскільки він не достатньо ефективний при боротьбі з тероризмом, а ставши президентом він забажав перегляду зобов'язань США про спільну оборону і підкреслив, що така позиція залежить від того, чи європейські союзники «виконали свої фінансові зобов'язання перед нами» [3], тобто сплатили 2% оборонні витрати. Хоча питання справедливого розподілу тягаря між США та їхніми європейськими союзниками застаріло, як сам Альянс [4], проте жоден інший президент США до Д. Трампа не пішов так далеко, що погрожував вивести американські сили з Європи, якщо союзники не зможуть заплатити більше для захисту.

У передвиборчій промові у квітні 2016 року у Центрі національних інтересів Д. Трамп заявив: «Ми як нація повинні бути більш непередбачуваними» [5]. Відзначимо, що Д. Трамп використовував непередбачуваність як зброю проти інших країн у світ. Трансатлантичні

відносини, які були стовпом миру та домінуючою парадигмою геополітичного ладу, наразі знаходяться у стані напруженості і недовіри. Коли Європа переживає кризу ідентичності, а США більше не можуть пропонувати зустрічну союзницьку підтримку, що загрожує вірі у спільні цінності і ліберальну демократію, проте у перспективі трансатлантичне партнерство пройде ще багато політико-економічних викликів і загроз, продемонструвавши спільність глобальних позицій.

Список використаних джерел

1. Obama, Barack. Renewing American Leadership, Foreign Affairs, July/August 2007, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2007-07-01/renewing-american-leadership>
2. Sanger, David E. and Haberman, Maggie. Donald Trump sets conditions for defending NATO allies against attack, The New York Times, 21 July 2016, <https://www.nytimes.com/2016/07/21/us/politics/donald-trump-issues.html>
3. Lynch, Suzanne. No US-UK trade deal if Brexit threatens peace process, says Pelosi, The Irish Times, 17 October 2019, <https://www.irishtimes.com/news/world/us/no-us-uk-trade-deal-if-brexit-threatens-peace-process-says-pelosi-1.4053662>
4. Wintour, Patrick. US and Britain could sign sector-by-sector trade deals, says Bolton, The Guardian, 13 August 2019, <https://www.theguardian.com/politics/2019/aug/12/us-and-britain-could-sign-sector-by-sector-trade-deals-says-bolton>
5. Donald Trump's Foreign Policy Speech, The New York Times, 28 April 2016, <https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html>

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРН

Білоусов М. В.

магістр 2-го року навчання факультету політичних наук
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

У ФРН головним документом, який регламентує питання забезпечення інформаційної безпеки держави, є Основний закон ФРН. Параграф 1 статті 5 говорить: «Кожен має право на свободу вираження і поширювати свою думку усно, письмово і за допомогою художніх засобів, безперешкодно отримувати інформацію з усіх загальнодоступних джерел. Гарантується свобода друку і свобода передачі інформації за допомогою радіо і кіно. Цензура не здійснюється» [4]. Також правове становище ЗМІ визначають закони про пресу федеральних земель, рішення федерального Конституційного суду і конституційних судів земель та інше [1].

Відомство преси та інформації федерального уряду здійснює свою інформаційну політику, взаємодіючи із ЗМІ та виконуючи тим самим роль «посередника» між урядом і суспільством. У німецькій інформаційній сфері гостро стоїть питання про рекламу. Щоб преса не потрапляла в залежність від приватних або комерційних інтересів, видавці та редактори зобов'язані стежити за чітким розмежуванням між редакційною частиною органу преси та рекламними публікаціями. Про це свідчить параграф 7 Кодексу німецької преси. В інтересах збереження довіри до преси, редакційні публікації, які розповідають про продукти, послуги і т. п., не повинні переходити певної межі, за якою починається реклама. Іншими словами, прихована реклама в німецькому інформаційному просторі заборонена. Дискусійне питання про рекламу не єдине в німецькому суспільстві. Необхідність щомісяця вносити абонентську плату за користування телевізором або радіоприймачем також викликає чимало суперечок серед громадян [5, с. 872-873].

Головними правовими актами в окремих землях є договори, які укладаються між урядами з 1959 р.. У той же час в ФРН були створені земельні відомства у справах ЗМІ. У сферу їх діяльності входить видача ліцензій приватним радіо- і телеканалам, а також спостереження за електронними ЗМІ та за підтриманням плюралізму думок. Дані відомства є суспільно-правовими інститутами і базуються на самоврядуванні. При цьому компетенція даних органів схожа у всіх 16 землях ФРН [6, с. 163-164].

На сьогоднішній день основним документом, що регулює відносини в галузі ЗМІ між землями, є Державний договір про радіомовлення і телебачення в об'єднаній Німеччині [7]. Даним документом регламентовано правові основи функціонування цих видів ЗМІ. Договір визначає організацію теле- і радіомовних структур, які повинні

гарантувати суспільству плюралізм думок і свободу слова, виключає монополізацію на ринку інформаційних послуг і т. д. Слід зазначити, що у ФРН мало федеральних законів, які зачіпають сферу електронних ЗМІ. Основним є Державний договір про радіомовлення і телебачення від 2009 р., що представляє собою відредагований варіант Державного договору про радіомовлення і телебачення в об'єднаній Німеччині від 1991 р.. Договір складається з 7 розділів, в яких ключовими принципами є: програмна політика, вимоги до реклами у виданні, ліцензіями, до проблеми концентрації ЗМІ. Згідно з цією угодою, всі електронні версії перед публікацією в Інтернеті повинні проходити так званий «триступеневий тест». Ця перевірка має на увазі: аналіз, наскільки медіа-продукт відповідає демократичним, соціальним і культурним потребам суспільства, а також оцінку, який якісний внесок він робить в публіцистику, і, нарешті, яких фінансових витрат він вимагає [7].

Наступний загальнонаціональний закон – Державний договір про захист молоді в ЗМІ від 2005 р. Даний документ регламентує правові основи для захисту прав молоді в ЗМІ (Інтернет, телебачення, радіо). Третім важливим загальнонаціональним законом є Закон про телемедіа [3], прийнятий у 2007 р.. Даний закон є головним законом для Інтернету, а також обов'язковим для всіх електронних та комунікаційних служб ЗМІ. Крім цих законів, є закон про захист даних, який набув чинності 1 вересня 2009 р.; закон про регулювання народних порталів в Інтернеті.

ФРН бере активну участь в розвитку сучасного інформаційного суспільства. У цьому процесі активно задіяне німецьке зовнішньополітичне відомство. Німецький уряд для розповсюдження інформації про свою країну активно використовує низку інформаційних порталів (Land deer Ideen, Deutschland), які ведуться різними мовами. Особливої уваги заслуговує мобільний додаток для смартфонів на базі iOS та Android «Безпечна мандрівка» (Sicher reisen), який надає різнобічну інформацію для подорожуючих – від практичних порад до безпекової ситуації в різних країнах світу. Інформує також про наявні на їхній території німецьких дипломатичних представництв та наявні дипломатичні представництва іноземних країн в Німеччині [2, с. 136].

Увага німецького відомства із зовнішніх зносин до питання його присутності в мережі Інтернет підтверджується заснуванням у ньому в 2011 р. координаційного штабу із «закордонної кібер-політики». З серпня 2014 р. спеціальним уповноваженим з «закордонної кібер-політики» є доктор Норберт Рідель. Його основною задачею є забезпечення свободи та безпеки Інтернет-простору [2, с. 137]. Очевидно, що поворотним етапом у зміні вектора інформаційної політики став березень 2014 р., а саме – приєднання півострова Крим до РФ. Відносини Росії і Німеччини поступово ускладнюються саме з цього моменту. Якщо влітку 2014 р. німецькі джерела дотримувалися нейтралітету, то до осені 2015 р. переважає негативно-засуджувальний опис поведінки російського уряду, що власне і називається «пропагандою».

Таким чином, телерадіомовлення ФРН – це недержавний і некомерційний соціальний інститут, отже, воно не повинно знаходитися в залежності від держави і економіки. Його основне завдання – служіння на благо суспільства. У країні немає державних інстанцій, які безпосередньо керують ЗМІ. Основна мета державної підтримки в галузі інформаційної політики ФРН – заохочення свободи слова та друку; внесок в соціальний, економічний та культурний розвиток країн третього світу і держав, що здійснюють демократичні реформи. Ця мета відповідає завданням зовнішньої політики ФРН та її участі в діяльності міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел

1. Андреева М. В. К вопросу о правовой основе информационной политики ФРГ // «Студенческий научный форум – 2016». 2016. URL: <http://www.scienceforum.ru/2016/1833/22938>.
2. Єгоров Р. Використання дипломатичною службою Німеччини сучасних інформаційних технологій // Глобалізаційні виклики і багатостороння дипломатія: збірник тез доповідей (18 березня 2015 р.). Київ: ДАУ при МЗС України, 2015. С. 136-137.
3. Act on Telemedia. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=14369>
4. Basic Law for the Federal Republic of Germany. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>
5. Jouanjan O. Freedom of expression in the Federal Republic of Germany // Journal «Indiana Law Journal»: official web-site. Vol. 84. Iss. 3. 2009. PP. 869-881.
6. Stroetmann K. A. Information policy in the Federal Republic of Germany: development, analysis, perspective // «Journal of Information Science»: official web-site. January, 1992. PP. 161-170. URL: https://www.researchgate.net/publication/242925741_Information_policy_in_the_Federal_Republic_of_Germany_Development_analysis_perspective
7. The Agreement on Broadcasting between the Federal States in United Germany. URL: <http://merlin.obs.coe.int/iris/1995/8/article39.en.html>

СЕКЦІЯ IV

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВА ЄС У СФЕРІ ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН

УДК 341.171

НОВИЙ ПАКТ ПРО МІГРАЦІЮ ТА ПРИТУЛОК: РЕАКЦІЯ ЄС НА НОВІТНІ МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Святун О.В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри порівняльного і європейського права
експерт Центру досконалості Жана Моне
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Міграція являє собою невід’ємну рису еволюції людства, що завжди здійснювала відчутний вплив на європейське суспільство, економіку та культуру Європи. За рахунок добре організованої системи міграція може здійснювати позитивний вплив на розвиток, інновації та соціальний динамізм. Ефективна міграційна політика в ЄС покликана до життя необхідністю реалізації свободи пересування осіб в рамках Шенгенського простору, гарантування прав людини, створення простору безпеки, заповнення дефіциту кваліфікованих кадрів. Нове завдання, що стоїть перед ЄС та його державами-членами, полягає в розбудові механізмів, які могли б у довгостроковій перспективі управляти та нормалізувати міграційні потоки, ґрунтуючись при цьому на європейських цінностях та нормах міжнародного права.

Новий пакт про міграцію та притулок [1], запропонований Європейською комісією 23 вересня 2020 р., має стати відправною точкою для розв’язання цього завдання. Пакт фокусується на всеосяжному підході, який повинен об’єднувати політику у таких сферах, як міграція, притулок, інтеграція та управління кордонами. Головними пріоритетами реформування міграційної політики та політики з питань притулку Новий пакт визначає:

1. Єдину європейську систему управління міграцією та притулком завдяки наступним напрямкам:

- *нові процедури швидкого встановлення статусу після прибуття.* Наразі існує нагальна потреба закриття прогалин між контролем над зовнішніми кордонами та процедурами щодо надання притулку та повернення.

Перший крок полягає у запровадженні перевірки всіх громадян третіх країн до в’їзду в ЄС [2], які перетинають зовнішній кордон без спеціальних дозволів. Така перевірка повинна включати ідентифікацію особи, перевірку стану здоров’я та відповідність вимогам безпеки, дактилоскопію

та реєстрацію в базі даних Eurodac. Такі перевірки мають виступати як перший крок у загальній системі притулку та повернення, повинні підвищити прозорість для відповідних людей на початковій стадії та розбудовувати довіру до системи.

Крім того, Комісія пропонує внесення цільових змін до свого проекту Регламенту про процедури надання притулку [3], запровадивши більш ефективні та гнучкі процедури на другому етапі цього процесу. Правила прикордонних процедур щодо надання притулку та повернення мають бути об'єднані в одному нормативно-правовому акті.

- *загальна система солідарності та розподілу відповідальності.* Комісія підготувала проект Регламенту про управління системою притулку та міграцією [4]. Цим актом має бути запроваджена нова система, яка передбачатиме новий механізм солідарності, що головну увагу зосереджуватиме на переселенні та фінансовому сприянні поверненню. Держави-члени ЄС повинні будуть надавати всю необхідну підтримку державам-членам, які потерпають від міграційних потоків, щодо швидкого повернення тих осіб, які не мають право залишатися, при цьому підтримуюча держава-член повинна нести повну відповідальність, якщо повернення не відбувається протягом встановленого часу.
- *взаємна довіра через надійне управління та моніторинг імплементації.* Структурований механізм має запропонувати сприяння з боку ЄС, аби держави-члени могли надавати допомогу один одному у розбудові стійкої, ефективної та гнучкої системи, із запровадженням національних стратегій щодо політики притулку та повернення на національному рівні. На рівні ЄС має бути запроваджена Європейська стратегія щодо спрямування та підтримки держав-членів. Крім того, Комісія пропонує створення спеціального Європейського агентства з питань притулку.
- *підтримка дітей та вразливих категорій осіб.* Нові правила щодо дітей-мігрантів повинні забезпечити, аби під час прийняття всіх рішень щодо дітей -мігрантів найкращі інтереси дитини бралися до уваги в першу чергу, а також поважалося право дитини бути вислуханою. Планується створення Європейської мережі опіки, яка буде сприяти наданню послуг належної опіки для неповнолітніх мігрантів без супроводу.
- *ефективна та загальна система ЄС щодо повернення.* Потрібно запровадити таку систему, яка б поєднувала більш потужні структури в рамках ЄС з більш ефективною співпрацею з третіми країнами щодо повернення та реадмісії. Головним елементом цієї системи має стати нова Директива про спільні стандарти та процедури в державах-членах щодо повернення громадян третіх-країн, які незаконно перебувають

в ЄС [5]. Крім того, передбачається посилення спроможності Європейського агентства прикордонної та берегової охорони (FRONTEX). FRONTEX має стати операційним інструментом політики повернення ЄС, для чого наразі створюється постійний підрозділ. У рамках Комісії запроваджується посада Координатора з питань повернення, який буде підтримуватися спеціальною новою Мережею високого рівня з повернення. Координатор надаватиме технічну підтримку об'єднаним зусиллям ЄС щодо повернення, зокрема шляхом створення умов для добровільного повернення громадян третіх країн, які перебувають на території ЄС незаконно.

- *нова єдина база даних щодо притулку та міграції*. Планується внести зміни до Регламенту про створення Eurodac [6]. Зокрема, передбачається, що база даних Eurodac рахуватиме індивідуальних заявників, а не заяви, сприятиме перекладенню відповідальності в рамках ЄС, спрощуватиме процедури переселення і забезпечуватиме кращий моніторинг осіб, які підлягають поверненню. Нова Eurodac буде повністю взаємопов'язана із базами даних щодо управління кордонами.
2. ***Надійну систему підготовки до кризових ситуацій та реагування на них***: Комісія запропонувала розробити і прийняти Механізм ЄС щодо підготовки та управління міграційними кризами [7], який має об'єднати в єдину структуру всі існуючі інструменти та заходи, які існують на рівні Євросоюзу та держав-членів.
  3. ***Інтегроване управління кордонами*** із розширенням компетенції FRONTEX, зокрема шляхом створення спеціального постійного загону Європейської прикордонної та берегової охорони [8] в складі 10 тис. осіб, а також шляхом прийняття нової Стратегії щодо майбутнього Шенгенського простору.
  4. ***Посилення боротьби проти контрабанди мігрантів***: Комісія готує до прийняття План дій ЄС проти контрабанди мігрантів на 2021-2025 рр. [9], метою якого має стати боротьба із кримінальними мережами, із особливою увагою до торгівлі людьми (прийняття заплановано на другий квартал 2021 р).
  5. ***Посилення співпраці з міжнародними партнерами***, особливо з країнами походження та транзиту мігрантів, зокрема, щодо їх повернення та реадмісії.

Таким чином, незабаром у Європейському Союзі слід очікувати на повномасштабний перегляд всієї міграційної політики та політики з питань притулку. Європейська комісія ставить собі за мету створити такі механізми протидії нелегальній міграції, які б давали можливість ефективно та швидко реагувати на можливі міграційні виклики протягом наступних років.

Список використаної літератури

1. Communication from the Commission on a New Pact on Migration and Asylum. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1601287338054&uri=COM:2020:609:FIN>>.
2. Proposal for a Regulation introducing a screening of third country nationals at the external borders, COM(2020) 612 of 23 September 2020. <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-screening-third-country-nationals_en.pdf>.
3. Amended proposal for a Regulation establishing a common procedure for international protection in the Union and repealing Directive 2013/32/EU, <COM(2020) 611 of 23 September 2020. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/1_en_act_part1_v3_1_0.pdf>.
4. Proposal for a Regulation on asylum and migration management, COM(2020) 610 of 23 September 2020. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:610:FIN>>
5. Proposal for a Directive on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals (recast) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=COM:2018:634:FIN>>.
6. Amended proposal for a Regulation on the establishment of ‘Eurodac’, COM(2020) 614 of 23 September 2020. <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/proposal-regulation-biometric-data_en.pdf>.
7. Commission Recommendation on an EU mechanism for Preparedness and Management of Crises related to Migration (Migration Preparedness and Crisis Blueprint), C(2020) 6469 of 23 September 2020. <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission_recommendation_on_an_eu_mechanism_for_preparedness_and_management_of_crises_related_to_migration_migration_preparedness_and_crisis_blueprint.pdf>.
8. Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R1896>>.
9. EU Action Plan against Migrant Smuggling for 2021-2025 <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12724-Fighting-migrant-smuggling-2021-2025-EU-action-plan_en>.

THE ROLE OF THE EU IN JUDICIAL REFORM IN THE EASTERN PARTNERSHIP

Barrett, T. R.,
BA, Research Fellow,
Yerevan Brusov State University

Why has the EU struggled to promote effective reform of the judiciary in the “unconsolidated democracies” of the Eastern Partnership (EaP) - Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine? All four countries possess competitive political systems, and three have experienced pro-democratic “Colour Revolutions” in recent years. They have also concluded Association Agreements with the EU containing ambitious clauses relating to strengthening the Rule of Law. However, despite significant involvement from the EU and other international actors at both the technical and diplomatic level in judicial reform, the results have been meagre. EU monitoring reports frequently lament the failure to increase judicial independence and implement specific reforms proposed by the EU, even when these have been tied to macro-financial assistance [1, p.11]. We will examine why both incumbents and judges resist attempts at judicial reform, and the strategies which they use to do so. In doing so, we will also highlight why the EU’s attempts to strengthen judicial reform have so far not achieved the desired outcome.

According to mainstream theories of judicial politics, we would expect that increased political competition in certain EaP countries should raise the incentives for the creation of an independent judiciary. Under conditions of high electoral competition, incumbents should perceive the benefits of building an independent judicial branch, to prevent themselves from falling victim to politicised justice after a handover of power [5, p.3]. Alongside their deeper cooperation with the EU, we would therefore expect the unconsolidated democracies of the EaP to perform better in creating independent courts than their authoritarian neighbours. While this theory may be valid for consolidated democracies with stable party systems, it does not explain the nature of judicial politics in unconsolidated democracies. As Maria Popova argues, in unconsolidated democracies intense political competition can make interference in the judiciary more attractive, incumbents assume that whoever replaces them will use the courts to strip the old regime of power and resources [5, p.9]. Moreover, the culture of impunity in these countries, with very few convictions for interfering with the judiciary or for corruption in general, lowers the costs of interference compared to consolidated democracies [7, p.127]. As a result incumbents apply “strategic pressure” to control the courts, while also using the facade of judicial review to enhance their legitimacy [5, p.34]. They also deploy strategies of “pathological Europeanisation” - declaring their intent to follow reform roadmaps set out by the EU (and accepting technical assistance funding

for this purpose) - yet these reforms reach a “saturation point” and are halted when they might threaten the incumbent’s ability to determine judicial outcomes.[2, p.763]

However, not only incumbents resist judicial reform. The role of judges in thwarting reforms which threaten their interests has received little attention. Scholars such as Armen Mazmanyan have argued that post-Soviet judges are generally subservient to the incumbent due to political pressure, and therefore play a limited autonomous role in the political order. [3,] However, in recent years the unconsolidated democracies of the EaP have seen a dramatic increase in instances of judicial intervention, often against the interest of the ruling party. Courts have struck down major legislative initiatives and reform programs, ruled on the formation of governments and overseen revolutionary transfers of power. This does not mean that these countries have developed ‘independent’ judiciaries in the Western legal understanding. Instead it indicates that under certain conditions judges are capable of becoming semi-autonomous actors who make decisions based on some combination of self-preservation, self-interest or neo-patrimonial ties.

In Armenia and Ukraine, judges who were previously subservient to semi-authoritarian rulers began to resist new incumbents’ judicial reform programs in the aftermath of “Colour Revolutions” in 2014 and 2018. In Georgia after 2012 judges opposed the new “Georgian Dream” governments’ judicial reform program which they perceived as a purge of judges loyal to the previous government. [6, p.18] After failing to secure their desired candidates’ appointment to the Higher Council of Justice, the “Georgian Dream” halted parts of the reform and reached informal agreements with the judges who they had previously opposed. [6, p.24]

As a result, diplomatic and technical efforts by the EU to promote judicial reform reach an impasse when faced with resistance from incumbents and judges. On the one hand, the EU tries to help governments to “clean up” the courts through dismissing judges and creating new appointment and disciplinary procedures. On the other hand, the EU seeks to avoid compromising judicial independence by empowering incumbents to replace judges *en masse* with their loyalists. Faced with this unenviable task, in all four countries the EU continues to push for its standard solution - relaunching the judicial bodies which control the appointment, dismissal and discipline of judges with new members appointed by panels including international experts. [1, p.10] The question remains however, as to whether this attempt to fill the supreme judicial bodies with judges of high integrity will truly reform the system without altering the structural conditions which encourage political intervention in the judiciary and judges’ collective resistance to reform.

References

1. *Association Implementation Report on Ukraine*, European Commission, 2020. <https://bit.ly/3hsNzME>

2. Bolkvadze, Ketevan. "Hitting the saturation point: unpacking the politics of bureaucratic reforms in hybrid regimes." *Democratization* 24.4 (2017): 751-69.
3. Mazmanyanyan, Armen. "Judicialization of politics: The post-Soviet way." *International Journal of Constitutional Law* 13 (2015): 200-218.
4. Popjanevski, Johanna. *Retribution and the rule of law: The politics of justice in Georgia*. Central Asia-Caucasus Institute, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, 2015. <https://bit.ly/3uK9G4Q>
5. Popova, Maria. *Politicized Justice in Emerging Democracies: A Study of Courts in Russia & Ukraine*. Cambridge University Press, 2012.
6. Shermadini, O. & Kakhidze, T. *Corruption Risks in the Georgian Judiciary*, Transparency International Georgia, 2018. <https://bit.ly/3eP2bnX>
7. Trochev, Alexei. "Meddling with justice: competitive politics, impunity, & distrusted courts in post-Orange Ukraine." *Demokratizatsiya* 18.2 (2010): 122-147.
8. Trochev, Alexei. "Patronal politics, judicial networks and collective judicial autonomy in post-Soviet Ukraine." *International Political Science Review* 39, no. 5 (2018): 662-678.

УРАХУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄС У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Чулінда Л. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та
міжнародного права, Київський інститут інтелектуальної власності та
права Національного університету «Одеська юридична академія»

Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні у 2020 р. є результатом багаторічних обговорень вчених і практиків щодо необхідності спеціалізованого судового органу, здатного забезпечити повну охорону інтелектуальної власності. Спеціалізовані суди з інтелектуальної власності успішно функціонують у країнах ЄС, що сприяє формуванню усталеної судової практики.

Проблеми охорони прав інтелектуальної власності ЄС і практики ЄС досліджували такі вчені, як О. Орлюк, О. Дорошенко, Г. Андрощук, М.Потоцький, В.Гвоздій, В. Татьков, Н. Бочарова та ін.

Компетентність суду з питань інтелектуальної власності забезпечується суддями, які мають спеціальні знання та орієнтовані на напрацювання правових позицій з урахуванням світової практики, що підвищить інвестиційну привабливість української економіки. Перевагою створення спеціалізованого суду В. Гвоздій називає те, що він є більш компетентною інстанцією для розгляду відповідних справ і, зокрема, менш залежною від технічних експертів при ухваленні рішень [1].

Розробка та прийняття закону, який би визначав засади організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, спеціальні вимоги до суддів цього суду та гарантії їх діяльності, сприятиме визначенню повноважень Вищого суду з питань інтелектуальної власності, які будуть поширюватися на всі справи, пов'язані з порушенням, невизнанням, оспорюванням прав інтелектуальної власності, незалежно від суб'єктного складу учасників спору (фізичні особи, суб'єкти господарювання, органи державної влади), характеру спору (пов'язаний або не пов'язаний з господарською діяльністю, публічно правовий спір тощо), виду об'єкта інтелектуальної власності (об'єкти авторського права, винаходи, торговельні марки).

Адаптація українського законодавства до законодавства ЄС у сфері прав інтелектуальної власності потребує забезпечення захисту прав на об'єкти авторських і суміжних прав та об'єкти промислової власності на рівні, який існує в ЄС. Також Україна є учасницею міжнародних договорів, які регулюють захист прав інтелектуальної власності, включаючи Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) та Угоду про Асоціацію між Україною та ЄС.

На необхідність імплементації Директиви № 2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 29 квітня 2004 року про забезпечення прав на інтелектуальну власність та положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, в частині захисту прав інтелектуальної власності, шляхом розроблення проекту Закону України “Про посилення захисту прав інтелектуальної власності”, звертає увагу М.Потоцький [2].

Початок процесу уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності був наслідком необхідності підвищення ефективності охорони, створення єдиного механізму вирішення проблем інтелектуальних прав. Значну роль у цьому відіграє Суд ЄС. Правові позиції з певних проблем застосування норм права конкуренції ЄС до використання підприємствами своїх прав на об’єкти інтелектуальної власності у практиці Суду ЄС можуть виникати і в діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні.

У практиці Суду ЄС правознавці виокремлюють рішення з конкретних справ, які дозволяють забезпечити законодавчий процес у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Цікаво, що у цих рішеннях Суду ЄС не вдалося досягнути успіху у закріпленні превалювання принципів європейських свобод (вільний рух товарів і послуг) над правом інтелектуальної власності (передусім, авторським правом). Більше того, у цих рішеннях право інтелектуальної власності превалювало над зазначеними свободами трансграничного руху товарів і послуг [3].

Реалізація прав та обов’язків сторін залежить від практики Суду ЄС і Європейській Комісії, що здійснюють контроль за дотриманням правил конкуренції у межах внутрішнього ринку. Наприклад, Європейська Комісія відповідно до п. 1(b) ст. 3 Договору про функціонування ЄС встановлює правила конкуренції і формує позицію ЄС стосовно певних норм поведінки компаній на всій території, де проживає близько 500 млн. людей і зареєстровано більше 5 млн. різних компаній.

Європейська Комісія має повноваження антимонопольного органу ЄС, що дозволяє проводити розслідування і виносити рішення обов’язкового характеру для держав ЄС. Перевірку законності прийнятих рішень здійснює Суд ЄС, який не завжди погоджується з позицією Європейської Комісії. Саме Суду ЄС належить основна роль у напрацюванні поняттєвого апарату і основних принципів права конкуренції ЄС, а його рішення забезпечують постійну еволюцію права конкуренції ЄС і дають можливість виявити нові тенденції розвитку даної галузі.

Учені і практики вважають, що Суд ЄС має враховувати баланс інтересів не лише держав-членів ЄС, а й компаній, зареєстрованих на його території. Економіка ЄС залежить від розвитку технологій та інновацій, забезпечення гарантій максимальної правової охорони об’єктів інтелектуальної власності. Суд ЄС і ЄК враховують, що такі об’єкти

інтелектуальних прав, як патенти і товарні знаки, що належать різним компаніям, можуть конкурувати і тоді виникає необхідність ретельно досліджувати питання ліцензування патентів і ліцензування товарних знаків, щоб виключити різні загрози для конкуренції.

У діяльності Суду ЄС і ЄК є багато спорів, пов'язаних з розглядом скарг на незаконне придбання або продовження прав на об'єкти інтелектуальної власності, необґрунтоване оспорування домінуючим підприємством дійсності патентів, товарних знаків конкурентів тощо. Як правило, Суд ЄС і ЄК у своїх рішеннях прямо вказують на необхідність дотримання диференціації товарних знаків, щоб споживач розумів, що товари належать різним виробникам.

Зміни в законодавстві України відповідно до принципу спеціалізації є найбільш прогресивною формою організації діяльності судової системи, що дає вагомі підстави сподіватися на зміцнення правопорядку у сфері використання результатів інтелектуальної власності. У процесі створення єдиного механізму вирішення проблем інтелектуальної власності корисним буде досвід діяльності ЄС. Матеріали правозастосовної практики Суду ЄС і Європейської Комісії у сфері охорони права інтелектуальної власності можуть мати прецедентне значення в діяльності Вищого суду з інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Гвоздй В. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: стан формування. <https://unba.org.ua/news/6279-naau-pidtrimue-neobhidnist-formuvannya-vishogo-sudu-z-intelektual-noi-vlasnosti-valentin-gvozdij.html>
2. Потоцький М. 2021 рік має стати роком початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності. <https://unba.org.ua/news/6296-2021-rik-mae-stati-rokom-pochatku-roboti-vishogo-sudu-z-pitan-intelektual-noi-vlasnosti.html>
3. З.Коваль І. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. №5. С.39-44.

ПРАКТИКА ЄС ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КВАНТОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Кравченко С.Р.,

кандидат юридичних наук,

адвокат Київської обласної колегії адвокатів

Практика ЄС щодо правового регулювання квантових комунікацій охоплює засадничі документи «Quantum Manifesto», Європейську квантову флагманську ініціативу, декларацію про розробку і розвиток квантової комунікаційної інфраструктури, дослідницький проект «Квантове право», технічну угоду щодо європейського плану створення квантової інфраструктури зв'язку, координацію законодавства країн-учасниць Східного партнерства + з європейськими стандартами захисту даних, правового використання безпечного та відкритого глобального Інтернету, приєднання партнерів ЄС до міжнародно-правових стандартів щодо 5G та Інтернету речей тощо.

Політика ЄС щодо правового регулювання квантових комунікацій ґрунтується на документі «Quantum Manifesto», який 2016 року було ухвалено численними провідними європейськими експертами у сфері науки, промисловості та державного управління. Маніфестом передбачалося, що розвиток квантових технологій в Європі створить можливості для нової промислової екосистеми, заснованої на знаннях, що вплине на довгострокові економічні, наукові та суспільні перспективи ЄС. На думку експертів, Європа має «вікно можливостей», щоб сприяти розвитку конкурентоспроможної квантової галузі, необхідної для забезпечення тривалої стабільності та безпеки, співпрацювати з промисловістю, щоб розкрити європейський квантовий потенціал і реалізувати європейські економічні та суспільні перспективи. Важливим інструментом для впровадження квантових комунікацій, зазначається у маніфесті, є необхідність розробки законодавчих стандартів щодо включення квантової криптографії в Угоди про вільну торгівлю, регулювання експорту технологій подвійного використання, зменшення обмежень тощо [1].

Впровадження Європейської квантової флагманської ініціативи сприяло підписанню декларації 23-ма країнами Європи, згідно з якою держави-підписанти спільно розглядатимуть питання розробки і функціонування квантової комунікаційної інфраструктури, що уможливить передачу і зберігання інформації та даних, забезпечення на найвищому рівні комунікаційних активів по всьому ЄС. Очікується, що ініціатива буде сприяти розвитку в країнах ЄС квантових технологій та їх використання для зміцнення кібербезпеки і конкурентоспроможності

європейської промисловості. Представники 24 великих європейських компаній, що виробляють продукцію та системи квантових технологій, підтримали програму QCI для Європи, оскільки вбачають в ній потенційні вигоди для технологічного й економічного зростання та протидії кіберзагрозам. Насамперед розглядаються можливості подальшої розробки квантових стандартів криптографії, посилення співпраці з Європейським космічним агентством та інтеграція квантових комунікацій в чинні програми ЄС. Крім того, країнам, що підписали декларацію, було запропоновано використовувати власні регуляторні стандарти, виробничі і технологічні можливості, а також дипломатичні дії для просування європейського підходу до правового регулювання квантових комунікацій [2].

У 2020 році науковцями Лундського університету (Швеція) було представлено перший дослідницький «Проект квантового права», присвяченого вивченню правових наслідків квантових обчислень щодо автономних систем та штучного інтелекту, що значно збільшить можливості швидкісної обробки інформації, зберігання масивів інформаційних ресурсів, проведення складних розрахунків для класичних комп'ютерів, автономних систем та штучного інтелекту. У проекті зазначалося, що поява квантових комп'ютерів, як і будь-яка технологія чи архітектура, також зумовлює нормативні питання, що стосуються здатності фіксувати складні соціальні процеси цифровими засобами. Водночас проект зосереджено на таких напрямках, як вплив квантових обчислень на практику права, на юридичний процес та на метафізичні припущення про закон. У конкретних рекомендаціях щодо регулювання квантових комунікацій йдеться про можливість включення у законодавче поле квантово-безпечних вимог конфіденційності зв'язку, довгострокової безпеки даних, захисту критичної інфраструктури та подальшої розробки квантових стандартів криптографії. Європейська Комісія ЄС, на думку експертів, повинна всебічно підтримати розробку нових законів для квантової криптографії, що мають постійно врівноважуватися з правами на конфіденційність та можливими ризиками кібербезпеки і на європейському рівні забезпечити квантове лідерство ЄС [3].

Технічна Угода щодо європейського плану створення квантової інфраструктури зв'язку, підписана 9 квітня 2019 року генеральним директором Генерального директорату Європейської комісії з мереж зв'язку, контенту і технологій (DG Connect) Р.Віолою та директором з телекомунікацій та інтегрованих додатків Європейського космічного агентства (ESA) М.Вайсьєр, забезпечуватиме підготовку безпечної наскрізної квантової інфраструктури зв'язку, яка, крім кібербезпеки, може використовуватися для багатьох корисних додатків і послуг, таких як цифрові підписи, аутентифікація і синхронізація годин. Сторони Угоди зазначили, що космічні рішення можуть забезпечити життєво важливу частину європейської інфраструктури квантового зв'язку. Відповідно до угоди за наземний компонент QCI, що складатиметься з серії квантових

мереж зв'язку, що з'єднують критично важливі інфраструктури та конфіденційні вузли зв'язку і даних в Європі, відповідальність несе DG Connect. Компонент космічного базування, відомий як SAGA (місія безпеки і криптографії), буде перебувати у віданні ESA і буде складатися з супутникових систем квантового зв'язку з наземним охопленням. Комбінація і взаємодія сторін будуть необхідні для забезпечення охоплення всього ЄС. Це також дозволило б консолідувати і розширити наукове лідерство і передовий досвід Європи в квантових дослідженнях і підвищити стратегічну автономію Європи в цій стратегічній галузі [4].

Стандарти квантового права ЄС також були запропоновані державам за Програмою Східного партнерства + для координації законодавства країн-учасниць з європейськими нормами захисту даних, правового використання безпечного та відкритого глобального Інтернету, приєднання партнерів ЄС до міжнародно-правових стандартів щодо 5G та Інтернету речей. При цьому загальна основа, яка регулює відносини між ЄС і його шістьма східними партнерами, забезпечується відповідними двосторонніми угодами, такими як Угоди про асоціацію, а також Порядком денним асоціації і Пріоритетами партнерства, узгодженими з чотирма ключовими пріоритетами. Комплексний підхід ЄС до своїх східних партнерів підтримує Інструмент європейського сусідства, який є ключовим фінансовим інструментом ЄС для співпраці з країнами Східного партнерства. Крім того, співпраця здійснюється як на двосторонньому рівні (з окремими партнерами: Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна), так і на регіональному рівні, залежно від характеру дій. Співробітництво також підтримується через відповідні діалоги, як на двосторонньому рівні, наприклад Рада асоціації, так і на багатосторонньому рівні через тематичні платформи і групи Східного партнерства [5].

Список використаних джерел

1. This manifesto is a call to launch an ambitious European initiative in quantum technologies, needed to ensure Europe's leading role in a technological revolution now under way. URL.: [http://qurope.eu/system/files/u7/93056_Quantum % 20 Manifesto_WEB.pdf](http://qurope.eu/system/files/u7/93056_Quantum%20Manifesto_WEB.pdf)
2. The future is quantum: EU countries plan ultra-secure communication network. URL.: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/future-quantum-eu-countries-plan-ultra-secure-communication-network>
3. The Quantum Law Project. URL.: [https://portal.research.lu.se/portal/en/projects/the-quantum-law-project\(4d675bed-6738-4f81-9b28-48746ada562b\).html](https://portal.research.lu.se/portal/en/projects/the-quantum-law-project(4d675bed-6738-4f81-9b28-48746ada562b).html)
4. Technical agreement signed for a European plan on quantum communication infrastructure. URL.: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/technical-agreement-signed-european-plan-quantum-communication-infrastructure/>
5. Eastern Partnership. URL.: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОСЛУГ ГРОМАДСЬКОГО (СУСПІЛЬНОГО) МОВЛЕННЯ ЯК ПОСЛУГ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ЗАГАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНТЕРЕС: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ

Веселовський Б.А.

аспірант 2-го року навчання,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Все більш актуальним питанням в Україні ми чуємо побудову системи незалежного суспільного мовника – і з 2014 року, за підтримки Ради Європи та Європейського Союзу, Україна зробили вражаючі трансформаційні кроки в цьому напрямі. Водночас залишається питання, які в Європейському Союзі мають суттєве значення – а саме фінансування суспільного мовлення та його підтримку з боку держави. Враховуючи, з однієї сторони – необхідність забезпечення його незалежності, в т.ч. від держави, а з іншої – суспільну мету донесення інформації суспільству без впливу окремих сил на редакційну політику, яка повинна бути підтримана державою, постають важкі дилеми - і вони усі вирішуються в канві інституту державної допомоги та послуг суспільного інтересу.

З метою відповіді на питання про те як і в якій мірі положення статей 86 (2) та 87 (1) (конкурентне право ЄС) стосуються суспільного мовлення, у тому числі державного фінансування суспільного мовлення, державами-членами ЄС було підписано Амстердамський протокол про систему суспільного мовлення в державах-членах ЄС, який став невід'ємною частиною установчих договорів ЄС і набув чинності 1 травня 1999 року. Відповідно до Протоколу, положення Договору про заснування Європейської спільноти не порушують компетенції держав-членів фінансувати суспільні послуги мовлення, якщо фінансування організацій мовлення призначено реалізувати надання цієї суспільної послуги, що її держава-член доручила, визначила та організувала, та якщо таке фінансування не впливає на умови торгівлі та конкуренції [1].

Тобто повинні збігатись дві важливі умови:

- А) має бути акт доручення від держави на виконання суспільних послуг мовлення
- Б) таке фінансування з боку держави не впливає на умови торгівлі та конкуренції

В 2005 році Європейська комісія видає Повідомлення Комісії про застосування правил державної допомоги до громадського мовлення (Офіційний вісник Європейського Союзу 2009-C257/01) (далі – Повідомлення Комісії) [2].

У пункті 21 Повідомлення зазначено, що суспільні мовники, як правило, фінансуються з державного бюджету або через податок на

власників телерадіоорганізацій. У пункті 23 Повідомлення Комісії чітко закріплено, що компенсація витрат на надання послуг, що становлять загальний економічний інтерес, не буде державною допомогою у разі якщо **критерії, визначені Рішенням у справі Altmark, виконуються**. Відповідно до пункту 42 Повідомлення Комісії для надання державної допомоги суспільним телерадіомовникам необхідно, щоб були виконані такі умови:

- ✓ послуги, про які йде мова, повинні бути послугами із загальним економічним інтересом та чітко визначені як такі;
- ✓ відповідне підприємство повинно бути чітко визначеним органом, відповідальним за надання цієї послуги.

Саме тому, значна відповідальність у розвитку практики та нагляду за правильним застосуванням правил щодо вирішення питання про державну допомогу суспільним мовникам лягає на плечі конкурентційних органів, зокрема, Антимонопольний комітет України (АМКУ)

АМКУ вже розглядав декілька справ щодо державної допомоги суспільним телерадіомовникам регіонального масштабу в Україні: справи № 500-26.15/39-18-ДД від 25 квітня 2019 року[3]; № 500-26.15/33-20-ДД від 14 травня 2020 року[4]; № 500-26.15/86-20-ДД від 11 лютого 2021 року[5].

Якщо узагальнити аналіз даних рішень, можна прийти до наступних висновків:

- 1) АМКУ, посиляючись на право Європейського Союзу в частині ПЗЕІ, постановляє, що послуги повинні бути адресовані громадянам або бути в інтересах суспільства в цілому та не можуть надаватися на комерційній основі без державної підтримки, а також наводить роз'яснення профільного ЦОВВ у даній сфері, а саме Міністерства інформаційної політики України (лист № 09-04/03 від 27.08.2019) (вх. № 6-01/9905 від 28.08.2019), «...статтею 49 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» передбачено порядок розповсюдження офіційних повідомлень та іншої обов'язкової інформації. З огляду на роль засобів масової інформації у розвитку держави та громадянського суспільства, забезпечення права громадян на доступ до інформації, вважаємо, що послуги комунальних телерадіоорганізацій пов'язані із задоволенням особливо важливих загальних потреб громадян». Тобто АМКУ визнає послуги громадського мовлення як послуги, що становлять загальний економічний інтерес з проведенням послідовного аналізу кожного випадку в кожній справі на тест Altmark.
- 2) АМКУ, дійшовши висновку про недотримання кумулятивно усіх критеріїв Altmark, переходить до аналізу на можливість визнання такої державної допомоги допустимою, так як, відповідно до Повідомленні Комісії, діяльність служби громадського мовлення покликана забезпечити всебічне висвітлення суспільно-політичного життя міста, регіону, країни, тобто підкреслюється

суспільна мета, яка виходить на перший план у питанні дослідження сумісності та правомірності надання державної допомоги в межах відповідного ринку.

- 3) В даних рішеннях АМКУ не звертається до Переліку послуг, що становлять загальний економічний інтерес, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №420, де такі послуги як послуги громадського мовлення відсутні. Натомість АМКУ самостійно проводить аналіз та визначає які з послуг є послугами, що становлять загальний економічний інтерес.
- 4) Простежується еволюція від рішення 2019 року до рішення в 2021 році, що стосується умов АМКУ для визнання державною допомогою допустимою для послуг громадського мовлення, а саме: наказ АМКУ органам місцевого самоврядування визначити такі послуги загального економічного інтересу щодо громадського мовлення відповідним нормативним актом / договором (Меморандумом), у якому повинні бути чітко визначені: зміст та тривалість надання послуг (протягом всього терміну виконання відповідних обов'язків), чітке визначення послуг; характер спеціальних чи виняткових прав, що надаються для надання послуг; опис механізму компенсації та параметрів для розрахунку й перегляду компенсації (методики) за надання послуг; заходи щодо уникнення надання надмірної компенсації та повернення компенсації у випадку надання компенсації.

Тобто все, те, що підпадає під існуючу практику ЄС в рамках першого критерію Altmark, а також положень рішення Європейської комісії від 20.12.2011 та Рамкового повідомлення щодо ПЗЕІ. Варто також відмітити, що дане зобов'язання щодо нормативного акту, і його змісту як легальної основи для початку надання таких послуг планується закріпити на рівні Закону в новій редакції Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Список використаних джерел

1. Протокол про систему суспільного мовлення в державах-членах [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_643#Text.
2. Повідомлення Комісії про застосування правил державної допомоги до громадського мовлення [Електронний ресурс] // Офіційний вісник Європейського Союзу 2009-С257/01 – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/reform/broadcasting_communication_en.pdf.
3. Рішення Антимонопольного комітету України у справі № 500-26.15/39-18-ДД про державну допомогу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690efe620c3.pdf.

4. Рішення Антимонопольного комітету України у справі № № 500-26.15/33-20-ДД про державну допомогу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5ec/2a2/235/5ec2a2235f2da337071758.pdf>
5. Рішення Антимонопольного комітету України у справі № 500-26.15/86-20-ДД про державну допомогу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/a83/a45/602a83a451376535514031.pdf>

СЕКЦІЯ V
«ПРИНЦИПОВИЙ ПРАГМАТИЗМ» І ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЄС.
ПЕРСПЕКТИВИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СОЮЗУ В ЄС

УДК 339.94

ВІДКРИТА СТРАТЕГІЧНА ЕКОНОМІЧНА
АВТОНОМІЯ ЄС ТА УКРАЇНА

Шнирков О.І.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
академічний координатор Центру досконалості Жана Моне,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Відкрита стратегічна економічна автономія ЄС – складова стратегічної автономії ЄС у цілому, концепції розвитку Союзу на сучасному етапі, основною метою якої є посилення стійкості об'єднання, його здатності ефективно реагувати на виклики глобальних загроз у всіх сферах розвитку сучасного людства та забезпечувати збереження та посилення своєї ролі у світовому розвитку на основі відкритої взаємодії з партнерами та/або автономії там, де це потрібно (1). Таким чином, відкрита стратегічна автономія ЄС у цілому та в економічній сфері, зокрема, є формою прояву та механізмом реалізації принципового прагматизму ЄС на сучасному етапі.

Відкрита стратегічна економічна автономія ЄС визначає стратегію середньострокового розвитку ЄС у глобальній економіці на основі внутрішньої та зовнішньої відкритості, посилення ролі та впливу Союзу на світовий економічний розвиток шляхом багатосторонніх та двосторонніх механізмів, а також автономних дій та заходів там, де це потрібно та виправдано. Стратегія для торговельної політики ЄС формулює 3 основні середньострокові цілі та 6 сфер їх реалізації, зокрема посилення регуляторного впливу ЄС та партнерства з країнами-сусідами, країнами-кандидатами на вступ та африканськими країнами, згадує угоди про асоціацію з Україною, Грузією та Молдовою, які, як відомо, включають домовленості про формування всеохоплюючих та поглиблених зон вільної торгівлі (2).

Поглиблена зона вільної торгівлі з ЄС з Україною передбачає, зокрема, поступову адаптацію її національної системи економічної політики та регулювання до відповідних принципів, правил та інструментів ЄС – level playing field. Імпорт регуляторної політики ЄС Україною має за мету інтегрувати національну економіку до спільного

ринку ЄС шляхом поглиблення участі українських підприємств у регіональних європейських виробничих мережах перш за все на ланцюгах з високою доданою вартістю, оскільки сировинні та початкові етапи виробництва не завжди вимагають глибоку регуляторну інтеграцію.

Сучасний етап розвитку міжнародного поділу праці характеризується розвитком нових тенденцій, які у тому числі сприяють формуванню концепцій певної автономії великими економіками (США, ЄС, КНР), - повернення виробництва (ресорсинг), диверсифікація, регіоналізація та відтворення у третій декаді XXI століття (3). Повернення виробництва та регіоналізація як складова певної економічної автономізації Союзу з метою посиленні стійкості та ролі економік країн-членів ЄС у глобальному господарстві могли би бути використані й Україною.

Розміщення частин ланцюгів європейських мереж доданої вартості на українських підприємствах в сучасних умовах можливо, якщо це приведе до посилення стійкості, надійності та автономізації ("європеїзації") таких мереж. Однак високі безпекові та економічні ризики внаслідок протистояння з Російською Федерацією (поряд з повільними інституційними змінами у судовій системі та боротьби з корупцією) суттєво обмежують входження українських підприємств у європейські виробничі мережі з високим рівнем доданої вартості, можуть змінити пріоритетизацію між імпортом правил ЄС з метою поглиблення зони вільної торгівлі та забезпеченням безпеки країни у цілому і економічної безпеки, зокрема. За 7 років реалізації Угоди про асоціацію України та країнам ЄС не вдалося забезпечити зовнішні безпекові передумови розвитку поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

За таких умов європейські (як, до речі, й інші) компанії намагатимуться мінімізувати безпекові та економічні ризики інтеграції українських компаній у глобальні та регіональні мережі доданої вартості шляхом обмеження суттєвої залежності у стратегічних галузях (як у сировинних, так й з високим рівнем доданої вартості), кооперації з підприємствами лише у певних регіонах країни, у галузях з коротким терміном повернення інвестицій та переважно з нематеріальними активами. Реалізація Угоди про асоціацію з ЄС в умовах збереження зовнішніх загроз та економічної війни з РФ суттєво деформує структуру ефектів реалізації поглибленої та розширеної зони вільної торгівлі з ЄС, зменшує стимули компаній, галузей та всієї української економіки для адаптації до level playing field ЄС, отже, уповільнює інтеграцію України до спільного ринку Союзу. За таких умов реалізація відкритої стратегічної економічної автономії ЄС матиме обмежений вплив на поглиблення та розширення вільної торгівлі України з Союзом.

Список використаних джерел

1. On the path to 'strategic autonomy' The EU in an evolving geopolitical environment European Parliamentary Research Service/ September 2020. -

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652096/EPRS_STU\(2020\)652096_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652096/EPRS_STU(2020)652096_EN.pdf)

2. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS
Trade Policy Review - An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy
Brussels, 18.2.2021 COM(2021) 66 final. -
https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159438.pdf
3. World Investment Report 2020. UNCTAD. –
<https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2020>

ОСНОВНІ РИСИ ПРАГМАТИЗМУ: ВНЕСОК ДЖ. ДЬЮЇ**Філіпенко А.С.,**

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин, Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Прагматизм (грецьк. *pragma* – справа, дія) – філософське вчення, що розглядає дію, доцільну діяльність як яскраву властивість людської сутності. Основи вчення закладені кембриджськими науковцями в 70-і роки XIX ст. Дж. Дьюї (1859-1952) належить до американської гілки прагматизму. Він відрізняється власним оригінальним баченням даного вчення, яке набуло в його дослідженнях форми інструменталізму. Це означало обґрунтування власної методології наукових пошуків, використання раціональних, логічних методів пізнання навколишнього світу, здійснення експериментів, формування критичного мислення, висунування концепцій щодо удосконалення соціально-економічного і політичного життя. У контексті останньої тези Дьюї критично оцінював новий курс Рузвельта за відсутність мети, напрямів і систематичного соціального контролю задля розвитку креативного суспільства, великої спільноти, наукового планування, організації та урядування за широкою участі громадян [2, с. 265].

Ключовою позицією в методології Дьюї була дарвінівська еволюційна доктрина, а головним поняттям прагматизму вважався досвід. Під досвідом розуміються усі форми життєдіяльності людей та всі прояви їхнього життя. Прагматичний метод розглядався як перетворення невизначеної чи проблемної ситуації у визначену, яка набуває спроможності щодо вирішення. При цьому використовуються розумові експерименти та здійснюється відбір ефективних і практичних гіпотез. Принципи прагматизму не хestують жодною з гіпотез, із яких випливають корисні для життя наслідки (цінності моралі, релігії, естетики тощо).

Виокремлюються п'ять головних ознак прагматизму, які узагальнюють творчі надбання Ч. Пірса, У. Джеймса, Дж. Дьюї, Г. Міда та К. Льюїса: сумнів-віра та модель дослідження; прагматична теорія істини; онтологія первинного досвіду; відносини факт-цінність; трансакція [2, с. 15].

Віра, довіра, за Пірсом, є проявом звичок, традицій, якими людина керується у своїй діяльності. Навіть якщо віра незмінно відчуває роздратування від сумніву, стан неспокою та незадоволеності від нього, ми намагаємося досягти нового стану віри. Це спрямовує наші зусилля на усунення сумнівів шляхом здійснення досліджень, що є їхньою винятковою метою. Даний принцип стосується будь-яких людських

експериментів і охоплює вирішення питань незалежно від того великі вони чи малі. Модель дослідження відштовхується від розуміння реальності не як такої, що залежна від попередньої (path dependence), а є наслідком безперервного розгортання чи збереження результатів експерименту та полягає в реалізації задовільної чи верифікованої гіпотези.

Метод сумнів-віра був провідним у Дьюї. Первинним, вихідним станом надійної віри, її ключовим етапом є матриця звичок та її перевірка постійними чи первинними експериментами. Початок сумніву, згідно з авторським баченням проблематичної ситуації, - шок чи порушення, що вимагає висунення гіпотез і застосування механізмів для діагностування проблем та висунення пропозицій щодо їхнього вирішення. Результатом успішних гіпотез має стати точне визначення суті проблеми чи предмета дослідження. Після цього відбувається повернення до первинного експерименту, його удосконалення, а предмет дослідження отримує надійні знаряддя для вирішення майбутніх проблем. Дьюї наголошує, що дослідження являє собою модель, а не директиву, яка жорстко встановлює етапи і фази дослідження.

Прагматична теорія істини дуже стисло формулюється як відносини між вірою і світом. Дьюї вбачав істину як процес соціальної адаптації до природи заради урахування наслідків, які можуть відбутися в результаті порушень природної рівноваги (сучасні проблеми забруднення довкілля, зміна клімату тощо). Об'єктивна істина, за прагматизмом, означає виконання вільної «домашньої» роботи про природу, що тлумачить нашу взаємодію як безпечнішу, різноманітнішу та вільнішу.

Онтологія первинного досвіду засвідчує оригінальність підходів Дьюї оскільки Пірс основою прагматизму вважав теорію значення, започатковану, як відомо, в працях Г. Фреге. Б. Рассела та Р. Карнапа, Джеймс акцентував увагу на істині, а Дьюї включив до прагматизму онтологію та натуралістичну метафізику [1, с. 27; 4, с. 9, 22]. Ключовою позицією Дьюї є онтологія первинного досвіду, за якого речі є тим, що сприймається досвідом. Під первинним досвідом розуміється якісне сприйняття досвіду (відчуття, сенс тощо). При цьому розрізняють когнітивні та некогнітивні знання. Онтологія Дьюї не передбачає з'ясування змісту фізичного світу, його конкретного буття, а реляційну реальність. Слід зазначити, що концепція первинного досвіду та її розгортання певною мірою тяжіє до соліпсизму.

Факт-цінність відносини Дьюї розглядав на основі критичної оцінки позитивістського вчення про цінність (аналітичні та синтетичні судження) і здійснив спробу реабілітації цінності шляхом переоцінки даного поняття. Переоцінка стосувалася, по-перше, аналізу не загальних, абстрактних уподобань, які є втіленням ціннісних вимірів потенційного характеру, а конкретних, фактичних, реальних уподобань і потреб суб'єктів соціально-економічного життя суспільства. По-друге, Дьюї ставив завдання конвертації цінностей-гіпотез, цінностей-кандидатів у справжні цінності, зазначаючи, наприклад, те, що є уподобованістю, є можливим

уподобанням, що є бажаністю стає можливим бажанням. Спроба максимальної конкретизації та навіть індивідуалізації цінностей і уподобань засвідчує тяжіння Дьюї до номіналізму, а алгоритм конвертації цінностей-гіпотез дуже нагадує модальну логіку за умов, що він послуговувався власним логічним методом. У підсумку стверджується, що факт по своїй суті має прямий зв'язок із цінністю, насправді він означає цінність, нівелюючи тим самим факт-ціннісний дуалізм, здійснюючи редукцію цінності до факту. Союз фактів і цінностей сприятиме досягненню вагомих соціальних результатів у контексті моральних та наукових інституцій: перші мають набути більше науковості, другі-моральності.

Остання в даному переліку риса отримала назву трансакції, яка надзвичайно розповсюджена в економічній науці і господарській практиці, особливо в фінансах, що підкреслює прагматичність Дьюї-філософа. Суть трансакції у прагматичному вимірі полягає в необхідності розглядати взаємодію таких компонентів, як пізнане і відоме, суб'єкт і об'єкт, розум і світ не розрізнено, окремо, як це роблять філософи, а разом, воедино. Практичне значення трансакційності лежить у площині встановлення взаємозв'язків у мережах даних, що є надзвичайно актуальним у сучасних мережевих системах, у тестуванні критичного дискурсу тощо.

У цілому ж, методологія прагматизму широко застосовується у сфері технологічного розвитку, в освіті, в соціальних відносинах, в біологічних дослідженнях, в галузі довкілля, в економіці включно з тематикою даної конференції.

Список використаних джерел

1. Carnap R. The Logical structure of the World and pseudoproblems in Philosophy. Chicago and La Salle, 2005.
2. Dewey, pragmatism, and economic methodology / Ed. by E. L. Khalil. London and New York, 2004.
3. Metaphysics and the Philosophy of Science. New Essays / Ed. by M. H. Slater and Z. Yudell. Oxford University Press, 2017.
4. Priest G. Logic. A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2017.
5. Swart H. de. Philosophical and Mathematical Logic. Springer, Cham, 2018.

РОЛЬ КРАЇН ЄС У ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ

Заблоцька Р.О.,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин, Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Поглиблення міжнародної спеціалізації окремих компаній, країн і регіонів формує матеріальну основу розвитку міжнародного виробництва в сучасній світовій економіці. Для характеристики різних аспектів зазначеного процесу в сучасній економічній літературі використовують низку понять, а саме: фрагментація (*fragmentation*), інтернаціоналізація (*internationalization*), делокалізація (*delocalization*), багатоступінчасте виробництво (*multistage production*), дезінтеграція (*disintegration*), глобальні виробничі мережі (*global production chains*), глобальні ланцюги створення доданої вартості (*global value chains*), внутрішньовиробнича спеціалізація (*intra-product specialization*) тощо.

Ключовою особливістю глобальної економічної перебудови сучасності є фрагментація або дезінтеграція провідними компаніями розвинених країн їхніх периферичних і часто низьковартісних виробничих функцій у країнах і регіонах із низькими витратами, зберігаючи водночас контроль над основними вузлами створення вартості та збереження в їхніх рідних країнах. Незважаючи на просторово різні виробничі системи і фрагментовану властивість деяких виробничих функцій, міжнародні компанії продовжують визначати умови і принципи участі в мережах і ланцюгах через різні моделі управління із-за кордону.

Попри глобальне уповільнення розвитку глобальних виробничих мереж, країни єврозони, де скорочення було набагато менш вираженим або навіть відсутнім, залишаються широко залученими до транскордонних виробничих мереж. Участь країн ЄС у глобальних виробничих мережах є високою порівняно із середнім глобальним показником. Провідні країни ЄС, наприклад, мають практично однакову структуру участі у глобальних ланцюгах створення вартості (ГЛСВ). У кожній із них приблизно 20–25 % чистої вартості експортних й імпортних товарів реалізують у складі глобальних виробничих мереж. Це характерно і для інших країн, що використовують свої переваги від участі в міжнародному поділі праці саме завдяки торгівлі продукцією обробної промисловості (наприклад, США). Загалом, участь країн єврозони у глобальних ланцюгах створення доданої вартості до глобальної пандемії була значно вищою, ніж у США та Китаю і поступалася лише країнам Центральної та Східної Європи. Крім того,

країни євросони більше залучені до регіональних, ніж до глобальних ланцюгів поставок.

ЄС – це регіон із найбільшим ступенем участі у глобальних виробничих мережах (ГВМ), але також це і регіон, де зазначений показник останнім часом знижується. Найголовніше, що значна частина скорочення участі країн ЄС у ГВМ відбувається за рахунок тенденцій зменшення участі у внутрішньорегіональних ланцюгах створення доданої вартості і зростання участі у глобальних, хоча показник останніх перебуває на набагато нижчому рівні, ніж регіональний.

Стабільну інтеграцію компаній ЄС із рештою країн світу зазвичай пояснюють зростанням торговельних зв'язків між країнами ЄС і Китаєм, що свідчить про збільшення частки торгівлі комплектуючими деталями і проміжними товарами. Однак більше вигоди від такої інтеграції має Китай, оскільки компанії ЄС інтегрують у свою продукцію зростаючий обсяг проміжної продукції з КНР, тоді як експорт до Китаю проміжних товарів, вироблених у ЄС, зменшується. Отже, частка китайських компаній у ланцюгах створення вартості країн ЄС дедалі більше переважає й експортери із країн ЄС програють, оскільки залежність Китаю від імпорту проміжних товарів із ЄС знижується. Це, однак, не означає, що європейські виробники втратять від такої інтеграції, тому що використання китайської проміжної продукції збільшує конкурентоспроможність європейських товарів як за ціною, так і за якістю.

Необхідно зауважити, що швидкі темпи розвитку вертикальної виробничої інтеграції в китайських компаніях негативно впливають на здатність компаній ЄС експортувати комплектуючу продукцію в більшій мірі, ніж це впливає на США або на інші країни Південно-Східної Азії. З огляду на те, що країни ЄС є масовими експортерами проміжної продукції на світових ринках, виробничо-організаційні зміни в китайських компаніях мають викликати певне занепокоєння для ЄС, особливо для країн, які є головними експортерами зазначеного інтеграційного угруповання.

Втрата конкурентоспроможності ЄС особливо відчутна для галузей виробництва текстилю й електроніки. Хоча ця тенденція очікувана для текстильної промисловості з урахування конкурентних переваг, що мають економіки з низькими зарплатами, то ситуація з виробництва товарів електронної галузі країн ЄС є вкрай негативною. Посилення конкуренції з боку країн, що не входять до ЄС, насамперед Китаю, призвело до значного зростання частки імпорту готової продукції електронної галузі до Євросоюзу, тоді як частка експорту електроніки із країн ЄС зменшилась. Це означає, що виробники з ЄС від різкого збільшення попиту на електронні товари в усьому світі отримали менше, ніж могли б.

Глобальна епідемія COVID-19 значно вплинула на світову торгівлю й оживила дискусії щодо майбутнього процесу фрагментації виробництва. Водночас негативний вплив пандемії на китайську економіку досить чітко продемонстрував західним компаніям, зокрема і європейським,

високий рівень їхньої залежності від поставок комплектуючих із Китаю в більшій кількості галузей. Неминуча перебудова глобальних ланцюгів доданої вартості також може обернутися новими можливостями для українських компаній у контексті інтеграції в більшій кількості етапів виробничого процесу багатьох європейських компаній.

Список використаних джерел

1. Amador, J. and di Mauro, F. (eds.) (2015), *The Age of Global Value Chains*”, CEPR Press and VoxEU.org book.
2. Antràs, P. and Chor, D. (2013), “Organizing the global value chain”, *Econometrica*, Vol. 81(6), pp. 2127–2204.
3. Auer, R., Borio, C. and Filardo, A. (2017), “The globalisation of inflation: the growing importance of global value chains”, Working Paper Series, No 602, BIS.
4. Autor, D. H., Dorn, D. and Hanson, G. (2013), “The China Syndrome: Local Labor Market Effects of Import Competition in the United States”, *American Economic Review*, Vol. 103, No 6, pp. 2121–2168.
5. Bems, R., Johnson, R.C. and Yi, K.-M. (2011), “Vertical Linkages and the Collapse of Global Trade”, *American Economic Review*, Vol. 101(3), pp. 308–312.
6. ECB. The impact of global value chains on the macroeconomic analysis of the euro area. *Economic Bulletin*, 2017 (a), Issue No 8, 28 December.

ВІД ЕКОНОМІЧНОГО ПОПУЛІЗМУ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАГМАТИЗМУ: СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Панченко В.Г.,

доктор економічних наук,

директор Аналітичного центру економіко-правових досліджень та прогнозування Федерації роботодавців

З середини 2000-х років платформи основних політичних партій і в розвинутих, і у країнах із ринком, що розвивається, дедалі більше наголошують на політиці, що фокусується на національному суверенітеті, відкидає багатосторонність і прагне просунути національні інтереси за рахунок зовнішніх. Таку політику дедалі частіше називають популістською. Політологи у своїх спробах надати популізму чітке визначення наражаються на небезпеку виявитись упередженими, адже протиставляють його мейнстримним трактуванням змісту міжнародної політики, зокрема її економічної складової. Вважається, що популістська політика зародилась у США у XIX столітті, а в Західній Європі проявилася в 1970-х роках, і її не можна обмежити належністю до правих, лівих чи центристів, адже популізм — не ідеологія, а політична логіка чи спосіб мислення про політику.

Ліві популісти пропонують так звану політику низів і середнього прошарку, тобто вони борються за народ, протиставляючи його еліті чи істеблїшменту. Для правих популістів еліта, яка потурає іммігрантам, є ворогом народу. Відтак якщо ліві популісти протиставляють інтереси народу й еліти, то праві передбачають наявність іншого тригера протистояння, який за походженням може бути ендогенним (внутрішні «руйнівні» сили й елементи) чи екзогенним (терористи, іммігранти та ін.). Лівий популізм відрізняється від соціал-демократичних рухів відсутністю в ньому імперативного запиту на повалення капіталізму, але суттю своєї політики він вважає фундаментальне протистояння між народом та елітою. Правий популізм водночас відрізняється від авторитарного консерватизму, спрямованого на повалення демократії, і консерватизму як такого, що ототожнює себе з діловими колами. Ідентифікувати групу виборців популістів складно, так само, як популізм уникає чітких визначень «народу» й «еліти», між якими визнано наявність непоборного конфлікту та претензій. Мінімальна заробітна платня, медичне страхування й пенсійне забезпечення найчастіше становлять риторіку популістів. Будь-які закиди мають ризик бути названі популістськими, якщо їх утілення в життя не видається реалістичним. Запит на популістські партії зростає в міру загострення політичної кризи, яка характеризується усвідомленням людьми того факту, що наявні політичні норми й інституційні правила гри не задовольняють потреб безпеки народу та його впевненості в

завтрашньому дні. Отож популістські лідери як до своїх гасел вдаються до висловлення страхів і занепокоєння населення, а також проголошення способів боротьби з ними.

Фундаментальний консенсус щодо ролі уряду в економіці й міжнародній політиці похитнувся. Тригерів цього було чимало: глобальна фінансова криза 2008–2009 року; викривлення торгівлі внаслідок спроб урядів урегулювати дефіцит платіжного балансу, торгового зокрема; міграційна криза в ЄС; демографічна криза з усіма наслідками впливу старіння населення на макроекономічну ситуацію та, зокрема, бюджетний дефіцит, які актуалізували зменшення соціальних витрат; спад світової торгівлі й цінові флуктуації на ринку нафти; пандемія COVID-19 з усіма побічними ефектами.

Реіндустріалізація, підвищення мит і квот у міжнародній торговельній політиці, відокремлення комерційної діяльності банків від інвестиційної, націоналізація проблемних банків, відмова від зменшення соціальних витрат і приватизації соціальних послуг, забезпечення однакового доступу до охорони здоров'я незалежно від доходу чи місця проживання — це стандартні для популістського меню заклики. Відкриті кордони, що стимулюють перенесення виробництв з усіма наслідками для ринку праці, й диктатура ринку фактично визнавали за ціль, яку необхідно вразити й запропонувати розв'язок конфлікту глобальне — національне. Відповідно, популістськими й далі називатимуть політичні партії, які звертають увагу на реальні проблеми, але замовчують неможливість їх негайного розв'язання за наявних економічних, соціальних і політичних реалій, обіцяючи натомість запропонувати якнайшвидше розв'язання.

Курс на «відкриту стратегічну автономію», коли «ЄС діє разом з іншими на багатосторонній або двосторонній основі, де може, але при цьому діє автономно скрізь, де треба, відстоюючи цінності й інтереси ЄС», має на меті запровадження норм і регуляторних актів для впливу на характер реалізації внутрішньої і зовнішньої політики з метою сприяння європейським компаніям у торговій, фінансовій, інвестиційній, технологічній та інших сферах, що надає їй ознак політики економічного прагматизму або економічного патріотизму (в риториці французьких урядовців) [1] із захисним та стимулюючим інструментарієм неопротекціонізму [2].

Концепція «стратегічної автономії», яка реалізувалась в оборонному секторі, хоча тривалий час сприймалась державами-членами з пересторогою, нині набирає обороти, визнаючись Єврокомісією як нагальна до впровадження, з огляду на необхідність формування нового підходу до партнерів, включаючи Китай, а також як дієвий механізм ревізії промислової політики. Прикметно, що «економічна стратегічна автономія» тут протиставляються «економічній автономії» (яка розглядається як доцільний рівень автономії) і інтерпретується як ситуація, коли об'єкт має право розширити діапазон можливостей, що призводить до потенційної корекції витрат та вигід і уможливорює зростання чистого прибутку за

рахунок розвитку нових виробничих потужностей, підвищення ефективності, надання додаткових суспільних благ та послуг, більш ефективної відповіді на зовнішні фактори впливу. «Відкрита стратегічна автономія» базується на підході багатосторонності, коли кожен учасник підвищує свою продуктивність і вступає у вигідне співробітництво з партнерами, а не лише конкурує за рахунок скорочення витрат і зниження стандартів заради отримання короткострокового зростання частки ринку.

До ключових цілей «відкритої стратегічної автономії» Європарламентом було віднесено, серед іншого, безпеку і захист, зменшення існуючих залежностей, захист інтересів і цінностей ЄС у світі, розширення економічних можливостей, які, в свою чергу, стануть поштовхом до перегляду економічної й енергетичної політики ЄС. «Дивіденди» від запровадження нового курсу потенційно оцінюються в 2 трлн євро на рік і виявляються вкрай своєчасними в умовах протидії наслідкам коронакризи на тлі очікувань скорочення частки ЄС у світовому ВВП з 14 % в 2019 році до близько 11 % в 2030 році (з врахуванням Великобританії) і до 9 % без Великобританії [4, с.26].

Вочевидь, досягнення амбітного рівня стратегічної автономії вимагає запровадження адекватних інструментів та фінансових ресурсів. Саме тому Європейська рада погодила новий інструмент – Next Generation EU (NGEU), покликаний «вселити довіру і підтримати відновлення регіонів, економічно постраждалих від пандемії, який потенційно може змінити правила гри» та залучити близько 750 мільярдів євро на фінансових ринках. Це додаткове фінансування спрямовуватиметься через програми ЄС і передбачатиметься протягом тривалого періоду часу в майбутніх бюджетах ЄС. Крім того, Єврокомісія також запропонувала оновлений довгостроковий бюджет ЄС, що діятиме як потужний антициклічний інструмент і підвищить тим самим міжнародну роль євро [5]. Втім самою Єврокомісією визнається недостатність і тимчасовий характер використання пакету заходів NGEU для підвищення європейського потенціалу в довгостроковій перспективі, а також для створення умов, в яких підприємства ЄС в повній мірі отримали б вигоду від ефекту масштабу і зростання продуктивної спроможності в результаті європейської інтеграції.

З цієї точки зору, перевага курсу на «стратегічну автономію» полягає в тому, що він дозволяє ЄС бути глобальним економічним гравцем, а не просто ігровим майданчиком, а також уможлиблює диверсифікацію структури економік країн-членів ЄС, позиціонування в ключових точках ланцюгів створення доданої вартості, що в підсумку забезпечить більш високий потенціал росту, зменшуючи ізоляціоністські тенденції внутрішньої політики країн-учасниць та існуючі залежності від зовнішніх ринків.

Під час перших проявів пандемії європейські інститути діяли під політичним тиском: в умовах гострого дефіциту товарів першої необхідності (медикаментів, медичного устаткування, захисних масок)

уряди окремих держав-членів запровадили обмежувальні заходи щодо експорту відповідних товарів не тільки до третіх країн, але й у межах ЄС. У середині березня 2020 року Єврокомісія намагалася відновити контроль над цими процесами: було прийнято рішення щодо загальних параметрів експорту основних виробів у треті країни з одночасним делегуванням права управляти запасами і поставками урядам держав-членів.

На міжнародному рівні ЄС був не єдиним, хто запровадив такі обмеження, які на їх думку у цілому не суперечать торговим угодам (правилам СОТ або угоді про вільну торгівлю). В додаток до цього Єврокомісія у середині березня 2020 року терміново затвердила керівні принципи щодо іноземних інвестицій, закликаючи держави-члени застосовувати усі доступні інструменти протидії, щоб нинішня криза, відмінна і за природою, і за наслідками, від кризи 2008-2009 рр. [6], не спровокувала втрату критично важливих активів і технологій. Фактично це легітимізувало заборону на здійснення певних інвестицій під приводом збереження безпеки і громадського порядку. Незважаючи на те, що дія постанови заморожувалася до жовтня 2020 року, Єврокомісія закликала держави-члени вжити такі заходи навесні з метою запобігання злиття і поглинання у сферах, які впливають на інфраструктуру охорони здоров'я. Водночас ЄС заохочує міжнародний обмін, якщо це сприяє його інтересам у галузі охорони громадського здоров'я, що відображено у Рішенні ЄК щодо зупинки митних зборів і ПДВ на маски, засоби захисту, тест-набори і медичні вироби на початку квітня 2020 року.

У супереч поширеній думці, з перших місяців кризи Covid-19 ЄС зміг використати власну компетенцію у торгових питаннях для захисту безпосередніх й істотних інтересів Європи. Цьому сприяла критика політики переміщення стратегічних галузей промисловості за межі ЄС і послаблення ланцюгів поставок, внаслідок чого Європейський Союз назвали «троянським конем глобалізації». З іншого боку, країни, як-от Німеччина, які значно залежали від експорту і здорової міжнародної торгівлі, невдовзі стали побоюватися протекціоністського тиску як усередині ЄС – від країн, що піддавали сумніву ефективність торгової політики, так і за межами ЄС.

Важливі сигнали вказують на можливе зрушення у середньостроковій і тривалій перспективі у напрямі європейської торгової політики. З'являються зовсім не незначні семантичні зміни. У березні 2019 року ЄС уперше назвав Китай «системним суперником» і закликав краще захищати європейські інтереси від цієї країни. Тому захист і стратегічна автономія більше не є справою дипломатів. Варто зазначити, що підписання глобальної угоди про інвестиції з Китаєм за кілька днів до інаугурації Джо Байдена також можна розглядати як відображення стратегічної автономії ЄС. Угода ж про торгівлю і співробітництво, укладена з Великобританією 24 грудня 2020 року, крім відміни мита, встановлює форму європейської автономії і подає недвозначний політичний сигнал: будь-яка третя країна, що межує з ЄС, котра заради власного суверенітету

бажає вільно видавати закони, не може сподіватися на отримання вигод від чотирьох свобод єдиного ринку (товарів, послуг, капіталу, робочої сили). Більше того, стратегічна автономія також може засновуватися на особливому європейському баченні правил міжнародної торгівлі, що стосується прагнення просувати соціальні та екологічні правила, які можуть супроводжувати або навіть обумовлювати міжнародну торгівлю. Окреслене актуалізує запит на трансформацію товарної експортної спеціалізації України [7; 8; 9] з врахуванням новітнього європейського досвіду.

Список використаних джерел

1. Reznikova N., Panchenko V., Bulatova O. The Policy Of Economic Nationalism: From Origins To New Variations Of Economic Patriotism// *Baltic Journal of Economic Studies* №4 2018/12/18 p. 274-281
2. Панченко В. Г. Неопротекціонізм як інструмент усунення внутрішньої суперечності лібералізму [Електронний ресурс] / В.Г. Панченко, Н.В. Резнікова // *Ефективна економіка*. – 2016. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5781>
3. Резнікова Н.В., Панченко В.Г., Іващенко О.А. Від синтезу економічних теорій до політичного консенсусу: монетарно-фіскальні дилеми макроекономічної стабілізації в умовах коронакризи. *Економіка України*. 2021. № 4 (713). Рр.21-44.
4. Резнікова Н.В., Панченко В.Г., Іващенко О.А. Від ревізії економічної теорії до ревізії економічної політики: пастки нового макроекономічного консенсусу. *Економіка України*. 2021. № 3 (712). Рр.19-40. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.03.019>
5. Резнікова Н.В. Діалектика національного та глобального в умовах міжкраїнної взаємозалежності / Н.В. Резнікова // *Економіка та держава*. – 2012. – № 9. – С. 8-11.
6. Резнікова Н. В. Стабілізаційні програми ЄС як відповідь світовій фінансовій кризі [Електронний ресурс] / Н. В. Резнікова, М. М. Відякіна. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24623/52-Reznikova.pdf?sequence=1>.
7. Резнікова Н.В. Перспективи трансформації торговельних відносин України в контексті становлення нових центрів стратегічного партнерства / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // *Економіка та держава*. – 2015. – № 9. – С. 6-11.
8. Шнирков О.І. Проблема трансформації товарної експортної спеціалізації України в умовах пошуку нових ринків збуту / О.І. Шнирков, Н. В. Резнікова // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – 2015. – Вип. 124(2). – С. 121-129.
9. Shnyrkov O. Ukraine's export diversification: the impact of economic integration and disintegration / O. Shnyrkov, O. Rogach, N. Reznikova, A. Nanavov//*Journal Global Policy and Governance*. –2020. –Vol.9(1).–P.3-9

РЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК НОВІТНІЙ ІНСТРУМЕНТ ВІДСТОЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Резнікова Н.В.,

доктор економічних наук, професор,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Накопичені протиріччя у сфері торгових відносин, що проявились на мега-, мета- та макрорівнях міжнародної економічної політики, спровокували у червні 2020 року широкі консультації щодо майбутнього торгової політики і принципів здійснення стабілізаційної макроекономічної політики зокрема [1; 2], загострюючи діалектичні суперечності між національним та глобальним вимірами міжкраїнової взаємодії [3]. Україна, яка має інституційні можливості до перегляду умов торгівлі з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю, має використати даний інструмент підвищення потенціалу своїх порівняльних переваг й трансформувати товарну експортну спеціалізацію України [4-6] на принципах економічного прагматизму, властивого європейським партнерам ще з часів кризи 2008 року [7].

Світова організація торгівлі визнала, що пандемія Covid-19 є безпрецедентним переворотом в економіці і міжнародній торгівлі, оскільки у всьому світі скоротилося виробництво і споживання. У другому кварталі 2020 року міжнародна торгівля зазнала найбільшого спаду відносно будь-якого періоду, зокрема, на 14,3 % порівняно з попереднім. Особливо постраждала Європа, чие падіння експорту становило 24,5 %. Спад торгівлі послугами також був безпрецедентним, у деяких секторах (повітряний транспорт) активність у першому кварталі 2020 року знизилася майже на 80 %. У щорічній Доповіді про світові інвестиції ЮНКТАД навесні 2020 року підрахувала, що обсяг прямих іноземних інвестицій, що становив 1,54 трильйона доларів у 2019 році, скоротився у 2020 році на 40 %. Більше того, скорочення прибутку транснаціональних корпорацій може продовжити тенденцію зниження обсягів інвестицій.

Експерти ЮНКТАД сподіваються, що інвестиційні потоки розпочнуть повільне відновлення з 2022 року внаслідок: реструктуризації глобальних виробничо-збутових ланцюгів і перегляду їх з позицій задоволення вимог сталості; поповнення основного капіталу; відновлення глобальної економіки. Заходи з соціального дистанціювання і робота у віддаленому режимі сприяли зростанню обсягів електронної комерції і сформували запит на соціальні мережі, телеконференції, перегляд відео і фільмів на інтернет-платформах, що, у свою чергу, опукло засвідчило залежність європейських країн, їхніх бізнес-структур, населення і навіть урядів від домінуючих на цифровому ринку американських цифрових гігантів.

Четверта промислова революція, яка підвищує значення цифрових технологій і процесів автоматизації, очевидно прискориться внаслідок запровадження технології 5G, у зв'язку з чим технологічна революція може значно вплинути на структуру світової торгівлі, що спричинить відносне переміщення факторів виробництва і нарощування його географічної концентрації, оскільки компанії можуть спокуситися наблизитися до споживачів з найбільш економічно динамічних зон.

Очікуваний колапс світової торгівлі у поєднанні з посиленням її регіоналізації і зростанням нових секторів, як-от цифрова або електронна комерція, є частиною значнішого глибинного зрушення у сформованому міжнародному економічному порядку. Міжнародна економічна система, де домінують великі інститути (МВФ, Світовий банк і СОТ), розвалюється на частини, втрачаючи власну легітимність через нездатність запропонувати світовому співтовариству комплекс результативних заходів з кризового врегулювання. Щодо власне торгівлі логіка багатостороннього регулювання з переважанням правил, які декларують консенсус на користь недискримінації, лібералізації і відкритості торгівлі, оскаржується урядами країн, які мають вирішальний голос при формуванні порядку денного цих організацій. За останнє десятиліття у відповідь на кризу 2008 року уряди провідних країн посилили протекціоністські заходи у сфері торгівлі та інвестицій. Прийняті в односторонньому порядку рішення тепер відкрито є частиною логіки суверенітету під приводом важливості прийнятих рішень з точки зору відповідності потребам національної безпеки.

Члени СОТ, наприклад, упродовж багатьох років не в змозі домовитися про амбітну реформу правил у міжнародній торгівлі, які б відповідали новим викликам часу. Найвпливовіші гравці на світовій арені воліють перетягувати ковдру на себе безпосередньо шляхом підписання серії двосторонніх угод про вільну торгівлю або навіть шляхом укладання міжрегіональних угод, як це продемонстрував Китай у ході ініціювання підписання 15 листопада 2020 року 15 країнами Тихоокеанського регіону наймасштабнішої угоди про вільну торгівлю, яка носить назву Регіональне всеохоплююче економічне партнерство (англ. «The Regional Comprehensive Economic Partnership», RCEP). Країни-підписанти мають сподівання, що за допомогою RCEP їм вдасться прискорити відновлення своїх економік, які зазнали серйозних втрат через пандемію коронавірусу. Проєкт континентальної африканської зони вільної торгівлі (АФТА) за участю 55 країн Африканського союзу і який, на думку експертів, є першим кроком до створення Африканського економічного співтовариства, може сприяти розвитку внутрізонової торгівлі між країнами, які досі залежали від торгівлі з зовнішніми партнерами. Подібні прояви регіональної співпраці з виразним акцентом на набутті новітніх порівняльних переваг постає проявом політику інтеграційного неопротекціонізму або інструментом політики економічного націоналізму [8; 9; 10].

Враховуючи, що правила СОТ для більшості країн-учасників зараз сприймаються як ненадійні і нестабільні, а також критикуються за

політизацію і поляризацію вигод від їх дотримання, передбачається формування дієвого механізму врегулювання суперечок, кількість яких внаслідок адаптації політики з постковідного відновлення економік зростатиме. Якщо у 2020 році жевріла надія на перемир'я у китайсько-американській торговій війні, то пандемія звела нанівець ці сподівання. Власне і спосіб «брекзиту», на думку експертів, демонструє крихкість юридичних правил і політичних зв'язків, які вважалися невразливими.

Ситуація у сфері міжнародної торгівлі та інвестицій має поняття «Slowbalisation», яким намагаються визначити тенденцію у бік регіоналізації торгівлі і торгових угод за рахунок багатосторонності, а також детермінуючу роль четвертої промислової революції, підсилюючої примат політичних і геополітичних підходів у застосуванні правил міжнародної торгівлі та інвестицій, зростання протекціонізму. Ці прояви, хоча й спровоковані пандемією Covid-19, як очікується, продовжать формувати економічну і торгову систему в 21-му столітті. А тому Європейський Союз має не тільки адаптуватися до майбутніх викликів «слоубалізації», але й максимально використати ситуацію на власну користь. Виступ комісара Єврокомісії з питань торгівлі Валдіса Домбровскіса і резолюція Європарламенту в листопаді 2020 року відображають, з одного боку, розуміння нової ситуації у міжнародній торгівлі, демонструють бажання не ставити під сумнів вигоди вільної торгівлі, а, з іншого боку, визнають необхідність встановлення прямого зв'язку між торгівлею і курсом на «стратегічну автономію», класифікуючи останню як «відкриту» з метою уникнути звинувачень у протекціонізмі.

Валдіс Домбровскіс вважає надзвичайно важливим, щоб торгова стратегія сприяла інклюзивному і сталому економічному розвитку ЄС згідно з Європейським зеленим курсом (The European Green Deal). А Європарламент закликав Єврокомісію визначити «больові точки» у ресурсному забезпеченні з урахуванням вимог «інклюзивності» і «сталості», а також проаналізувати шляхи нарощування сталості ланцюгів поставок. Наголошуючи на потребі особливої уваги щодо підтримки стратегічних секторів економіки, Європарламент просить не забувати про підтримку малого і середнього бізнесу, сприяючи його експортній діяльності. Крім того, на запит Європарламенту розробити посилений набір торгових інструментів для захисту інтересів ЄС, 17 червня 2020 року Єврокомісія затвердила «Білу книгу з іноземних субсидій» у межах стратегії захисту європейського ринку від зовнішніх інвестицій, спонсорованих іноземними державами. У ній викладено пропозиції щодо захисту внутрішнього ринку Євросоюзу і початку публічних консультацій, що тривали до 23 вересня 2020 року, за результатами яких Єврокомісія розробила юридичні норми з контролю іноземних інвестицій. Європарламент також закликав до реформи СОТ з акцентом на обов'язкове запровадження механізмів реалізації Цілей сталого розвитку ООН і боротьбу зі зміною клімату як першочергових завдань світового співтовариства, а положення про обов'язкове дотримання Паризької угоди

має бути ключовою частиною майбутніх торгових угод. Прикметно, що амбіції ЄС щодо клімату знаходяться в центрі стратегічного порядку денного на 2019–2024 роки, в якому глави держав і урядів визнали, що ЄС повинен опікуватись «глибокою трансформацією своєї економіки і суспільства для досягнення кліматичної нейтральності». Країни-члени, за винятком Польщі, тимчасово взяли на себе зобов'язання досягти цієї політичної мети до 2050 року, для чого проект закону про клімат, представлений Європейською комісією у березні 2020 року, в разі його затвердження, створить для цього обов'язкову юридичну основу.

Проблеми, що постали на перший план у результаті пандемії COVID-19, спровокували активніше обговорення у СОТ подальшого напрямку реалізації Угоди про спрощення процедур торгівлі (TFA), що вступило у силу у 2017 році. Нагадаємо, що TFA має кілька положень, які полегшують та оптимізують процедури експорту, імпорту і транзиту. Одночасно з просуванням заходів щодо узгодження торгівлі на рівні наднаціональних організацій, розуміючи, що доступ до його спільного ринку є привабливим для всіх країн, ЄС формує нову економічну реальність з прямими правовими і політичними її наслідками. Європейський Союз, якщо забажає, може поставити доступ на свій ринок у залежність від дотримання стандартів та угод, які відповідатимуть передусім його інтересам. Цей «ефект Брюселя», який надає європейським компаніям вирішальну порівняльну перевагу, може невдовзі відчутти будь-який торговий партнер ЄС, включаючи і Великобританію, який бажає отримати привілейований доступ на європейський ринок.

Щоправда, цей елемент сили і стратегічної переваги урівноважуватиметься залежністю Європейського Союзу від зовнішніх ринків. Адже не секрет, що європейські компанії залежні на рівні як ланцюгів створення доданої вартості, так і ланцюгів поставок від гравців із «третьох країн», і в перспективі така залежність навряд чи зменшиться. Цю залежність не варто недооцінювати, особливо коли мова йде про певні важливі ресурси, як-от рідкоземельні метали або деякі види сировини. А це, у свою чергу, надає ще більшої актуальності визначенню стратегічних ланцюгів доданої вартості, необхідних для забезпечення здоров'я і безпеки європейців.

Більше того, пандемія актуалізувала перегляд ланцюгів доданої вартості щодо їхньої сталості та інклюзивності, що передбачає подальшу роботу над європейською законодавчою базою. Критики політики «відкритої стратегічної автономії», котрі наполягають на надто очевидному акценті на самодостатність, а в окремих секторах економіки навіть на закритості, вважають, що її практичне запровадження є ілюзорним, враховуючи невеликі розміри європейського ринку, кількість населення з тенденцією до старіння, обмежені природні багатства і важливість міжнародної торгівлі для зайнятості та економічної активності.

Отже, «ренаціоналізація торгової політики», нариси якої можна розглядати під лейблом «стратегічної відкритої автономії», на думку

критиків, спрямує кожен із держав-членів у стратегічний глухий кут і спричинить втрату реального суверенітету через низьку питому вагу їхніх економік у світовій торгівлі, що і доведе своїм прикладом у найближчому майбутньому Великобританія.

Список використаних джерел

1. Резнікова Н.В., Панченко В.Г., Іващенко О.А. Від синтезу економічних теорій до політичного консенсусу: монетарно-фіскальні дилеми макроекономічної стабілізації в умовах коронакризи. Економіка України. 2021. № 4 (713). Рр.21-44.
2. Резнікова Н.В., Панченко В.Г., Іващенко О.А. Від ревізії економічної теорії до ревізії економічної політики: пастки нового макроекономічного консенсусу. Економіка України. 2021. № 3 (712).
3. Резнікова Н.В. Діалектика національного та глобального в умовах міжкраїнної взаємозалежності / Н.В. Резнікова // Економіка та держава. – 2012. – № 9. – С. 8-11. Рр.19-40. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.03.019>
4. Резнікова Н.В. Перспективи трансформації торговельних відносин України в контексті становлення нових центрів стратегічного партнерства / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Економіка та держава. – 2015. – № 9. – С. 6-11.
5. Шнирков О.І. Проблема трансформації товарної експортної спеціалізації України в умовах пошуку нових ринків збуту / О.І. Шнирков, Н. В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – Вип. 124(2). – С. 121-129.
6. Shnyrkov O. Ukraine's export diversification: the impact of economic integration and disintegration / O. Shnyrkov, O. Rogach, N. Reznikova, A. Nanavov // Journal Global Policy and Governance. – 2020. – Vol. 9 (1). – P. 3- 18.
7. Резнікова Н. В. Стабілізаційні програми ЄС як відповідь світовій фінансовій кризі [Електронний ресурс] / Н. В. Резнікова, М. М. Відякіна. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24623/52-Reznikova.pdf?sequence=1>.
8. Reznikova N., Panchenko V., Bulatova O. The Policy Of Economic Nationalism: From Origins To New Variations Of Economic Patriotism// Baltic Journal of Economic Studies №4 2018/12/18 p. 274-281
9. Панченко В. Г. Неопротекціонізм як інструмент усунення внутрішньої суперечності лібералізму [Електронний ресурс] / В.Г. Панченко, Н.В. Резнікова // Ефективна економіка. – 2016. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5781>
10. Панченко В. Г. Проблема підвищення конкурентоспроможності економіки України в контексті політики нового прагматизму: світовий досвід економічної модернізації / В. Г. Панченко // Економіка і держава. – 2018. – № 1. – С. 27–33

СТРУКТУРНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТУ ЄС

Чугаєв О. А.,

доктор економічних наук, доцент,
 професор кафедри світового господарства і міжнародних
 економічних відносин,
 експерт Центру досконалості Жана Моне,
 Інститут міжнародних відносин Київського
 національного університету імені Тараса Шевченка

Метою спільного бюджету ЄС є доповнення ресурсів національних бюджетів країн для вирішення загальних проблем ЄС, а також підтримка менш заможних країн-членів. Частина коштів спрямовується і на вирішення загальнолюдських проблем та допомогу для розвитку третіх країн [1]. Бюджет складається на сім років. Обсяги витрат, наприклад у 2019 р., становили 159 млрд євро [2]. Дохідна частина бюджету ЄС формується за рахунок більшої частини надходжень від митних тарифів, частини надходжень від ПДВ, прямих внесків країн на основі ВНД, зборів за відходи з неперероблюваного пластику та інших джерел.

Новий бюджет ЄС на 2021-27 р. включає звичайну складову – Багаторічну фінансову схему (MFF) обсягом 1074 млрд євро (в цінах 2018 р.) і додаткову складову – тимчасовий інструмент відновлення NextGenerationEU обсягом 750 млрд євро у формі грантів і позик. NextGenerationEU має діяти протягом 2021-23 рр. і фінансуватися за рахунок випуску облігацій Європейською Комісією від імені ЄС [1].

Втім географічна структура доходів і витрат бюджету ЄС по країнах-членах залежить від низки чинників. В результаті, де-факто країни-члени поділяються на нетто-донорів і нетто-реципієнтів (див. табл. 1). Проте негативний баланс у країн-донорів не є чистим програшом, зважаючи переваги, які вони одержують внаслідок існування єдиного ринку та інших ефектів синергії в межах союзу [1].

Таблиця 1.

Операційний баланс доходів і витрат з бюджету ЄС по країнах у 2019 р.

Внесок	Баланс, млн євро	Баланс, % ВНД	Витрати з бюджету ЄС, % ВНД	Доходи в бюджет ЄС, % ВНД
Німеччина	-17 697,9	-0,50	0,35	0,85
Великобританія	-9 511,2	-0,38	0,31	0,69
Франція	-7 698,1	-0,31	0,61	0,92
Нідерланди	-5 498,0	-0,67	0,31	0,99
Італія	-5 413,1	-0,30	0,63	0,93
Швеція	-1 856,5	-0,38	0,35	0,73
Австрія	-1 345,9	-0,34	0,51	0,85
Данія	-1 244,3	-0,39	0,47	0,86

Фінляндія	-624,6	-0,26	0,64	0,90
Іспанія	-543,3	-0,04	0,90	0,95
Ірландія	-229,0	-0,09	0,77	0,86
Кіпр	57,0	0,27	1,26	0,99
Мальта	136,8	1,13	2,15	1,02
Словенія	452,0	0,96	1,98	1,02
Естонія	897,2	3,27	4,26	0,99
Литва	1 081,0	2,31	3,31	1,00
Латвія	1 087,2	3,59	4,54	0,95
Словаччина	1 469,9	1,59	2,49	0,90
Хорватія	1 586,0	2,99	3,90	0,92
Болгарія	1 624,9	2,66	3,61	0,95
Люксембург	1 676,0	3,85	4,74	0,89
Португалія	2 462,0	1,19	2,11	0,92
Бельгія	2 679,9	0,56	1,84	1,28
Румунія	3 233,3	1,47	2,33	0,86
Чехія	3 276,6	1,56	2,51	0,95
Греція	3 502,1	1,88	2,82	0,94
Угорщина	4 912,7	3,55	4,48	0,93
Польща	11 324,6	2,25	3,26	1,00

Джерело: [2] або розраховано автором за даними [2].

Найбільшими одержувачами у 2019 р. від бюджету ЄС були Польща (16,4 млрд євро) і Франція (15,1 млрд євро). Польща була найбільшим реципієнтом за статтею Економічна, соціальна і територіальна згуртованість (11,3 млрд євро). Франція – за статтею Сталій розвиток: природні ресурси (9,6 млрд євро), переважно за рахунок допомоги сільському господарству. Бельгія – за статтею Управління (5,4 млрд євро), зважаючи на розташування основних інституцій ЄС на її території.

У дослідженні ми маємо на меті оцінити вплив факторів на географічну структуру бюджету ЄС. Нами розглянуто такі залежні змінні (джерело: [2], дані за 2019 р):

- витрати з бюджету ЄС на користь країни-члена, % ВНД (BE/GDP);
- виплати країни-члена на користь бюджету ЄС, % ВНД (BR/GDP) [2].

Як незалежні змінні враховано такі показники (джерело: [3]):

- імпорт товарів і послуг, % ВВП, логарифм (lnImp/GDP);
- додана вартість сільського та лісного господарства і рибальства, % ВВП (Agr/GDP);
- ВВП на душу населення за методом ПКС, тис. дол., логарифм (lnGDPpc);
- ВВП за методом ПКС, млрд дол., логарифм (lnGDP);
- кількість населення, тис. осіб, логарифм (lnPop).

Логарифми застосовані, оскільки по більшості факторів залежність ближче до нелінійної. Кореляційна матриця подана у табл. 2. Як ми бачимо, величина країни і рівень її розвитку не впливають значуще на внески країн-членів до бюджету ЄС відносно їх ВВП. Але ці фактори

впливають на виплати з бюджету ЄС. Оскільки ВВП і кількість населення сильно корелюють між собою, останній показник виключений з подальшого аналізу з метою уникнення мультиколінеарності.

Таблиця 2. Кореляційна матриця показників формування і розподілу бюджету ЄС по країнах-членах та їх факторів

	BE/GDP	BR/GDP	lnImp/GDP	Agr/GDP	lnGDPpc	lnGDP	lnPop
BE/GDP	1,00						
BR/GDP	0,30	1,00					
lnImp/GDP	0,45**	0,34*	1,00				
Agr/GDP	0,50***	0,09	-0,26	1,00			
lnGDPpc	-0,38**	-0,18	0,34*	-0,80***	1,00		
lnGDP	-0,59***	-0,30	-0,67***	-0,19	0,15	1,00	
lnPop	-0,51***	-0,26	-0,76***	-0,00	-0,09	0,97***	1,00

Примітка: значущі коефіцієнти кореляції: * при $p < 0,10$. ** – $p < 0,05$, *** – $p < 0,01$. Джерело: розраховано автором за даними [2;3].

Результати регресійного аналізу для 28 країн-членів ЄС представлені у табл. 3. Для оцінки стійкості результатів ми додатково зробили перерахунок моделей без країн, які виявилися статистичним викидом (найбільше відхилення від регресійної прямої).

Ми бачимо, що рівень навантаження виплат на користь бюджету ЄС відносно ВВП країн-членів достатньо рівномірний. Проте країни, які більше відкриті до імпорту сплачують в бюджет ЄС трохи більше з урахуванням того, що мита є важливим джерелом доходів бюджету ЄС. Цей ефект гранично значущий. Інші регресії показують, що на рівень витрат з бюджету ЄС на користь країни ймовірно впливають три фактори. З бюджету ЄС непропорційно більше витрачається на менші країни, менш розвинуті країни та країни з більшою часткою аграрного сектору у ВВП.

Таблиця 3. Регресійні моделі географічної структури бюджету ЄС

y	BR/GDP	BR/GDP	BE/GDP	BE/GDP	BE/GDP	BE/GDP
b ₀	0,607*** (0,117)	0,683*** (0,138)	4,067*** (1,068)	2,581** (0,965)	10,533*** (2,633)	16,662** (2,211)
b _x (lnImp/GDP)	0,079* (0,043)	0,058* (0,034)				
b _x (lnGDP)			-0,539*** (0,151)	-0,398*** (0,129)	-0,573*** (0,160)	-0,343*** (0,121)
b _x (Agr/GDP)			0,572*** (0,203)	0,829*** (0,181)		
B _x (lnGDPpc)					-1,333* (0,677)	-3,344*** (0,619)
R ²	0,114	0,104	0,505	0,637	0,435	0,692
P (F-test)	0,078	0,100	0,0002	0,0000	0,0008	0,0000
N	28	27 ^B	28	27 ^Л	28	27 ^Л
Прогноз у (Україна)	0,92 /0,87;0,96/	0,91 /0,88;0,94/	5,81 /2,84;8,78/	7,53 /4,90;10,15/	3,45 /1,64;5,25/	5,83 /4,23;7,42/

Примітка: значущі регресійні коефіцієнти: * при $p < 0,10$, ** – $p < 0,05$, *** – $p < 0,01$. У дужках стандартні похибки. // – 95% довірчий інтервал. ^Б – без Бельгії. ^Л – без Люксембурга. Джерело: розраховано автором за даними [2;3].

Далі ми розглядаємо гіпотетичний сценарій, за якого Україна з поточними параметрами економіки була би членом ЄС. В такому випадку Україна би сплачувала в бюджет ЄС суму еквівалентну 0,9% ВВП, а одержувала би близько 5,7% ВВП, згідно розрахованих нами моделей (усереднений прогноз). Враховуючи величину ВВП України за валютним курсом у 2020 р. 151,5 млрд дол. [4], це еквівалентно сплаті 1,4 млрд дол. і одержанню 8,6 млрд дол.

Проте вступ України до ЄС більш реалістичний, якщо вона досягне вищого рівня доходів на душу населення, близького принаймні до рівня Болгарії. За цієї умови і якщо значення аграрного сектору в Україні залишатиметься на поточному високому рівні (9% ВВП), відносний нетто-виграш України від участі спільному бюджеті ЄС буде меншим (приблизно 4,6 мінус 0,9% ВВП), а абсолютний вищим (близько 15 млрд дол.). Якщо по мірі диверсифікації економіки частка аграрного сектора знизиться принаймні до рівня Румунії (4,1% ВВП), то нетто-виграш становитиме 2,0% ВВП або близько 11,7 млрд дол.

Таким чином, Україна як відносно невелика економіка з нижчими доходами на душу населення, могла би виграти від приєднання до ЄС за рахунок коштів спільного бюджету, особливо якщо аграрний сектор залишатиметься драйвером національної економіки. Його важлива роль також полягає у стабілізації експортних надходжень в умовах глобальних кризових процесів. З іншого боку, в умовах прагматизації інтеграційної політики ЄС значні виплати з бюджету ЄС на допомогу аграрному сектору України, можуть бути стримуючим чинником для згоди на приєднання України до союзу. Відповідно, набуття Україною членства у ЄС має більше шансів реалізуватися за умов випереджаючого розвитку національної промисловості та сектору послуг або зниження загального рівня підтримки сільського господарства у ЄС.

Список використаних джерел

1. 2021-2027 long-term EU budget & NextGenerationEU, European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en
2. EU spending and revenue, European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014-2020/spending-and-revenue_en
3. World Development Indicators, World Bank. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
4. World Economic Outlook Database, April 2021, International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April>

СПІЛЬНА КОМЕРЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС І УКРАЇНА: ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ

Стаканов Р.Д.,

доктор економічних наук, доцент,

професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Хоча спільна комерційна політика (СКП) ЄС спочатку була зосереджена на тарифах, СКП сьогодні є набагато більш різноманітною. Інші сфери політики, які, як правило, називають регуляторними, стають все більш актуальними для міжнародної торгівлі. Зі створенням СОТ в 1994 році і нових розробок в галузі міжнародного економічного права стало помітним недостатність компетенції ЄС у сфері СКП.

Лісабонський договір (2009 р.) реформував зовнішню політику ЄС та об'єднав СКП, співробітництво в галузі розвитку та економічне, фінансове та технічне співробітництво з третіми країнами у рамках п'ятої частини Договору про функціонування Європейського Союзу. Лісабонський договір розширив виняткову компетенцію ЄС, після його вступу в силу СКП охоплює торгівлю товарами та послугами, комерційні аспекти інтелектуальної власності та прямі іноземні інвестиції.

Угода про асоціацію Україна – ЄС, яка ступила в силу в 2016 р., була укладена в межах розширеної компетенції ЄС та носить назву поглибленої та всеосяжної. Поняття *всеосяжної* ЗВТ означає лібералізацію торгівлі не лише значною частиною товарів, але й послуг, спрощення руху капіталу та платежів. **Поглиблена** зона вільної торгівлі передбачає поступову гармонізацію у регуляторних сферах. Тобто, всеосяжність стосується **доступу** на ринок, а поглибленість – **гармонізації** внутрішніх правил економічної політики. Укладення Угода мало покращити конкурентоспроможність європейського бізнесу на українському ринку та навпаки. Загалом щодо торгівлі товарами угода ліквідувала більшість тарифів – ЄС скасував 98,1% та Україна – 99,1% з них. Для ряду тарифних позицій сільського господарства при імпорті до ЄС (зокрема, і для таких вагомих в структурі українського експорту, як пшениця і кукурудза) застосовуються тарифні квоти [4].

Разом з тим, не можна говорити, що Україна повною мірою використовує потенціал Угоди. Причини не повного використання потенціалу Угоди про Асоціацію носять як стратегічний характер (незацікавленість різних політичних та економічних груп в адаптації законодавства тощо), так і тактичний (слабка кадрова спроможність виробляти законодавчі акти; викривлення норм європейських директив).

ЄС є найбільшим торговим партнером України, на нього припадало понад 40% української зовнішньої торгівлі в докризовому 2019 році. Натомість, Україна знаходиться лише на 18 місці за товарообігом з ЄС, на нашу державу припадає близько 1,1% загальної торгівлі ЄС. Загальна торгівля між ЄС та Україною досягла 43,3 млрд. євро у 2019 році [1].

Основним експортом з України до ЄС є сировина та напівфабрикати (залізо, сталь, продукція видобувної промисловості, сільськогосподарська продукція), а також меншою мірою хімічна продукція, а також машини. І обладнання. Український експорт до ЄС в 2019 р. складав 19,1 млрд. євро, демонструючи значну динаміку приросту з моменту вступу в силу Угоди про Асоціацію (+48,5% з 2016 р.). Кількість українських компаній, що експортують до ЄС, зросла з приблизно з 11,7 тис. у 2015 р. до понад 14,5 тис. у 2019 р.

Імпорт з ЄС в Україну склав понад 24,2 млрд. євро у 2019 році. (+48,8% з 2016 р.). Водночас, товарна структура імпорту з ЄС в Україну відчутно відрізняється від структури українського експорту і, загалом, є типовою для міжнародної торгівлі розвинених країн, в якій переважають машини та транспортне обладнання, продукція хімічної промисловості та інші промислові товари.

При цьому, в кризовий 2020 р., загалом показники зовнішньої торгівлі навіть покращились, оскільки спостерігалось лише незначне падіння загального українського експорту (49,2 млрд. дол. в 2020 р., що лише на 1,7% менше показника 2019 р.) при значному скороченні імпорту (48,8 млрд. дол., що на 11% менше показника 2019 р.). Однак, в двосторонній торгівлі з ЄС ситуація була зворотною: експорт складав 18,6 млрд. дол. (-10,3% показника 2019 р., імпорт – 23,4 млрд. (-6,2% від 2019 р.), що фіксує та розширює негативний торгівельний баланс України з країнами ЄС, в першу чергу з Німеччиною (-3,3 млрд. дол. торговельного дефіциту), а також Польщею та Францією) [3].

Угода про Асоціацію, схвалена ще у 2011 р., на сьогодні вона обмежено кореспондує з потенціалом відносин між Україною та ЄС. Український уряд ставить на порядок денний оновлення даного документа з метою активного виходу України на галузеві ринки ЄС, в тому числі з продуктами з високою доданою вартістю. Для подальшого поглиблення євроінтеграції ставиться мета підписання Угоди про «промисловий безвізовий режим» (АСАА), співробітництво в цифровій сфері та спільний авіаційний простір, обговорюються питання співпраці в рамках Європейського зеленого курсу ЄС. Водночас нові виклики внести корективи в пріоритети партнерства. Зокрема, пандемія COVID-19 висуває на перший план проблему розширення співпраці у галузі охорони здоров'я та фармацевтики, впровадження нових безконтактних технологій, посилення співпраці у бізнесі та гарантій зайнятості [2].

ЄС заборонив ввезення товарів, що походять з АР Крим та Севастополя, а також інвестиційні операції та низки безпосередньо пов'язаних з ними послуг щонайменше. Це відповідає його політиці щодо

невизнання незаконної анексії АР Крим та Севастополя Російською Федерацією.

Список використаних джерел

1. Countries and regions. Ukraine // An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> (дата звернення: 19.05.2021 р.)
2. Ukraine's sectoral integration into the eu: preconditions, prospects, challenges // Razumkov centre. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_eng.pdf (дата звернення: 19.05.2021 р.)
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС за 2020 рік // Державна служба статистики України. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2021 р.)
4. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area // European Commission. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area> (дата звернення: 19.05.2021 р.)

THE REGIONALISM POLICY IMPACT ON THE AGRICULTURAL EXPORTS: THE EU EXAMPLE

Kiforenko O.V.

Ph.D., Associate Professor,

Postdoctoral Researcher of the Department of Regional Administration,

Local Self-Government and Urban Management,

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

The concept of regionalism refers to the intensification of political and/or economic cooperation among states and other actors in a certain geographic region. It includes different aspects of regional cooperation, such as the growth of social and economic interaction and the formation of regional identity and consciousness [4]. “Regionalism” refers to situations where one or more actors decide to prioritize relations with their vicinity in their external actions. Regionalism is not a spontaneous process. On the contrary, it involves conscious and planned action, a strategy implemented at a given moment by actors located in the same part of the world. One can use the notion of regionalism, for example, when several neighboring states decide to remove the border-related barriers that separate them [5].

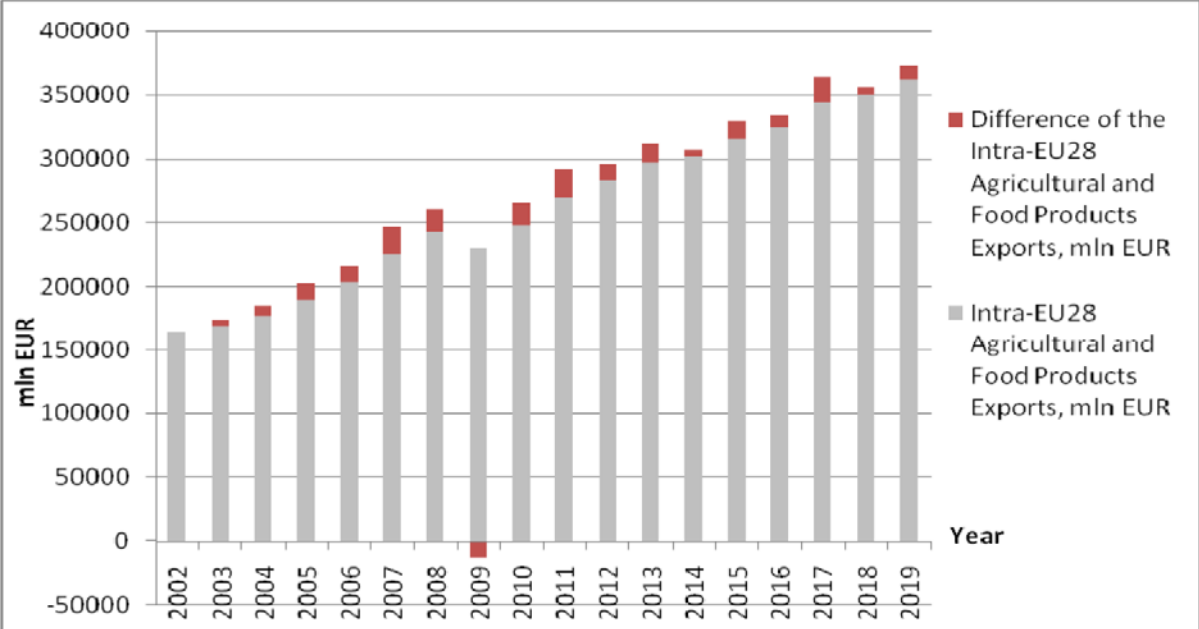
Economic regionalism - institutional arrangements designed to facilitate the free flow of goods and services and to coordinate foreign economic policies between countries in the same geographic region [1]. Regionalism is often led by states that wish to give their local relations a more organized or better regulated character and to develop their cooperation in certain areas. Strictly speaking, regionalism translates into the signing of agreements that provide the cooperation with a structured framework, defining its limits and objectives [5]. Examples of economic regionalism include free-trade areas, customs unions, common markets, and economic unions [1]. Forms of economic regionalism can be distinguished by the level of integration they involve. The most basic form is a free-trade area, such as EFTA, which eliminates or greatly reduces customs duties between its members [1]. After the Cold War the number of these arrangements increased dramatically throughout the world [1]. The success of organizations and agreements such as the EU, the North American Free Trade Agreement (NAFTA), and the ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) Free Trade Area (AFTA) depended not only on geographic proximity but also on increasing economic interdependence, relatively homogenous political structures (e.g., democracy), and shared cultural and political traditions [1]. When a deeper degree of cooperation is envisaged, it (author: regionalism) can be easier implemented between neighboring countries whose inhabitants share certain preferences and behaviors. The proximity of values, sometimes correlated with the intensity of social and cultural relations and interactions, can

facilitate the implementation of common standards, which is a condition for deeper integration [5].

The European Union (EU), having been developed from the European Coal and Steel Community (1952), the European Community (1957) and the European Free Trade Association (EFTA; 1960), is one of the most illustrative examples of regionalism, and not only of the economic one. The powerful economic and political influence the EU has on all the global processes nowadays goes without saying. The fact that the EU is one of the biggest agricultural products exporters in the world is another confirmation of the viewpoint expressed in the previous sentence. According to the European Commission press release of September, 5, 2019 “...the EU confirms for yet another year its position as largest global exporter of agri-food products, with EU exports reaching €138 billion in 2018. Agriculture products represent a solid share of 7% of the value of EU total goods exported in 2018, ranking fourth after machinery, other manufactured goods and chemicals.” [2]. But, in terms of the paper topic, let’s see how the regionalism influences the intra-EU agricultural and food products exports. The visualization of the Intra-EU28 agricultural and food products (SITC06) exports with their differences to the previous periods is presented in Figure 1.

Figure 1.
Intra-EU28 Agricultural and Food Products Exports with Differences to the Previous Periods, mln EUR

Source: author’s own elaboration on the basis of the data from Eurostat (2021)

As we see from the figure given above, the general trend of the data under research is upward. The variables in all the years of the time frame under analysis have positive changes except for one year, that is 2009, in which we observe a negative change of the exports amount. The explanation of the decrease mentioned in the previous sentence can be the results of the 2008

global financial crisis. The biggest increase of the intra-EU28 agricultural and food products exports was in the year 2011. It's a little bit difficult to say which of the EU history facts caused such a big exports increase, whether it was because Estonia adopted the euro as its currency, becoming the 17th member of the euro area or because Hungary took over the six-month rotating presidency of the Council of the EU, while one of its four priority areas was stronger food, energy and water policies, etc. The smallest increase of the intra-EU28 agricultural and food products exports was in 2014. Was it because it was the first year of the seven-year Multiannual Financial Framework or because of the European elections, etc? It is hard to name one single reason for that. But it is obvious that the intra-EU28 agricultural and food products exports have an upward trend through the whole time frame under analysis and show a strong probability of being of the kind during the next time periods, but that, in turn, will be a matter of the further research.

Although, it seems, that such events as ...the dismissal of the European constitutional treaty in the 2000s, Donald Trump's announcement of the unravelling of NAFTA, and Brexit and Europe's difficulties in speaking with one voice on numerous issues... [5] are the indicators for the insolvency of the regionalism policy as a whole, such subjects of the said policy as the EU didn't dislocate, they still function and do it very successfully, having an enormous political and economic power, forcing all the global players to reckon with their viewpoint.

References

1. Chung-in Moon. (2002). Economic Regionalism. <https://www.britannica.com/topic/economic-regionalism>. (April 26, 2021).
2. European Commission. (2019). EU leading in global agri-food trade. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_5527. (May 11, 2021).
3. Eurostat. (2021). International Trade. <https://ec.europa.eu/eurostat>. (April 26, 2021).
4. Gülşen Şeker Aydın. (2020). The Eurasian Economic Union (EAEU) From the Perspective of International Relations (IR) Theories. <https://www.igi-global.com/chapter/the-urasian-economic-union-eaeu-from-the-perspective-of-international-relations-ir-theories/245188>. (April 26, 2021).
5. Mareš N. & Richard Y. (2020) Global Regionalization Processes and (Macro)-Regional Integration. In Favor of Generalization in Geography. <https://journals.openedition.org/belgeo/43433>. (April 26, 2021).

МАКРОРЕГІОНАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ЄС: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Поліщук Л.С.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В сучасних умовах, викликаних пандемією, співпраця між країнами і регіонами є надзвичайно важливою. Європейський Союз використовує новітні інструменти і значні фінансові ресурси як для реагування і усунення негативних наслідків в середньо та довгостроковій перспективі, так і для побудови екологічної, цифрової, стійкої, соціальної та інклюзивної економіки. Макрорегіональним стратегіям ЄС надається велике значення в реалізації європейського зеленого курсу, «економіки, котра працює для людей», в контексті досягнення більш сильного та згуртованого простору. Вони забезпечують комплексну основу для посилення співпраці між країнами, виконують важливі інтеграційні та узгоджувальні функції, формують мережеві утворення і сприяють вирішенню спільних проблем конкретного географічного регіону.

Макрорегіональні стратегії - це політична основа для співпраці, котрі не передбачають створення нових фондів ЄС, законодавства чи формальних структур, вони базуються на координації та взаємодії. Це означає оптимальне використання всіх наявних фінансових джерел (ЄС, національних, регіональних, приватних тощо), краще впровадження чинного законодавства та ефективне використання існуючих установ усіх рівнів, узгодження існуючих спільних політик ЄС, зокрема:

- політики згуртування (EU Cohesion Policy);
- політику розширення ЄС (EU Enlargement Policy);
- політику сусідства ЄС (EU Neighbourhood Policy);
- секторальних політик ЄС у пріоритетних сферах .

На сьогодні існує чотири макрорегіональні стратегії ЄС, котрі охоплюють декілька напрямів політики:

- Стратегія ЄС для регіону Балтійського моря (2009 р.);
- Стратегія ЄС для Дунайського регіону (ЄСДР)(2010 р.);
- Стратегія ЄС для Адріатичного та Іонічного регіонів (2014 р.);
- Стратегія ЄС для Альпійського регіону (2015 р.).

Всі прийняті макрорегіональні стратегії супроводжуються планом дій, котрий регулярно оновлюється з урахуванням нових потреб і умов, котрі

змінюються. Вони стосуються 19 країн-членів ЄС та 8 сусідніх країн, серед яких і Україна.[1]

Співробітництво в межах макрорегіональних стратегій може сприяти євроінтеграційним процесам, регіональному розвитку, транскордонній взаємодії та формуванню позитивного іміджу України у країнах ЄС. Так, в Угоді про асоціацію Україна – ЄС йдеться про важливість двосторонніх та багатосторонніх угод та домовленостей з метою заохочення сталого розвитку, зокрема в Дунайському регіоні.

Хоча Стратегія ЄС для Дунайського регіону (ЄСДР) була започаткована у 2010р., Україна почала активно цікавитись можливостями співпраці починаючи з 2016р. і у 2018 році Верховна Рада ратифікувала Угоду про фінансування Дунайської транснаціональної програми. [3;5]

Дунайська транснаціональна програма є фінансовим інструментом підтримки політики інтеграції у регіоні, яка відповідає чотирьом з одинадцяти пріоритетів Стратегії ЄС для Дунайського регіону, а саме: інноваційність та соціальна відповідальність, навколишнє середовище та культурна відповідальність, покращення інфраструктурних зв'язків та енергоефективність, ефективне урядування. Саме ці пріоритети визначила Україна як найважливіші. По суті це правові підстави для фінансування проектів за участі українських партнерів, відібраних на конкурсній основі. Заходи, які мають бути здійснені під час виконання Угоди, передбачають реалізацію проектів транскордонного співробітництва, спрямованих на соціально-економічний розвиток української частини Дунайського регіону (Закарпатська, Івано-Франківська, Одеська та Чернівецька області) [5;6]. Однак, налагодити алгоритм співпраці усіх залучених сторін та фінансових ресурсів достатньо складно. Для ефективної реалізації Плану дій ЄСДР необхідно визначити ролі всіх учасників, сприяти координації місцевого та національного рівнів, вивчати досвід сусідніх країн для створення Робочих груп з реалізації пріоритетних для України напрямів. Все це потребує високопрофесійного ставлення як держави, так і експертного середовища.

Позитивним для успішної реалізації вибраних пріоритетів ЄСДР є наявність плану дій на період 2021-2023 рр., а також підтримана країнами-членами ініціатива щодо головування України в Стратегії ЄС для Дунайського регіону у період з листопада 2021 року до жовтня 2022 року. Така можливість є унікальною для України, яка не є членом ЄС.[4]

Також, слід зазначити, що Україна підтримує ініціативу щодо створення нової макрорегіональної Стратегії ЄС для Карпатського регіону. Вона покликана сприяти розвитку карпатського макрорегіону з урахуванням його унікальної природної та культурної спадщини та внутрішнього потенціалу розвитку.

У вересні 2018 р. Польща, Словаччина, Україна та Угорщина підписали Декларацію про наміри щодо створення нової макрорегіональної Стратегії ЄС для Карпатського регіону і вже отримали

позитивний висновок від Європейського Комітету регіонів, прийнятий у Брюсселі 4 грудня 2019 року [7].

Можна стверджувати, що партнерство в Карпатському регіоні сприятиме ефективному використанню ендегенного потенціалу гірських районів та реалізації спільних великомасштабних проєктів, які стануть рушійною силою для подальшого соціально-економічного розвитку та сприяння транскордонному співробітництву України з країнами ЄС.

Список використаних джерел

1. Macro-Regional Strategies. URL:http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/
2. Council conclusions on the implementation of EU macro-regional strategies - 17 May 2019. URL:https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/cooperate/macro_region_strategy/pdf/council_conclusions_17052019.pdf
3. Стратегія ЄС щодо Дунайського регіону. URL: www.danube-region.eu/
4. Support for the 2022 Ukrainian Presidency of the EU Strategy for the Danube Region. URL: <https://danube-region.eu/support-for-the-2022-ukrainian-presidency-of-the-eu-strategy-for-the-danube-region/>
5. Про ратифікацію Угоди про фінансування Дунайської транснаціональної програми (Interreg V-B Danube - CCI 2014TC16M6TN001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-19#Text>
6. Угода про фінансування Дунайської транснаціональної програми (Interreg V-B Danube - CCI 2014TC16M6TN001). URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Ugoda-ofitsiyiny-pereklad-MZS.pdf>
7. Про підписання Декларації про наміри щодо створення макрорегіональної Стратегії ЄС для Карпатського регіону. URL:<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pidpisannya-deklaraciyi-pro-namiri-shchodo-stvorennya-makroregionalnoyi-strategiyi-yes-dlya-karpatskogo-regionu>

ON THE WAY TO BUILDING ENERGY UNION IN THE EUROPEAN COUNTRIES²

Marekha, I.S.

PhD, Sumy State University

Bondarenko, S.I.

Student, Sumy State University

The Energy Union aims to give the European consumers secure, sustainable, competitive and affordable energy. Achieving this goal will require a fundamental transformation of Europe's energy system. It does so by overhauling European energy and climate systems and policies, putting the EU at the forefront in addressing global renewable energy and climate change.

Table 1 – Key targets within the Energy Union [1]

Indicators	2020	2030
Greenhouse gas emissions	-20,0 %	-40,0 %
Renewable energy	20,0 %	32,0 %
Energy efficiency	20,0 %	32,5 %
Climate in EU-funded programs 2014-2020	20,0 %	25,0 %
Interconnection	10,0 %	15,0 %
CO ₂ from:		
- cars		-37,5 %
- vans		-31,0%
- lorries		-30,0 %

The Energy Union Strategy is made up of five closely interrelated and mutually reinforcing dimensions, designed to bring greater energy security, sustainability and competitiveness:

1. Energy security, solidarity and trust: Diversifying Europe's sources of energy and making better, more efficient use of energy produced within the EU.
2. A fully-integrated internal energy market: Using interconnectors which enable energy to flow freely across the EU - without any technical or

---

² This work was supported by the Ministry of Education and Science of Ukraine (Project No. 0119U100766 «The optimization model of smart and secure energy grids building: an innovative technologies of enterprises and regions ecologisation»).

regulatory barriers. Only then can energy providers freely compete and provide the best energy prices.

3. Energy efficiency contributing to moderation of demand: Consuming less energy in order to reduce pollution and preserve domestic energy sources. This will reduce the EU's need for energy imports.
4. Decarbonising the economy: Pushing for a global deal for climate change and encouraging private investment in new infrastructure and technologies.
5. Research, innovation and competitiveness: Supporting breakthroughs in low-carbon technologies by coordinating research and helping to finance projects in partnership with the private sector.

The State of the Energy Union monitors each year the progress made and highlights the issues where further attention is needed. It shows progress made since the Energy Union Framework Strategy was adopted to bring about the transition to a low-carbon, secure and competitive economy.

The EU has strengthened its energy security. New rules on security of gas supply and electricity risk preparedness have been adopted to organise operational cross-border regional cooperation to prevent and manage risk of gas disruptions, electricity shortage or black-out.

Significant progress has also been made in improving the design of electricity markets. There is now a more integrated set of rules on the design of the electricity market. These rules are improving the efficiency of the electricity market through increased price convergence and cross-border exchanges. They also set a common framework for capacity mechanisms to ensure that these are compatible both with the internal market as well as with the EU's decarbonisation objectives. There has been a thorough State aid sector enquiry on capacity mechanisms and State-aid control and antitrust rules⁴⁰ help ensure that our ambitious energy and climate targets are achieved at the lowest cost, and without undue distortions of competition. Overall, the European Commission's efforts allow electricity to move more freely to where it is most needed, and facilitate the integration of renewable energy, demand response, and storage facilities to the market at least cost. It will also enhance digitisation across the sector and foster stronger consumer empowerment.

Progress has also been made in the gas market, notably with the agreement on the revision of the Gas Directive, according to which gas pipelines entering or leaving the European internal gas market will now need to comply with EU rules. In addition, the European Commission can now ensure that Member States' agreements with countries outside the EU comply with EU law before they are concluded. These achievements will help increase the predictability of the single market for investors.

The concept of the Energy Union is also based on the European Green Deal [2]. The *European Green Deal* is the ambitious EU climate policy that aims for Europe to become the first climate neutral continent by 2050. This requires a fundamental transformation of our energy system. The Energy Union is the main policy instrument to deliver this transformation, which aims at bringing secure,

sustainable, competitive and affordable energy to all EU consumers -households and businesses-.

The European Green Deal is the European plan to make the EU's economy sustainable. The Europeans can do this by turning climate and environmental challenges into opportunities, and making the transition just and inclusive for all.

The European Green Deal provides an action plan to [2]:

- boost the efficient use of resources by moving to a clean, circular economy;
- restore biodiversity and cut pollution.

The plan outlines investments needed and financing tools available. It explains how to ensure a just and inclusive transition.

The EU aims to be climate neutral in 2050. There was proposed a European Climate Law to turn this political commitment into a legal obligation.

Reaching this target will require action by all sectors of the European economy, including [2]:

- investing in environmentally-friendly technologies;
- supporting industry to innovate;
- rolling out cleaner, cheaper and healthier forms of private and public transport;
- decarbonising the energy sector;
- ensuring buildings are more energy efficient;
- working with international partners to improve global environmental standards.

Climate change and environmental degradation are an existential threat to Europe and the world. To overcome these challenges, Europe needs a new growth strategy that will transform the Union into a modern, resource-efficient and competitive economy, where there are no net emissions of greenhouse gases by 2050; economic growth is decoupled from resource use; no person and no place is left behind.

References

1. Fourth Report on the State of the Energy Union (2019). Retrieved April 3, 2021, from https://ec.europa.eu/info/publications/4th-state-energy-union_en
2. What are the European Green Deal and Energy Union About? Retrieved April 4, 2021, from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

ЕНЕРГЕТИЧНА СКЛАДОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У РАМКАХ ЗЕЛЕНОГО ПАКТУ ДЛЯ ЄВРОПИ

Фаренюк Н.В.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародних фінансів,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Екологізація економічного розвитку насамперед передбачає трансформацію енергетичного сектору. Саме на його потенціалі сконцентровані ініціативи сучасного вибору щодо безпечного кліматичного майбутнього як у світовому вимірі, так і на рівні країн-членів ЄС.

Наразі загальні принципи розвитку людства базуються на парадигмі сталого розвитку, яка містить вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості, відсутності расової та національної дискримінації, і спрямована на підвищення рівня життя населення. Останнє положення відповідає концепції розвитку людського потенціалу, відображаючи необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь. До цих інтересів належить потреба у безпечному і здоровому довкіллі.

Усвідомлення людством наслідків від ризику глобального потепління як проблеми глобальної зміни клімату із незворотними негативними змінами в екосистемі планети було оформлено підписанням Паризької угоди 2015 року, що замінила інститут Кіотського протоколу.

Єдиним правильним рішенням для уникнення кліматичної катастрофи, яка може проявитися вже до 2030 року, було визначено мету зафіксувати глобальне підвищення середніх температур на рівні 1,5°C. Під цим рішенням підписались 195 країн, у тому числі Україна.

Реалізацію принципів Паризької угоди з клімату розпочато з 2020 року. На фоні загрозливих прогнозних даних про актуальні темпи підвищення температури, які фіксуються на позначці у 3°C, відбувається модернізація заходів економічної політики із акцентом на енергетичному секторі. Ці заходи передбачають інноваційні та абсолютно нові трансформації. [1]

Згідно положень Спеціальної доповіді, для утримання температурного режиму планети в межах припустимого рівня світовій спільноті необхідно не просто поступово знижувати обсяги викидів парникових газів, але повністю їх нівелювати до середини XXI століття. Передбачається також повна відмова від спалювання вугілля, нафти і газу, і широке застосування принципово нових джерел енергії в економічній діяльності. Слід зазначити, що Угода побудована за принципом «знизу вгору». Тобто,

країни-учасниці самостійно формують свої цілі щодо скорочення викидів, з огляду на плани розвитку енергетики та інших «карбоємних» галузей економіки.

Трансформація енергетики - частина загального процесу екологізації економіки ЄС. Слід зазначити, що орієнтація ЄС на низьковуглецевий економічний розвиток була означена ще на початку 2000-х років. Вибір на користь екологічного майбутнього закріплений рядом загальноєвропейських документів, які визначають параметри та етапи досягнення екологічних цілей у найближчі тридцять років. До ключових економічних завдань у цьому напрямку було віднесено перехід на використання відновлюваних джерел енергії.

Енергетичний союз є основою політики ЄС у галузі енергетики та клімату, і є одним із десяти визначених пріоритетів Європейської комісії. Головними завданнями, які має вирішувати дана стратегія, є безпечна, доступна та стійка енергетика.

Відповідно до визначених цілей «зеленої моделі» екологізації ЄС до 2020 р. (порівняно з 1990 р.) були встановлені плани по скороченню викидів парникових газів на 20%, збільшення частки відновлюваних джерел енергії в енергобалансі до 20% і підвищення на 20% енергоефективності економіки. Заплановані показники скорочення викидів парникових газів на 2050 рік - 80%, а викиди CO₂ при виробництві електроенергії мають скоротитися до нуля. [2,с.46].

У листопаді 2016 року Європейська Комісія випустила пакет «Чиста енергія для усіх європейців», який охоплює ключові законодавчі пропозиції Енергетичного союзу. Пакет «чистої енергетики» складається з ряду директив щодо розвитку «зеленої» енергетики. Пакет директив, запропонований Єврокомісією наприкінці 2016 року, переживає активну фазу адаптації до поточних потужностей мережевої інфраструктури ЄС. Четвертий енергопакет представляє собою квінтесенцію актуальних тенденцій трансформації мережевої інфраструктури ЄС із акцентом на підвищенні рівня міжсистемних об'єднань країн, збільшення потужностей енергосховищ та широкого впровадження інтелектуальних («розумних») розподільчих мереж. Основна увага приділяється питанню енергоефективності у взаємозв'язку із ростом «зелених» технологій. Сучасне розуміння екологізації економічного розвитку передбачає також нову, більш помітну, роль споживача на ринку продукції із переважно відновлюваних джерел енергії.

До останнього часу зовнішні пріоритети України зосереджувались на збереженні її ролі в якості ключового транзитного маршруту для газу Російської Федерації. Основним викликом у цьому контексті є той факт, що глобальний енергетичний ландшафт трансформується безпрецедентними темпами. І у довгостроковій перспективі новітні технології витіснять забруднюючі види палива. Це означає, що для України вкрай важливим є використання певних переваг, які забезпечать їй помітну роль у реалізації європейського зеленого курсу. На сьогоднішній

день в Україні домінують третій і четвертий технологічні уклади. Їхня частка у промисловому виробництві становить 95 %. Основою цих укладів є металургійна, хімічна, легка промисловість, паливно-енергетичний комплекс, більшість галузей машинобудування, які не можуть бути охарактеризовані як високотехнологічні та інноваційні. Україна виробляє здебільшого продукцію трудомістку та матеріаломістку, а головну частку експорту складає сировина. Останніми роками у національному валовому внутрішньому продукті постійно зростала частка видобувних виробництв, а також виробництв з низьким ступенем переробки, що в довгострокових перспективах негативно відзначиться на українській економіці.

Частка продукції п'ятого і шостого технологічних укладів не перевищує 5%. Цей показник є надзвичайно малим, порівняно із країнами Європейського Союзу. Продукція високотехнологічних та наукоємних галузей у загальному обсязі становить лише 15 %. Створення якісно нової системи управління наукоємними виробництвами, для яких є характерними широке застосування і найшвидше впровадження новітніх високих технологій, забезпечило б прибутковість капітальних вкладень на рівні 20-40%, крім того до 85% приросту валового внутрішнього продукту припало б на частку наукоємних товарів. Саме на цьому принципі базується реалізація планів по «озелененню» економік ЄС.

У 2020 році нашу державу класифікували як країну, чия торгівля, інфраструктура та технологічний розвиток не готові до майбутнього збільшення та розвитку виробничих потужностей. Як зазначається у звіті Всесвітнього економічного форуму «Готовність до майбутнього виробництва», за рівнем технологій та інновацій Україна посідає 74 місце із 100. За рівень інвестицій у нові проекти експерти форуму віддали нашій країні 53 місце. Рівень розвитку інфраструктури України був оцінений експертами наступним чином: транспортна отримала 38,2 бали зі 100 (74 місце), а електроенергетична – 82,3 зі 100 (51 місце). За показником рівня інвестицій у нові наукові проекти експерти форуму віддали нашій країні 53 місце. [3]

Попри об'єктивні виклики на шляху до втілення інноваційних технологій розвитку енергетичного сектору України, потенціал цієї галузі дозволяє розраховувати на чільне місце і роль нашої країни у реалізації концепції сталого розвитку. Так, за оцінками Міжнародної агенції з відновлюваних джерел енергії, Світового Банку та ЄС, Україна може стати світовим лідером в галузі відновлюваних джерел виробництва. Береговий потенціал вітру України оцінюється у 100 гігават (ГВт), що складає п'яту частину берегових потужностей Європи. І тут є потенціал для нарощення виробництва електролізованого водню з відновлюваних джерел генерації, таких як вітер, сонячна енергія, біомаса та гідроенергія. Можливості України щодо розробки 10 ГВт електролізних потужностей вже до 2030 року відповідають одній восьмій потужностей, які необхідні ЄС для скорочення викидів парникових газів на 55% (у порівнянні із 1990 р.). [4]. Відтак, очевидно, що Зелений курс економічного розвитку ЄС нерозривно

пов'язаний із трансформацією енергетичного сектору України та розкриттям її експортного потенціалу на принципово нових технологічних засадах.

Список використаних джерел

1. Конференція ООН з питань кліматичних змін. Режим доступу <https://unfccc.int/ru/peregovornyy-process-i-vstrechi/parizhskoe-soglashenie/chto-takoe-parizhskoe-soglashenie>
2. Зимаков А. Трансформация сетевой инфраструктуры в процессе экологизации энергетики ЕС. Мировая экономика и международные отношения. 2018. № 12. С. 46–54.
3. The Future of Jobs Report. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму. Режим доступу : <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>
4. Atlantic Council/ Ukraine/ Режим доступу <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-can-play-key-role-in-europes-energy-green-deal/>

ДЕМОГРАФІЯ БІЗНЕСУ КРАЇН ЄС

Хватов Ю.Ю.,

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У 2018 році в економіці країн ЄС-27 функціонувало 25,3 мільйона активних підприємств з більше 130 мільйонами зайнятих. Найбільшу кількість активних підприємств зареєстровано у Франції (3,9 млн.) та Італії (3,9 млн.). За ними йдуть Іспанія (3,1 млн.), Німеччина (2,7 млн.). Якщо порівняти ВВП країн ЄС з кількістю функціонуючих в їх економіках підприємств (середній показник по ЄС 550 тис. євро на підприємство), то у п'яти країн цей показник буде на 50% вище середнього: Люксембург (1 670 тис. євро), Данія (1 300 тис. євро), Німеччина (1 250 тис. євро), Ірландія (1 210 тис. євро), Австрія (940 тис. євро). Більшість країн з третьої групи, крім Естонії, Словенії та Хорватії, мають показник на 50% нижче середнього. Найменший у Словаччини (180 тис. євро) та Болгарії (160 тис. євро). В кожній країні найбільша частка активних підприємств функціонувала в сфері послуг.

Малі та середні підприємства (менше 250 працівників) - називають хребтом європейської економіки. Близько 90% підприємств, крім підприємств фінансової сфери, мають менше 10 найманих працівників і класифікуються як мікропідприємства. На відміну від цього, лише 0,2% усіх підприємств мали 250 і більше зайнятих осіб, і були класифіковані як великі підприємства. Економічна вага великих підприємств значно вища, з точки зору зайнятості та доданої вартості, оскільки вони забезпечують роботою третину (33,0%) робочої сили нефінансової економіки ЄС-27 та 43,6% загальної доданої вартості (див. табл.5.2).

Таблиця 1. Структура нефінансового сектору економіки країн ЄС (2017, %)

Групи підприємств	Кількість підприємств	Кількість працівників	Додана вартість
Великі (≥ 250 осіб)	0.2	33.0	43.6
Середні (50-249 осіб)	0.9	16.9	19.8
Малі (10-49 осіб)	8.9	20.1	17.8
Мікро (<10 осіб)	90.0	29.9	18.8

Складено за: Eurostat Data Browser

Економічний внесок малих, середніх та особливо мікропідприємств найбільш помітний на Мальті та в Естонії, де вони забезпечують майже 80% доданої вартості в нефінансовій економіці (в Італії, Латвії, Литві та на Кіпрі 70-75%). На відміну від цього, на великі підприємства припадає

більше 60% доданої вартість в ірландській економіці, та 45-50% - у Франції, Чехії, Словаччині, Німеччині, Угорщині, Румунії та Польщі.

Заснування бізнесу або народження підприємства. Народження нових підприємств часто розглядається як одна з ключових чинників створення робочих місць та економічного зростання. Вважається, що народження підприємств збільшує конкурентоспроможність підприємницького населення країни, змушуючи їх стати більш ефективними з огляду на нову конкуренцію. Як такі, вони стимулюють інновації та сприяють впровадженню нових технологій, одночасно допомагаючи підвищити загальну продуктивність в економіці. Якщо розглядати рівень народжуваності підприємств (birth rate) в середньому по країнах ЄС, то кількість новонароджених підприємств у пропорції до загальної кількості діючих підприємств становить близько 10%. Рівень народжуваності коливається від 4,7% у Греції до 19,0% у Литві. Рівень народжуваності на 50% вище середнього спостерігається також у Португалії, Мальті та Польщі. На іншому кінці шкали показники народжуваності, на 50% нижче середнього, фіксуються в Ірландії, Швеції та Австрії.

З метою збільшення кількості нових підприємств, майже у половині країн ЄС впроваджена низка реформ в галузі спрощення процедур заснування бізнесу:

- зменшення або скасування вимог щодо мінімального розміру капіталу;
- діджиталізація процедур реєстрації підприємств;
- запровадження єдиного вікна;
- зменшення часу на процедури або запровадження часових обмежень.

Найбільших успіхів у цій сфері, за даними дослідження «Ведення бізнесу» (Doing Business, World Bank Group), досягла Греція, яка з останнього місця в 2011р. перемістилася на поточне перше місце серед усіх країн ЄС. Найгірші умови реєстрації нового бізнесу - в Чехії, Польщі, Австрії та Німеччині, а найкращі - в Греції, Естонії, Ірландії та Нідерландах. Якщо, наприклад, в Греції на реєстрацію підприємства витрачається в середньому 4 дні, то в Чехії - 24,5 а в Польщі навіть 37, при цьому в Естонії при реєстрації підприємства потрібно пройти тільки 3 процедури, то в Чехії і Німеччині по 9.

Функціонування бізнесу. Протягом першого року близько 20% підприємств створених в країнах ЄС припиняють свою діяльність. Найбільша кількість підприємств, що продовжують працювати через рік після заснування, розташовані в Греції, Швеції і Нідерландах (понад 95%). Найнижчі показники виживання реєструються в Литві 63,4%. Після 5 років в економіці ЄС продовжують функціонувати менше половини новостворених підприємств. В Литві рівень виживання підприємств становить трохи більше 25%, в Португалії, Німеччині, Данії та Польщі коливається в межах 35-40%. Рекордний показник стійкості демонструють

фірми Мальти (близько 80%), за ними йдуть Швеція, Нідерланди, Бельгія, Словаччина з показником в межах 55-60%. Цікавим є той факт, що кількість зайнятих на новостворених підприємствах скорочується не пропорційно, а в деяких країнах навіть зростає (Фінляндія, Мальта, Нідерланди, Данія, Болгарія, Люксембург та Бельгія). Наприклад в Фінляндії кількість новостворених підприємств за 5 років скоротилась більш ніж на 50%, а зайнятість на них зросла майже в 2 рази.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ КОНТРАКТІВ ЗЕД З КРАЇНАМИ ЄС

Шворак Л.О.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Контракт ЗЕД матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності. Використання контрактів ЗЕД є необхідним при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та допомагає контрагентам з різних країн зафіксувати у собі механізм домовленості та за мінімізувати ризики у своїй взаємодії.

Сучасне середовище міжнародної торгівлі не передбачає суворого регулювання питань пов'язаних із формою та способом укладення контрактів ЗЕД. В той же час з'являється все більше організацій, які допомагають бізнес-структурам уніфікуючи основні положення та принципи ЗЕД контрактів. Крім того існує розуміння, що якісно підготовлений ЗЕД контракт має включати інформацію про: відповідність національному законодавству країни, чиє право застосовується за контрактом; повноту врегулювання питань на випадок невиконання контракту; мінімізацію ризиків у зовнішньоекономічній діяльності, також бути захищеним від шахрайських контрактів.

Серед основних експортно-імпортних ризиків, які мають бути зафіксовані в ЗЕД контрактах можна назвати наступні:

- ризики пов'язані з транспортом (ризик пошкодження, втрати чи крадіжки товару під час перевезення);
- ризик несплати товару;
- ризики пов'язані з якістю товару;
- ризики пов'язані з коливанням валютних курсів та цін;
- правові ризики;
- інвестиційні ризики;
- ризик настання непередбачуваних обставин (форс мажору).

Всі ці комерційні ризики можуть бути додатково застраховані, але включення відповідних положень та застережень в ЗЕД контракт вже може першочергово мінімізувати ці ризики і зменшити необхідність додаткового страхування.

Сучасна комерційна практика вбачає ряд труднощів для українського бізнесу при укладанні та виконанні ЗЕД контрактів серед яких варто відмітити наступні:

- незнання реалій міжнародної торгівлі і практики з участю конкретно українських контрагентів;
- відсутність попереднього опрацювання умов контрактів;
- відсутність переговорів і переговорної позиції як такої при обговоренні майбутніх умов контракту;
- незнання міжнародного законодавства при укладанні контрактів;
- погане розуміння ризиків в міжнародній торгівлі, а також їх прорахунок;
- зміна умов оплати для українських експортерів;
- зміна умов поставок для українських експортерів, згідно правил Інкотермс;
- зміна умов щодо вибору права, яке застосовується до ЗЕД-контракту і місця розгляду спору;
- погіршення логістичної складової контрактів.

Переорієнтація української економіки із східного вектору на торгівлю з ЄС (в тому числі в наслідок реалізації Угоди про асоціацію ЄС та України) має наслідком зміну традицій та підходу до укладання контрактів ЗЕД для українського бізнесу в цілому. Практика ведення бізнесу з країнами ЄС передбачає ряд ризиків (економічних і правових) зовнішньоекономічної діяльності.

Мінімізація цих ризиків в контрактах ЗЕД з контрагентами з ЄС може відобразитись у наступних рекомендаціях для укладання таких контрактів: максимально відповідально відноситись до укладання ЗЕД контрактів та не застосовувати модельні контракти де це не актуально; модельні контракти в торгівлі з контрагентами з ЄС переважно використовувати для торгівлі сировиною; керуватись принципом обов'язковості виконання договорів; не використовувати ЗЕД контракт для невиконання його умов; надзвичайне значення має практика взаємовідносин між сторонами, а також торговельні звичаї, які контрагенти використовують у своїй діяльності; обережно використовувати можливості здійснення усної угоди.

Список використаних джерел

1. Cordero-Moss G. International Commercial Contracts. Mode of access: <https://www.cambridge.org/core/books/international-commercial-contracts/EE1D6BACEB5321E87ABDCA1851C91359>
2. Drafting and Negotiating International Commercial Contracts. Mode of access: <http://store.iccwbo.org/model-contracts>;
3. Міжнародні комерційні трансакції / [пер. з англійської ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів ЗЕД»]. – К.: Асоціація «ЗЕД», 2012. – 624
4. International Commercial Contracts. Mode of access: https://www.nyulawglobal.org/globalex/International_commercial_contracts.html

ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ ФІСКАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНАМИ ЄС ЗА УМОВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Штань М.В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Національна академія управління

Фіскальна політика є основним дієвим механізмом не лише наповнення державного бюджету та впливу на інфляційні процеси, але й ефективного розподілу та використання видатків та регулювання міжбюджетних відносин. Основними функціями фіскальної політики є формування, наповнення та регулювання державного бюджету з використанням податкових важелів, оптимальне спрямування видатків державного бюджету на формування ефективної структури національної економіки, утримання макроекономічної стабілізації на основі динамічного розвитку національної економіки та фіскальної стійкості. Фіскальна політика має спрямовуватися перш за все не на скорочення бюджетних видатків, а на досягнення таких їхніх обсягів, які достатньою мірою покриваються величиною акумульованих доходів. За умов значних розривів між видатковою та дохідною частинами бюджету варто запровадити заходи фіскального коригування, націлені на вдосконалення їхньої структури, установлення жорсткішого контролю за здійсненням бюджетних витрат, а також підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів [1].

Аналізуючи динамку макроекономічних процесів у світі через поширення пандемії COVID-19 та запровадження карантинних заходів, можна дійти висновку, що для стабілізації української економіки слід застосувати заходи фіскальної політики, що полягають перш за все у рішеннях, спрямованих на послаблення загроз та стимулювання розвитку економіки. Визначивши основні проблеми реалізації фіскальної політики в Україні та проаналізувавши досвід країн Європейського Союзу, можна дійти висновку про необхідність удосконалення структури видаткової частини державного бюджету України у напрямі збільшення програм підтримки національного підприємницького сектору, збільшення частки капітальних видатків, розширення кредитування інфраструктурних проєктів, підвищення ефективності державних інвестиційних програм. Особливу увагу слід приділити концентрації фінансових ресурсів держави на підтримці технологічних інновацій для модернізації українського конкурентоспроможного виробництва, раціональному розподілові видатків на соціальну сферу, у тому числі й перегляд адресності надання пільг населенню та їх монетизація [2].

Для зменшення негативних економічних і соціальних ефектів кризи багато країн ЄС затвердили фіскальні пакети порятунку, цільове призначення яких – посилення національних систем охорони здоров'я, компенсація втрачених заробітних плат працівникам і допомога постраждалим компаніям. У міжнародній практиці антикризові фіскальні пакети вміщували три основні типи заходів, зокрема, на боці *державних видатків* рятівні заходи поширювалися на виплату допомог із безробіття, оплату лікарняних, надання субсидій підприємствам на оплату праці та цільових трансфертів фірмам і населенню, субсидування компаній у сферах туризму, транспорту, готельного господарства. При цьому застосовувалися відтермінування сплати податку на прибуток, податку на особисті доходи, внесків на соціальне страхування, надавалися інші податкові пільги, фіскальні заходи у формі *підтримки ліквідності*, поповнення статутних капіталів корпорацій. Такі заходи допомагали підтримувати обігові кошти економічних суб'єктів і сприяли зменшенню кількості банкрутств [3].

У розвинених країнах вартість заходів фіскальної політики у відповідь на кризу, спричинену COVID-19, оцінено у сумі 19,8% ВВП 2020 р. Причому у структурі фіскальних пакетів додаткові державні видатки і податкові заходи досягають 8,9% ВВП, а заходи з підтримки ліквідності – 10,9% ВВП. Серед розвинених країн найбільші обсяги фіскальних пакетів застосовувалися у Німеччині – 40,9% ВВП, в Італії – 37,5%, у Франції – 18,8%. У Польщі урядом затверджено програму кредитних гарантій і позик підприємцям обсягом 3,3% ВВП, а Польський фонд розвитку запланував програму підтримки бізнесу обсягом 4,5% ВВП [4; 6].

В Україні вартість фіскального пакета порятунку фахівцями оцінено на рівні 4,9% ВВП, що практично відповідає середньому рівню у країнах з ринками, що формуються (5,1%). При цьому показник в Україні у чотири рази нижчий, ніж у розвинених країнах. В Україні додаткові державні видатки і податкові стимули як складові фіскального пакета допомоги оцінюються на рівні 3,3% ВВП, що майже відповідає середньому показнику у країнах з ринками, що формуються. Так, податкові послаблення для підприємств передбачали збільшення річного порогу доходів для спрощеної системи оподаткування, скасування штрафів за затримку податкових платежів, тимчасове звільнення від податку на нерухомість і єдиного соціального внеску, відтермінування податкових перевірок і строків подання податкових декларацій. Фіскальні стимули з боку видатків бюджету набували форми одноразової грошової допомоги пенсіонерам з невисокими пенсіями, збільшення щомісячної пенсії для пенсіонерів віком понад 80 років, дострокової індексації пенсій усім категоріям, підвищення заробітної плати медичному персоналу за лікування хворих на COVID-19. Підприємцям, які втратили доходи внаслідок карантину, було надано право оформити допомогу на дітей [5; 6].

Наслідками активної фіскальної політики під час поточної кризи є стрімке зростання бюджетних дефіцитів і нарощування державних боргів. У країнах з ринками, що формуються, дворазове збільшення бюджетного дефіциту відобразить як фіскальну експансію та скорочення обсягів виробництва. В Україні дефіцит сектору загального державного управління, згідно з прогнозом МВФ, становитиме 8,2% ВВП і відставатиме на 5,7 відсоткових пунктів від середньосвітового показника. Борг сектору загального державного управління країн світу за 2020 р. збільшиться на 18,7% ВВП і досягне 101,5% ВВП [6].

Можливості країн з невисокими доходами використовувати дієві заходи для зменшення втрат унаслідок поточної кризи повинні бути суттєвим чином посилені на основі механізмів полегшення боргового тягаря та збільшення обсягів пільгового фінансування розвиненими країнами. У напрямі внутрішньої політики для країн з ринками, що формуються, пріоритетними завданнями є використання стабілізаційного потенціалу фіскальної та монетарної політик.

Список використаних джерел

1. Bethlendi A., Lentner Cs., Vasa L., Pora A. 2019. Fiscal council: European model or new global standard? *Journal of International Studies*, Vol. 12. No: 4. p. 32-51. URL:https://www.jois.eu/files/3_669_Bethlendi%20et%20al.pdf. doi: 10.14254/2071-8330.2019/12-4/3
2. Богдан І. В. Фіскальні правила: проблеми імплементації в національну практику. *Фінанси України*. 2019. №10. С. 38-57. <https://doi.org/10.33763/finukr2019.10.038>
3. Данилишин Б. М., Степанюк Є. В. Необхідні кроки для розвитку економіки та банківського сектору в Україні в період коронакризи та після її завершення. *Економіка України*. 2021. №1. С. 40-53
4. Publications Office of the European Union. European Commission. URL: http://publications.europa.eu/resource/cellar/b9d2e9c8-c7fe-48bc-b79a-34679ce744bd.0001.02/DOC_1
5. Виконання державного бюджету України за доходами, надходження до місцевих бюджетів та ЄСВ. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2020-5?v=5e1c363005730>
6. Богдан Т. Логіка допомоги. Url: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/lohika-dopomohi.html>

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄС НА ДІЯЛЬНІСТЬ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ США

Бех К.А.,

кандидат економічних наук,
асистент кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин, Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Пандемія COVID-19 значно змінила світову економіку за 2020-2021 рр. У тому числі змінився вплив економічної політики країн ЄС на діяльність багатонаціональних підприємств (БНП).

На території ЄС діють близько 213 тис. БНП. 70,63% даних БНП зареєстровані в одній із 27 країн ЄС. 4,89% припадає на БНП, країною походження яких є США. 24,48% – це БНП, які зареєстровані в інших країнах, але також представлені на ринках ЄС [1]. Значення у 4,89% здається невеликим, проте в порівнянні з іншими країнами, навіть з країнами ЄС, це число є одним із найбільших показників для ринків ЄС.

Останні тенденції щодо розвитку економічної політики ЄС у 2020-2021 рр. і впливу даної політики на БНП США стосуються таких напрямів:

1. «Віртуалізація» економіки – перенесення значної кількості ділової активності у віртуальний світ, масове запровадження дистанційної роботи, збільшення частки у сфері послуг, де не потрібен особистий контакт, запровадження жорстких санітарно-епідеміологічних норм і заходів там, де не можливо відмовитись від особистих контактів, збільшення роботизації виробничих процесів тощо.
2. Обмеження готівкових операцій, масовий перехід до безготівкових операцій.
3. «Націоналізація» економіки, концентрація критично важливих виробничих ланцюжків всередині економік, обмеження чи зниження частки глобальних торгових операцій.
4. Зростання ролі держави, націоналізація чи викуп проблемних чи критично важливих підприємств тощо [2].

Через пандемію COVID-19 постраждала більшість БНП усіх країн світу. Проте збільшились доходи та прибутки компаній у сфері відеоконференцій. Особливо вражають результати «Zoom Video Communications, Inc.»: 2,65 млрд дол. США загального доходу за 2020 рік, що на 326% більше ніж за 2019 рік; і майже 660 млн дол. США прибутку за 2020 рік, що аж на 5097% більше ніж за 2019 рік [3; 4].

На діяльність і прибутки БНП США можуть впливати навіть новини про вакцинацію «AstraZeneca» у ЄС. Розглянемо це на прикладі декількох американських компаній у сфері відеоконференцій: «Alphabet Inc.», якій

належить «Google Meet»; «Microsoft Corporation», якій належить «Microsoft Teams» і «Skype»; «Zoom Video Communications, Inc.», якій належить сервіс «Zoom». Коли в ЄС дозволили використання вакцини «AstraZeneca», ціни акцій даних БНП впали на біржі NASDAQ. Коли у Данії, Ісландії та Норвегії призупинили використання вакцини «AstraZeneca», після чого протягом наступних декількох днів країни ЄС оголошували про призупинення вакцинації «AstraZeneca», акції даних американських БНП зросли в ціні. Коли країни ЄС оголосили про відновлення вакцинації «AstraZeneca», ціни на акції даних БНП зменшилися (табл. 1).

Таблиця 1
Вплив новин про вакцинацію «AstraZeneca» у ЄС
на ціни акцій БНП США у сфері відеоконференцій

Дата	Новини	Зміна в ціні акцій порівняно з попереднім днем		
		Alphabet Inc.	Microsoft Corporation	Zoom Video Communications, Inc.
29.01.2021	У ЄС дозволили використання вакцини компанії «AstraZeneca»	-1,39%	-2,92%	-1,72%
11.03.2021	У Данії, Ісландії та Норвегії призупинили використання вакцини «AstraZeneca» (після чого країни ЄС оголошували про призупинення вакцинації «AstraZeneca»)	+3,16%	+2,03%	+5,70%
18.03.2021	У країнах ЄС відновлюють вакцинацію препаратом «AstraZeneca»	-2,92%	-2,67%	-6,04%

Джерело: складено автором на основі даних [5; 6; 7; 8; 9; 10]

Отже, дане дослідження підтверджує, що значний вплив на діяльність БНП США мають не тільки економічні процеси в країні реєстрації, а й економічні процеси на інших континентах. Більш того, навіть новини, які мало пов'язані з країною походження підприємства, можуть непрямим вплинути на економічні показники БНП, якщо такі новини стосуються перспектив розвитку таких підприємств і окремих галузей економіки.

Список використаних джерел

1. Structure of multinational enterprise groups in the EU. *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structure_of_multinational_enterprise_groups_in_the_EU (дата звернення: 10.05.2021).

2. Як борються з COVID-19 у світі: варіанти урядових рішень. *ICPS International Centre for Policy Studies, Міжнародний центр перспективних досліджень*. 27.03.2020. URL: <http://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/> (дата звернення: 10.05.2021).
3. Zoom Video Communications Reports Fourth Quarter and Fiscal Year 2020 Financial Results. *Zoom Video Communications, Inc.* March 4, 2020. URL: <https://investors.zoom.us/news-releases/news-release-details/zoom-video-communications-reports-fourth-quarter-and-fiscal-year> (дата звернення: 10.05.2021).
4. Zoom Video Communications Reports Fourth Quarter and Fiscal Year 2021 Financial Results. *Zoom Video Communications, Inc.* March 1, 2021. URL: <https://investors.zoom.us/news-releases/news-release-details/zoom-video-communications-reports-fourth-quarter-and-fiscal-0> (дата звернення: 10.05.2021).
5. Сааков В. У ЄС дозволили використання вакцини компанії AstraZeneca. *Deutsche Welle*. 29.01.2021. URL: <https://www.dw.com/uk/u-yes-daly-zelene-svitlo-vaktsyni-kompanii-astrazeneca/a-56386235> (дата звернення: 10.05.2021).
6. Губенко Д. У Данії, Ісландії та Норвегії призупинили використання вакцини AstraZeneca. *Deutsche Welle*. 11.03.2021. URL: <https://www.dw.com/uk/u-danii-islandii-ta-norvehii-pryzupynyly-vykorystannia-vaktsyny-astrazeneca/a-56844703> (дата звернення: 10.05.2021).
7. Сааков В. У країнах ЄС відновлюють вакцинацію препаратом AstraZeneca. *Deutsche Welle*. 18.03.2021. URL: <https://www.dw.com/uk/u-krainakh-yes-vidnovliuiut-vaktsynatsiiu-preparatom-astrazeneca/a-56922220> (дата звернення: 10.05.2021).
8. Alphabet Inc. Class A Common Stock (GOOGL). *Nasdaq, Inc.* URL: <https://www.nasdaq.com/market-activity/stocks/googl> (дата звернення: 10.05.2021).
9. Microsoft Corporation Common Stock (MSFT). *Nasdaq, Inc.* URL: <https://www.nasdaq.com/market-activity/stocks/msft> (дата звернення: 10.05.2021).
10. Zoom Video Communications, Inc. Class A Common Stock (ZM). *Nasdaq, Inc.* URL: <https://www.nasdaq.com/market-activity/stocks/zm> (дата звернення: 10.05.2021).

ПРАГМАТИЗМ ПОЛІТИКИ ЄС У СФЕРІ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ

Кравченко Д.С.

Energy sector investment specialist,
DTEK Finance Plc

Політика ЄС у сфері «зеленої» енергетики вважається одним з пріоритетів діяльності наднаціональної організації, спричиненої деструктивними кліматичними змінами клімату, необхідністю охорони навколишнього середовища і впровадження відновлювальних джерел енергії. Європейський зелений курс передбачає план дій для ефективного використання ресурсів через стратегію «зеленої» економіки, відновлення біорізноманіття, окреслює необхідні інвестиції та наявні інструменти фінансування. У межах діяльності ЄС було запропоновано європейський закон про клімат, щоб перетворити політичні зобов'язання на юридичні, що потребуватиме підтримки всіх галузей європейської економіки, зокрема інвестування в екологічно чисті технології, впровадження підтримка інновацій у галузі, декарбонізацію енергетичного сектору, співпраці з міжнародними партнерами для вдосконалення глобальних екологічних стандартів. ЄС також передбачає надання фінансової підтримки та технічної допомоги найбільш постраждалим галузям від переходу до «зеленої» економіки, допоможе мобілізувати щонайменше 100 млрд євро протягом 2021–2027 рр. у найбільш постраждалих регіонах Європи. Робоча програма Європейської Комісії-2021, спрямована на підтримку економічного відновлення, враховуючи пандемію COVID-19.

Так, нещодавно президент Європейської Комісії У.фон дер Ляйен оголосила про заходи щодо зменшення викидів парникових газів до 2030 року як мінімум на 55%, об'єднаних в пакет «Придатний для 55», який охоплюватиме впровадження механізму регулювання вуглецевого кордону, оскільки це може бути виправдано режимом винятків із Генеральної угоди про тарифи та торгівлю, який дозволяє вживати заходів на основі охорони здоров'я людей та природних ресурсів; перегляд Директиви про податок на енергію; внесення змін до Директиви про відновлювану енергію; продовження реалізації плану дій з кругової економіки; посилення органічного виробництва та підтримка біорізноманіття; підвищення рівня обізнаності та попиту на стійкі продукти харчування. Серед законодавчих актів ЄК ЄС виокремлюються документи про стимулювання інвестицій в енергетичний перехід, що покликані посилити чесну конкуренцію в енергетичному секторі, особливо щодо інновацій, хоча ці процеси вимагають часу, особливо у час безпрецедентних соціальних та політичних змін. Зокрема йдеться про

інвестиційний план на мільярд євро, який сприятиме перетворенню Європи у перший в світі кліматично нейтральний континент. Загальною метою плану є створення рамок для приватних інвесторів та державного сектору для залучення стійких інвестицій та надання підтримки державним адміністраціям та організаторам проектів у визначенні, структуруванні та виконанні стійких проектів [1;2].

Прагматизм політики ЄС у сфері «зеленої» енергетики визначається також політикою взаємодії організації з країнами, що активно впроваджують «зелену» економіку на національному рівні, про що свідчить Угода про торгівлю та співробітництво між Великою Британією та ЄС, в якій наголошується на перевагах відновлюваних джерел енергії та «зелених» технологій. Сторони Угоди зобов'язались співпрацювати у розвитку офшорних відновлюваних джерел енергії шляхом обміну досконалыми практиками, оскільки доступ третіх сторін до програми «зеленої» економіки вважається ключовою опорою енергетичної політики ЄС. Такий підхід може виявитися особливо важливим у ранніх демонстраційних проектах та водневих центрах, які зараз плануються у Великій Британії, де доступ та використання інфраструктури, як правило, має жорстко контролюватись спонсорами та учасниками оригінального проекту транспортування водню. Що стосується управління, то Рада з питань партнерства Велика Британія - ЄС буде контролювати впровадження Угоди, включаючи повноваження вносити до неї зміни за взаємною згодою за певних обставин. Робота Ради з питань партнерства Велика Британія - ЄС буде підтримуватися складною мережею спеціалізованих комітетів, включаючи Комітет з питань енергетики, який відіграватиме важливу роль у нагляді за виконанням частин угоди. Визначеність законодавства забезпечує заохочення масштабних капітальних вкладень, необхідних в енергетичному просторі, особливо в сферах нових технологій. Фахівці наголошують, що Раді партнерства Великої Британії та ЄС і Спеціалізованому комітету необхідно уникати змін правил або запровадження регуляторної невизначеності, яка може виявитись проблематичною для майбутнього розвитку «зеленої» економіки [3;4].

Прагматизм політики ЄС у сфері «зеленої» енергетики спостерігається у внутрішній дискусії з бізнес-колами в Україні щодо Європейського зеленого курсу, оскільки в кризових умовах саме Європейський зелений курс створює як виклики, так і можливості для українського та європейського бізнесу, що матиме суттєвий вплив на торгівлю та економічну співпрацю України з ЄС. Уряд України запропонував розглядати Україну разом з ЄС при впровадженні цього механізму, оскільки Україна вже взяла зобов'язання імплементувати відповідне законодавство ЄС. Реалізація Зеленого курсу в Україні, на погляд політичних і бізнесових кіл може позитивно вплинути на енергетичний баланс України та забезпечити розвиток сектору, зокрема зважаючи на необхідність створення повноцінного конкурентного

середовища на енергетичному ринку Україні; зміни теплової генерації відновлюваними джерелами енергії та здійснення повноцінної трансформації вугільних регіонів, що означає поступове закриття нерентабельних підприємств з паралельним створенням у цих регіонах альтернативних робочих місць; забезпечення споживачів пропорційними тарифами; вибудовування пропорційної тарифної політики у сфері використання відновлюваних джерел енергії задля забезпечення зростання частки відновлюваної енергетики та збереження сприятливого інвестиційного клімату у цій сфері; збереження високої частки атомної генерації, враховуючи при цьому необхідність забезпечення дотримання граничних термінів експлуатації, безпеки і попередження техногенних ризиків. Долучення України до Європейського зеленого курсу було підтверджено позиційним урядовим документом, в якому запропоновано встановити структурований і регулярний діалог з ЄС щодо залучення української сторони до розробки та реалізації політики у рамках Європейського зеленого курсу та спільної Дорожньої карти участі України у проекті «зеленої» економіки, а також визначити перспективні напрямки співробітництва у сфері «зеленої» енергетики [5].

До бізнес-учасників Європейського зеленого курсу долучилася й українська компанія ДТЕК, нова стратегія якої передбачає збільшення виробництва електроенергії з поновлюваних джерел, надання комплексних послуг з енергоефективності та фінансування освітніх проектів з розвитку в Україні культури раціонального споживання енергоресурсів. Так, у 2020 році група ДТЕК інвестувала 3,2 млрд грн у сталий розвиток, і 21 млрд грн податків було перераховано до державних бюджетів усіх рівнів, 1,2 млрд дол в розвиток «зеленої» генерації, що дозволило побудувати у вітро- і сонячній генерації 1 ГВт потужностей. За результатами 2020 року загальна сума енергосервісних контрактів досягла 1,8 млрд грн [6].

Водночас Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання поширенню COVID-19, не лише не відповідає європейській тенденції щодо «зеленого» відновлення після пандемії, а й дозволяє підприємствам переносити строки виконання заявлених екологічних проектів з плановим терміном реалізації до 2021 року на 2022 рік.

Список використаних джерел

1. A European Green Deal. EU green energy program. URL.: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
2. EU energy investments: Will 2021 be decisive? URL.: <https://www.dw.com/en/eu-energy-investments-will-2021-be-decisive/a-56764124>
3. The EU Green Deal: one billion euro investment plan to make EU the world's first climate-neutral continent. URL.: <https://1stmile.dk/2020/10/30/european-green-deal-call-26-january-2021/>

4. Brown M., Massie K. UK/ EU Trade and Cooperation Agreement – Energy Chapter. URL.: <https://10hundred.mayerbrown.com/uk-eu-trade-and-cooperation-agreement-energy-chapter/>
5. Європейський Зелений Курс (European Green Deal). URL.: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yeuropejska-zelena-ugoda>
6. ДТЕК збільшуватиме інвестиції в поновлювані джерела енергії та енергоефективність. URL.:<https://www.rbc.ua/ukr/news/dtek-uvelichit-investitsii-vozobnovlyaemye1619368449.html>